
Проучване на пазара на труда в България

---

*Текущо състояние и очаквани тенденции в секторен и регионален разрез,
в т.ч. основни параметри, демографски тенденции, професионално-
квалификационна структура на заетите лица*

София, юни 2014 г.

РЕЗЮМЕ

В настоящото проучване на пазара на труда в България се разглеждат демографските процеси и проблеми, акцентира се върху актуалните и бъдещи демографски проблеми на пазара на труда и произтичащите от тях заплахи и рискове. Те са разкрити и систематизирани в няколко източника: **намаляване на населението, застаряване на населението, миграция**, като към тях се прибавя и още един източник: **качеството на човешкия капитал**, като национален принос.

Анализирани са процесите, проблемите и тенденциите на трудовия пазар, отчитайки въздействието на демографската ситуация и пазарната конюнктура. За тази цел е направено описание на пазара на труда чрез проследяване на динамиката и равнищата на основните индикатори за икономическа активност, заетост и безработица, доходи от труд /РЗ/ и разходи за труд на работодателите. Открити са регионалните, секторните и статусните различия на пазара на труда, проследени са различията и в основните индикатори за динамиката на пазара на труда в сравнителен план: България-Европейски съюз. На тази основа са разкрити факторни зависимости, тенденции и очаквания, систематизирани са проблемите, очертани са насоки, политики и конкретни инструменти за тяхното реализиране. В анализа са застъпвани и обосновавани такива тези като: конюнктурата на пазара на труда се моделира от икономическата активност и динамика, зависимост, която се проявява с определен лаг във времето; в настоящата ситуация намаляването на населението не оказва натиск върху пазара на труда, тъй като икономиката не функционира на равнището на своя потенциал; конюнктурата на пазара на труда през разглеждания период се доминира от рецесивни и депресивни процеси, но съществено влияние върху заетостта и безработицата оказват структурните проблеми, породени от несъответствията между професионалните изисквания на работните места и професионалната квалификация и компетентност на работната сила; използването на трудовия потенциал, нарастването на икономическата активност на населението е постижимо на основата на консенсусна индустриална политика за постигане на силен, динамичен и устойчив растеж и чрез реструктуриране на икономическата активност към сектори с висока добавена стойност и регионално преразпределение на икономическата активност.

Разгледани са състоянието и тенденциите в средният месечен осигурителен доход на заетите по трудови и служебни правоотношения лица в трудоспособна възраст общо за страната и в определените референтни области и икономически дейности, в които се разкриват референтни звена по проекта на БСК за създаване на Информационна система за оценка на компетенциите (MuCompetence). Специално внимание е отделено на младежката заетост и на доходите на младите хора от труд. Анализирани са състоянието и тенденциите в заетостта им през периода на криза и е направен сравнителен анализ със състоянието и тенденциите на пазара на труда в ЕС.

Анализът на професионално-квалификационната и възрастова структура на заетите лица, осигурени по трудови и служебни правоотношения, (както и при младите хора до 25 годишна възраст) в дефинираните за целите на проекта пилотни икономически дейности и области е ориентиран към изследване на спецификата в разпределението на осигурените лица по отделните квалификационни групи професии, съгласно НКПД и по възрастови групи, на основните тенденции в изменението на структурата им за периода до 2012 година. За целите на анализа са направени собствени изчисления, като е ползвана информацията от НОИ за заетите лица по икономически дейности и по области, тяхното разпределение по отделните категории персонал и възрастови групи за периода до 2012 г. На тази база са формулирани най-важните тенденции в тяхното състояние и развитие.

Разгледаните процеси и зависимости, установените тенденции в заетостта и в средният месечен осигурителен доход могат да се използват, както за формиране на политиките на пазара на труда, така и за целите на секторните и регионални анализи на потребностите и за постигане на общата цел на проекта за повишаване на адаптивността, ефективността и балансиране на търсенето и предлагането на пазара на труда чрез изграждане на система за оценяване на компетенциите на работната сила на браншово и регионално ниво.

Заглавие на анализа:	Проучване на пазара на труда в България - текущо състояние и очаквани тенденции в секторен и регионален разрез, в т.ч. основни параметри, демографски тенденции, професионално-квалификационна структура на заетите лица
Срок за изпълнение:	30.06.2014 г.
Дата на представяне:	30.06.2014 г.
Наименование на дейността:	Основни анализи и проучвания
Задача :	5.2.7. Проучване на пазара на труда в България.
ISBN	978-954-9636-16-1
Версия:	☐ Чернова ☐ Междинна версия ☒ Финална версия
Тип:	Анализ
Ниво на разпространение:	☒ Публично ☐ Ограничено
Изготвили:	Григор Димитров, Йорданка Велинова, Станислава Велева, проф.Мария Сотирова
Отговорник:	Григор Димитров
Ръководител на дейността:	Силвия Тодорова
Редактор:	Анета Алашка
Партньор:	☐ КНСБ ☐ КТ „Подкрепа“
Кратко резюме:	<p>Целта на този документ е проучване на пазара на труда в България - текущо състояние и очаквани тенденции в секторен и регионален разрез, в т.ч. основни параметри, демографски тенденции, професионално-квалификационна структура на заетите лица.</p> <p>Извършено събиране, анализ и синтез на информация от различни аспекти на пазара на труда от НСИ, НОИ, АЗ, МТСП, Министерство на здравеопазването, Икономически и социален съвет, Световната банка и други. Използвани са констатации, изводи и насоки на работа от Национални и регионални програми.</p> <p>При разработката на анализа са използвани резултатите от подобни изследвания, анкетни проучвания проведени по проекта и други, обобщение на опита на регионални и браншови организации, членуващи в БСК.</p>
Ключови думи:	демографски тенденции, пазар на труда, професионално-квалификационната структура, мобилност на работната сила, мерки за заетост, миграция на трудовите ресурси, програми за заетост, иновативни подходи, социален и граждански диалог, политики на управление на заетостта;

Съдържание

Резюме.....	2
Раздел 1. Въведение.....	9
1.1. Цел на документа и връзка с другите проучвания/ изследвания/ анализи	9
1.1.1. Основна цел на проекта	9
1.1.2. Специфични цели:.....	9
1.1.3. Сред основните дейности в рамките на проекта са:.....	9
1.2. Структура на документа.....	10
Раздел 2. Методология за работа	11
Раздел 3. Състояние на населението на България през периода 2008 - 2013 г. – общ преглед.....	16
Раздел 4. Анализ на трудовия пазар през периода 2008-2013 г.....	18
4.1. Анализ на трудовия пазар в страната. Тенденции	18
4.2. Характеристика на пазара на труда за секторите и регионите, в които ще се разкриват референтни звена	35
4.3. Основни фактори, които определят състоянието и поведението на пазара на труда.....	36
4.4. Изводи, очаквания, проблеми	39
4.5. Политики и инструменти за стимулиране на икономическата активност и динамизиране на пазара на труда	41
4.5.1. Обосновка на политики на следкризисно възстановяване и динамизиране на пазара на труда ...	41
4.5.2. Конкретни инструменти: чрез стимулиране на икономическата активност към стимулиране на заетостта в краткосрочен и дългосрочен план.....	43
Раздел 5. Анализ на заетите лица, осигурени по трудови и служебни правоотношения и на средния месечен осигурителен доход.....	47
5.1. Състояние и тенденции на заетите лица, осигурени по трудови и служебни правоотношения и на средния месечен осигурителен доход общо за страната. Професионално-квалификационна и възрастова структура.....	47
5.1.1. Заети лица от 15 до 64 годишна възраст, осигурени по трудови и служебни правоотношения общо в страната, по категории персонал и възрастова структура.....	47
5.1.1.1. Възрастова структура на осигурените лица в трудоспособна възраст за страната	48
5.1.1.2. Осигурени лица в трудоспособна възраст по категории персонал за страната.....	48
5.1.1.2.1. Категория „Ръководни служители“	49
5.1.1.2.2. Категория „Аналитични специалисти“	50
5.1.1.2.3. Категория „Техници и други приложни специалисти“	51
5.1.1.2.4. Категория „Административен персонал“	52
5.1.1.2.5. Категория „Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия“	53
5.1.1.2.6. Категория „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ ..	54
5.1.1.2.7. Категория „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии“	55
5.1.1.2.8. Категория „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия“	56
5.1.1.2.9. Категория „Професии, неизискващи специална квалификация“	57
5.1.2. Среден осигурителен доход на заетите лица от 15 до 64 годишна възраст, осигурени по трудови и служебни правоотношения в страната, по категории персонал и възрастова структура.....	58

5.1.3.	Самоосигуряващи се лица от 15 до 64 годишна възраст и среден осигурителен доход общо в страната и възрастова структура.....	61
5.1.3.1.	Самоосигуряващи се лица в трудоспособна възраст	61
5.1.3.2.	Среден осигурителен доход на самоосигуряващите се лица в трудоспособна възраст.....	62
5.2.	Състояние и тенденции на заетите лица, осигурени по трудови и служебни правоотношения и на средния месечен осигурителен доход в секторите и регионите, в които ще се разкриват референтни звена. Професионално-квалификационна и възрастова структура	64
5.2.1.	Анализ на заети лица от 15 до 64 годишна възраст, осигурени по трудови и служебни правоотношения и на средният месечен осигурителен доход по сектори, по категории персонал и възрастова структура	64
5.2.1.1.	Категория „Ръководни служители“	67
5.2.1.2.	Категория „Аналитични специалисти“	72
5.2.1.3.	Категория „Техници и други приложни специалисти“	77
5.2.1.4.	Категория „Административен персонал“	82
5.2.1.5.	Категория „Персонал зает с услуги за населението, охрана и търговия“	87
5.2.1.6.	Категория „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ ..	91
5.2.1.7.	Категория „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии“	96
5.2.1.8.	Категория „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия“	101
5.2.1.9.	Категория „Професии, неизискващи специална квалификация“	105
5.2.2.	Анализ на средният месечен осигурителен доход на заетите лица в трудоспособна възраст по сектори и категории персонал	110
5.2.2.1.	Производство и преработка на месо; Производство на месни продукти, без готови ястия	110
5.2.2.2.	Преработка и консервиране на плодове и зеленчуци	111
5.2.2.3.	Производство на мляко и млечни продукти	111
5.2.2.4.	Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води.....	112
5.2.2.5.	Производство на химични продукти	113
5.2.2.6.	Производство на други машини с общо предназначение, некласифицирани другаде; Компютърно програмиране, Мехатронни системи и автоматизация.....	113
5.2.2.7.	Производство на основни метали	114
5.2.2.8.	Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти ..	115
5.2.2.9.	Производство на електрически съоръжения	115
5.2.2.10.	Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение	116
5.2.2.11.	Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета.....	116
5.2.2.12.	Производство на мебели	117
5.2.2.13.	Специализирани строителни дейности	118
5.2.2.14.	Търговия на едро, без търговия с автомобили и мотоциклети	118
5.2.2.15.	Търговия на дребно, без търговия с автомобили и мотоциклети, Централен кооперативен съюз	119
5.2.2.16.	Складиране на товари и други спомагателни дейности в транспорта	119
5.2.2.17.	Хотелиерство и ресторантьорство	120
5.2.2.18.	Дейности в областта на информационните технологии	121
5.2.3.	Анализ на заети лица от 15 до 64 годишна възраст, осигурени по трудови и служебни правоотношения по региони и по категории персонал	121
5.2.4.	Среден месечен осигурителен доход на заети по трудови и служебни правоотношения лица от 15 до 64 годишна възраст по региони и по квалификационни групи професии.....	125

Раздел 6.	Анализ на младежката заетост и на средният месечен осигурителен доход.....	128
6.1.	Състояние и тенденции на зетите до 25 г. възраст лица, осигурени по трудови и служебни правоотношения и на средния месечен осигурителен доход общо за страната.	128
6.1.1.	Заети лица до 25 годишна възраст	128
6.1.2.	Безработни лица до 25 годишна възраст и коефициент на безработица	129
6.1.2.1.	Младежи до 25 годишна възраст, които са нито в заетост, нито в обучение	132
6.1.2.2.	Политики за справяне с безработицата при младежите	133
6.1.3.	Осигурени лица до 25 годишна възраст и среден осигурителен доход за страната по категории персонал	136
6.1.3.1.	Категория „Ръководни служители“	136
6.1.3.2.	Категория „Аналитични специалисти“	137
6.1.3.3.	Категория „Техници и други приложни специалисти“	137
6.1.3.4.	Категория „Административен персонал“	137
6.1.3.5.	Категория „Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия“	138
6.1.3.6.	Категория „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“	138
6.1.3.7.	Категория „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчий“	139
6.1.3.8.	Категория „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия“	139
6.1.3.9.	Категория „Професии, неизискващи специална квалификация“	139
6.1.4.	Среден осигурителен доход на лица до 25 годишна възраст за страната по квалификационни групи професии	144
6.2.	Анализ на зетите от 15 до 24 г. възраст лица и на средния месечен осигурителен доход по квалификационни групи професии в секторите и регионите, в които са разкрити референтни звена.	147
6.2.1.	Анализ на осигурените по трудови и служебни правоотношения лица от 15 до 24 г. възраст по региони и квалификационни групи професии.	147
6.2.1.1.	Категория „Ръководни служители“	148
6.2.1.2.	Категория „Аналитични специалисти“	149
6.2.1.3.	Категория „Техници и други приложни специалисти“	149
6.2.1.4.	Категория „Административен персонал“	150
6.2.1.5.	Категория „Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия“	150
6.2.1.6.	Категория „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“	151
6.2.1.7.	Категория „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчий“	151
6.2.1.8.	Категория „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия“	152
6.2.1.9.	Категория „Професии, неизискващи специална квалификация“	153
6.2.2.	Анализ на средния месечен осигурителен доход на зетите лица от 15 до 24 г. възраст по региони и квалификационни групи професии.	153
6.2.3.	Анализ на зетите лица до 24 годишна възраст и на средният месечен осигурителен доход по сектори и квалификационни групи професии	160
6.2.3.1.	Производство и преработка на месо; Производство на месни продукти, без готови ястия (10.1) по категории персонал	161
6.2.3.2.	Преработка и консервиране на плодове и зеленчуци (10.3) по категории персонал.....	163
6.2.3.3.	Производство на мляко и млечни продукти (10.5)	163
6.2.3.4.	Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води (11)	165
6.2.3.5.	Производство на химични продукти (20)	166

6.2.3.6.	Производство на други машини с общо предназначение, некласифицирани другаде (28.29); Компютърно програмиране, Мехатронни системи и автоматизация (62.01)	167
6.2.3.7.	Производство на основни метали (24)	168
6.2.3.8.	Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти (26)	169
6.2.3.9.	Производство на електрически съоръжения (27).....	170
6.2.3.10.	Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение (28).....	171
6.2.3.11.	Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета (29)	172
6.2.3.12.	Производство на мебели (31).....	172
6.2.3.13.	Специализирани строителни дейности (43).....	174
6.2.3.14.	Търговия на едро, без търговия с автомобили и мотоциклети (46).....	175
6.2.3.15.	Търговия на дребно, без търговия с автомобили и мотоциклети, Централен кооперативен съюз (47)	176
6.2.3.16.	Складиране на товари и други спомагателни дейности в транспорта (52)	176
6.2.3.17.	Хотелиерство и ресторантьорство (Сектор I).....	177
6.2.3.18.	Дейности в областта на информационните технологии (62).....	178
6.2.4.	Среден месечен осигурителен доход на лицата до 24 годишна възраст по сектори и квалификационни групи професии	179
Раздел 7.	Заклучение и препоръки, включително за промяна на нормативната уредба	185
Раздел 8.	Литературни източници.....	198

Използвани съкращения:

<i>Съкращение</i>	<i>Описание на съкращението</i>
АЗ	- Агенция по заетостта
БВП	- Брутен вътрешен продукт
БДС	- Брутна добавена стойност
БРЗ	- Брутна работна заплата
БСК	- Българска стопанска камара - съюз на българския бизнес
ЕИСК	- Европейски икономически и социален комитет
ЕК	- Европейска комисия
ЕС	- Европейски съюз
ЗНЗ	- Закон за насърчаване на заетостта
Ик.д.	- Икономическа дейност
ИОО	- Институт Отворено общество
ИСС	- Икономически и социален съвет
ИСОК	- Информационна система за оценка на компетенциите
КСО	- Кодекс за социално осигуряване
КТД	- Колективно трудово договаряне
МЗ	- Министерство на здравеопазването
МРЗ	- Минимална работна заплата
МОН	- Министерство на образованието и науката
МТСП	- Министерство на труда и социалната политика
МФ	- Министерство на финансите
НКИД	- Национален класификатор на икономическите дейности
НКПД	- Национален класификатор на професиите и длъжностите
НЦОК	- Национален център за оценка на компетенциите
НОИ	- Национален осигурителен институт
НСИ	- Национален статистически институт
ОП „РЧР“	- Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“
П.п.	- Процентен пункт
РС	- Работна сила
СМРЗ	- Средна месечна работна заплата
СОД	- Среден осигурителен доход
СБ	- Световна банка
СРЗ	- Средна работна заплата
СРМ	- Свободно работно място или свободни работни места
т.с.п.	- Трудови и служебни правоотношения

Раздел 1. ВЪВЕДЕНИЕ

1.1. ЦЕЛ НА ДОКУМЕНТА И ВРЪЗКА С ДРУГИТЕ ПРОУЧВАНИЯ/ ИЗСЛЕДВАНИЯ/ АНАЛИЗИ

Настоящият документ е разработен в рамките на проект „Разработване и внедряване на информационна система за оценка на компетенциите на работната сила по браншове и региони“. Проектът се осъществява в периода 2009-2013 г. от Българска стопанска камара - съюз на българския бизнес, в съответствие с договор № BG051PO001-2.1.06/23.10.2009 г. по мярка BG 051PO001-2.1.06 "Повишаване гъвкавостта и ефективността на пазара на труда чрез активни действия на социалните партньори" по Оперативна програма "Развитие на човешките ресурси" 2007-2013, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд и Европейския фонд за регионално развитие. Партньори по проекта са Конфедерация на независимите синдикати в България и Конфедерация на труда "Подкрепа".

1.1.1. ОСНОВНА ЦЕЛ НА ПРОЕКТА

Обща цел на проекта е повишаване на адаптивността, ефективността и балансиране на търсенето и предлагането на пазара на труда чрез изграждане на система за оценяване на компетенциите на работната сила на браншово и регионално ниво.

1.1.2. СПЕЦИФИЧНИ ЦЕЛИ:

- Анализ и дефиниране на изискванията към компетенциите на работната сила при отчитане на европейските, национални и браншови изисквания и стандарти;
- Изграждане на браншова и регионална референтна мрежа и информационна система за оценяване и актуализиране на компетенциите на работната сила, съобразно настоящите и бъдещи потребности на пазара на труда;
- Подобряване на координацията и информационния обмен между националните, браншови и регионални структури на работодателите и синдикалните организации и отговорните държавни институции при оценяване на компетенциите на работната сила;
- Национално признаване и създаване на предпоставки за интегриране на информационната система за оценяване на компетенциите на работната сила в бъдещото електронно правителство за повишаване на адаптивността, ефективността и балансиране на търсенето и предлагането на работна сила.

1.1.3. СРЕД ОСНОВНИТЕ ДЕЙНОСТИ В РАМКИТЕ НА ПРОЕКТА СА:

- Подготовка на не по-малко от 16 основни анализа и проучвания, както и не по-малко от 60 експертни разработки (доклади, позиции и др.);
- Разработване на обща концепция на информационната система, индикатори, карта за оценка на компетенциите на работната сила по основни браншове и региони, и пилотен тест на секторни модели за оценка на компетенциите на работната сила;
- Подготовка и изграждане на референтна мрежа от 30 секторни и регионални звена;

- Проектиране, разработване, тестване и внедряване на информационната система за оценка на компетенциите на работната сила с индикатори за оценка на браншово и регионално ниво;
- Провеждане на обучения за осигуряване изграждането и функционирането на информационната система за оценка на компетенциите по браншове и региони, вкл. 625 обучения на работното място, консултирани не по-малко от 125 лица и организации и обучени не по-малко от 2500 души на ключови компетенции;
- Експлоатация, развитие, национално признаване и създаване на условия за интегриране в електронното правителство на информационната система за оценка на компетенциите на работната сила;
- Провеждане на не по-малко от 20 работни форума, конференции, кръгли маси, дискусии, семинари и др.;
- Подготовка на най-малко 4 пакетни предложения за промени в приложимата нормативна уредба.

1.2. СТРУКТУРА НА ДОКУМЕНТА

---

1. Общ преглед на населението на страната за периода 2008 – 2013 г. Демографско състояние и тенденции. Обща характеристика.
2. Анализ на трудовия пазар за периода 2008 – 2013 г.
  - 2.1. Състояние и развитие на трудовия пазар в страната и в ЕС. Обща характеристика, тенденции, основни фактори, които определят състоянието и поведението на трудовия пазар през годината.
  - 2.2. Характеристика на пазара на труда за секторите и регионите, в които ще се разкриват референтни звена.
3. Анализ на заетите лица, осигурени по трудови и служебни правоотношения и на средния месечен осигурителен доход
  - 3.1. Състояние и тенденции на заетите лица, осигурени по трудови и служебни правоотношения и на средния месечен осигурителен доход общо за страната по квалификационни групи професии и възрастова структура.
  - 3.2. Анализ на заетите лица, осигурени по трудови и служебни правоотношения и на средния месечен осигурителен доход в секторите и регионите, в които ще се разкриват референтни звена.
4. Анализ на младежката заетост и на средният месечен осигурителен доход
  - 4.1. Състояние и тенденции на заетите по трудови и служебни правоотношения лица до 25 годишна възраст и на средния месечен осигурителен доход общо за страната
  - 4.2. Анализ на заетите до 25 годишна възраст лица и на средния месечен осигурителен доход по квалификационни групи професии в секторите и регионите, в които ще се разкриват референтни звена.
5. Заключение и препоръки

Раздел 2. МЕТОДОЛОГИЯ ЗА РАБОТА

Основните въпроси, които се разглеждат в този раздел са:

- Методология на изследването;
- Работни дефиниции.

Методологията на анализа – методологията на анализа е съобразена със спецификата на основните източници на данни и начина на тяхното набиране;

Извършено е:

- събиране, анализ и синтез на информация от различни аспекти на пазара на труда от НСИ, НОИ, АЗ, МТСП, Министерство на здравеопазването, Икономически и социален съвет, Световната банка и други;
- анализ и използване на констатации, изводи и насоки на работа от Национални и регионални програми;
- анализ и използване на констатации, изводи и насоки на работа от анализи и други разработки на АЗ, МТСП Икономически и социален съвет, Световната банка, синдикати, научни и учебни организации;
- резултатите от анкетите провеждани от БСК по различни проблеми;
- събиране, анализ и синтез на теоретични и емпирични изследвания по проблемите на пазара на труда;
- консултации с партньорите по проекта и експерти в тази област;
- използване на резултатите от провеждането на аналитични и други проучвания от този Проект, както и полезна информация от проектите на другите партньори по проекта.

Използваната методология включва :

- информационни източници за провеждане на анализа;
- използването на различни индикатори и критерии;
- методи и техники за събиране на данни;
- методи и инструменти за обработка на данни;
- методи и подходи за анализ на резултатите от анализа.

Прилаганите основни методи на работа са:

- анализ, синтез и обобщение на информация;
- пренасяне на резултати по аналогия;
- мултипликация на опита от подобни, апробирани в практиката на изследвания;
- предварително обсъждане с партньорите по проекта, заинтересовани страни и представители на експертната общност.

При разработката на анализа са използвани резултатите от подобни изследвания на местен и чужд опит по политики на пазара на труда, анкетни проучвания проведени по проекта и други, обобщение на опита и „добри практики“ в регионални и браншови организации, членуващи в БСК в тази област, както и подходящи информационни източници по обекта на анализа.

В разработката на анализа на пазара на труда в ЕС са използвани данни от Евростат,

Източници на информация: данни от НСИ, Национален осигурителен институт (НОИ), МТСП, Министерството на здравеопазването, Национален институт за здравна информация, Агенцията за икономически анализи и прогнози (АИАП), Институт по пазарна икономика, Агенцията по заетостта (АЗ), рейтингови агенции, собствени бази данни, бази данни на международни организации (Световна банка, МВФ и т.н.), средствата за масова информация.

Работни дефиниции:

Компетентност - доказана способност за използване на знания, умения и личностни, социални и методологични дадености в работни ситуации, в професионално и личностно развитие.

Компетентностен модел или профил на компетентност - логическа връзка от компетенции, гарантиращи постигане на най-добри резултати на дадена позиция.

Компетенции - съвкупност от знания, умения, нагласи и поведения на личността за постигане на резултати (нива на представяне) в определена професионална роля или организация.

Оценка на персонала - Процес на определяне на ефективността от дейността на сътрудниците при реализиране на задачите на организацията. Компетенциите са качествените критерии за извършване на оценката.

Методи за оценка на персонала - Систематизирана съвкупност от стъпки и действия за оценяване на персонала. Оценяват се нивото на компетенциите, потенциала, мотивацията, ефективността на представянето, качеството на управлението. Групи методи за оценка:

- Атестация
- Тестване и измерване, тренажори
- Интервюта
- Делови игри

Система за оценяване на персонала – съвкупност от инструментални системи, свързани с четирите функции за управление на персонала:

- Подбор на персонала;
- Мотивация и компенсирание;
- Обучение и развитие;
- Контрол.

Център за оценка - Комплексна процедура, при която се използват различни инструменти за оценка на персонала, съпоставят се данните, получени от прилагането на различни методи, и се формира обобщена и по-точна характеристика на оценявания сътрудник.

Референтни звена – секторни и регионални. Тези референтни звена са ключова част от структурата на изгражданата Национална референтна мрежа за оценяване на компетенциите на работната сила.

Секторните референтни звена (СРЗ) са специфични организационни структури, извършващи практическите действия по реализацията и внедряването на Информационна система за оценка на компетенциите на работната сила (ИСОК). Те са своеобразно свързващо звено между структурите, които разработват методиката и инструментариума за оценка на компетенциите, от една страна, и работодателите и заетите лица в сектора, от друга страна.

Пилотните СРЗ са 20: Сектор С – Преработваща промишленост: (10.1 Производство и преработка на месо; Производство на месни продукти, без готови ястия, 10.3 Преработка и консервиране на плодове и зеленчуци, 10.5 Производство на мляко и млечни продукти, 11 Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води, 20 Производство на химични продукти, 24 Производство на основни метали, 26 Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти, 27 Производство на електрически съоръжения, 28 Производство на машини и оборудване, с общо и специално, 31 Производство на мебели, 29 – Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета, 28.29 Производство на други машини с общо предназначение, неклассифицирани другаде и 62.01 Компютърно програмиране, Мехатронни системи и автоматизация) **Сектор F – Строителство** (43 Специализирани строителни дейности); **Сектор G – Търговия** (46 Търговия на едро, без търговия с автомобили и мотоциклети; 47 Търговия на дребно, без търговия с автомобили и мотоциклети); **Сектор H – Транспорт, складиране и пощи** (52 – складиране на товари и други спомагателни дейности в транспорта); **Сектор I – Хотелиерство и ресторантьорство;** **Сектор J - Създаване и разпространение на информация и творчески продукти, далекосъобщения** (62 – Дейности в областта на информационните технологии) и **Сектор N – Административни и спомагателни дейности** (80 Дейности по охрана и разследване, 81 – Дейности по обслужване на сгради и озеленяване).

Регионалните референтни звена са консултативна, експертна и оперативна, постоянно действаща структура за формиране на политики, сътрудничество и партньорство с цел внедряване на компетентностния подход в управлението, развитието и оценяването на потенциала на работната сила в региона. Предвижда се в България да бъдат изградени 10 (десет) пилотни регионални центрове за оценка на компетенциите (РЦОК) в областите: Плевен, Русе, Шумен, Варна, Бургас, Стара Загора, Пловдив, Кърджали, Перник и София-град. Основната цел на РЦОК е усъвършенстване уменията и адаптивността на работната сила, в съответствие с тенденциите на развитие на регионалната икономика и подобряване баланса между търсене и предлагане на местния пазар на труда в количествено и качествено изражение.

Сектор - обозначава група от една или няколко икономически дейности, в които се осъществява сходна стопанска дейност. При групирането се търси максимално съответствие с наложените Европейски практики при анализ на пазар на труда, описанието и оценката на сходни и/или близки компетенции на работната сила.

Бранш - Дял, клон или отдел в производство, търговия, индустрия и др., обединяващ стопански субекти, осъществяващи стопанска дейност в един и същи сектор на икономиката.

Браншови камари и съюзи - Сдруженията, регистрирани по Закона за юридическите лица с нестопанска цел, чиито членове осъществяват стопанска дейност. По същество това са работодателски организации, защитаващи работодателските интереси на членовете си.

Икономически отрасъл – съвкупност от предприятия, произвеждащи еднародна или специфична продукция по еднотипни технологии.

Икономически сектор представлява значима част от икономиката, притежаваща сходни общи характеристики, които позволяват тя да бъде отделена от другите части на икономиката с теоретична или практическа цел.

Производствената дейност се разделя на три икономически сектора: първичен (добивен), вторичен (обработващ) и третичен (услуги) сектор съгласно теорията за икономическите сектори.

- ❖ **Първичният сектор произвежда** (добива) основно суровини или храни за пряка консумация от населението. Към него се отнасят стопанските отрасли и дейности: селско стопанство, горско стопанство, рудодобив, лов и риболов, въгледобив, добив на нефт, газ и други суровини.
- ❖ **Вторичният сектор (обработващ)** обхваща обработващите промишлени отрасли и дейности, занаятчийски дейности в домакинствата и строителството. Отраслите от този сектор преработват суровини, добити от първичния сектор.

В зависимост от характера на производството, отраслите от този сектор се поделят на **тежка и лека индустрия**.

- ✓ **тежката индустрия** обхваща следните отрасли: енергетика, металургия, машиностроене, химическа промишленост, дървообработваща и дървопреработваща, производство на строителни материали, стъklarска и порцеланово-фаянсва промишленост.
- ✓ **леката индустрия** обхваща: текстилна, трикотажна, шивашка, кожаро-кожухарска, обувна, кожено-галантерийна, ХВП.
- ❖ **Третичният сектор (услуги)** обхваща отрасли и дейности "произвеждащи" услуги за населението, които пряко подпомагат човешкия живот. Секторът включва: транспорт, съобщения, търговия, туризъм, образование, наука, култура, спорт, здравеопазване, управление, жилищно стопанство, финанси и застраховки.

Регион - Според административно-териториалното деление на страната съответства на всяка една от 28-те области. За целите на проекта район и регион се използват синонимно като дефиниращи административните области на страната.

Работна сила – лицата на 15 и повече навършени години, които влагат или предлагат своя труд за производство на стоки и услуги. Работната сила включва заетите и безработните лица. (текущо икономически активното население). Измервателна единица – хил.

Заети лица – лицата на 15 и повече навършени години, които през наблюдавания период: извършват работа за производство на стоки и услуги поне 1 час срещу заплащане (в пари или в натура) или друг доход; не работят, но имат работа, от която временно отсъстват поради отпуск, болест, бременност, раждане и отглеждане на малко дете (за периода, през който получават пълния размер на възнаграждението си), неблагоприятни климатични условия, стачка или други подобни причини. Лицата, които са в неплатен отпуск по причини на работодателя, се считат за заети, ако продължителността на този отпуск е до три месеца. Измервателна единица – хил.

Наети лица – лица на 15 и повече навършени години, които съгласно Кодекса на труда или Закона за държавния служител са в трудово или служебно правоотношение с работодателя и получават възнаграждение в пари или натура под формата на работна заплата за извършена в определен обем и качество работа. Измервателна единица – брой.

Лица извън работната сила – лицата на 15 и повече навършени години, които не са заети, нито са безработни през наблюдавания период (текущо икономически неактивно население). Измервателна единица – хил.

Безработни лица – лицата на възраст от 15 до 74 навършени години, които: нямат работа през наблюдавания период; активно търсят работа през период от четири седмици, вкл. наблюдавания период, или вече са намерили работа, която очакват да започнат до три месеца след края на наблюдавания период; имат възможност да започнат работа до две седмици след края на наблюдавания период.

Обезкуражени лица са лицата извън работната сила, които желаят да работят, но не търсят активно работа, защото не вярват, че ще намерят.

Продължително безработни са лицата, които са безработни от една или повече години.

Цялото население на 15 и повече навършени години – обхваща заетите, безработните и лицата извън работната сила, които представляват три взаимно изключващи се категории лица на 15 и повече навършени години. Безработните и лицата извън работната сила представляват реално незаетата работна сила /всички неработещи/.

Коефициент на икономическа активност – представлява относителният дял на икономически активното население от населението на същата възраст. Един от аналитичните показатели за икономическа активност. Измервателна единица – %

Коефициенти на заетост – представлява относителният дял на заетите лица от населението на същата възраст. Един от аналитичните показатели за икономическа активност. Измервателна единица – % ;

Коефициент на безработица - относителният дял на безработните лица от икономически активното население.

Коефициент на продължителна безработица - относителният дял на продължително безработните лица от икономически активното население.

Статус в заетостта – лицата се класифицират в следните групи: работодатели, самостоятелно заети лица, наети лица и неплатени семейни работници.

Професионално-квалификационна структура – разпределение на заетите лица по основни професионално-квалификационни групи съгласно НКПД

Статистически район - Съгласно Заповед № РД 07-421 от 11.12.2008 г. на Председателя на НСИ, обнародвана в „Държавен вестник“, брой 11 от 10.02.2009 г. и в сила от 14.02.2009 г. териториалните единици "статистически район" и „област“ са определени както следва:

Статистически район	Област
Северозападен	Видин, Враца, Ловеч, Монтана, Плевен
Северен централен	Велико Търново, Габрово, Разград, Русе, Силистра
Североизточен	Варна, Добрич, Търговище, Шумен
Югоизточен	Бургас, Сливен, Стара Загора, Ямбол

Статистически район	Област
Югозападен	Благоевград, Кюстендил, Перник, София, София (столица)
Южен централен	Кърджали, Пазарджик, Пловдив, Смолян, Хасково

Данните са на база на използваните от НСИ и НОИ класификации: Национална класификация на икономическите дейности - Версия 2003 (НКИД-2003), в сила до 31.12.2007 г.; Класификация на икономическите дейности (КИД - 2008) в сила от 1.01.2008 г., съвместима със Статистическата класификация на икономическите дейности на Европейската общност NACE, Rev. 2; Национална класификация на професиите и длъжностите - 2005, съвместима с Международната стандартна класификация на професиите ISCO '88; Международна класификация на статуса в заетостта (ICSE-93); Класификация на териториалните единици за статистически цели в България, съответстваща на Европейската класификация на териториалните единици за статистически цели (NUTS). Източници на данни: "Заетост и безработица" на НСИ и интернет страницата на НСИ - www.nsi.bg

Раздел 3. СЪСТОЯНИЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО НА БЪЛГАРИЯ ПРЕЗ ПЕРИОДА 2008 - 2013 г. – ОБЩ ПРЕГЛЕД

Състояние на населението на страната през 2008-2013 г. и първото тримесечие на 2014 г.

Демографската ситуация в България е известна и описана, а тенденциите прогнозираны в близка и по-далечна перспектива на базата на определени сценарии и при определени допускания. България е единствената страна, която е разработила Национална стратегия за преодоляване на демографската криза. В този случай интересът на заинтересованите страни и субекти демографските процеси и проблеми следва да се фокусира и към наблюдение и анализ на реализацията на стратегията, на провежданите политики и прилагани инструменти. Ето защо акцент в настоящия анализ се поставя върху актуалните и бъдещи демографски проблеми на пазара на труда и произтичащите от тях заплахи и рискове пред работодателите. Те са разкрити и систематизирани в няколко източника: **намаляване на населението, застаряване на населението, миграция**. Към тях се прибавя, като национален принос, и още един източник: **качеството на човешкия капитал**.

В краткосрочен план и при актуалната икономическа ситуация, проблемът на пазара на труда не е така остро свързан с количествените параметри на демографския потенциал. Независимо от официалната информация, че България ежегодно губи от 30-40 хил. население, конюнктурата на пазара на труда се характеризира със сравнително високо равнище на безработица, със значителен размер на обезкуражените безработни и на населението извън работната сила на 15-64 години при нестихващи емигрантски нагласи и поведение. Същевременно рискове и заплахи с потенциала пред работодателите и в краткосрочен план съществуват, и те произтичат от следните два източника:

- **Емиграцията.** България е все още емигрантска страна и ако има известна стагнация в емигрантските потоци, то причината за това е глобалния характер на кризата, свитото търсене на работна сила в ЕС. Но вече има сигнали за известно раздвижване в емигрантското поведение – с друго не може да се обясни намаляването на обезкуражените безработни и на активното население на 15-64 години през последните две години, след като през предшестващите години на анализирания период тези групи са отбелязвали нарастване, а при безработицата не настъпва обрат в тенденцията. За България емигрантският проблем през последните години придобива и други измерения – процесът се динамизира най-вече сред високо образованите, лекарите и друг медицински персонал, специалистите по информационни технологии.
- **Човешкият капитал и неговото качество.** В краткосрочен план проблемът на пазара на труда е качеството на трудовия потенциал – известно е, че около 60% от регистрираните дълготрайно безработните са с ниско образование и без професионална квалификация; подобна е ситуацията и при обезкуражените безработни, при икономически неактивните между 15-64 години; нарастват структурните несъответствия на пазара на труда между професионалните изисквания на работните места и притежаваната от работната сила професионална квалификация. **Или равнището на безработица и икономическа неактивност у нас се формира не само от цикличните колебания в икономическата активност, респективно на пазара на труда, но от структурните диспропорции, произтичащи от тези именно професионални несъответствия.**

В дългосрочен план проблемите на пазара на труда и заплахите пред работодателите придобиват комплексен характер, което генерира последици със синергичен ефект.

- Преди всичко, **дългосрочния ефект от отрицателния коефициент на раждаемост върху пазара на труда вече не е така дългосрочен**. От средата и в края на първото десетилетие на новия век тече изходящият поток от пазара на труда на след военното поколение. Неговият „дебит“ не може да се компенсира с входящият поток на новородените след 1990 г. Или след не повече от десетина години на пазара на труда ще започне интензивно да се проявяват негативните ефекти на ниската раждаемост, чието дъно е 1997 г. /почти 45-50% спад на живородените деца в сравнение с 1990 г./%. След основното и средно образование, Ефектите на ниската раждаемост вече се „разразяват“ във

висшето образование, след което идва реда на пазара на труда. Когато от икономическата активност се изтегли и последното поколение родени през 80-те години на 20 век, проблемите с трудовия потенциал, ако не настъпят сериозни технологични, икономически и професионални трансформации към модернизиране, ще се окажат критични за пазара на труда.

- **Имиграцията и към момента, и в близкото бъдеще не може да компенсира емиграцията**, тъй като България не се оценява като привлекателна дестинация в трудовата мобилност. От наблюденията и анализите на компетентните държавни институции се правят оценки за „транзитния“ характер на имигрантските потоци у нас. На България се гледа като на страна – трамплин за емиграция към другите европейски страни. А тези които трайно остават в страната са с ниско образование и ниско квалифицирани. Отчита се и един положителен ефект от реализираната емиграцията – емигрантите са върнали 12 милиарда лева през последните 10 години.

- **Усилване на емигрантски нагласи и поведение на населението в страните на ЕС и то към трети страни и най-вече сред високо квалифицираните специалисти.** По информация на европейските институции през последните години от ЕС са изтекли към трети страни около 2 милиона само специалистите по информационни технологии. При това очакванията са този процес да се разраства, ако не се предприемат контра продуктивни политики и то на равнище ЕС.

- **Застаряването на населението, влошеното съотношение между икономически активно и икономически неактивно население поражда двустранни негативни последици** – и за пазара на труда и за осигурителните системи. Очакванията, според прогнозите на екипа по проекта на МТСП, населението между 15-64 г. да достигне относителен дял от 65.7% до края на 2020 г. За пазара на труда ефектите се: влошена възрастова структура на заетите, по-високи финансови разходи за осигуряване на социалните рискове, допълнителни разходи за поддържане на професионалния капацитет на застаряваща работна сила. За социалното осигуряване негативите са: финансови дефицити, ниски социални обезщетения, загуба на доверие в осигурителната система.

- **Неблагоприятни са и прогнозите за качествена структура на човешкия капитал.** Предвижда се дела на населението със средно образование да намалее и да достигне до 47.6% в края на 2020 г. Очаква се намаление и в населението с висше образование. Както вече се изтъкна очертава се сериозен дефицит най-вече при най-висококвалифицираните специалисти: лекари, учители, инженерно-технически специалисти, специалистите по информационни технологии.

- Накрая, нека да приведем и, цитираната на конференцията, оценка на Световната банка за икономическите последици от демографската криза. Според направените анализи, **в резултата на настъпилите демографски промени, България губи от 4.5 до 7% от БВП.** Тази оценка провокира търсене на отговор и на други въпроси – доколко икономическият растеж и какъв по структура икономически растеж ще ограничат емиграционните процеси. Тъй като стимулирането на растеж /поне като предмет на държавната политика/ има и социални залози, един от които следва да бъде и туширане и преодоляване на демографската криза.

Преодоляването на последиците от демографската криза върху пазара на труда е въпрос преди всичко на комплексни политики и мерки с дългосрочен характер. И те са очертани и систематизирани в националната стратегия. Същевременно въпрос на рационално мислене и прагматизъм е всяка от заинтересованите страни и субекти да търси и краткосрочни решения за смекчаване на негативните ефекти. **Пред работодателите и не само пред тях, но и пред образователната система, с особена острота стои проблема за преодоляване на структурните несъответствия с професионален и квалификационен характер.** И неговото решаване е не само въпрос на работодателски интерес, но и на работодателски възможности за намиране на ефективни решения, както по отношение на финансовите инструменти, така и по отношение на организационните механизми.

Раздел 4. АНАЛИЗ НА ТРУДОВИЯ ПАЗАР ПРЕЗ ПЕРИОДА 2008-2013 г.

4.1. АНАЛИЗ НА ТРУДОВИЯ ПАЗАР В СТРАНАТА. ТЕНДЕНЦИИ.

Обща характеристика на пазара на труда

- **Работна сила на 15-64 г. и коефициент на икономическа активност /по пол, възраст, степени на образование/.**

След тригодишен период на свиване на абсолютната численост на работната сила на 15-64 г. с индекси от: 98.2 през 2008 и 97.5 през 2009 и 98.4 процентни пункта /п. п/. през 2011 г., започва процес на стопиране не негативната динамика (вж. Таблица №1). През 2012 г. индексът е равен на 100.0 , а през 2013 г. се регистрира символично нарастване с индекс от 100.05 п. п. Безусловно процесите в абсолютната численост на заетите на 15-64 г. дават **отражение и върху равнището на икономическа активност на населението на тази възрастова група**, като най-ниските стойности от 65.9% до които стига Коефициента на икономическа активност /КИА/ е през 2011 г. Отчетеното по-високо равнище на икономическата активност от 68.4% през 2013 г. в сравнение с 2008 /една от добрите в рамките на изследвания период/ година за пазара на труда, изисква определено пояснение. Неговото повишаване при регистрираната по-ниска абсолютна численост на работната сила на 15-64 се подхранва от два източника: първо през 2012 и 2013 г. се наблюдава леко нарастване на абсолютната численост на населението между 15-64 г., и второ, далеч по-високата в сравнение 2008 г. е абсолютната численост на безработица. Отчетеното повишаването на Коефициента на икономическата активност идва от ръста на безработицата. Или „**икономическата активност**“ на работната сила на 15-64 г. се подхранва най-вече от по-активното поведение на населението в търсенето на работа – в сравнение с 2008 г. числеността и на регистрираната от АЗ, и на наблюдаваната от НСИ безработица са далеч по-високи.

ТАБЛИЦА 1 Работна сила на 15-64 години (2008 г. – 2013 г.)

индикатори	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1. Работна сила 15-64 г. - общо, хил.	3504,7	3441,5	3356,3	3302,2	3303,9	3322,7
1.1. Работна сила 1 мъже	1858,8	1828	1774,5	1759,6	1757,6	1766,2
1.2. Работна сила, жени	1645,9	1613,5	1581,9	1542,7	1546,2	1556,5
2. Коефициент на икономическа активност, общо	67,8	67,2	66,5	65,9	67,1	68,4
2.1. Коефициент на икономическа активност, мъже	72,5	72	70,8	69,9	71	72,2
2.2. Коефициент на икономическа активност, жени	63,1	62,5	62,3	61,9	63,2	64,5

Източник: НСИ

В рамките на разглеждания период и при двата пола се наблюдават позитивни промени в абсолютна численост на работната сила през 2012 и 2013 г. , в резултат на което Коефициентът на икономическа активност /КИА/ на мъжете достига до 72.2%, а при жените 65.5%. Очертават се и други различия по полов признак, които не бива да се подминават. При жените равнището на икономическа активност спада по-слабо в сравнение с това на мъжете. Ако при мъжете след 2008 до 2011 г. включително, Коефициента на икономическа активност от година на година намалява с около 1 %, то при жените намалението е с около 0.5%. В годините /2012 и 2013 г./ на обръщане на тенденцията отново са по-благоприятни за жените. Коефициентът на икономическа активност за посочените години при жените нараства с около 1% на база предходна година, докато при мъжете динамиката е по-слаба – ръст от около 0.5%. В заключение констатираните различия в икономическата активност на двата пола имат своите обяснения. **Кризата засегна най-силно**

индустриалния сектор, в който доминира мъжката заетост, за разлика от сектора на услугите, в който преобладава заетостта на жените, отражението на кризата е твърде слабо.

- **Заети лица на 15-64 г. и коефициент на заетост. /Професионално-квалификационна структура /категории персонал/ на заетите лица.**

Сред заетите лица на 15-64 г. се наблюдават общи и специфични по интензивност процеси в зависимост от различните разрези за наблюдение (вж. Таблица № 2). След постигнатият през 2010 г. своеобразен рекорд на спад в заетостта, когато индексът на намаление на абсолютната численост на заетите достига до 93.9 процентни пункта на база предходна година, след 2011 г. се наблюдава затихване на негативната тенденция. Индексът на изменение на абсолютната численост на заетите през 2013 г. достига стойност от 99.8 процентни пункта на база предходна година. Независимо от почти стопираните процеси на свиване, заетостта все още не се възстановява на пред кризисните си равнища. Разликата в абсолютната численост е от около 417 хиляди, което дава и отражение на равнището на заетост. Коефициентът на заетост през 2013 г. е 59.5%, дори по-нисък от неговото равнище от 59.7% през най-неблагоприятната за пазара на труда година.

ТАБЛИЦА 2 ЗАЕТИ ЛИЦА НА 15-64 ГОДИНИ. (2008 г. – 2013 г.)

ИНДИКАТОРИ	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1. Заети, общо 15-64 г., хил.	3306,2	3204,8	3010,4	2927,5	2894,9	2889,4
1.1. Заети, мъже	1755,5	1698,7	1579,2	1541,1	1517,2	1518
1.2. Заети, жени	1550,8	1506,1	1431,2	1386,4	1377,7	1371,5
2. Заети в градовете	2557,8	2492,3	2358,8	2310,5	2291,8	2296,8
3. заети в селата	748,4	712,5	651,7	617	603,1	592,6
4. Заети с висше образование	840,8	841,4	815,1	817,2	825,2	870
5. Заети със средно образование	1983,3	1907,3	1822,7	1780,1	1759,5	1721,2
6. Заети със ср. проф. образование	1344,8	1291,6	1216,4	1175,3	1148,2	1129,8
7. Заети с основно образование	419,2	403,2	336,7	297,7	280	263,7
8. Заети с начално образование и под	62,9	52,9	35,9	32,5	29,2	34,6
Коефициенти на заетост /КЗ/						
1. КЗ, общо 15-64 г.	64	62	59,7	58,5	58,8	59,4
1.1. КЗ мъже	68,5	66,9	69	61,2	61,3	62,1
1.2. КЗ, жени	59,5	58,3	56,4	55,6	56,3	56,8
2. КЗ - градове	66,8	65,6	62,9	51,2	61,7	62,6
3.КЗ, села	55,7	53,9	50,4	49,9	49,9	49,8
4. КЗ - висше образование	86,1	85,5	83,3	81,2	81,1	80,7
5. КЗ - средно образование	72,7	70	66	63,5	63,4	63,6
6. КЗ - средно проф. образование	77,6	74,4	70,7	68,7	68,6	69
7. КЗ - основно образование	34,4	34,2	30,5	29,6	29,8	30,1
8. КЗ - начално образование и под	25,7	22,5	17,8	16,5	29,2	17,5
9. КЗ на младежи /15-24 г./	40,8	38,7	35,6	37,2	37,5	36,7

Източник: НСИ

Представената в Таблица № 2 информация за заетостта в различните разрези разкрива очаквани и неочаквани различия в мащабите и динамиката на заетостта. **Заетостта при мъжете** е подложена на по-силен пазарен натиск в сравнение с тази на жените. Равнището на заетост при мъжете намалява по-драстично и по-динамично, в резултат на което от 68.5% през 2008 г. стойността на този

индикатор достига до 62.1%. през 2013 г., а при жените неговите стойност съответно падат от 59.5% на 56.8%. В първия случай /при мъжете/ разликата в равнищата на заетост е с минус 6.4%, а във втория /при жените/, разликата в равнищата на заетост между 2013 и 2008 г. е минус 2.7%. Както може да се предположи, заетостта в селата е по –силно засегната от тази в градовете, поради което и по-трудно и по-бавно се възстановява.

Процесите на свиване на заетостта се отразяват върху всички наблюдавани образователни групи /Таблица № 2/, но в различна интензивност и в различна степен променят Коефициента на заетост при тях. Най-силно засегната е групата на заети със средно и средно-професионално образование, за която Коефициента на заетост намалява с минус 9.1% от 72.7% през 2008 г. на 63.6% през 2013 г. Не са подминати и заетите лица със средно-професионално образование, за която подгрупа равнището на заетост спада с минус 8.6% - Коефициентът на заетост при тях пада от 77.6% през 2008 на 69.0% през 2013 г. Негативен ефект се наблюдава и при групата заети с висше образование – при тях Коефициентът на заетост от 86.1% през 2008 г. пада на 80.7%, т.е. с минус 5.4%. Най-слабо е намалението в равнището на заетост при групата заети с основно и по-ниско образование, с минус 4.3%, което може да се обясни с твърде ниската и устойчива тежест на тази група в общата заетост – с относителен дял от 1.9% през 2008 г. и 1.1% през 2013 г.

Свиването на заетостта рефлектира почти равностойно върху наблюдаваните статусни групи /работодатели, наети по трудово и служебно правоотношение, самостоятелно наети и неплатени семейни работници/ - (вж. Таблица № 3), в резултат на което не настъпват значими промени в тяхната структура. Така например основната статусна група, наети по трудово и служебно правоотношение, запазва твърд относителен дял от 87.0% - различията под и над са в десетичните знаци. Или типа на икономическата активност не се променя. И при работодателите тежестта им остава непроменена – стабилен относителен дял от 3% с вариации в десетичните знаци. Единствено по силна е динамиката в групата на самостоятелно наетите, при която относителният ѝ дял се променя като достига до 8.%, но през най-критичните за пазара на труда години – 2009 и 2010 година.

ТАБЛИЦА 3 ЗАЕТИ ЛИЦА НА 15 И ПОВЕЧЕ ГОДИНИ И ПО СТАТУС НА ЗАЕТОСТ (2008 г. – 2013 г.)

ИНДИКАТОРИ	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1. Заети лица на 15 и повече год. - хил.	3360.7	3253.6	3052.8	2949.6	2934.0	2934.9
1.1. Заети мъже на 15 и повече години	1729.9	1732.3	1608.3	1536.3	1541.7	1546.9
1.2. Заети жени на 15 и повече години	1567.8	1521.3	1444.5	1413.3	1392.3	1388.1
2. Работодатели - хил.	122.9	113.4	115.1	108.3	104.5	115.1
2.1. Работодатели, мъже	87.3	81.9	80.9	75.5	73.9	83.6
2.2. Работодатели, жени	35.6	31.1	34.3	32.8	30.7	31.5
3. Наети по ТД и СПО - хил.	2943.8	2847.6	2662.8	2589.2	2594.1	2578.7
3.1. Наети по ТД и СПО, мъже	1529.9	1475.7	1367.8	1310.6	1324.4	1316.5
3.2. Наети по ТД и СПО, жени	1413.9	1371.9	1295.0	1278.6	1269.6	1262.5
4. Самостоятелно наети лица - хил.	259.9	259.4	242.7	221.7	210.9	221.6
4.1. Самостоятелно наети лица, мъже	165.3	164.8	148.7	138.4	135.0	140.1
4.2. самостоятелно наети лица, жени	94.6	94.6	94.1	83.3	75.9	85.1
5. Неплатени семейни работници - хил.	34.0	33.3	32.2	30.4	24.5	19.6
5.1. Неплатени семейни раб., мъже	10.4	10.0	11.0	11.9	08.5	06.7
5.2 Неплатени семейни раб., жени	23.6	23.3	21.0	18.5	16.0	12.8

Източник: НСИ

Интересни процеси се зараждат в динамиката на заетостта по основните 9 класа професии /според НКПД/, наблюдавани от НСИ – (вж Таблица № 4). Само в два класа професии настъпва нарастване в тяхната абсолютна численост, която дори изпреварва по стойност отчетената през 2008

г. величина. Това е клас втори /специалисти-аналитични специалисти/, чиято численост през 2013 г. достига до 458.8 хил., или с 10.6% по-висока от регистрираната през 2008 г. При това следва да се има предвид, че този процес, с изключение на едно незначително през 2009 г. намаляване в сравнение с предходната година, бележи една плавна и прогресираща тенденция на нарастване, в резултат на което този клас професии през 2013 г. вече заема относителен дял от 15.6% при 12.3% през 2008 г. Или с 3.3% се увеличава неговата тежест в очертаната професионална структура. Този процес следва да се наблюдава и анализира, тъй като неговата динамика не е случайна. Интерпретациите на това, бих казала, „явление“ в кризисните години не бива да се ограничава до очевидния извод, че се отбелязва ръст в качествената заетост, но трябва да се стигне до източниците на тази промяна. Навярно зад този процес стоят определени структурни размествания в икономическата активност, които следва да се разкрият и стимулират.

ТАБЛИЦА 4 ЗАЕТИ ЛИЦА НА 15 И ПОВЕЧЕ ГОДИНИ ПО КЛАСОВЕ ПРОФЕСИИ (2008 г. – 2013 г.)

ИНДИКАТОРИ	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1. Заети на 15 и повче години - хил.	3360.7	3253.6	3052.8	2949.6	2934.0	2934.9
1.1. Заети мъже на 15 и повече години	1792.9	1732.3	1608.3	1536.3	1541.7	1546.9
1.2. Заети жени на 15 и повече години	1567.8	1521.3	1444.3	1413.3	1392.3	1388.1
2. Ръководители – хил.	220.8	223.1	221.4	187.6	179.1	194.1
2.1. Ръководители мъже	149.5	151.8	146.1	118.4	113.9	123.3
2.2. Ръководители жени	71.3	71.9	75.4	69.3	65.2	70.8
3. Специалисти /аналитични/ - хил.	414.8	412.9	396.1	452.9	449.1	458.8
3.1. Специалисти, мъже	139.2	140.4	126.3	134.3	141.3	146.1
3.2. Специалисти, жени	275.6	272.4	269.8	318.6	307.9	312.7
4. Техници и приложни специалисти-хил.	325.3	321.7	309.9	233.4	239.2	256.0
4.1. Технически и приложни специалисти, мъже	151.1	144.8	133.1	124.5	126.0	136.7
4.2. Технически и приложни специалисти, жени	174.2	176.9	167.8	108.8	113.2	119.4
5. Помощен административен персонал – хил.	241.9	236.8	226.0	194.9	189.1	189.9
5.1. Помощен административен персонал, мъже	57.5	54.7	57.1	50.9	50.3	51.6
5.2. Помощен административен персонал, жени	184.4	182.2	169.0	144.0	138.8	138.4
6. Персонал, зает с услуги за населението, търговия, охранителна дейност – хил.	532.9	532.8	522.5	640.6	644.4	621.4
6.1. Персонал, зает с услуги за населението, търговия, охранителна дейност, мъже	208.0	208.0	205.5	255.0	264.8	255.1
6.2. Персонал, зает с услуги за населението, търговия, охранителна дейност, жени	324.8	324.8	317.0	385.0	379.5	366.3
7. Квалифицирани работници в селското, горското и рибното стопанство - хил.	155.0	142.2	129.0	122.5	111.8	114.8
7.1. Квалифицирани работници в селското, горското и рибното стопанство, мъже	87.6	82.5	75.4	74.7	69.6	68.9
7.2. Квалифицирани работници в селското, горското и рибното стопанство, жени	67.4	59.7	53.7	47.9	42.3	45.8

ИНДИКАТОРИ	2008	2009	2010	2011	2012	2013
8. Квалифицирани работници и занаятчии - хил.	535.2	493.6	432.0	416.1	412.5	387.6
8.1. Квалифицирани работници и занаятчии, мъже	397.4	367.6	321.8	305.1	301.0	284.1
8.2. Квалифицирани работници и занаятчии, жени	137.8	125.9	110.2	111.0	111.5	103.5
9. Машинни оператори и монтажници – хил.	470.3	450.0	417.5	388.7	389.1	308.1
9.1. Машинни оператори и монтажници, мъже	329.4	325.8	307.2	284.0	287.8	281.7
9.2. Машинни оператори и монтажници, жени	140.9	124.3	110.3	104.7	128.8	98.5
10. Професии, не изискващи специална квалификация - хил.	434.7	411.4	378.3	286.7	294.6	308.1
10.1 Професии, не изискващи специална квалификация, мъже	246.4	231.7	210.5	165.7	165.8	179.7
10.2. Професии, не изискващи специална квалификация, жени	188.2	179.7	167.8	120.9	128.8	128.8

Източник: НСИ

Друга професионална група, в която се регистрира подчертана динамика на нарастване на заетите е шести клас професии, а именно „персонал зает с услуги на населението, търговия и охрана“. Неговата численост нараства от 532.9 хил. през 2008 г. на 621.4 хил. през 2014 г., което е ръст на абсолютната численост на заетите от 16.6%. И тук процесът се характеризира с равномерна и прогресираща динамика, в резултат на което заетите в този клас професии заемат все по-голяма тежест в професионалната структура на заетостта. Техният дял от 15.9% през 2008 г. достига относителен дял от 21.6% през 2013 г. А взети заедно, заетите в тези два от 10 класа професии формират 37.2% от професионалната структура на заетостта. А това е една значима структурна промяна.

Класовете професии, за които се наблюдава драстично свиване на тяхната абсолютна численост са:

- ✓ Машинни оператори и монтажници – от 470.3 хил. през 2008 г. техният брой е намалял до 308.1 хил. през 2013 г., т.е. с 35.5%.
- ✓ Професии не изискващи специална квалификация – в тях свиването на абсолютната численост е около 30%, от 434.7 хил. през 2008 г. на 308.1 през 2013г.
- ✓ Квалифицирани работници и сродни на тях занаятчии, чиято численост намалява с 27.8%, т.е от 535.2 хил. през 2008 г. на 387.6 хил. през 2013 г.
- ✓ Помощен и административен персонал, който намалява от 241.9 хил. през 2008 до 189.9 хил. през 2013 г. или с 22.5%.
- ✓ Техници и приложни специалисти, числеността на които от 325.3 хил. през 2008 г. достига до 256.0 хиляди, през 2013 г., намаление от 21.5%.
- ✓ Квалифицирани работници в селското, горското и рибно стопанство, чиито брой намалява с 26.0%, от 155.0 хил. през 2008 г. на 114.8 хил. през 2013 г.
- ✓ Ръководителите намаляват с 12.1%, т.е. от 220.8 хил. през 2008 г. на 194.1. през 2013 г.

Така описаните промени в професионалната структура на заетите провокира коментар. В рамките на пет години в седем от девет наблюдавани класове професии се регистрира непрекъснат и интензивен процес на намаляване на тяхната численост, като на-силно този процес е изразен при техническите и индустриалните работнически професии. Различията в професионалното позициониране на мъжете и жените обосновава и обяснява до голяма степен различията в нанесените от кризата поражения върху динамиката на заетостта по полов признак. **Пазарните позиции на жените се оказаха по-слабо уязвими от кризата от тези на мъжете, защото първите са**

позиционирана в сектора на услугите, а вторите в сектора на индустрията – по-силно засегнатия от кризата икономически сектор.

- Наети лица 15-64 години /в.т.ч. структура на наетите лица по пол и възраст; формата на собственост; видове договори; продължителност на работното време; според вида на работата/

Различия в мащабите и динамиката на процесите на свиване се наблюдават и при **наетите по трудово и служебно правоотношение** – (вж. Таблица № 5). След по-рязко намаление на тяхната абсолютна численост в рамките на две години /2009-2010 г./ с индекси съответно от 97.5 през 2009 г. и 93.3 п. п. през 2010 г., процесът чувствително се забавя, но продължава с негативен, макар и минимален, тренд с около 1.0 п. п. през 2011 и 2012 г. Предварителните данни на НИС за 2013 г. са обезкуражаващи, тъй като свиването на абсолютната численост на наетите е по-чувствително – индекс от 98.0 процентни пункта, докато през 2012 г. неговата величина е 99.1 п. п., почти с единица процентен пункт разлика. Или за разлика от динамиката в общата заетост, при която през 2013 г. се откроява процес на стопиране на негативните тенденции, то при наетите, процесът на свиване, макар и със затихваща скорост все още не е приключил.

ТАБЛИЦА 5   НАЕТИ ЛИЦА (2008 г. – 2013 г.)

ИНДИКАТОРИ	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1. Наети - общо, хил	2943.8	2847.6	2662.8	2606.1	2594.1	2576.7
2. Наети мъже - хил.	1529.9	1475.7	1367.8	1339.5	1324.4	1316.5
3. Наети жени - хил.	1413.9	1371.9	1295.0	1266.3	1269.6	1262.2
4. Наети в градовете - хил.	2334.8	2266.5	2131.8	2104.9	2096.6	2088.8
5. Наети в селата	609.0	581.1	530.9	501.3	497.1	489.9
6. Наети на пълно работно време-хил.	2901.0	2803.0	2617.8	2559.8	2543.4	2521.3
7. Наети на непълно раб. време - хил.	42.8	44.6	45.0	46.3	50.7	57.4
8. Наети по ТД и ДСО - хил.	2831.2	2746.1	2578.4	2543.2	2529.6	2502.6
9. Наети по граждански договор - хил.	41.7	42.3	32.8		27.0	30.0
10. Наети без договор - хил.	70.9	59.2	51.6	40.1	37.0	46.1
11. Наети в частния сектор	2156.1	2078.4	1933.4	1893.7	1872.5	1859.3
12. Наети в общественния сектор	787.7	769.1	729.3	712.5	721.5	719.0
13. Наети на постоянна работа	2795.2	2712.9	2542.6	2499.1	2477.9	2432.7
14. Наети на временна работа	148.6	134.7	120.2	107.1	116.2	146.0

Източник: НСИ

И при наетите се наблюдават регистрираните и коментирани вече **различия в заетостта по полов признак** – жените се оказаха по-малко уязвими в сравнение с мъжете, феномен който получи своето обяснение с различията на тяхната професионална идентичност и секторно позициониране. Разкритите различия и колебания не се отразява съществено на структурата на наетите по признак пол. Това съотношение е стабилизирано в рамките на изследвания период около 51% за мъжете и 49.0% жените, като се наблюдават незначителни отклонения в стойностите, след десетичния знак.

Промените в динамиката и в структурата на абсолютна численост на наетите не провокира преразпределителни ефекти между **основните обществени сектори** /частен и публичен/. И дата сектора реагират еднозначно на конюнктурата на пазара на труд, тъй като съотношението между тях се запазва сравнително устойчиво. При съотношение на наетите през 2008 г. от 73.2 за частния към 26.8% за публичния сектор през 2013 г. тази секторна структура е в съотношение 72.4% за частния сектор и 27.6%, разлика от 0.8/. Сравнително устойчивата секторна структура може да се обясни с действието на два противостоящи си фактора – от една страна преследването на пазарна ефективност, особено характерно поведение при кризи в частния сектор и от друга страна с ефекта на субсидираните програми на заетост.

Различия се открояват в динамиката и **на наетите по трудово и служебно правоотношение в основните икономически сектори** – (вж. Таблица 7). Според Класификация А10 само три сектора отбелязват ръст в числеността на наетите през 2013 г. в сравнение с 2012 г. Като най-висок ръст е регистриран в сектора „Професионална, научно-изследователска дейност.....“ с индекс от 105.1 п. п.; с 101.9 п. п. нарастват наетите в сектор „Създаване и разпространяване на информационни и творчески продукти.....“ и с 100.3 процентни пункта се отбелязва ръст на наетите в сектор „Държавно управление, образование, хуманитарно управление....“. Първите два сектора акумулират сравнително незначителен дял от числеността на наетите /около 11.2% през 2013 г./, а заедно със сектора „Държавно управление...“, техният относителен дял достига до 25.2%. Ето защо регистрираните в тях положителни изменения не могат да компенсират продължаващото свиване на наетите и през 2013 г., което в някои от секторите все още заема сравнително високи индекси на база предходна година от порядъка на: 94.8 процентни пункта в строителството, 97.3 в добивна, преработваща промишленост.....; 97.9 в „Търговия, ремонт....“, които сектори заемат относителен дял от 57.9% от наетите в националната икономика и създават 50.3% от БДС през 2013 г. по текущи цени и по предварителни данни на НСИ.

ТАБЛИЦА 6 ЗАЕТИ ПО ИКОНОМИЧЕСКИ СЕКТОРИ (2008 – 2013 г.), хил. души

ИНДИКАТОРИ	A10	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Заети - общо - хил		3 814.6	3 749.3	3 603.9	3 524.6	3 436.4	3 421.6
1. Селско, горско, рибно стопанство	A	736.6	736.7	710.5	689.5	648.7	656.2
2. Добивна, преработваща промишленост и други дейности	B-E	851.8	767.7	720.3	712.7	700.2	680.4
3. Строителство	F	297.7	277.3	225.0	198.4	185.9	179.4
4 Търговия, ремонт и др. дейности	G-I	891.2	912.4	909.2	891.3	863.0	853.6
5 Създаване и разпространение на информационни и творчески продукции	J	65.6	68.5	74.3	75.7	76.0	77.6
6. Финансова и застрахователна	K	53.9	60.3	62.7	65.5	63.6	63.1
7. Операции с недвижими имоти	L	20.4	24.7	29.0	29.1	27,3	26,5
8. Професионални дейности, научни изследвания и др.	M-N	221.0	230.1	224.9	227.2	229.6	240.6
9. Държавно управление, образование, хуманитарна медицина и др.	O-Q	581.3	574.7	546.0	536.5	544.4	547.2
10. Култура, спорт, развлекателни и др. дейности	R-U	92.2	97.0	102.2	98.6	97.7	97.1

Източник: НСИ

ТАБЛИЦА 7 НАЕТИ ЛИЦА ПО ИКОНОМИЧЕСКИ СЕКТОРИ (2008 – 2013 г.), хил. души

ИНДИКАТОРИ	A10	2008	2009	2010	2011	2012	2013
ОБЩО НАЕТИ хил.		2806.5	2774.6	2627.5	2587.0	2539.9	2511.1
1. Селско, горско, рибно стопанство	A	88.3	93.6	88.9	91.5	87.7	87.6
2. Добивна, преработваща промишленост и други дейности	B-E	805.0	721.0	675.6	669.3	656.1	638.2
3. Строителство	F	270.5	250.2	197.2	173.3	160.6	152.3
4 Търговия, ремонт и др. дейности	G-I	686.2	710.9	714.0	700.6	676.6	662.3
5 Създаване и разпространение на информационни и творчески продукции	J	56.5	59.5	65.9	67.8	68.1	69.4
6. Финансова и застрахователна	K	49.3	55.6	57.9	60.0	59.0	58.7
7. Операции с недвижими имоти	L	20.5	21.7	26.1	26.5	24.7	24.0
8. Професионални дейности, научни изследвания и др.	M-N	193.5	201.9	192.7	199.4	202.0	212.3
9. Държавно управление, образование, хуманитарна медицина и др.	O-Q	565.7	558.8	530.3	521.7	528.8	530.6
10. Култура, спорт, развлекателни и др. дейности	R-U	70.0	74.4	78.6	76.5	76.4	75.7

Източник: НСИ

ТАБЛИЦА 8 САМОСТОЯТЕЛНО НАЕТИ ЛИЦА ПО ИКОНОМИЧЕСКИ СЕКТОРИ (2008 – 2013 г.), хил. души

ИНДИКАТОРИ	A10	2008	2009	2010	2011	2012	2013
ОБЩО НАЕТИ хил.		1 008.1	1001.7	976.4	937.5	896.5	910.5
1. Селско, горско, рибно стопанство	A	648.2	643.1	621.5	598.1	561.0	568.6
2. Добивна, преработваща промишленост и други дейности	B-E	46.8	46.7	44.6	43.4	44.1	42.3
3. Строителство	F	27.2	27.1	27.4	25.2	25.4	27.0
4 Търговия, ремонт и др. дейности	G-I	204.9	201.5	195.2	190.7	186.4	191.2

ИНДИКАТОРИ	A10	2008	2009	2010	2011	2012	2013
5 Създаване и разпространение на информационни и творчески продукции	J	9.1	8.9	8.4	8.0	7.9	8.2
6. Финансова и застрахователна	K	4.7	4.7	4.8	4.9	4.6	4.4
7. Операции с недвижими имоти	L	2.9	3.0	2.9	2.6	2.6	2.5
8. Професионални дейности, научни изследвания и др.	M-N	27.5	28.2	32.2	27.8	27.6	28.3
9. Държавно управление, образование, хуманитарна медицина и др.	O-Q	15.6	15.9	15.7	14.8	15.6	16.6
10. Култура, спорт, развлекателни и др. дейности	R-U	21.2	22.6	23.6	22.1	21.3	21.4

Източник: НСИ

Интересно е да се проследи динамиката в **гъвкавостта на труда**, процес който по правило набира скорост в условия на икономически кризи. За тази цел нека да проследим промените в числеността и структурата на наетите по няколко критерия – **вид на договора, срок на трудовото правоотношение и продължителността на работния ден** – (вж. Таблица № 5).

Както може да се предположи **наетите по трудов договор и по служебно правоотношение** (вж. Таблица № 17 и Таблица № 7) заемат най-висок относителен дял от 96.2% през 2008 г. до 97.1% през 2013 г. Работа по граждански договор се полага от 1.4% от наетите през 2008 г. и от 1.2 през 2013 г. Работа без договор полагат 2.4% през 2008 г. и 1.9% през 2013 г. Противно на очакванията стагнацията на пазара на труда не провокира процеси на разрастване на алтернативните /по граждански договор/ и на сивите /без договор/ трудови отношения. Нещо повече проявява се обратен процес – повишаване на дела на наетите по трудово и служебно правоотношение, съответно ограничаване на работата по граждански договор и без договор. От информацията в Табл. № 5 се открояват и определени нюанси. И при трите типа наемане от 2008 г. до 2012 г. настъпва, макар и забавен, процес на свиване. През 2013 г. ситуацията се променя – откроява се нарастване на абсолютната численост и на работещите на граждански договор – от 27.0 хил. през 2012 г. на 30.0 хил. през 2013 г.; и на работещите без договор – от 37.0 хил. през 2012 г. на 46.1 през 2013 г. Тази промяна на фона на намалението на абсолютната численост на наетите по трудово и служебно рефлектира чувствително върху нарастването на относителния дял на алтернативните и сиви форми на наемане в сравнение с най-значимото им ограничаване през 2012 г. Независимо от това тяхното приложение е ограничено, което не променя радикално структурата на наетите на този тип договорни отношения. Нещо повече поднесената информация разкрива едно доминиращо консервативно поведение на страните по трудовото отношение.

Работата на **непълно работно време**, друга форма на гъвкавост, отбелязва определено раздвижване – (Таблица № 5). Ако през 2008 г. само 1.5% от наетите са работили на такъв режим, то през следващите години тяхната абсолютна численост нараства, даже през 2012 и 2013 г. процесът е с подчертана динамика, в резултата на което през 2013 г. относителният дял на наетите на непълно работно време достига до 2.2%. При това тази форма на наемане има не толкова антикризисен характер, колкото е продукт на производствена необходимост и на работодателски политики за съчетаване на професионалните ангажименти с личния и семейния живот.

Скромни са мащабите на **временната работа, или на наетите по срочни трудови договори**. Ако през 2008 г. техният относителен дял е 5.0%, то през 2013 г. тежестта им стига до 5.6% и то на фона на непрекъснатата намаляване на техния брой след 2008 до 2012 г. вкл. Едва през 2008 г. броят на наетите на временна работа отбелязва силно нарастване до 146.0 хил. което е по-ниско от регистрираната през 2008 г. численост от 148.6 хил. Като се имат предвид мащабите на субсидираните програми на заетост, при които се наемат безработни или обезкуражени безработни лица по срочни трудови договори, неминуемо се стига до извода, че така регистрираните наети на временна работа до голяма степен се припокриват с наетите по тези програми.

В обобщение на направения коментар на мащабите и формите на гъвкава заетост следва извода, че на пазара на труда в България доминира наемането на работа по класическия, основен трудов

стандарт, какъвто е трудовия договор за неопределено време и на пълен работен ден. Размерите на наетите по различните форми на гъвкавост са в твърде скромни мащаби и не ерозират, поне от юридическа гледна, точка стабилността и сигурността на заетостта, едни вече твърде условни понятия на фона на икономическата динамика, пазарните колебания, трудовата и професионална мобилност.

- Безработни лица 15-64 години и коефициент на безработица, обезсърчени лица на 15-64 години и общо безработни лица

Реципрочни на процесите в заетостта са и процесите в безработицата. Абсолютната численост на безработните лица във тази възрастова група продължава да нараства, макар и със забавена динамика, като броят на безработните лица през 2013 г. е далеч над регистрирания през 2008 г. – (вж. Таблица № 9). Тези процеси се открояват както по отношение наблюденията на безработицата от НСИ, така и при регистрираните безработни лица от АЗ.

ТАБЛИЦА 9 БЕЗРАБОТНИ ЛИЦА НА 15-64 ГОДИНИ /РАВНИЩА, ДИНАМИКА, СТРУКТУРА/ (2007 г. – 2013 г.)

ИНДИКАТОРИ	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1. Безработни лица на 15-64 г. - хил.	239.1	198.5	236.7	345.9	374.8	409.0	433.2
2. Индекси на изменение – спрямо предходната година		83.0	119.2	146.1	108.4	109.1	105.9
3. Коефициент на безработица - %	6.9	5.7	6.9	10.3	11.4	12.4	13.0
4. Регистрирани безработни - хил.		233.7	280.9	350.9	332.6	364.5	371.4
5. Индекс на изменение на регистрираните безработни – спрямо предходната година			120.2	124.9	94.7	109.6	101.9
6. Относителен дял на безработните с право на обезщетение-%		28.7	43.1	39.0	32.0	32.3	31.1
7. Лица извън работната сила на 15-64 г.	1 750.0	1 664.7	1 680.3	1 689.8	1 707.6	1 619.7	1 536.5
8 Индекси на изменение на лицата извън работната сила – спрямо предходната година		95.1	100.9	100.6	101.0	94.4	94.8

Източник:

При регистрираните безработни нараства тежестта на безработните с право на обезщетение, в резултат на което техният дял от 28.7% през 2008 г. достига относителен дял с тежест от 43.1% през 2009 г. и 39.0% през 2010 г. Независимо от забавения растеж и през 2013 г. техният относителен дял е по-високо /31.1%/ в сравнение с 2008 г.

През 2013 г. се регистрира интересен процес в структурата на регистрираните безработни. Тяхната абсолютна численост в сравнени с 2012 г. отбелязва ръст с индекс от 101.9 п. п., докато абсолютната численост на регистрираните безработни с право на обезщетение през 2013 г. намаляват с индекс от 98.0 п. п. в сравнение с 2102 г. Тази промяна може да се възприеме като положителен сигнал за конюнктурата на пазара на труда, който се подхранва от източника. От една страна, стопират съкращенията на работни места. А от друга страна, нарастването на регистрираните безработни разкрива по-активно поведение на икономически неактивните лица зад което стоят различни причини - трудният преход от образование към заетост, структурни професионални несъответствия и фрикционни проблеми, свързани с процеса на напасване на изисквания на работните места и квалификацията на търсещи работни места.

След постъпателно от година на година нарастване на абсолютната численост на **обезкуражените лица**, през 2012 и 2013 г. се наблюдава обратен процес – на чувствително свиване и в двете възрастови групи /обезкуражени лица от населението над 15 и повече години и обезкуражени лица от населението на 15-64 г./ с индекси от порядъка съответно на 96.8-96.6 през 2012 в сравнение с 2011 г. до 92.1-91.5 п. п. през 2013 г. в сравнение с 2012 г. Причините за тази

значима промяна обаче не кореспондират с адекватна динамика в търсенето на работна сила, респективно с ръст на заетостта.

Аналогични на процесите сред обезкуражените лица, протичат и при категорията лица извън работната сила /PC/ - (вж. Таблица № 9). И тяхната абсолютна численост след период на нарастване, отбелязва намаление и при двете възрастови групи /лица извън работната сила на 15 и повече години и на лица извън работната сила на 15-64 г./ с индекси съответно от 97.8-94.8 п.п. през 2012 в сравнение с 2011 г. и от 97.5-94.8 п. п. през 2013 в сравнение с 2012 г.

Обяснението на процесите сред лицата извън работната сила се съдържат в динамиката на категорията работна сила. И тук след регистрирания спад през 2009 и 2010 г., през 2011 г. започва, макар и анемичен процес на нарастване на РС на 15 и повече години с индекси от порядъка на 100.6 през 2011 г., 100.1 през 2012 г. и 100.8 п. п. съответно през 2013 г. Колеблива е динамиката на РС на 15-64 г. – едва през 2013 г. се регистрира ръст с индекс от 100.6 процентни пункта на база предходна година. В резултат на описаните промени Коефициента на икономическа активност през 2012 и 2013 г. започва да се повишава, макар и с десетични стойности. При РС на 15 и повече години неговите стойности са 53.1% през 2012 г и 53.9% през 2013 г. , а на Коефициентът на икономическа активност на населението между 15-64 г. е от порядъка на 67.1% през 2012 и 68.4% през 2013 г.

- Работни места

В тази си част анализът се базира на селектирана информация от годишните бюлетини на АЗ за периода 2008-2012 г. (вж. Таблица № 10), поради което не се покрива информационно целия анализиран период. Затова и констатациите, оценките и изводите следва да се приемат с известна доза условност.

ТАБЛИЦА 10 РАБОТНИ МЕСТА: ЗАЕТИ-СВОБОДНИ (2008 г. – 2012 г.), БР.

ИНДИКАТОРИ	2008	2009	2010	2011	2012
1. Заявени свободни работни места (СРМ) -общо	237 927	224 395	187 579	195 635	245 100
2. Заявени СРМ на първичния пазар на труда	146 506	142 813	123 887	125 073	127 143
3. Заявени СРМ по програми, вкл. ОП "РЧР"	77 505	76 723	59 825	63 849	113 645
4. Заявени СРМ по мерки на ЗНЗ	13 916	4 859	3 867	6 713	4 312
5. Заети СРМ - общо	227 283	219 401	153 669	158 608	100 528
6. Заети СРМ на първичния пазар на труда	136 712	137 839	96 623	90 527	
7. Заети СРМ по програми, вкл. ОП "РЧР"	78 585	77 501	53 672	62 098	
8. Заети СРМ по мерки на ЗНЗ	11 986	4 061	3 374		

Източник: Годишни бюлетини на АЗ

В периоди на криза, както може да се очаква, заявените работни места намаляват. От 2008 г. до 2011 г. техният брой се свива с индекс от 82.2 процентни пункта. За този период е характерен и друг процес – **сравнително висок относителен дял на заявените свободни работни места на първичния пазар на труда**, който дял се движи от 61.6% през 2008 г. до 63.4% през 2011 г. След 2012 г. заявените работни места по абсолютна численост достигат и задминават 2008 г., а тяхното нарастване с индекс от 125.3 п. п. идва най-вече от такива източници като заявените работни места по субсидираните програми, ОП "РЧР", насърчителни мерки по ЗНЗ. Независимо от абсолютното нарастване на заявените работни места на първичния пазар на труда, техният относителен дял през 2012 г. пада до 51.9%. Или след 2012 основен „донор“ на заявени свободни работни места е субсидираната заетост., която генерира вече половината от заявените работни места.

Противоречиви, но и обясними, процеси се наблюдават в равнището и динамиката на **заетите работни места**. След 2010 г. рязко нараства разликата между заявени-заети работни места – по-малко с 18.1% през 2010 г. и с 19.0% през 2011 г. са заетите от заявените работни места. При това разликата идва най-вече от първичния пазар на труда, на терена на който тази разлика придобива по-значими измерения. Това разминаване, заедно с високата степен на усвояване на заявените работни места по програмите за субсидирана заетост разкриват сериозни структурни несъответствия

на пазара на труда. И до този извод се стига дори по информация на АЗ, в чиито общински звена, както е известно се заявяват и търсят работни места с ниска квалификация.

Допълнителна представа за структурните проблеми дава и информацията за съотношението между **безработни лица-свободни работни места**. В това отношение ще се маркират само ново възникналите процеси. След 2011 г. се наблюдава спад в абсолютната численост на безработните лица без квалификация и същевременно леко повишаване на абсолютната численост на свободните работни места без изисквания за квалификация. Сигнали за позитивна промяна се наблюдават и при съотношението безработни-свободни работни места със специалност – свива се числеността на безработните, повишава се броя на свободните работни места. Аналогични процеси се наблюдават и при съотношението безработни-свободни работни места с работническа квалификация.

Макар и равнището на заетост на специалистите с висше образование закономерно да е далеч по-високо от средното равнище на заетост, настоящата криза засегна и тази образователна група. Независимо от позитивните сигнали структурните противоречия си остават сериозен проблем на пазара на труда и при нискоквалифицираните и при групата на специалистите, и при работническите професии.

- Доходи от труд

Противно на пазарните закономерности, доходите от труд в годините на криза бележат сравнително висока динамика, която възпроизвежда сложили се тенденции, но и внася и известни структурни промени.

За изследвания период 2008-2013 г. (вж. Таблица № 11) **средната месечна работна заплата /СМРЗ/ за страната нараства с равномерен интензивен тренд**, като през 2013 г. в сравнение с 2008 г. отбелязва ръст доближаващ се до 50% - индексът на изменение 2013/2008 г. е 148.1 п. п.

С изпреварващи темпове нараства СМРЗ в частния сектор. Разликата в динамиката между двата обществени сектора през последните години се доближава до 20 процентни пункта. Така например, ако в частния сектор за периода 2008-2013 г. СМРЗ отбелязва ръст с индекс от 156.6, то в общественения сектор нарастването е от 128.8 п. п.

ТАБЛИЦА 11 СРЕДНА РАБОТНА ЗАПЛАТА /СРЗ/, СТРУКТУРНИ И РЕГИОНАЛНИ ИЗМЕРЕНИЯ (2008 г. – 2013 г.), ЛЕВА

ИНДИКАТОРИ	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1. СРЗ - месечна величина, общо за икономиката	545	609	648	686	731	807
2. СРЗ, месечна величина - обществен сектор	651	714	749	761	791	839
3. СРЗ, месечна величина - частен сектор	510	574	614	661	710	796
4. СРЗ, месечна величина, мъже	597	673	718	760	815	
5. СРЗ, месечна величина, жени	490	544	579	613	648	
6. СРЗ по региони						
6.1. СРЗ - Северозападен район	457	514	545	561	592	
6.2. СРЗ - Северен централен район	443	491	520	550	583	
6.3. СРЗ - Североизточен район	495	545	574	613	651	
6.4. СРЗ - Югоизточен район	501	570	600	627	666	
6.5. СРЗ - Южен централен район	439	486	516	785	583	
6.6. СРЗ - Югозападен район	676	748	798	849	908	

Източник: НСИ

Стеснява се разликата в динамиката на нарастване на СМРЗ по пол - при мъжете за периода 2008-2012 г. СМРЗ нараства с индекс от 136.6 а при жените с 132.2 п. п. /по-малък, но по-интензивен ръст/, който процес ще окаже влияние върху стопяване на различията между равнищата на заплащане в по-близко бъдеще.

Независимо от регистрираната силна динамика регионалните различия в СМРЗ се възпроизвеждат, със сигнали за задълбочаване. Нарастването на СРЗ и в шестте региона е около 30% за периода 2008-2012 г., като индексът на изменение е най-висок в Югозападния регион – 134.3 п. п. и най-нисък в Северозападния – от 129.5 п. п. Макар и незначителна /от около един процентен пункт/ се откроява разлика в динамиката на СРЗ в регионите на Северна и Южна България.

Секторните равнища и динамика на СРЗ са под силната зависимост на равнищата и динамиката на производителността на труда. Секторите, в които СРЗ е далеч над СРЗ за страната са известни – създаване и разпространяване на информационни и творчески продукти, финансова и застрахователна дейност, производство на ел. енергия и др. дейности, професионални дейности и научни изследвания. Но това са сектори, които акумулира около 15-20% от наетите. В трудоемките дейности, в които производителността на труда е ниска – СРЗ е около или под СРЗ за страната.

- Структура на разходите за труд на работодателите

В резултат на регистрираната динамика на СРЗ нарастват и съвкупните разходи на работодателите за труд, измервани на база един отработен човекочас и на едно наето лице (вж. Таблица № 12). **Динамиката е идентична както при СРЗ. Запазват се и различията – силно изразена е динамиката в нарастването на разходите за труд в частния сектор** - за периода 2008-2012 г. разходите за труд на един отработен час са се увеличили с индекс от 138.7, а на едно наето лице с 135.1 п. п.

ТАБЛИЦА 12 Разходи за труд и структура на разходите за труд (2008 г. – 2012 г.)

ИНДИКАТОРИ	2008	2009	2010	2011	2012
1. Общо разходи за труд	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
1.1. Относителен дял на разходите за РЗ - %	79.29	80.79	81.44	81.21	81.76
1.2. Относителен дял на разходите за обещетения - %	1.53	1.70	1.87	1.68	1.44
1.3. Дял на разходите на работодателя за социални и здравни осигуровки-%	16.92	15.30	14.41	14.86	14.72
1.4. Относителен дял на др. социални разходи - %	2.20	2.16	2.23	1.2	2.4
1.5. Относителен дял на данъка върху социалните разходи -%	0.06	0.05	0.05	0.05	0.04
2. Разходи на работодателя за 1 отработен час, лева	4.70	5.24	7.15	7.27	7.37
2.1. Разходи за 1 отработен час - обществен сектор, лева	6.80	6.61	7.15	7.27	7.37
2.2. Разходи за 1 отработен час - частен сектор, лева	4.27	4.79	5.13	5.55	5.91
3. Разходи на работодателя на 1 наето лице, лева	8 246	9 046	9 549	10 134	10 730
3.1. Разходи на 1 наето лице - обществен сектор, лева	10 317	11 154	11 694	11 947	12 267
3.2. Разходи на 1 наето лице - частен сектор, лева	7 556	8 335	8 820	9 523	10 209
4. Относителен дял на компонентите за труд в БДС, %	42.2	43.9	44.6	43.7	44.98

Източник: НСИ

В структурата на разходите за труд не се открояват процеси на трансформиране и това е логично, тъй като не са настъпили сериозни промени в институционалните регулации, нито се прилагат силно иновативни работодателски политики на заплащане. Всеки от компонентите на структурата на разходите варира в незначителни стойности, но се открояват и ефектите от ръста на СРЗ. За разлика от другите компоненти, при които различията през годините са незначителни и колебливи, то при основният компонент, разходи за работна заплата, регистрираните процеси в нейното нарастване имат и своя структурен ефект. От 79.29% през 2008 г. техният дял в общата структура на разходите достига до 81.76% през 2012 г. без противоречива динамика или отклонение от тенденцията. След свиване с около 1.0-2.0% се стабилизира динамиката и на компонента „Социално и здравно осигуряване за сметка на работодателя“. Макар и незначително, определено свиване се откроява и то през последните 2-3 години на тежестта на компонента „Други социални разходи и надбавки“, което навярно е продукт на работодателски политики за прехвърляне на определени надбавки към работната заплата.

В структурата на работната заплата релефно се открояват определени различия по отношение на компонента „Средства за работна заплата“. Очертават се широк диапазон в неговото позициониране по отделни сектори – от 71.38% относителен дял в сектор „Производство на ел. енергия, топлинна енергия др.“ до 86.09% в сектор „Създаване и разпространяване на информационни и творчески продукти“. Само четири сектора, сред които попадат: вече посочения „Производство на ел. енергия, топлинна енергия и др., „Добивна индустрия“, „Доставка на вода, канализация, отпадъци“, „Транспорт, складиране, пощи“, относителният дял на разходите за работна заплата е под 80.0%. Във всички останали сектори на класификацията този дял е над 80.0%. От тук не следва формалния извод, че в тези сектори равнището на заплащане е ниско, а по-скоро размера на другите разходи за труд е по-голям.

Представената информация за равнищата и силната динамиката на СМРЗ, на разходите за труд и то в период на криза провокира интерес към факторите, които динамизират този процес. Едно от обясненията на причините се свързва със съкращаването на работни места и то нискоквалифицирани, респективно и нископлатени лица, в резултат на което е налице технически ефект върху нарастването на СРЗ. И в това обяснение има доза реализъм, тъй като през целия изследван период върви процес на съкращаване на работни места и не само на нискоквалифицирани. Съкращаването на работни места рефлектира и върху силната динамика на производителността на труда, като ръста на СРЗ и този на производителността на труда се движат паралелно, което означава, че постигнатото ефективно използване на труда се насочва към повишаване на разходите за труд.

Поведението на индикатора „Относителен дял на компенсациите за труд в БДС“, разкрива процес и на фактическо нарастване на СМРЗ и на разходите за труд. За изследвания период /с изключение на 2011 г./, този индикатор отбелязва непрекъснато нарастване, в резултат на което през 2013 г. относителният дял на компенсациите за труд в БДС е 47.4% при 42.2% през 2012 г.

- Сравнителни характеристики на пазара на труда: България – ЕС

По равнища на заетост, дори и в предкризисния период на икономическо оживление, България отбелязва равнища на икономическа активност и на заетост под средните европейски равнища, и под зададените цели с европейските стратегии на заетост (вж. Таблица № 13). Сравнително минимални са различията по този индикатор в групата заети между 20-64 години. Ако средно европейско равнище за тази възрастова група през 2008 г. е 70.3%, то в България е регистрирано равнище на заетост при същата група от населението от 68.0%. Проследявайки измененията след 2008 г., се откроява процес на минимизиране на дистанцията, в резултат на което през 2013 г. при средно европейско равнище на заетост от 68.5% на населението между 20-64 г. в България този индикатор приема стойности от 67.2% независимо от кризисните процеси на трудовите пазари. Проявяват се специфични разлики в равнищата на заетост при същата възрастова група, но по полов признак. По-драматични са процесите в равнището на заетост на мъжете по отношение на средноевропейските равнища. Оказва се, че мъжете са по-засегнати от икономическата криза на фона на средноевропейските равнища. Ако в България през 2008 г. равнището на заетост на мъжете е 76.1%, при средно европейска величина от 77.9%, /твърде минимална разлика на фона на други индикатори/, то през следващите години различията нарастват драстично, като се стига до разлика от 8.0% през 2013 г. – при 74.4% средно европейско равнище на заетост на мъжете, в България този индикатор достига до 66.0%. По-други измерения се очертават при сравнителните характеристики на заетостта при жените. Ако през 2008 г. равнището на женската заетост в България от 65.4% е по-високо от средно европейското й ниво от 62.8%, то през следващите години процесът се обръща, в резултат на което през 2013 г. при средно европейско равнище от 62.6%, в България този индикатор достига стойност от 60.7%, разлика от 1.9%, която не е така драстична както при мъжете.

ТАБЛИЦА 13 Сравнителни характеристики пазар на труда: България - ЕС (2008 г. – 2013 г.)

ИНДИКАТОРИ	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1. Коефициент на заетост /20-64/ год.						
1.1. Коефициент на заетост: ЕС- 27	70.3	69.0	68.5	66.6	68.5	68.5
1.2. Коефициент на заетост - България	68.0	67.1	67.6	67.3	67.2	67.2

1.3. Коефициент заетост, мъже: ЕС-27	77.9	75.8	75.0	75.0	74.6	74.4
1.4. Коефициент заетост, мъже: България	76.1	73.8	69.1	66.0	65.8	66.4
1.5 Коефициент заетост, жени: ЕС-27	62.8	62.3	62.1	62.3	62.4	62.6
1.6. Коефициент заетост, жени: България	65.4	64.0	61.7	59.8	60.2	60.7

Източник: Евростат

За разлика от заетостта, за която са публикувани средно годишни данни за сравнително дълъг период от време, по отношение на безработицата разполагаме с информация за първите три месеца на 2014 г. – (вж. Таблица № 14). Два процеса правят впечатление. Единият разкрива стабилизиране, макар и на сравнително високи стойности, на равнището на безработица – общо и по пол, както в рамките на ЕС, така и за България. Ако средно европейското равнище през тези месеци се задържа на 10.5%, то в България Коефициентът на безработица е 13.1%. Стабилизиран са равнищата на заетостта и по полов признак, с очертаващата се специфика. Дистанцията в равнищата на безработицата при мъжете се стабилизира на по-високо равнище – нейната величина в България е по-висока с около 3.6% /14.0% равнище на безработица на мъжете в България при 10.4% за ЕС/, докато при жените разликата е от около 1.5% /12.1% равнище на безработица на жените в България, при 10.6% за ЕС.

ТАБЛИЦА 14 БЕЗРАБОТИЦА: АКТУАЛНИ СРАВНЕНИЯ БЪЛГАРИЯ - ЕС (януари-март 2014 г.)

ИНДИКАТОРИ	януари	февруари	март
Коефициент на безработица 15-64 години			
1. Коефициент на безработица: ЕС - 27	10.5	10.5	10.5
2. Коефициент на безработица, България	13.2	13.1	13.1
3. Коефициент безработица, мъже: ЕС - 27	10.4	10.4	10.4
4. Коефициент безработица, мъже, България	14.1	14.0	14.0
5. Коефициент безработица, жени: ЕС - 27	10.7	10.6	10.6
6. Коефициент на безработица, жени, България	12.1	12.1	12.1

Източник: Евростат

- Акценти в актуалната ситуация на пазара на труда /първо тримесечие на 2014 г/

По текущата информация на НСИ, БВП през първото тримесечие на 2014 г. нараства с 1.1% в сравнение с първото тримесечие на 2014 г. на основата на сезонно изгладени експресни оценки. Коефициентът на заетост е 50.0%, по-висок с 1.3%, а Коефициентът на безработица е 13.0% и по-нисък с 0.8% в сравнение с първото тримесечие на 2013 г. Същевременно отчита се спад на промишленото производство за март 2014 г. спрямо предходния месец с 1.3%, достигайки индекс на изменени от 98.7 п. п.

Тази ситуация обяснява застойните процеси или нестабилността на позитивните сигнали на пазара на труда, регистрирани в началото на 2014 г. и анализирани в контекста на тримесечните изменения на база първо и четвърто тримесечие на 2013 г. – (вж. Таблицы № 15 и № 16). Ако през първото тримесечие на 2014 г., в сравнение с първото тримесечие на 2013 г. макар и минимално, се регистрира ръст на „Работната сила на 15-64 г.“ с индекс от 100.1 процентни пункта и на „Заетите на 15-64 г.“ с индекс от 100.9 процентни пункта, то промените на база четвърто тримесечие са негативни. Или регистрираното леко оживление на пазара на труда все още не може дори да компенсира негативните ефекти на сезонните колебания - в сравнение с четвъртото тримесечие на 2013 г. абсолютната численост на „Работната сила на 15-64“ намалява с 1.4. п.п, а на „Заетите на 15-64.“ с 1.3. п.п., а техните тримесечни индекси на изменение достигат съответно 98.4 п.п и 98.7 п.п през първото тримесечие на 2014 г в сравнение с четвъртото тримесечие на 2013 г..

ТАБЛИЦА 15 АКТУАЛНА СИТУАЦИЯ В РАБОТНАТА СИЛА, ПЪРВО ТРИМЕСЕЧИЕ 2014 Г.

Индикатори	Q1 2013		Q4 2013		Q1 2014	
	абс.вел.	КИА -%	абс.вел.	КИА - %	абс.вел.	КИА -%
Работна сила 15-64 г., общо, хил.	3268.1	67.0	3317.6	68.6	3272.6	68.8
Заети лица над 15 г. общо, хил.	3311.4		3255.4			
Заети лица 14-64 г., общо, хил.	2815.4		2880.2	59.6	2842.3	59.0
Наети лица - 14-64 г., общо, хил.	2458.8		2461.2		2557.6	
Самостоятелно наети лица - хил.	834.2		794.1			
Безработни лица 15-64 - хил	452.6		437.4		430.3	13.0
Безработни мъже – хил.	265.4		248.5		246.4	
Безработни жени – хил.	187.2		188.8		183.9	
Лица извън РС 15-64 г., хил.					1541.9	
Относителен дял на лицата извън РС на 15-64 г. - %					47.1	

Източник: НСИ

Бележки:

Абс.вел. – абсолютна величина

КИА – Коефициент на икономическа активност

Регистрираните сигнали в икономическата активност рефлектират и върху промените в динамиката на абсолютната численост на безработните лица – (вж. Таблица № 16). Така например през първото тримесечие на 2014 г. в сравнение с първото тримесечие на 2013 г. абсолютната численост на безработните лица на 15-64 г. е намалял с 22.3 хил. или с 5.0 процентни пункта /п.п./ и като индексът на изменение достига стойност от 95.0 п.п. Процес на намаляване на безработицата макар и далеч по-слаб се регистрира и в сравнение с четвърто тримесечие на 2013 г. с абсолютна численост от 3.1 хил., което в относително изражение представлява намаление на безработицата с 1.6 п. п. и достига до индекс от 98.4 п. п.

ТАБЛИЦА 16 АКТУАЛНА СИТУАЦИЯ ЗАЕТИ ЛИЦА, ПЪРВО ТРИМЕСЕЧИЕ 2014 Г.

ИНДИКАТОРИ	I-во трим. 2014	K3 - %	IV-то трим. 2013	K3 - %	I-во трим. 2013
1. Заети лица на 15-64 г. - хил.	2 842.3	59.0	2880.2	59.6	2815.4
2. Заети мъже	1500.1	61.8	1522.6	62.5	1474.8
3. Заети жени	1342.2	56.8	1357.6	56.6	1340.7
4. Заети в градовете	2291.2	62.9	2308.1	63.2	
5. Заети в селата	551.1	47.0	572.1	48.5	
6. Заети с висше образование	901.7	81.1	882.9	80.4	
7. Заети със средно образование	1662.5	63.4	1707.5	63.6	
8. Заети с професионална квалификация	1094.7	68.3	1129.7	68.9	
9. Заети с основно образование	243.4	28.1	255.1	29.9	
10. Заети с начално образование	34.7	16.4	34.7	17.7	

Източник: НСИ

Бележка: K3 – Коефициент на заетост

Наблюдаваните позитивни сигнали в икономическата активност и на пазара на труда са твърде минимални и неустойчиви, с което се обясняват все още високите равнища на обезкуражените безработни, на икономически неактивните лица на 15-64 г., които заемат твърде висок относителен дял от 47.1% в „Работната сила на 15-64 г.“, стабилизираното на около 13.0% равнище на безработица през последните три месеца.

Позитивна и трайна тримесечна динамика се откроява в нарастването на абсолютната величина и равнището на икономическа активност и заетост при лицата с висше образование с индекси от 1 и над 1 п. п. при РС на 15-64 г., а при заетите лица на 15-64 г. това нарастване е от порядъка на над 2 п.п. Стабилизиран като абсолютна численост е индикаторът за заети лица с начално и под начално образование, което може да се обясни с разрастване на мащабите на програмите за субсидирана заетост през последните две години.

Набраната скорост за нарастване на доходите от труд продължава без тримесечни колебания. СМРЗ нараства както в сравнение с аналогичното първо тримесечие на 2013 г., така и в сравнение с предходното, четвърто тримесечие на 2013 година.

Така представените акценти в актуалната ситуация на пазара на труда се вписва и в логиката на наблюдаваната динамика на разглежданите индикатори на годишна база, което не предвещава оптимистични очаквания /извън сезонната заетост/ за промяна на пазарната конюнктура в близко време. Едва, когато се достигне темп на икономически растеж от порядък на 2-3% може да се очаква и динамизиране на пазара на труда и то на неговия първичен сегмент.

4.2. ХАРАКТЕРИСТИКА НА ПАЗАРА НА ТРУДА ЗА СЕКТОРИТЕ И РЕГИОНИТЕ, В КОИТО ЩЕ СЕ РАЗКРИВАТ РЕФЕРЕНТНИ ЗВЕНА

Регионални характеристики на пазара на труда

Регионалните характеристики на пазара на труда силно се отклоняват от европейските регионални политики за икономическо и социално сближаване. Нещо повече, индикаторите за икономическа активност, за заетост и безработица, за динамиката на пазара на труда разкриват процеси на поляризация отколкото на сближаване. Както е известно (вж. и Таблица № 17) в дълбока икономическа депресия е Северозападен регион, който акумулира 8.8% от наетите, а в Югозападния – са концентрирани малко над 40% от наетите, което е и обяснимо с концентрацията на публичната администрация и на бизнеса в столицата, респективно и с интензивните процеси на урбанизация на населението. Твърде слаби са различията в другите два северни региона – наетите в Северен централен са между 10.0-11.0%, а в Североизточен около 11.5%. Южен централен регион отбелязва малко по-значима тежест, като акумулира около 17% от наетите – (вж. Таблица № 17).

ТАБЛИЦА 17 НАЕТИ ПО ТРУДОВО И СЛУЖЕБНО ПРАВООТНОШЕНИЕ – ОБЩО И ПО РЕГИОНИ (2008 – 2013 г.)

ИНДИКАТОРИ	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1. Наети по трудово и служебно правоотношение - хил.	2466.9	2404.6	2242.6	2242.4	2218.7	2174.8
2. Наети по трудово и служебно правоотношение - обществен сектор - хил.	614.8	603.2	565.8	562.6	558.4	560.6
3. Наети по трудово и служебно правоотношение - частен сектор - хил.	1852.1	1801.4	1676.8	1679.9	1660.2	1614.2
4. Относителен дял на наетите в частния сектор - %	75.1	74.9	74.8	74.9	74.5	74.2
НАЕТИ ПО РЕГИОНИ						
1. Наети - Северозападен район - хил.	218 725	206 155	184 320	185 024	182 472	
2. Наети - Северен централен район-хил.	264 718	246 232	228 917	227 713	225 124	
3. Наети - Североизточен район - хил.	296 328	286 632	263 353	263 168	262 177	
4. Наети - Югоизточен район - хил.	335 224	319 014	295 672	294 099	289 824	
5. Наети - Южен централен район – хил.	427 394	410 977	384 926	384 634	380 742	
6. Наети - Югозападен район	924 386	935 623	885 419	887 850	878 378	

Източник: НСИ

Към регионалните различия струва си да се прибави и отклоненията в равнището на икономическа активност и на заетост в градовете от общото за икономиката равнище. Разликите се възпроизвеждат и с леки отклонения варират през годините в зависимост от икономическата конюнктура. При средно равнище на икономическа активност на населението на 15 и повече години от 53.9%, в градовете този индикатор през 2013 г. е по-висок с 3.8% и достига до 57.7%. По-високо от порядъка на 2.3% е равнището на икономическата активност в градовете при населението на 15-64 години. Следователно икономическата криза задълбочава миграционните процеси, урбанизацията и обезлюдяването на селата, които интензивно се развиват през последните две десетилетия.

Представите за регионалните различия могат да се обогатят и през призмата на други разрези: столица-провинция; градове-села; Северна- Южна България:

- Силна регионална дисхармония се очертават между икономическата активност на столичния регион и другите региони на страната. След Югозападния регион с най-висока тежест и то с около 17-18% в структурата на заетостта се подрежда Южен централен регион;
- Силна е и поляризацията в икономическата активност между регионите в Северна и Южна България. Съотношението е 30% за северната и 70% за южната част на страната.

- Заетостта в градовете нараства, а в селата пада. Ако през 2008 г. заетите на 15-64 г. е 22.6%, то през 2013 г. относителният дял достига размер от 20.5%. Този процес се отразява и върху равнището на заетост при същата възрастова група – от 55.7% в селата през 2008 г., този индикатор през 2013 г. вече пада на 49.0%. Докато в градовете Коефициентът на заетост е 66.8% през 2008 г и 62.6% през 2013 г.

Акценти в секторната структура на зетите лица

На фона на общата стагнация се открояват и позитивни сигнали, макар и в отделни сектори. През 2013 г. в четири от икономическите сектори по Класификация А10 е регистриран ръст на заетостта с индекси на база преходна година от порядъка на: 104.8 п. п. в сектор „Професионална дейност, научни изследвания...“; 102.1 п. п. в сектор „Създаване на информационни и творчески продукти...“; 101.2 п. п. сектор „Селско, горско, рибно стопанство“ и 100.5 процентни пункта в сектор „Държавно управление...“. Тези четири сектора, променили тенденцията от забавено свиване към нарастване, освен че формират 44.5% от заетостта, отбелязват и сборен темп от 8.6 процентни пункта ръст на заетостта, за разлика от останалите шест икономически сектора, които, освен че акумулират 55.5% от зетите, формират и сборен темп на свиване на нейната численост от 11.7 п. п. Или заетостта в отделните икономически сектори се възстановява с различна динамика, което е обяснимо както с техните мащаби, така и с факторите на икономическата активност. Все още значими са индексите на свиване на заетостта в два от секторите с най-голяма тежест в структурата на заетостта – с 97.2 п. п. през 2013 г. в сравнение с 2012 г. в сектор „Добивна, преработва промишленост...“, който заема относителен дял от 19.9% от общата численост на зетите през 2013 г., а сектор „Търговия, ремонт...“, който акумулира 24.9% от зетите през 2013 г., реализира свиване на тяхната численост с индекс от 98.2 п. п. през 2013 в сравнение с 2012 г.

Основният принос /колкото и да е минимален/ за по-чувствително преодоляване на процесите на свиване на общата заетост има отбелязаният ръст в категорията на самостоятелно наетите. В подкрепа на тази констатация нека да приведем отново индексите на изменение на абсолютната численост на наблюдаваните от НИС структурни категории през 2013 в сравнение с 2012 г. На фона на промените в общата численост на зетите с индекс от 99.6 п. п., наетите намаляват съответно с индекс от 98.7 п. п., а самостоятелно наетите лица нарастват с индекс от 101.6 процентни пункта. Или през 2013 г. само за тази група се стопира свиването в абсолютната им численост и се поставя началото на нарастване, което е все още далеч от отчетеното през 2008 г. предкризисното равнище.

4.3. ОСНОВНИ ФАКТОРИ, КОИТО ОПРЕДЕЛЯТ СЪСТОЯНИЕТО И ПОВЕДЕНИЕТО НА ПАЗАРА НА ТРУДА

Безспорно актуалната конюнктура на пазара на труда е силно повлияна от кризата в реалния сектор на икономиката. Действието на този фактор се проявява и чрез други извън кризисните процеси в икономиката. Първо, националната икономика дори и през годините на икономическо оживление не функционира на равнището на своя потенциал. Второ, заетостта доминира или е концентрирана в сектори с ниска добавена стойност. А решаването на тези два проблема не може да се постигне извън факторите на дългосрочен растеж, а този проблем поради своята сложност и мащабност е предмет на самостоятелно изследване. Ето защо в настоящия анализ ще се ограничим до конюнктурните проблеми и по конкретно върху релацията икономическа активност – пазар на труда.

Кризата на пазара на труда през призмата на динамиката на икономическата активност

Само два сектора „Финанси и застраховане“ и „Професионални дейности, научни изследвания...“ останаха извън тежките кризисни „поражения“ през 2009 г. – (вж. Таблици № 18, № 19.) Нещо повече през същата година в тях е отбелязан ръст на БДС във физически обем с 113.9 п. п. на база предходна години в първия сектор при 108.5 процентни пункта през 2008 г., а във втория сектор ръста на БДС във физически обем е впечатляващ – от 89.9 пункта през 2008 г. на 107.9 процентни пункта през 2009 г. на база предходна година. Ръст през 2009 г. отбелязва и сектор „Култура, спорт, развлечения...“ с индекси от 105.6 процентни пункта, но неговата динамика е далеч по-слаба в сравнение с 2008 г.,

през която секторът отбелязва ръст от 145.4 п. п. Тези три сектора обаче имат скромнен принос в БДС – 15.% през 2009 г. и акумулират под 10% от заетостта. Най-остри са последиците в следните сектори: „Създаване и разпространение на информационни и творчески продукти“, където от ръст на БДС във физически обем от 179.7 процентни пункта през 2008 г. достига до 98.0 п. п. през 2009 г.; Твърде силен е срива на икономическата активност по този индикатор в сектор „Селско, горско рибно стопанство – от 132.4 п. п. през 200 г. на 90.5 през 2009 г.; в строителството процесът се изразява в спад от 117.4 п. п. до 99.7 п. п.; сектор „Добивна преработваща промишленост ..и др. дейности“ свиването е от порядъка на 10 процентни пункта – от 102.2 през 2008 г. на 92.0 п. п. през 2009 г.. Спад отбелязва и сектор Търговия, ремонт...“ с индекси от 91.8 процентни пункта през 2009 г.и то при процес на свиване, започнал от по-рано – през 2008 г., когато този индекс отбелязва стойности от 97.1 п. п. на база предходна година. Най- засегнатите от икономическата криза сектори формират 56.2% от БДС по текущи цени през 2009г и заемат около 65% заетостта.

ТАБЛИЦА 18 Индикатори на икономическа активност – общо и по сектори в абсолютни величини (2008 – 2013 г.), млн.лв.

ИНДИКАТОРИ	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1.БВП - текущи цени	69 295	68 322	70 511	75 308	78 089	78 115
2. БДС – текущи цени	57 733	58 695	60 716	65 174	67 077	67 078
3. БДС по икономически сектори (номенклатура А10)						
3.1. Селско, горско, рибно стопанство	4 132	2 841	2 976	3 519	3 647	3 118
3.2. Добивна, преработваща промишленост и други дейности	12 601	12 983	13 540	15 690	16 753	16 897
3.3. Строителство	5 386	5 411	4 341	4 218	4 118	3 754
3.4 Търговия, ремонт и други дейности	11 982	11 740	12 757	13 408	14 131	13 077
3.5 Създаване и разпространение на информация и творчески продукти	3 464	3 375	3 445	3 658	3 655	3 629
3.6. Финансова и застрахователна дейност	3 721	4 169	4 889	5 441	4 532	4 861
3.7. Операции с недвижими имоти	5 181	5 520	5 936	6 078	6 389	6 493
3.8. Професионални дейности, научни изследвания и други	2 653	3 256	3 294	3 473	3 861	3 763
3.9. Държавно управление, образование, хуманитарна медицина и други	7 136	7 721	7 885	8 166	8 414	9 662
3.10. Култура, спорт, развлекателни и други дейности	1 477	1 676	1 653	1 522	1 577	1 625

Източник: НСИ

ТАБЛИЦА 19 Индекси на изменение на БВП, на БДС, и на БДС по сектори – физически обем на база предходна година (2008 – 2013 г.)

ИНДИКАТОРИ	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1. БВП	106.2	94.5	100.4	101.8	100.6	100.9
2. БДС ПО ИКОНОМИЧЕСКИ СЕКТОРИ А10	106.3	96.7	100.5	102.1	100.1	101.1
3.1. Селско, горско, рибно стопанство	132.4	90.5	93.8	99.9	92.8	103.4
3.2. Добивна, преработваща промишленост и други дейности	102.2	92.0	98.5	108.4	102.5	99.9
3.3. Строителство	117.4	99.7	82.1	97.8	98.2	99.0
3.4 Търговия, ремонт и др. дейности	97.1	91.8	114.1	101.5	102.2	99.3
3.5 Създаване и разпространение на	179.7	98.9	102.3	102.6	98.0	101.3

ИНДИКАТОРИ	2008	2009	2010	2011	2012	2013
информационни и творчески продукти						
3.6. Финансова и застрахователна дейност	108.5	113.9	100.7	101.2	94.1	106.0
3.7. Операции с недвижими имоти	96.1	95.5	103.4	99.5	101.8	100.1
3.8. Професионални дейности, научни изследвания и други	89.9	107.9	95.6	105.7	98.7	101.5
3.9. Държавно управление, образование, хуманитарни, медицински и други дейности	96.7	99.7	98.8	99.0	100.3	103.7
3.10. Култура, спорт, развлекателни и други дейности	145.4	105.6	96.2	91.6	99.4	102.8

Източник: НСИ

Макар интензивността на тези процеси да намалява в преобладаващ част от секторите и най-вече в ключовите за заетостта, не настъпва обръщане на тенденцията. След реализирания през 2009 г. срив, отделните икономически сектори са подложени на различни, но и противоречиви влияния, в резултат на което икономическата динамика е изключително нестабилна. След стопиране на процеса на свиване на БДС във физически обем /индексът на изменение на този индикатор през 2012 г. е 100.1п. п. на база предходна година/ се регистрира слаба динамика от 101.1. п. п. през 2013 г., като и най-засегнатите от кризата икономически сектори почти „финализират“ процесите на свиване на икономическата си активност. В сектор „Добивна и преработваща индустрия ..“ индексът на изменение на БДС е от порядъка на 99.9 п. п.; в сектор „Строителство – 99.0 процентни пункта; и в „Търговия, ремонт ...“ съответно 99.3 п. п.

От информацията в посочените по-горе таблици за динамиката на икономическата активност се направят определени констатации и изводи.

С изключение само на два сектора „Селско, горско, рибно стопанство“ и „Строителство“, всички останали сектори възстановяват дори надминават по абсолютна величина предкризисните равнища на БДС по текущи цени.

Друг процес, който прави впечатление е сравнително бързото, макар и противоречиво възстановяване на сектора „Добивна, преработваща промишленост.....“, независимо от неговите мащаби като принос в БДС /21.8%/ и тежест в заетостта с около 23-24%. Така например още през 2011 г. е регистриран индекс от 108.4 п. п. ръст на БДС във физически обем, но през следващите години процесите се променят – отново настъпва свиване до 102.5 процентни пункта през 2012 и до 99.9 п. п. през 2013 г. по текущи цени.

В сектор „Създаване и разпространяване на информационни и творчески продукти“ се откроява сравнително стабилен процес на развитие. Още през 2010 г. се достигат обемите на икономическата активност от 2008 г., но последващите темпове на растеж, включително и през 2013 г. не постигат регистрираната висока динамика на растеж, характерна за предкризисния период.

Единствено сектор „Финансова и застрахователна дейност“, през целия анализиран период, с изключение на 2012 г., поддържа процеси на нарастване макар и не така интензивни както през 2008 и 2009 г.

Ако 2013 г. приемем за година за стопиране на рецесивните процеси и за начало на стабилизиране и възстановяване на икономическата динамика, то нейните основни структурни измерения в сравнение с 2008 г. /последната година от най-благоприятния период на икономическо оживление/ не се различават съществено. Освен процеси на свиване – на заетите и наети, на брутообразуването на основен капитал, не се открояват значими структурни промени. Статистическата информация с незначителни различия очертава аналогична икономическа структура. И през 2013 г. същите три основни сектора /Добивна и преработваща индустрия; търговия ремонт, транспорт и...; селско, горско и рибно стопанство/ формират малко над 50% от БДС и 65.0% от заетостта.

Времени лаг на отражението на кризата върху пазара на труда

Стагнацията, която все още доминира на пазара на труда, се обяснява с отложения във времето ефект на въздействие на динамиката на растежа върху конюнктурата на пазара на труда. В подкрепа на тази теза нека да приведем и общоприети и емпирично потвърдени аргументи.

- Пазарът на труда, реагира на процесите в икономическата активност с определен времеви лаг. Това е принципна теза и тя се потвърждава и в националната реалност, както на „входа“, така и на „изхода“ на икономическата криза. Така например, ако първите кризисни симптоми се появиха през четвъртото тримесечие на 2008 и през първата половина на 2009 г. с забавянето на темповете на растеж на БВП и на БДС, то пазарът на труда реагира със закъснение от шест месеца – едва след второто тримесечие на 2009 г. започва съкращаването на работни места. Ако индексите на нарастване на БВП и БДС съответно от 106.2 и 106.3 пред 2008 г. стигнаха равнище съответно 94.5 и 96.7 п. п. през 2009г. то най-драстично свиване на заетостта се регистрира през 2010 г., когато индексите на изменение на база предходна година достигат равнища съответно до 93.8 за заетите над 15 и повече години; 93.9 за заетите между 15-64 г. и 94.1 п. п. за заетите между 20-64 години.
- В стремежа да се разкрият потенциалните възможности за промяна на конюнктурата на пазара на труда е необходимо да се позовем и на още една, емпирично потвърдена и характерна за индустриалната епоха, принципна теза, според която на всеки процентен пункт ръст на БВП/БДС съответства 0.5 процентни пункта ръст на заетостта. Тази зависимост се потвърждава и в националната икономика, особено през годините на икономическото оживление /Вж. Икономическата активност на България през първата половина на XXI век, 2009: 3, с. 35.40/. Нейното интерпретиране през призмата на разглеждания кризисен период се деформира поради противоречивата динамика на икономическата активност. Например след като през 2010 г. се стопаира спада на БВП/БДС/ и се регистрират индекси на растеж от 100.4 и 100.5 процентни пункта на БВП и БДС по текущи цени и на база преходен период/, а през 2011 г. настъпва и дори известно оживление /ръста на БВП/БДС стигат до 101.8 и 102.1 п. п. по текущи цени на база предходна година/, то след този етап икономиката отново навлиза в рецесивни процеси. През 2012 г. и 2013 г. макар и положителни индексите на нарастване на БВП и БДС са по-ниски в сравнение с постигнатото им равнище през 2011 г. – за БВП индексът на изменение е 100.6 през 2012 г. и 100.9 п. п. през 2012 г., а за БДС – съответно 100.1 през 2012 и 101.1 п. п. през 2013 г. /данните за 2013 г. са предварителни/.

4.4. ИЗВОДИ, ОЧАКВАНИЯ, ПРОБЛЕМИ

Анализът на пазара на труда разкрива обясними и необясними зависимости, специфични процеси, очертава крехки тенденции и плахи очаквания, които могат да се обобщят и систематизират в следните изводи:

Първо. Кризата засегна реалния сектор на икономиката. Макар и възникнала като финансова, криза подмина финансовия сектор в България. И до сега финансовия сектор, по-конкретно банковия сектор в България /с изключение на здравните и осигурителните дружества/ е в добро икономическо здраве – през целия кризисен период се наблюдава ръст на БДС, дори на заетостта. Нещо повече в първите години на кризата, българските банкови дружества даваха своя принос в поддържането на ликвидността на техните чуждестранни централи. Една от причините за тази „специфика“ на кризата е неразвитостта на финансовите пазари, слабата популярност на иновативните финансови инструменти, както и консервативността на банковия сектор в България.

Второ. Освен че засегна реалния сектор на икономиката, кризата „катастрофира“ пазарът на труда. Ако се проследи динамиката на основните макроикономически индикатори като БДС, заети, наети, икономически активни и неактивни, равнища на икономическа активност, на заетост и на безработица през анализирания кризисни години се стига до две извода за характера на кризисните процеси в реалния сектор на икономиката. Единият е, че икономическата активност, оценявана чрез динамиката на БДС има по-скоро депресивен характер, т.е. след срива на растежа през 2009 г. БДС отбелязва определено нарастване, макар и слабо, и противоречиво в отделни сектори. Другият извод

се отнася до пазара на труда, в който през анализирания период доминират рецесивните процеси. Процесите на свиване заглъхват, но все още тенденцията не е обърната.

Трето. Конюнктурата на пазара на труда с цялата гама от противоречиви, обясними и необясними процеси е функция на рецесивните и депресивни процеси, в които е попаднала националната икономика. Защото промените заетост – безработица са реципрочни: свиването на заетостта рефлектира върху нарастването на безработицата, което се потвърждава и от интензивните процеси при регистрираната безработица, а сред нея висок относителен дял през разглеждания период заемат безработните лица с право на обезщетения.

Четвърто. При очертаната интензивна и необратима динамика в равнището на СМРЗ и на разходите за труд на работодателите, възстановяването на заетостта и динамизирането на пазара на труда ще се осъществява на по-високо ценово равнище, което неминуемо ще се отрази позитивно на вътрешното потребление, на общата икономическа динамика, а те на свой ред ще рефлектират и върху догонващото европейските характеристики развитие на пазара на труда

Пето. В краткосрочен план, кризата не генерира сериозни процеси на реструктуриране, които да закодират един нов облик на икономиката и на заетостта, които ефекти са естествени и очаквани от „креативно разрушение“ на икономическите кризи. Националната ни икономика не се реструктурира, а се възстановява в почти същите секторни измерения и съотношения. Постигнато е по-ефективно използване на производствения фактор труд в резултат на стратегии на свиване, отколкото на реструктуриране.

Шесто. Наред с рецесивните процеси, конюнктурата на пазара на труда се характеризира и със сериозни регионални различия, които се задълбочават и придобиват траен характер, независимо от европейските политики за икономическо и социално сближаване на регионите и инвестираните в съответствие с тях финансови ресурси. Затова е необходима и сериозна оценка на ефектите от инвестираните ресурси в регионалните политики.

Седмо. През разглеждания кризисен период на пазара на труда се открояват и конюнктурни структурни проблеми, и трайни структурните несъответствия.

Сред конюнктурните структурни проблеми се очертават такива явления като:

- Висока безработицата сред индустриалните работници, засегнати са сериозно и специалистите с висше образование, т.е. групи заети, които имат висока пазарна реализация при нормален тренд на икономическо развитие;
- За разлика от другите страни в ЕС, в България мъжете се оказаха по-засегната социална група в сравнение с жените, процес който разкрива секторните различия в проявлението на кризата.
- Траен, но и твърде изострен от пазарната конюнктурата е проблема с високите равнища на младежката безработица.

Сред по-значимите трайни структурни проблеми се открояват несъответствията между изискванията на работните места от една страна и професионалната пригодност на работната сила. Проявленията на това несъответствие са различни:

- Изострящото се разминаване между професионалните характеристики на предлаганите работните места и професионалния профил на търсещите работни места. Налице е остър дефицит от едни професии и излишък от други професии. Това несъответствие е характерно както за професии, базирани на средното-професионално образование, така и при професионалните квалификации, базирани на висшето образование.
- Траен характер придобива дистанцията между професионална квалификация и професионалната компетентност, което проблем има две проявления. От една страна в липсата на практически умения за самостоятелно изпълнение на трудови задачи, изискващи определена професионална квалификация, основна причина за младежката безработица и остър проблем за ускоряване на прехода от учене към заетост. От друга страна бързото амортизиране или остаряване на придобитите квалификации във формалната система на образование в сравнение с динамиката на научните постижения и технологичната модернизация.

Осмо. Глобалният характер на кризата, отвореният характер на националната икономика /външно-търговския оборот по своите мащаби се равнява на около две трети от БВП/ обясняват каналите на най-силните кризисни влияния – силното свиване на износа и на преките чуждестранни инвестиции. В резултат на това най-силно засегнати са експортно ориентирани сектори – преработващата индустрия и секторите, обект на инвестиционен интерес.

Девето. Друг извод, който произтича от анализите на икономическата активност и нейното отражение върху трудовите пазари визира сравнително дългия и най-вече мъчителен и безпътен период на икономическо възстановяване. Свиване на вътрешно потребление /едва сега се отчита слабо нарастване/; непрекъснат ръст на спестяванията; твърде скромни, почти символични, преки чуждестранни инвестиции, а износет в почти същата структура, отбелязва динамика в резултат на нови дестинации и пазари.

В обобщение нека да изведем основните, „емблематични“ проблеми на трудовите пазари. Безспорно това е безработицата, която се превръща в траен икономически и социален проблем и на развитите, и на развиващите се икономики. Според Стийглиц обаче, безработицата е не само икономически и социален проблем, но и най-тежкия провал на пазарния механизъм – „неспособността на пазара да създаде работа на толкова много хора – е най-страшния провал, най-големият източник на неефективност и основна причина за неравенството“ /Стийглиц, Д., 2014:1, с.10/. Към това заключение следва да се прибави и още едно – безработицата е и най-тежкия провал на публичните политики – европейски и национални. Защото съвременните процеси и тенденции в безработицата я разкриват не толкова като конюнктурен проблем, като следствие на цикличния характер на бизнеса, а като структурен проблем на пазарния механизъм, функциониращ в зараждаща се нова епоха – на високо технологичния капитализъм. Затова и вечната дилема в икономическия избор: доколко пазар – доколко държавна намеса в съвременния глобален и високо-технологичен свят се нуждае от нова интерпретация и принципно осмисляне, от нов компромис и консенсус.

В България проблемът с безработицата има и други обяснения. Нейните мащаби не произтичат от „свръх развития технологичен капитализъм“, а от невъзможността да се осигури функциониране на икономиката на равнището на трудовия потенциал.

4.5. ПОЛИТИКИ И ИНСТРУМЕНТИ ЗА СТИМУЛИРАНЕ НА ИКОНОМИЧЕСКАТА АКТИВНОСТ И ДИНАМИЗИРАНЕ НА ПАЗАРА НА ТРУДА

4.5.1. ОБОСНОВКА НА ПОЛИТИКИ НА СЛЕДКРИЗИСНО ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ И ДИНАМИЗИРАНЕ НА ПАЗАРА НА ТРУДА

Актуалността на политиките за стимулиране на пазара на труда провокира необходимостта от открояване на две групи проблеми: първо фокусиране на политиките и второ оценка на политиките с критериите на тяхната ефективност и ефикасност.

Фокусиране на политиките. И в теоретичен и в приложен план политиките според фокуса на въздействие могат да се обособят в следните три направления:

- Икономически политики, насочени към бизнеса с цел разкриване на работни места и то на първичния сегмент на пазара на труда, което е постижимо чрез стимулиране на икономическата активност, на растежа, на факторите и двигателите на растеж;
- Социални политики /активни или пасивни/, насочени, към хората, предназначени да подпомагат развитието на пригодността и капацитета им за заетост, капитализирането на човешкия потенциал, така че хората да могат сами да се справят на пазара на труда;
- Институционални политики, чието предназначение е да регулират процесите на пазара на труда, да въздействат върху пазарното поведение на пазарните субекти с инструментите на съгласуване и балансиране на техните икономически и социални интереси.

Оценка на политиките. От една страна стои въпроса да се оценява тяхната ефективност, т.е. съотношението между постиганите резултати и вложените ресурси и от друга страна тяхната ефикасност, т.е. съотношението между постиганите резултати и зададените цели. Проблем, изключително актуален в контекста на европейските политики и финансови инструменти.

В настоящия анализ, по обясними причини, **приоритет се отдава на политики /икономически или институционални, краткосрочни и дългосрочни/, фокусирани към бизнеса с цел разрастване и динамизиране на първичния сегмента на пазара на труда** – и като равнища и ефективност, и като структура и качество на заетостта. Залозите за реализиране този приоритет са:

- Силен, и динамичен растеж, защото националната икономика, както вече многократно се изтъкна, не функционира на равнището на своя потенциал и не осигурява и пълна и ефективна заетост. За разлика от развитите икономики, които са постигнали „границите на растежа“ и са изправени пред процеси на реструктуриране, за националната икономика това е първият и основен източник за развитие и стабилизиране на пазара на труда.
- След динамичния растеж е необходим устойчив растеж, което е постижимо на основата на активизиране на дългосрочните фактори на растеж – капитализацията на растежа, реформиране на образованието и научните изследвания с цел ускоряване на трансфера на образователните и научните постижения в развойните дейности на компаниите и в редица други предприемачески дейности. Всичко това е необходимо за да се постигне реструктуриране на икономическата активност към сектори с висока добавена стойност.
- Освен динамичен и устойчив растеж е необходимо и разпределение на растежа, особено в регионален план с оглед преодоляване на острите регионални различия. Проблем, който заема приоритетно място в регионалните политики на ЕС, а неговото преодоляване изисква разностранни, но със синергичен ефект стимули на предприемаческата активност на национални и чуждестранни инвеститори.
- Без да се пренебрегват възможностите и ефектите на макроикономическите политики /парична и фискална/, в контекста на направените оценки и изводи произтича заключението, че националната икономика изпитва остра потребност от индустриална политика. Защото формиралата се секторната структура и постигнатата икономическа ефективност не могат да осигурят необходимата за догонващото развитие на страната конкурентоспособност. Безспорно това е една от най-баналните теми на дискусиите, посветени на икономиките в преход. И в същото време това е един от най-неоползотворените, но ключови инструменти за ефективното развитие. Изминалият седем годишен период, продукт на европейските стратегии и национални планове на реформи със своите пожелателни послания с висока художествена стойност се оказаха далеч и от реалностите, и от развитието.
- Икономическата теория е разработила модели на растеж, които непрекъснато се доразвиват и адаптират към динамично променящата се и глобализираща се среда и едва ли е необходимо сред работодателските среди да бъдат коментирани. По-важно е да се търси отговор на въпроса, защо в едни страни моделите работят, а в други се провалят. Според авторите на книгата "Защо нациите се провалят", проблемите произтичат от липсата на институти на пазарна регулация и саморегулация, които да се споделят и прилагат като норми на пазарно поведение /Аджемоглу, Д., Д. Робинсън, 2013 г.: 2, 15-59/. Затова и на съвременния етап в институционалната икономика се търси ключа за постигане на устойчиво икономическо развитие.
- За изработването на национална индустриална политика, подчинена на растежа и най-вече за нейното провеждане са необходими консенсус и приемственост, което е реалистично и постижимо в работодателските, но не и в партийно-политическите среди. Ето защо работодателските организации следва да поемат инициативата за нейното разработване, но и да съдействат за нейното провеждане. Давам си сметка, че темата за индустриална политика, по своя обем и съдържание, е предмет на самостоятелна разработка, но в случая се извежда на преден план за да се акцентира на платформата, на която следва да се стъпва за да се обосновават и формулират конкретни инструменти за динамизиране на първичния сегмент на пазара на труда.

4.5.2. КОНКРЕТНИ ИНСТРУМЕНТИ: ЧРЕЗ СТИМУЛИРАНЕ НА ИКОНОМИЧЕСКАТА АКТИВНОСТ КЪМ СТИМУЛИРАНЕ НА ЗАЕТОСТТА В КРАТКОСРОЧЕН И ДЪЛГОСРОЧЕН ПЛАН

При очертавания бизнес климат, тласъкът на икономическото оживление, може да дойде с държавна намеса – институционални регулации, фискални стимули, публични инвестиции. Този подход, в различни комбинации и модификации на инструментите, се прокарва като повсеместна практика в изработването на антикризисните национални политики, което дава основание да се очертае и модела на следкризисното възстановяване на икономическата активност.

При една по-активна държавна роля и намеса е възможно да се задвижат двигателите и да се заложат факторите на дългосрочния растеж, които да генерират такова реструктуриране на икономическата активност, в резултат на което да се придаде по-голяма динамика и да се постигне по-висока тежест на секторите с висока добавена стойност. А това са високо технологичните сектори, формиращи структурата на икономиката на знанието.

Два ключови проблема стоят пред икономическия растеж: **пазарната реализация и производствената капитализация**. И за тяхното стимулиране съществен принос следва да имат държавните институции със своите регулативни и посреднически инструменти.

1. По отношение на пазарната реализация. Динамичен икономически растеж не може да се постигне на основата на свито и ограничено по мащаби вътрешното потребление. Националната икономика е отворена и основен двигател на икономическата активност е износа. Затова е необходимо да се трасират и разработят нови дестинации на износ, което е постижимо, ако държавата изведе в приоритет разширяването и интензифицирането на дейността на външнотърговските представителства. И тяхната дейност не бива да се ограничава до информационно осигуряване, а до активна посредническа дейност. Търговските представителства във всяка страна следва да търсят и разкриват ниши за националния бизнес, да наблюдава динамиката и конкуренцията на пазарите, на които оперира националния бизнес и най-вече да реализира посредническата дейност, прилагайки адекватни и ефективни организационни форми за тяхната реализация.

2. За преодоляване на социално-икономическите различия в развитието на регионите. Не могат да се преодолеят драматичните различия в регионалното развитие без ефективна, а не декларативна държавна политика. Проблем над проблемите пред всички региони извън столицата е заетостта и безработицата, произтичащи от липсата на предприемаческа активност, която да компенсират последиците от деиндустриализацията и тоталната разруха на регионалните икономики. Затова и в критериите за стимулиране и оценка на предприемаческата и инвестиционна активност следва да бъде изведен създаването на работни места. Наред с публични инвестиции в инфраструктури – пътни, транспортни, комуникационни търговски, регионалното развитие може да се стимулира и чрез фискални стимули /данъчни облекчения/ предприемачи, инвестирани в създаването на предприятия и работни места в икономически депресивните региони.

3. За реструктуриране на икономическата активност чрез стимулиране на секторите, формиращи висока добавена стойност и качествена заетост. Както е известно в тази насока са необходими много условия: бизнес климат, предприемаческа активност, образован и мотивиран трудов потенциал, но сред тях решаващо значение имат инвестициите, предприемаческите проекти и пазарни експозиции на международните пазари. Ето защо за реализиране на тези инструмент за стимулиране на бизнеса са от значение експортната ориентация, базирана на нови предприемачески проекти. В това направление могат да се използват възможностите на фискални и организационни инструменти като:

- Данъчни облекчения за инвеститори във високо технологични производства, създаващи конкурентоспособни продукти и услуги на външните пазари. Като критерии за фискалните стимули следва да бъдат изведени не само секторния профил на инвестициите, но създаването на работни места и инвестициите в човешки капитал.

- Чрез обогатяване на предмета на дейност на Агенцията за чуждестранни инвестиции или чрез създаването на друга специализирана структура /по подобие на опита на Япония от следвоенните години/ държавата да стимулира дейности, свързани с развитие на иновативно предприемачество, като изработване на бизнес проекти - от пазарната реализация през производствено-технологичното до инвестиционното проектиране. Тези проекти могат да намират бизнес реализация на конкурсен принцип и при условия, които да гарантират както реализацията на проекта, така и възвръщаемостта на вложените в проектирането разходи. Своеобразен залог за ефективна реализация на една такава идея е в организационно-структурния подход – например изграждането бизнес центрове в партньорство със заинтересовани страни и субекти.

4. За ускоряване трансфера на научни постижения – продукти, технологии, иновации. Колкото и компроментиран да е механизма на публично-частното партньорство у нас, трудно би могло без държавна подкрепа да се реализират пробиви във реализирането на иновативни продукти и технологии, осигуряващи конкурентоспособни позиции на техните предприемачи на международните пазари. Както в това направление, така и за реализирането на бизнес проекти е необходим финансов ресурс, който би могъл да бъде осигурен или чрез целеви кредитни фондове, създавани от държавата или чрез публично-частно партньорство.

5. Необходимо е да се подкрепят и стимулират новите явления и процеси в първичния сектор – селско, горско и рибно стопанства за да се превърнат в трайни тенденции. Секторът отбелязва силна и рязка, проявила се през 2013 г., динамика както по отношение на нарастване на БДС и заетостта, така и по отношение на инвестициите. Затова тези тенденции следва да се наблюдават, укрепват за да се превърнат в необратими тенденции, тъй като в тази област съществуват благоприятни перспективи. От една страна се формира траен пазарен интерес към био- производството, за което страната има дадености, практики и потенциал. А от друга страна глобалните заплахи и рискове за изхранване на населението извеждат сектора в приоритетни позиции.

6. Накрая, но и не на последно място, са необходими политики и мерки за преодоляване на структурните несъответствия между професионалния профил и професионалната структура на работните места и на притежаваната професионална квалификация на икономически активното население /работната сила/, който процес през последното десетилетие придобиват нови измерения и се проявяват с особена острота. В случая ще акцентираме на сегмента трудов пазар на специалисти с висше образование.

Чрез по-високи стипендии и по-ниски студентски такси да се стимулира интереса на младите хора да се насочват към придобиване на професионална квалификация, базирана на степените на висшето образование в областта на природните науки, техниката и технологиите. По такъв начин е възможно от една страна да се осигурява възпроизводство на научния и технологичния потенциал и да се подържат факторите на дългосрочния растеж, и от друга страна да се удовлетворяват потребностите на пазара на труда. И обратно по отношение на избора на специалности от професионални направления, доминирани от пазарен интерес, държавните институции следва да прилагат пропазарно ориентирани регулации. Само един пример – в най търсените специалности, студентските такси са най-ниски, тъй като те се определят на разходно-калкулативен принцип, т.е. държавата със своето неадекватно поведение по отношение на процеси, доминирани от пазарни интереси допринесе до разрастване на това структурно несъответствие на пазара на труда и то на неговия ключов сегмент – на специалистите с висше образование.

С особена острота стои проблема за напасването между професионалните квалификации и професионалните компетентности и то на национално равнище. Този проблем е един от ключовите въпроси на междуведомствената координация между МТСП и МОН. Например в страната се прилага Национална класификация на длъжностите и професиите, а в същото време липсва Национален регистър или Национална класификация на професиите и специалностите, който да се поддържа от МОН. Към момента МОН с нормативен акт регулира професионалните направления, докато специалностите в тях са въпрос на академична автономия, в резултат на което се „творят“ пародийни за висшето образование специалности и магистърски програми. Нужно е за длъжностните и професионалните позиции, съдържащи се в Националната квалификация на професиите и длъжностите да се формулират изисквания за професионална квалификация и образователна степен,

съобразно възприетата Международна класификация на образователните степени. Съществуващата Квалификационна рамка не може да осигури това съответствие между компетентностите на длъжностните позиции и работни места и придобиваната професионална квалификация. Затова МОН заедно с представители на ВУ по професионални направления да разработят квалификационни стандарти – потенциалният набор от теоретични знания и приложни умения, които да разкриват съдържанието, професионалния облик или профил на една професионална квалификация, базирана на определено образователно равнище: бакалавър, магистър, доктор. На свой ред МТСП, в партньорство със работодателски и синдикални организации да разработят стандарти за професионални компетентности, характерни за определени професионални и длъжностни позиции, след което да се пристъпи към стиковане, напасване на стандартите за професионална квалификация, придобивана във ВУ и стандартите за професионална компетентност, необходими на конкретни работни места.

Повишаване равнището на практическата пригодност или придобиване на практически опит за ускорен преход от висше образование към заетост. Проектът „Студентски практики“, реализиран по ОП "Развитие на човешките ресурси", регистрира изключително висок интерес и прием сред студентите. Реалистично е да се очаква и подобен интерес и от страна на работодателите. Въпрос е доколко тази програма може да разширява своя обхват и да придобие устойчив характер.

В търсенето на възможности за решаване на този проблем следва да се предприемат адекватни организационни и финансови решения, така че:

- Студентските практики да се включат като задължителен модул в учебните планове на бакалавърската степен и да се фиксира тяхното времетраене в един и то в последния семестър от обучението в бакалавърската степен.
- Да се осигури финансов ресурс за практическия модул, така като се финансира съответната образователна степен. В противен случай едва ли ще се постигне сериозен напредък във формирането на практически умения и опит.
- И не на последно място да се създадат механизми, чрез които да се стопира формалното отношение към практическото обучение и от страна на студентите и от страна на бизнеса.

Същевременно възможно е и в рамките на съществуващия образователен модел да се развият различни организационни варианти и методи на практическо обучение като:

- Изграждане и поддържане на тренинг-центрове във висшите училища, в които да се симулира реална професионална дейност. Съвременните технологии позволяват това. Такива центрове, могат да работят на принципа на библиотеките – ежедневно и целодневно на основата на график – по групи студенти и по определени професионални направления. Там, където организационният и кадровия потенциал са ограничени, възможно е да се изградят между университетски тренинг-центрове, или те да се изградят между университетите и работодателските организации.
- Стаж в предприятия – класическа форма, чиято реализация при съвременните пазарни условия изисква сериозни организационни ангажименти и финансови инвестиции. За осигуряване на необходимото финансиране е възможно да се разработят различни варианти, които позволяват да се миксират публични и частни инвестиции.

Изграждане на инфраструктура на производствен и териториален признак с цел реализиране на стратегията за учене през целия живот, до която да имат достъп и да се възползват всички заинтересовани и желаещи от средите и на заетите и на безработните. Сега поддържането, разширяването, обогатяването и актуализирането на професионалната квалификация, с различна интензивност, е въпрос на производствена необходимост, а усвояването на нови знания и учения е част и от съдържанието на трудовата дейност. Ето защо е необходимо да се възродят, разбира се в адекватни за средата и епохата, професионално-учебните центрове в различни организационно-структурни варианти на производствен и териториален признак, с възможности за достъп от заети в микро-, малки и средни предприятия, за реализиране на прехода от учене към заетост, за преквалификация на безработни, за актуализиране на знанията и практическите умения на заети лица и др. Финансиране на такъв род структури може да се осигурява и от европейските фондове и програми, стига да се намерят адекватните организационни форми.

Направените предложения следва да се разглеждат по-скоро като идеи, чието трансформиране до конкретни механизми изисква разработване и съобразяване с нормативните актове и институционални регулации. Но това, което е от ключово значение на този етап е да се стимулира търсенето и раждането на идеи за посоки, лостове и инструменти не само за възстановяване, но най-вече за развитие на икономиката, което да се вписва в рамките на една национална индустриална политика. А нейното разработване е въпрос на широк политически и социален консенсус /сред политически и правителствени, работодателски, синдикални, дори граждански среди/, който да гарантира последователност и приемственост в нейното изпълнение. Защото „компромисите – според Д. Стиглиц – са същността на провеждането на икономическа политика“ /“Цената на неравенството“, 2104 г.: 1, стр. 363/.

Раздел 5. АНАЛИЗ НА ЗАЕТИТЕ ЛИЦА, ОСИГУРЕНИ ПО ТРУДОВИ И СЛУЖЕБНИ ПРАВООТНОШЕНИЯ И НА СРЕДНИЯ МЕСЕЧЕН ОСИГУРИТЕЛЕН ДОХОД

5.1. СЪСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ НА ЗАЕТИТЕ ЛИЦА, ОСИГУРЕНИ ПО ТРУДОВИ И СЛУЖЕБНИ ПРАВООТНОШЕНИЯ И НА СРЕДНИЯ МЕСЕЧЕН ОСИГУРИТЕЛЕН ДОХОД ОБЩО ЗА СТРАНАТА. ПРОФЕСИОНАЛНО-КВАЛИФИКАЦИОННА И ВЪЗРАСТОВА СТРУКТУРА

5.1.1. ЗАЕТИ ЛИЦА ОТ 15 ДО 64 ГОДИШНА ВЪЗРАСТ, ОСИГУРЕНИ ПО ТРУДОВИ И СЛУЖЕБНИ ПРАВООТНОШЕНИЯ ОБЩО В СТРАНАТА, ПО КАТЕГОРИИ ПЕРСОНАЛ И ВЪЗРАСТОВА СТРУКТУРА

Заетите лица на 15-64 годишна възраст, осигурени по трудови и служебни правоотношения /т.с.п./, започват да намаляват от началото на кризата у нас. Те представляват най-голямата група осигурени лица. Лицата, които се осигуряват стават все по-малко, но дялът им през целият период не пада под 88 % от общо осигурените лица в трудоспособна възраст.

Темпът на намалението им през последните години (след 2010 г.) се забавя. През първите години от кризата бяха освободени от работа голяма част от хората на наемният труд основно поради намаление в производствените обеми и свиване на дейността на предприятията. Общото намаление на заетите лица, осигурени по т.с.п. за периода до 2012 г. спадът им е с 12,2% (342,9 хил.).

През целият период от началото на кризата заетостта при жените, осигурени по т.с.п., преобладава. В началото на кризата до 2010 г. мъжете се оказаха по-засегнатата част от заетите лица, като спадът при тях през 2009 г. бе със 6,2% (83 хил.), а при жените – с 1,6% (26 хил.), а през 2010 г. – с още 8,3% (104 хил.) за мъжете, а за жените - с 5,8% (83 хил.), като ножицата в заетостта между мъжете и жените се разтваряше от 134 хил. за 2008 г. на 212 хил. за 2010 г. Причината за различията в загубата на работа между мъжете и жените в трудоспособна възраст, се оказа факта, че кризата у нас засегна първоначално онези отрасли с преобладаващо мъжко участие. В следствие тя се отрази и на отрасли с преобладаващо женско участие. Спадът при жените (1,7% или с 22 хил.) стана по-висок от този за мъжете (0,4% или с 4,5 хил.), а разликата между тях се стопи до 184 хил. за 2012 г.

До 2012 г. работа са загубили 196,6 хил. мъже (14,7%) и 146,3 хил. (9,9%) жени.

Фиг. 1 Осигурени лица на 15-64 годишна възраст по т.с.п. общо за страната (2008 -2012 г.), бр.

Източник: НОИ и собствени изчисления

5.1.1.1. Възрастова структура на осигурените лица в трудоспособна възраст за страната

През целият период **най-нисък** остава делът на младите хора в структурата на заетите по т.с.п. лица в трудоспособна възраст (под 10%), като той непрекъснато намалява. Следва групата на 55-64 г., но при тях делът нараства непрекъснато и достига до 17,8% през 2012 г.

- В икономиката наетите по т.с.п. лица през 2012 г. са **най-много** във възрастовата група на 35-44 г. (660,6 хил.) и в групата на 25-34 г. (610,2 хил.).
- За периода делът на заетите лица, осигурени по т.с.п., нараства в две от групите - на 35-44 г. и на 55-64 г., като при 35-44 г. нарастването на делът им е от 24,4% на 26,8% за 2012 г.
- За периода делът на заетите лица, осигурени по т.с.п., намалява във останалите три възрастови групи. При групата на 25-34 г. делът им намалява от 26,1% (734,1 хил.) на 24,8% (610,2 хил.) за 2012 г. При 45-54 г. намалението е от 24,3% (680,9 хил.) на 23,7% (583,6 хил.) през 2012 г.
- **Средната възраст** при общо заетите в трудоспособна възраст лица, осигурени по т.с.п., нараства постоянно (от 40,7 г. за 2008 г. на 41,5 г. за 2012 г., докато в икономиката като цяло тя е 41,8 години за 2008 г. За периода средната възраст нараства както при осигурените по т.с.п. лица, така и за икономиката като цяло, но си остава по-ниска от нея (през 2008 г. тя е 40,9 години за заетите в икономиката).
- В групата на 15-24 г. жените през целият период преобладават до 2012 г.. За периода жените в тази възрастова група намаляват от 130,3 хил. на 86,3 хил. през 2012 г. При мъжете намалението е от 129 хил. на 86,4 хил. за 2012 г.
- В групата на 25-34 г. жените преобладават през целият период, като техният брой намалява от 397,2 хил. на 333 хил. за 2012г. При мъжете намалението е от 336,2 хил. на 277,2 хил. за 2012г.
- В групата на 35-44 г. жените преобладават през целият период, като техният брой намалява от 372,3 хил. на 364 хил. за 2012г. При мъжете намалението е от 312,2 хил. на 296,6 хил. за 2012г.
- В групата на 45-54 г. жените преобладават през целият период, като техният брой намалява от 364,3 хил. на 318,5 хил. за 2012г. При мъжете намалението е от 316,6 хил. на 265,1 хил. за 2012г.
- В групата на 55-64 г. мъжете преобладават през първите години на периода, а от 2011 г. жените стават повече от мъжете. Мъжете намаляват от 242,1 хил. на 214,8 хил. за 2012 г., докато жените от тази възрастова група нарастват от 206,7 хил. на 222,8 хил. за 2012 г.

Това показва, че жените от тази възрастова група по-лесно намират работа от мъжете.

ТАБЛИЦА 20 Възрастова структура на общо осигурените по т.с.п. лица в трудоспособна възраст (2008 – 2012 г.)

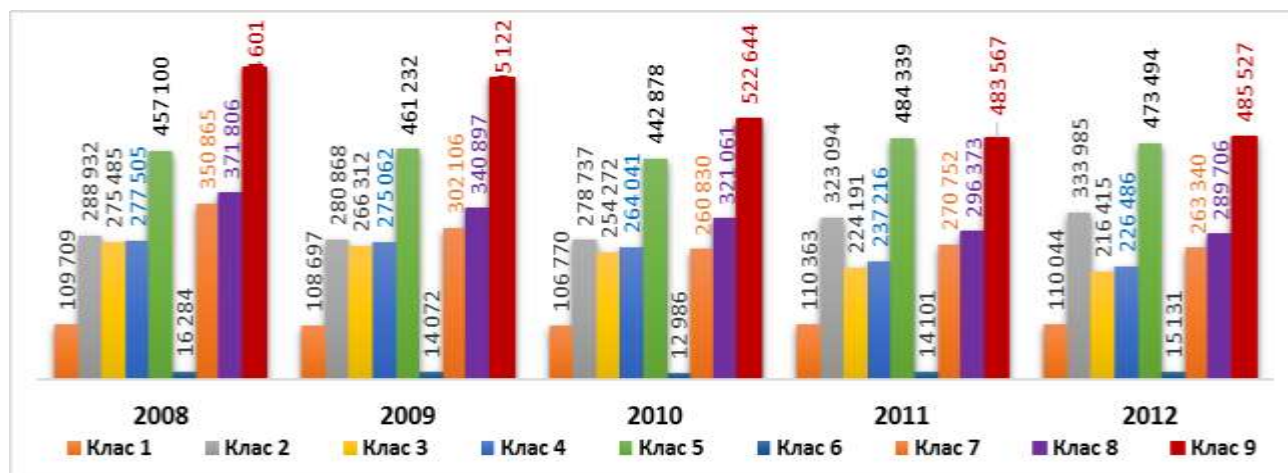
	общо брой	15-24 г.		25-34 г.		35-44 г.		45-54 г.		55-64 г.	
		брой	дял	брой	дял	брой	дял	брой	дял	брой	дял
2008 г.	2 807,5	259,3	9,2%	734,1	26,1%	684,5	24,4%	680,9	24,3%	448,7	16,0%
2009 г.	2 698,9	229,8	8,5%	698,5	25,9%	670,9	24,9%	647,0	24,0%	452,7	16,8%
2010 г.	2 511,4	198,6	7,9%	646,4	25,7%	645,6	25,7%	596,7	23,8%	424,2	16,9%
2011 г.	2 491,6	185,2	7,4%	629,0	25,2%	656,5	26,3%	591,3	23,7%	429,7	17,2%
2012 г.	2 464,6	172,7	7,0%	610,2	24,8%	660,6	26,8%	583,6	23,7%	437,6	17,8%

5.1.1.2. Осигурени лица в трудоспособна възраст по категории персонал за страната

По категории персонал през целият период осигурените по т.с.п. хора в трудоспособна възраст заети в категорията персонал „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ са най-малобройната група сред осигурените в трудоспособна възраст лица, като през последните години при тях се забелязва тенденция на нарастване. Следва категорията „Ръководни служители“ в която заетите на 15-64 г. са около 110 хил. през периода. В тези две категории преобладават мъжете, а заетите в тях по т.с.п. представляват около 5 % през 2012 г. от заетите лица в трудоспособна възраст, осигурени по т.с.п..

Най-голяма заетост през целия период се създава в категориите персонал: „Професии, неизискващи специална квалификация“, „Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия“, а през последните години и в „Аналитични специалисти“. В тези три категории през 2012 г. се осигурява работа по т.с.п. над 52% от осигурените по т.с.п. лица в трудоспособна възраст.

Фиг. 2 Осигурени лица на 15-64 годишна възраст през 2008-2012 г. по категории персонал, бр.

Източник: НОИ и собствени изчисления

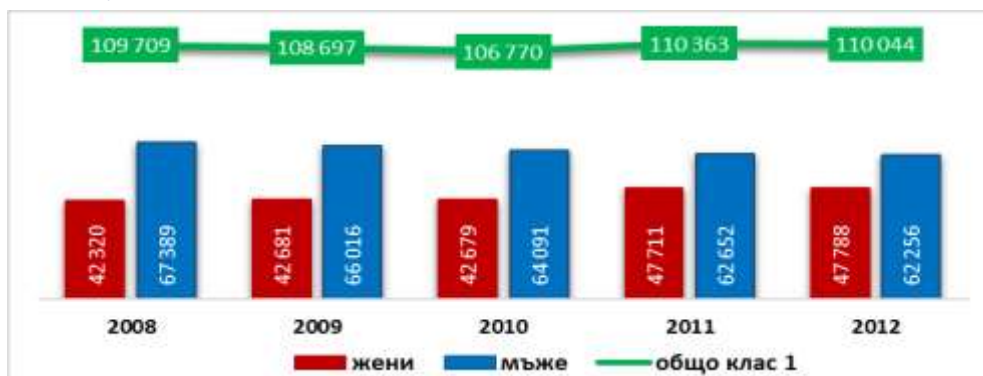
Легенда: Клас 1 - Ръководни служители; Клас 2 - Аналитични специалисти; Клас 3 - Техници и други приложни специалисти; Клас 4 - Административен персонал; Клас 5 - Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия; Клас 6 - Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство; Клас 7 - Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии; Клас 8 - Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия; Клас 9 - Професии, неизискващи специална квалификация

5.1.1.2.1. Категория „Ръководни служители“

Ръководните служители в трудоспособна възраст, осигурени по т.с.п., остават около 110 хил., като най-засегнати са през 2010 г. когато намаляват до 107 хил., а през последните години има тенденция на нарастване достигайки нивата си от 2008 г.. Докато за цялата икономика има спад за периода до 2012 г. от 12,2% (342,9 хил.) на осигурените по т.с.п. в трудоспособна възраст.

- Зетите лица в тази професионална група нарастват през целия период от 3,9% за 2008 г. на 4,4% за 2012 г. от общо зетите лица в трудоспособна възраст, осигурени по т.с.п. в страната.
- В тази категория професии мъжете преобладават през целия период, но при тях се наблюдава тенденция на непрекъснато намаление, докато делът на жените нараства до 43,4% (47,8 хил.) през 2012 г.
- В тази категория попада групата на висококвалифицираните професии без ръчен труд.
- Тук се осигурява заетост предимно на хората с висше образование, като жените имат големи шансове за заетост в тази категория персонал през следващите години. Тенденциите за намиране на работа в тази категория остават слаби в рамките на икономиката.

Фиг. 3 Развитие на заетостта в категорията „Ръководни служители“ на 15-64 годишна възраст, осигурени по т.с.п. в СТРАНАТА (2008-2012 г.), бр.

Източник: НОИ и собствени изчисления

Възрастовата структура на заетите по т.с.п. в тази професионална група през 2008 г. – 2012 г. се променя, като средната възраст за тази квалификационна група професии се променя от 44,6 г. за 2008 г. на 44,7 г. през 2012 г., а в икономиката като цяло е 42 години за 2012 г.

- През целият период доминират заетите във възрастовите групи от 35 - 44 г. и 45-54 г., представляващи близо 60% от заетите в тази категория персонал.

ТАБЛИЦА 21   ВЪЗРАСТОВА СТРУКТУРА НА ОСИГУРЕНИТЕ ПО Т.С.П. ЛИЦА В ТРУДОСПОСОБНА ВЪЗРАСТ В КАТЕГОРИЯТА „РЪКОВОДНИ СЛУЖИТЕЛИ” – Клас 1; (2008 – 2012 г.)

	Брой						Средна възраст - години
	общо	15-24 г.	25-34 г.	35-44 г.	45-54 г.	55-64 г.	
2008 г.	109 709	1 501	21 119	30 143	33 555	23 391	44,6
2009 г.	108 697	1 437	21 383	30 364	32 054	23 459	44,5
2010 г.	106 770	1 223	20 342	30 839	31 119	23 247	44,6
2011 г.	110 363	1 153	20 665	32 996	31 580	23 969	44,6
2012 г.	110 044	1 047	19 794	34 175	31 200	23 828	44,7

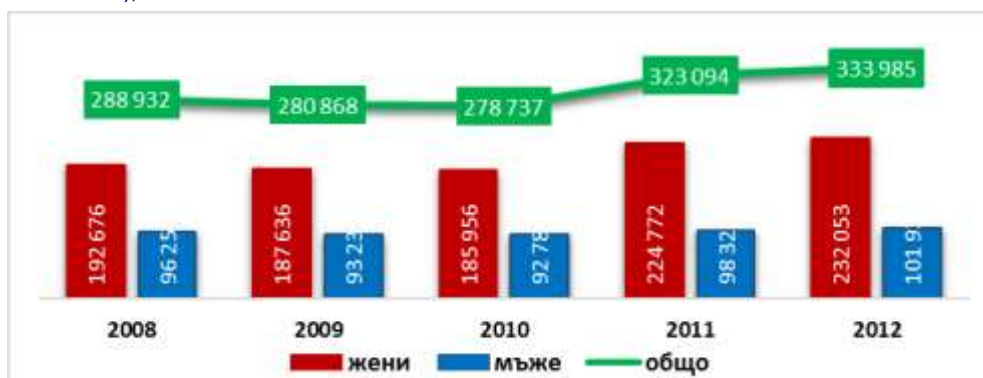
Източник: НОИ и собствени изчисления

5.1.1.2.2. Категория „Аналитични специалисти”

Аналитичните специалисти в трудоспособна възраст, осигурени по т.с.п. са най-засегнати през 2010 г. когато намаляват до 279 хил., но през последните години постепенно нарастват, достигайки до 334 хил. през 2012 г. Докато за цялата икономика има спад за периода до 2012 г. от 12,2% (342,9 хил.) на осигурените по т.с.п. в трудоспособна възраст.

- Заетите лица в тази професионална група нарастват за периода от 10,3% за 2008 г. на 13,6% за 2012 г. от общо заетите лица в трудоспособна възраст, осигурени по т.с.п. в страната.
- В тази категория професии жените преобладават през целия период, като те са двойно повече от мъжете. И при мъжете и при жените се наблюдава тенденция на непрекъснато нарастване след 2010 г.
- В тази категория се осигурява заетост приоритетно на хората с висше образование. Тенденциите за намиране на работа в тази категория се подобряват в рамките на икономиката, както за жените, така и за мъжете, но жените остават с по-големи шансове за заетост в тази категория персонал и през следващите години.

Фиг. 4   РАЗВИТИЕ НА ЗАЕТОСТТА В КАТЕГОРИЯТА „АНАЛИТИЧНИ СПЕЦИАЛИСТИ” НА 15-64 ГОДИШНА ВЪЗРАСТ , ОСИГУРЕНИ ПО Т.С.П. В СТРАНАТА (2008-2012 г.), БР.

Източник: НОИ и собствени изчисления

Възрастовата структура на заетите по т.с.п. в тази професионална група през 2008 г. – 2012 г. се променя, като средната възраст за тази квалификационна група професии се променя от 42,2 г. за 2008 г. на 43,3 г. през 2012 г., а в икономиката като цяло е 42 години за 2012 г.

- През целият период доминират заетите във възрастовите групи от 35 - 44 г., 45-54 г. и 25-34 г., представляващи близо 70% от заетите в тази категория персонал.

ТАБЛИЦА 22 ВЪЗРАСТОВА СТРУКТУРА НА ОСИГУРЕНИТЕ ПО Т.С.П. ЛИЦА В ТРУДОСПОСОБНА ВЪЗРАСТ В КАТЕГОРИЯТА „АНАЛИТИЧНИ СПЕЦИАЛИСТИ” - Клас 2; (2008 – 2012 г.)

	Брой					Средна възраст - години	
	общо.	15-24 г.	25-34 г.	35-44 г.	45-54 г.		55-64 г.
2008 г.	288 932	7 855	79 180	76 025	79 230	46 642	42,2
2009 г.	280 868	6 624	76 563	74 459	75 205	48 017	42,4
2010 г.	278 737	5 509	74 332	75 353	73 533	50 010	42,7
2011 г.	323 094	6 583	79 973	88 664	83 086	64 788	43,2
2012 г.	333 985	7 042	81 503	93 012	82 794	69 634	43,3

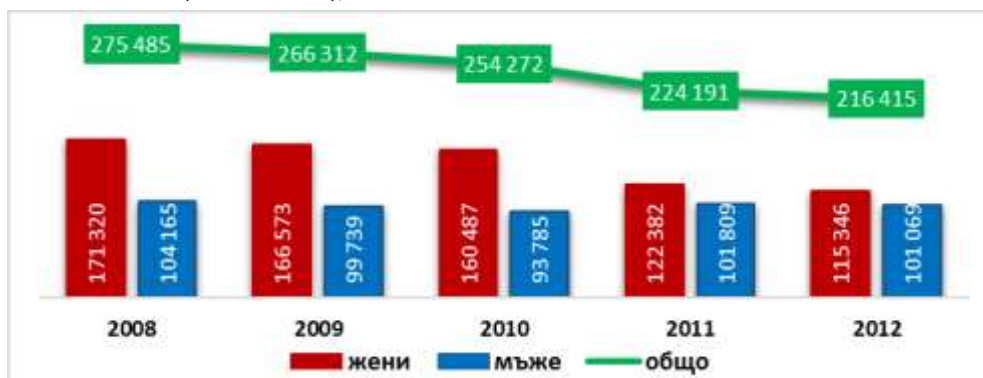
Източник: НОИ и собствени изчисления

5.1.1.2.3. Категория „Техници и други приложни специалисти”

В категорията „Техници и други приложни специалисти” осигурените по т.с.п. лица в трудоспособна възраст, непрекъснато намаляват през целия период, като темпът на намаление се забавя през последните години.

- За периода те намаляват до 216 хил. (с 21,4%) през 2012 г. Докато за цялата икономика има спад за периода до 2012 г. от 12,2% (342,9 хил.) на осигурените по т.с.п. в трудоспособна възраст.
- Заетите лица в тази професионална група намаляват за периода от 9,8% за 2008 г. на 8,8% за 2012 г. от общо заетите лица в трудоспособна възраст, осигурени по т.с.п. в страната.
- В тази категория професии жените преобладават през целия период, но техният дял все повече се изравнява с този на мъжете. При жените се наблюдава тенденция на непрекъснато намаление на заетостта през целия период, докато при мъжете тя се задържа относително постоянна след 2010 г..
- Тази категория осигурява заетост на висококвалифицирани специалисти. Тенденциите за намиране на работа се влошават в рамките на икономиката, но при жените перспективите за заетост в тази категория персонал се свиват.

Фиг. 5 Развитие на заетостта в категорията „Техници и други приложни специалисти” на 15-64 годишна възраст, осигурени по т.с.п. в страната (2008-2012 г.), бр.

Източник: НОИ и собствени изчисления

Възрастовата структура на заетите по т.с.п. в тази професионална група през 2008 г. – 2012 г. се променя, като средната възраст за тази квалификационна група професии се променя от 41,6 г. за 2008 г. на 41,5 г. през 2012 г., а в икономиката като цяло е 42 години за 2012 г.

- През целия период доминират заетите във възрастовите групи от 25 - 34 г. и 35-44 г., представляващи близо 55% от заетите в тази категория персонал.

ТАБЛИЦА 23 Възрастова структура на осигурените по т.с.п. лица в трудоспособна възраст в категорията „Техници и други приложни специалисти” – Клас 3; (2008 – 2012 г.)

	Брой						Средна възраст - години
	общо.	15-24 г.	25-34 г.	35-44 г.	45-54 г.	55-64 г.	
2008 г.	275 485	17 602	74 680	63 728	70 448	49 027	41,6
2009 г.	266 312	15 428	72 957	63 139	64 917	49 871	41,8
2010 г.	254 272	13 145	70 600	62 863	58 965	48 699	41,8
2011 г.	224 191	11 112	65 580	57 514	51 219	38 766	41,3
2012 г.	216 415	10 140	62 417	56 879	48 949	38 030	41,5

Източник: НОИ и собствени изчисления

5.1.1.2.4. Категория „Административен персонал”

Административният персонал в трудоспособна възраст, осигурен по т.с.п., непрекъснато намаляват през целия период, като през последните няколко години темпът на намалението им се забавя. В резултат на кризата те намаляват до 226 хил. (с 18,4%) през 2012 г. Докато за цялата икономика има спад за периода до 2012 г. от 12,2% (342,9 хил.) на осигурените по т.с.п. в трудоспособна възраст.

- Заетите лица в тази професионална група намаляват за периода от 9,9% за 2008 г. на 9,2% за 2012 г. от общо заетите лица в трудоспособна възраст, осигурени по т.с.п. в страната.
- В тази категория професии жените преобладават значително през целия период, като те са над два пъти и половина повече от мъжете. И при мъжете и при жените се наблюдава тенденция на непрекъснато намаление, като при жените то е по-ясно изразено.
- Тук лицата в трудоспособна възраст все още могат да намират сравнително добра реализация, особено жените, но при запазване на тенденцията перспективите им намаляват.

Фиг. 6 РАЗВИТИЕ НА ЗАЕТОСТТА В КАТЕГОРИЯТА „АДМИНИСТРАТИВЕН ПЕРСОНАЛ” НА 15-64 ГОДИШНА ВЪЗРАСТ , ОСИГУРЕНИ ПО Т.С.П. В СТРАНАТА (2008-2012 г.), БР.

Източник: НОИ и собствени изчисления

Възрастовата структура на заетите по т.с.п. в тази професионална група през 2008 г. – 2012 г. се променя, като средната възраст за тази квалификационна група професии нараства от 38,8 г. за 2008 г. на 39,9 г. през 2012 г., а в икономиката като цяло е 42 години за 2012 г.

- През целият период доминират заетите във възрастовите групи от 25-34 г. и 35-44 г., представляващи близо 57% от заетите в тази категория персонал.

ТАБЛИЦА 24 Възрастова структура на осигурените по т.с.п. лица в трудоспособна възраст в категорията „Административен персонал”- Клас 4; (2008 – 2012 г.)

	Брой						Средна възраст - години
	общо	15-24 г.	25-34 г.	35-44 г.	45-54 г.	55-64 г.	
2008 г.	277 505	32 921	86 593	62 400	59 182	36 409	38,8
2009 г.	275 062	29 972	85 643	63 576	57 893	37 978	39,1
2010 г.	264 041	25 280	82 518	63 611	55 412	37 220	39,4
2011 г.	237 216	19 720	73 986	59 031	49 810	34 669	39,7
2012 г.	226 486	17 666	70 408	57 626	47 172	33 614	39,9

Източник: НОИ и собствени изчисления

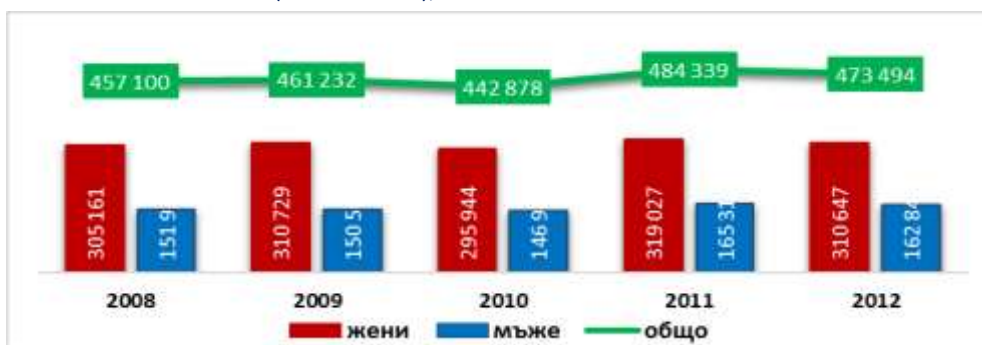

5.1.1.2.5. Категория „Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия”

Персоналът зает с услуги за насел., охрана и търговия в трудоспособна възраст, осигурен по т.с.п., през периода 2008-2012 г. осигурява заетост между 16,3% и 19,2% от общо осигурените по т.с.п. лица в страната.

- През периода на кризата те се оказват най-засегнати през 2010 г. когато намаляват до 443 хил., но в рамките на целия период при тази група професии се наблюдава увеличение на заетостта им, като за 2012 г. те достигат до 473,5 хил. Увеличението спрямо началото на кризата е с цели 16,4 хил. (с 3,6%) до 2012 г., докато за цялата икономика има спад за периода до 2012 г. от 12,2% (342,9 хил.) на осигурените по т.с.п. в трудоспособна възраст.
- В тази категория професии жените преобладават значително през целия период, като те са двойно повече от мъжете. И при мъжете и при жените се наблюдава увеличение в рамките на периода.
- В тази категория персонал лицата в трудоспособна възраст могат да продължат да намират много добра реализация и през следващите години при запазване на тенденциите.

Фиг. 7 РАЗВИТИЕ НА ЗАЕТОСТТА В КАТЕГОРИЯТА „ПЕРСОНАЛ ЗАЕТ С УСЛУГИ ЗА НАСЕЛ., ОХРАНА И ТЪРГОВИЯ” НА 15-64 ГОДИШНА ВЪЗРАСТ, ОСИГУРЕНИ ПО Т.С.П. В СТРАНАТА (2008-2012 г.), БР.

Източник: НОИ и собствени изчисления

Възрастовата структура на зетите по т.с.п. в тази професионална група през 2008 г. – 2012 г. се променя, като средната възраст за тази квалификационна група професии нараства от 37,9 г. за 2008 г. на 38,8 г. през 2012 г., а в икономиката като цяло е 42 години за 2012 г.

- През целия период доминират зетите във възрастовите групи от 25 - 34 г. и 35-44 г., представляващи близо 52% от зетите в тази категория персонал.

ТАБЛИЦА 25 ВЪЗРАСТОВА СТРУКТУРА НА ОСИГУРЕНИТЕ ПО Т.С.П. ЛИЦА В ТРУДОСПОСОБНА ВЪЗРАСТ В КАТЕГОРИЯТА „ПЕРСОНАЛ ЗАЕТ С УСЛУГИ ЗА НАСЕЛ., ОХРАНА И ТЪРГОВИЯ” – Клас 5; (2008 – 2012 г.)

	Брой						Средна възраст - години
	общо.	15-24 г.	25-34 г.	35-44 г.	45-54 г.	55-64 г.	
2008 г.	457 100	80 156	126 972	99 182	86 271	64 519	37,9
2009 г.	461 232	76 929	123 159	103 205	88 155	69 784	38,4
2010 г.	442 878	72 987	118 948	102 773	83 679	64 491	38,3
2011 г.	484 339	74 625	130 867	115 919	91 748	71 180	38,6
2012 г.	473 494	68 367	128 312	116 117	90 472	70 226	38,8

Източник: НОИ и собствени изчисления

5.1.1.2.6. Категория „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“

Квалифицираните работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство в трудоспособна възраст, осигурени по т.с.п., намаляват до 2010 г. вследствие на кризата, след което се наблюдава тенденция на непрекъснато нарастване през последните години. Тази категория професии осигурява незначителна заетост, но в нея има потенциал за заетост.

- В рамките на периода в тази категория професии се наблюдава намаление до 15 хил. (с 7,1%) през 2012 г. Докато за цялата икономика спадът за периода до 2012 г. е от 12,2% (342,9 хил.) на осигурените по т.с.п. в трудоспособна възраст.
- Заетите лица в тази професионална група запазват дела си от 0,6% до 2012 г. от общо заетите лица в трудоспособна възраст, осигурени по т.с.п. в страната.
- В тази категория персонал мъжете преобладават. И при мъжете и при жените се наблюдава тенденция на непрекъснато нарастване след 2010 г., но при жените то е по-ясно изразено – при жените нарастването им е с 20,9% (1,2 хил.), а при мъжете - с 12,9% (0,9 хил.) до 2012 г.
- В тази група професии лицата в трудоспособна възраст намират слаба реализация, но перспективите за заетост се подобряват през последните години.

Фиг. 8 Развитие на заетостта в категорията „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ на 15-64 годишна възраст, осигурени по т.с.п. в страната (2008-2012 г.), бр.

Източник: НОИ и собствени изчисления

Възрастовата структура на заетите по т.с.п. в тази професионална група през 2008 г. – 2012 г. се променя, като средната възраст за тази квалификационна група професии нараства от 43,5 г. за 2008 г. на 43,9 г. през 2012 г., а в икономиката като цяло е 42 години за 2012 г.

- През целият период доминират заетите във възрастовите групи от 35-44 г. и 45-54 г., представляващи над 52% от заетите в тази категория персонал.

ТАБЛИЦА 26 ВЪЗРАСТОВА СТРУКТУРА НА ОСИГУРЕНИТЕ ПО Т.С.П. ЛИЦА В ТРУДОСПОСОБНА ВЪЗРАСТ В КАТЕГОРИЯТА „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ – Клас 6; (2008 – 2012 г.)

	Брой						Средна възраст - години
	общо	15-24 г.	25-34 г.	35-44 г.	45-54 г.	55-64 г.	
2008 г.	16 284	977	3 158	3 981	4 674	3 494	43,5
2009 г.	14 072	831	2 714	3 462	3 951	3 114	43,6
2010 г.	12 986	767	2 573	3 368	3 555	2 723	43,3
2011 г.	14 101	861	2 569	3 661	3 907	3 103	43,6
2012 г.	15 131	930	2 693	3 822	4 087	3 599	43,9

Източник: НОИ и собствени изчисления

5.1.1.2.7. Категория „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии“

Квалифицираните производствени работници и сродните на тях занаятчии в трудоспособна възраст, осигурени по т.с.п., намаляват рязко до 2010 г., след което се наблюдава променлива тенденция на заетост през следващите години.

- В рамките на периода, под въздействие на кризата, те намаляват до 263 хил. (с 24,9%) през 2012 г. Докато за цялата икономика спадът за периода до 2012 г. е от 12,2% (342,9 хил.) на осигурените по т.с.п. в трудоспособна възраст.
- Заетите лица в тази група професии намаляват за периода от 12,5% за 2008 г. на 10,7% за 2012 г. от общо заетите лица в трудоспособна възраст, осигурени по т.с.п. в страната.
- В тази категория професии мъжете преобладават значително през целия период, като през годините техният дял нараства в тази група професии. И при мъжете и при жените след 2010 г. тенденциите в заетостта им са нестабилни.
- Тук лицата в трудоспособна възраст намират добра реализация, особено мъжете.

Фиг. 9 Развитие на заетостта в категорията „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии“ на 15-64 годишна възраст, осигурени по т.с.п. в страната (2008-2012 г.), бр.

Източник: НОИ и собствени изчисления

Възрастовата структура на зетите по т.с.п. в тази професионална група през 2008 г. – 2012 г. се променя, като средната възраст за тази квалификационна група професии нараства от 41,3 г. за 2008 г. на 42,8 г. през 2012 г., а в икономиката като цяло е 42 години за 2012 г.

- През целият период доминират зетите във възрастовите групи от 35 - 44 г. и 45-54 г., представляващи близо 57% от зетите в тази категория персонал.

ТАБЛИЦА 27 ВЪЗРАСТОВА СТРУКТУРА НА ОСИГУРЕНИТЕ ПО Т.С.П. ЛИЦА В ТРУДОСПОСОБНА ВЪЗРАСТ В КАТЕГОРИЯТА „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии“ - Клас 7; (2008 – 2012 г.)

	Брой						Средна възраст - години
	общо	15-24 г.	25-34 г.	35-44 г.	45-54 г.	55-64 г.	
2008 г.	350 865	26 971	82 693	94 639	92 479	54 083	41,3
2009 г.	302 106	19 427	68 860	83 776	81 283	48 760	41,9
2010 г.	260 830	14 363	57 884	74 550	71 228	42 805	42,2
2011 г.	270 752	14 227	57 682	77 646	74 569	46 628	42,5
2012 г.	263 340	12 967	54 384	75 818	73 223	46 948	42,8

Източник: НОИ и собствени изчисления

5.1.1.2.8. Категория „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия“

Операторите на машини и съоръжения и работниците по монтаж на изделия в трудоспособна възраст, осигурен по т.с.п., непрекъснато намаляват през целия период, като през последната година темпът на намалението им се забавя. В резултат на кризата те намаляват до 290 хил. (с 22,1%) през 2012 г. Докато за цялата икономика има спад за периода до 2012 г. от 12,2% (342,9 хил.) на осигурените по т.с.п. в трудоспособна възраст.

- Заетите лица в тази професионална група намаляват за периода от 13,2% за 2008 г. на 11,8% за 2012 г. от общо заетите лица в трудоспособна възраст, осигурени по т.с.п. в страната.
- В тази група професии мъжете преобладават значително през целия период. Те са близо три пъти повече от жените. И при двата пола се наблюдава тенденция на непрекъснато намаление.
- Лицата в трудоспособна възраст намират сравнително висока реализация, но при запазване на тенденцията перспективите им за заетост се свиват през следващите години.

Фиг. 10 Развитие на заетостта в категорията „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия“ на 15-64 годишна възраст, осигурени по т.с.п. в СТРАНАТА (2008-2012 г.), бр.

Източник: НОИ и собствени изчисления

Възрастовата структура на заетите по т.с.п. в тази професионална група през 2008 г. – 2012 г. се променя, като средната възраст за тази квалификационна група професии нараства от 41,7 г. за 2008 г. на 42,7 г. през 2012 г., а в икономиката като цяло е 42 години за 2012 г.

- През целият период доминират заетите във възрастовите групи от 35-44 г. и 45-54 г., представляващи близо 60% от заетите в тази категория персонал.

ТАБЛИЦА 28 ВЪЗРАСТОВА СТРУКТУРА НА ОСИГУРЕНИТЕ ПО Т.С.П. ЛИЦА В ТРУДОСПОСОБНА ВЪЗРАСТ В КАТЕГОРИЯТА „ОПЕРАТОРИ НА МАШИНИ И СЪОРЪЖЕНИЯ И РАБОТНИЦИ ПО МОНТАЖ НА ИЗДЕЛИЯ“- Клас 8; (2008 – 2012 г.)

	Брой						Средна възраст - години
	общо	15-24 г.	25-34 г.	35-44 г.	45-54 г.	55-64 г.	
2008 г.	371 806	23 905	84 681	104 384	103 951	54 885	41,7
2009 г.	340 897	19 182	74 312	96 906	97 421	53 076	42,2
2010 г.	321 061	16 565	67 769	94 023	92 217	50 487	42,4
2011 г.	296 373	14 774	61 450	88 906	84 694	46 549	42,4
2012 г.	289 706	13 384	57 635	87 891	83 664	47 132	42,7

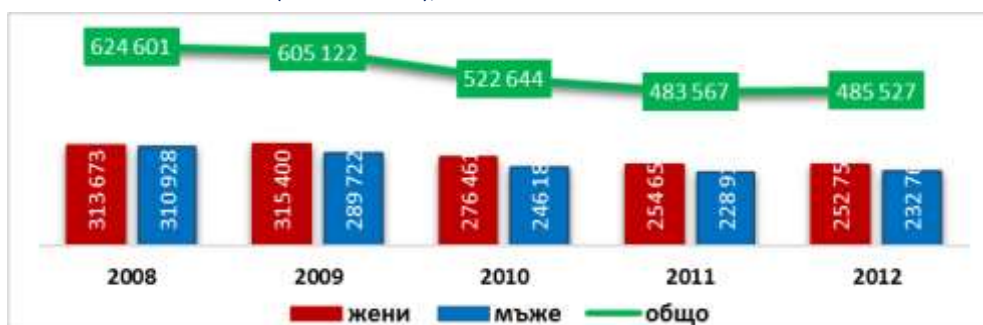
Източник: НОИ и собствени изчисления

5.1.1.2.9. Категория „Професии, неизискващи специална квалификация“

В категорията „Професии, неизискващи специална квалификация“ заетите в трудоспособна възраст лица, осигурени по т.с.п., непрекъснато намаляват през целия период, като през последните няколко години темпът на намалението им се забавя. В резултат на кризата те намаляват до 486 хил. (с 22,3%) през 2012 г. Докато за цялата икономика има спад за периода до 2012 г. от 12,2% (342,9 хил.) на осигурените по т.с.п. в трудоспособна възраст.

- Заетите лица в тази професионална група намаляват за периода от 22,2% за 2008 г. на 19,7% за 2012 г. от общо заетите лица в трудоспособна възраст, осигурени по т.с.п. в страната.
- В тази категория професии жените преобладават слабо през целия период. И при мъжете и при жените се наблюдава тенденция на непрекъснато намаление.
- Тази категория персонал попада в групата на професиите, неизискващи специална квалификация, поради което тук се осигурява заетост предимно на хора с ниско образование и с ниска квалификация.
- В тази категория лицата в трудоспособна възраст намират все още една от най-добрите реализации, но перспективите им се ограничават при запазване на тенденциите.

Фиг. 11 РАЗВИТИЕ НА ЗАЕТОСТТА В КАТЕГОРИЯТА „ПРОФЕСИИ, НЕИЗИСКВАЩИ СПЕЦИАЛНА КВАЛИФИКАЦИЯ“ НА 15-64 ГОДИШНА ВЪЗРАСТ, ОСИГУРЕНИ ПО Т.С.П. В СТРАНАТА (2008-2012 Г.), БР.

Източник: НОИ и собствени изчисления

Възрастовата структура на заетите по т.с.п. в тази професионална група през 2008 г. – 2012 г. се променя, като средната възраст за тази квалификационна група професии нараства от 40,4 г. за 2008 г. на 41,3 г. през 2012 г., а в икономиката като цяло е 42 години за 2012 г.

- През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 25-34 г. и 35-44 г., представляващи близо 50% от заетите в тази категория персонал.

ТАБЛИЦА 29 ВЪЗРАСТОВА СТРУКТУРА НА ОСИГУРЕНИТЕ ПО Т.С.П. ЛИЦА В ТРУДОСПОСОБНА ВЪЗРАСТ В КАТЕГОРИЯТА „ПРОФЕСИИ, НЕИЗИСКВАЩИ СПЕЦИАЛНА КВАЛИФИКАЦИЯ“ - Клас 9; (2008 – 2012 г.)

	Брой						Средна възраст - години
	общо.	15-24 г.	25-34 г.	35-44 г.	45-54 г.	55-64 г.	
2008 г.	624 601	67 125	167 646	138 889	140 911	110 030	40,4
2009 г.	605 122	59 703	164 879	137 339	133 067	110 134	40,6
2010 г.	522 644	48 515	143 792	122 126	112 854	95 357	40,7
2011 г.	483 567	41 898	128 777	115 745	106 357	90 790	41,1
2012 г.	485 527	40 896	124 989	117 934	106 829	94 879	41,3

Източник: НОИ и собствени изчисления

5.1.2. СРЕДЕН ОСИГУРИТЕЛЕН ДОХОД НА ЗАЕТИТЕ ЛИЦА ОТ 15 ДО 64 ГОДИШНА ВЪЗРАСТ, ОСИГУРЕНИ ПО ТРУДОВИ И СЛУЖЕБНИ ПРАВООТНОШЕНИЯ В СТРАНАТА, ПО КАТЕГОРИИ ПЕРСОНАЛ И ВЪЗРАСТОВА СТРУКТУРА

Средният осигурителен доход по категории персонал нараства през целият период. СОД общо за страната до 2012 г. се увеличава със 128 лв (26,4%) до 611 лв.

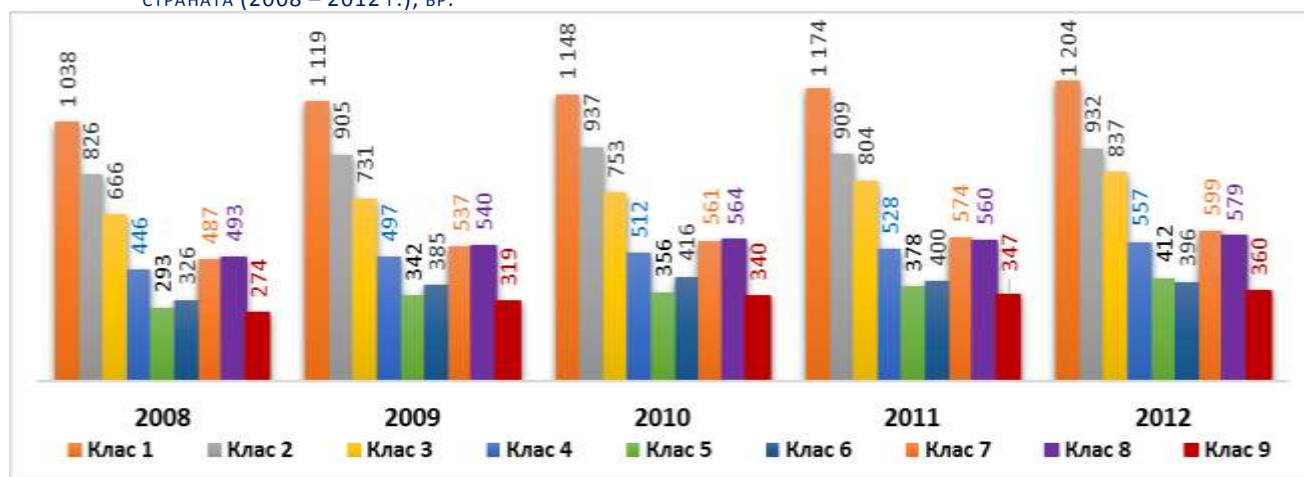
През целият период до 2012 г. СОД за страната е най-висок в първите три категории персонал, като е най-висок е при „Ръководни служители“ (1204 лв. за 2012 г.), следван от „Аналитични специалисти“ (932 лв. за 2012 г.) и „Техници и други приложни специалисти“ (837 лв. за 2012 г.).

СОД остава най-нисък през целият период в категорията „Професии, неизискващи специална квалификация“, като до 2012 г. се увеличава до 360 лв.

През целият период до 2012 г. СОД на жените в страната остава по-нисък от този на мъжете и се движи в диапазона 46-56 лв.

Общо за страната СОД е най-висок във възрастовата група на 45-54 годишните до 2012 г. Следва възрастовата група на 35-44 г. като постепенно до 2012 г. разликата в СОД между тези 2 възрастови групи се стопява и за 2012 г. е 1 лв. Най-нисък е СОД за страната при младежите на 15-24 г. през целият период, като той е значително по-нисък от средният за страната.

Фиг. 12 СОД на заетите лица на 15-64 годишна възраст, осигурени по трудови и служебни правоотношения общо за СТРАНАТА (2008 – 2012 г.), БР.

Източник: НОИ и собствени изчисления

Легенда: Клас 1 - Ръководни служители; Клас 2 - Аналитични специалисти; Клас 3 - Техници и други приложни специалисти; Клас 4 - Административен персонал; Клас 5 - Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия; Клас 6 - Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство; Клас 7 - Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии; Клас 8 - Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия; Клас 9 - Професии, неизискващи специална квалификация

ТАБЛИЦА 30 СОД на заетите лица на 15-64 годишна възраст, осигурени по трудови и служебни правоотношения общо за СТРАНАТА по възрастови групи (2008 – 2012 г.), ЛЕВА

	общо	15-24 г.	25-34 г.	35-44 г.	45-54 г.	55-64 г.
2008 г.	483,85	338,30	472,64	501,40	521,95	501,71
2009 г.	539,34	384,31	538,34	556,73	571,47	547,87
2010 г.	568,50	396,69	568,58	588,36	599,50	574,99
2011 г.	584,67	409,65	588,79	606,89	611,05	583,83
2012 г.	611,40	432,44	618,07	635,55	634,19	605,89

Източник: НОИ и собствени изчисления

1. В категорията „Ръководни служители“ общият СОД нараства постоянно през целият период. Най-висок е СОД на 25-34 годишните, следван с малка разлика от групата на 35-44 годишните, който СОД за 2012 г. изпреварва другите, най-нисък си остава СОД при рисковите групи на пазара на труда – 55-64 годишните и 15-24 годишните, като при младежите до 24 г. СОД започва да пада след 2010 г. до 821 лв за 2012 г.

ТАБЛИЦА 31 СОД в категорията „Ръководни служители“ на заетите лица на 15-64 годишна възраст, осигурени по трудови и служебни правоотношения общо за страната по възрастови групи (2008 – 2012 г.), лева

	общо.	15-24 г.	25-34 г.	35-44 г.	45-54 г.	55-64 г.
2008 г.	1 038,33	776,20	1 073,41	1 064,57	1 017,94	1 018,94
2009 г.	1 118,78	890,28	1 167,38	1 146,92	1 089,48	1 092,10
2010 г.	1 148,15	897,58	1 201,29	1 184,06	1 118,56	1 106,79
2011 г.	1 174,16	881,74	1 228,41	1 211,10	1 141,16	1 134,07
2012 г.	1 204,21	821,47	1 237,58	1 245,73	1 174,78	1 172,30

Източник: НОИ и собствени изчисления

2. В категорията „Аналитични специалисти“ общият СОД за категорията нараства постоянно до 2010 г., но през последните години тенденцията в СОД е с променлив характер. СОД е най-висок във възрастовата група на 25-34 г., където достига до 1038 лв. през 2012 г. ледва възрастовата група на 35-44 г., която до 2012 г. достига до 933 лв. Най-нисък е отново доходът при 15-24 г. и 55-64 г., като и в двете възрастови групи след 2010 г. тенденциите в СОД са с променлив характер.

ТАБЛИЦА 32 СОД в категорията „Аналитични специалисти“ на заетите лица на 15-64 годишна възраст, осигурени по трудови и служебни правоотношения общо за страната по възрастови групи (2008 – 2012 г.), лева

	общо.	15-24 г.	25-34 г.	35-44 г.	45-54 г.	55-64 г.
2008 г.	826,16	784,96	872,30	811,59	800,49	822,08
2009 г.	905,38	879,02	968,93	890,07	870,59	885,88
2010 г.	937,13	897,62	1 008,96	926,03	900,23	905,70
2011 г.	908,69	846,84	1 005,12	904,00	869,24	852,96
2012 г.	932,35	852,51	1 037,49	932,66	890,76	866,40

Източник: НОИ и собствени изчисления

3. В категорията „Техници и други приложни специалисти“ общият СОД за категорията нараства постоянно през целият период. СОД е най-висок във възрастовата група на 25-34 г., където до 2012 г. достига 890 лв. Следва възрастовата група на 35-44 г., която до 2012 г. достига до 865 лв. Най-нисък е отново доходът при 15-24 г. и 55-64 г., като при 15-24 г. след 2010 г. тенденцията в СОД е с променлив характер.

ТАБЛИЦА 33 СОД в категорията „Техници и други приложни специалисти“ на заетите лица на 15-64 годишна възраст, осигурени по трудови и служебни правоотношения общо за страната по възрастови групи (2008-2012г.), лв.

	общо.	15-24 г.	25-34 г.	35-44 г.	45-54 г.	55-64 г.
2008 г.	665,93	610,91	729,45	670,00	643,39	616,02
2009 г.	730,59	692,95	804,03	732,66	701,70	669,77
2010 г.	752,96	701,55	831,14	758,24	721,79	684,42
2011 г.	803,71	691,69	856,55	825,91	794,13	726,13
2012 г.	836,71	706,36	890,20	864,81	827,98	752,86

Източник: НОИ и собствени изчисления

4. В категорията „Административен персонал“ общият СОД за категорията нараства постоянно през целият период. СОД е най-висок във възрастовите групи на 45-54 г. (570 лв. за 2012 г.) и 55-64 г. (562 лв. за 2012 г.). Следват възрастовите групи на 25-34 г. (566 лв. за 2012 г.) и 35-44 г. (558 лв. за 2012 г.). Най-нисък е отново доходът при 15-24 г., като при тях СОД нараства непрекъснато през периода и до 2012 г. е 478 лв.

ТАБЛИЦА 34 СОД в категорията „Административен персонал“ на заетите лица на 15-64 годишна възраст, осигурени по трудови и служебни правоотношения общо за страната по възрастови групи (2008 – 2012 г.), лева

	общо.	15-24 г.	25-34 г.	35-44 г.	45-54 г.	55-64 г.
2008 г.	446,00	377,76	436,90	444,55	476,90	481,61
2009 г.	497,00	429,88	494,83	492,22	521,24	525,95

2010 г.	511,58	443,23	510,21	508,29	531,36	537,21
2011 г.	528,49	453,82	530,78	526,64	546,52	543,34
2012 г.	557,17	477,94	566,11	557,63	569,55	561,92

Източник: НОИ и собствени изчисления

5. В категорията „Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия” общият СОД за категорията нараства постоянно през целият период. СОД е най-висок във възрастовата група на 25-34 г., където до 2012 г. достига 433 лв.. Следва възрастовата група на 35-44 г., където до 2012 г. достига до 424 лв.. Най-нисък е отново доходът при 15-24 г. и 55-64 г., като разликата в доходите между тях намалява и за 2010 г. е вече 3 лв.

ТАБЛИЦА 35 СОД в категорията „Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия” на заетите лица на 15-64 годишна възраст, осигурени по трудови и служебни правоотношения общо за страната по възрастови групи (2008 – 2012 г.), лева

	общо.	15-24 г.	25-34 г.	35-44 г.	45-54 г.	55-64 г.
2008 г.	292,72	264,97	296,12	297,52	308,46	292,05
2009 г.	342,25	307,78	349,02	348,98	357,64	338,91
2010 г.	356,06	323,14	363,84	362,41	369,96	350,84
2011 г.	377,68	349,22	394,06	386,37	382,44	357,14
2012 г.	412,35	381,38	433,34	423,57	413,29	384,39

Източник: НОИ и собствени изчисления

6. В категорията „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство” общият СОД за категорията нараства постоянно до 2010 г. след което тенденцията се обръща. СОД е най-висок във възрастовата група на 45-54 г., където до 2012 г. достига 410 лв. Следва възрастовата група на 35-44 г., която след 2011 г. изпреварва по доход групата на 25-35 г. и през 2012 г. достига до 404 лв. Най-нисък е отново доходът при 15-24 г., при които тенденцията в СОД е с променлив характер.

ТАБЛИЦА 36 СОД в категорията „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство” на заетите лица на 15-64 годишна възраст, осигурени по трудови и служебни правоотношения общо за страната по възрастови групи (2008 – 2012 г.), лева

	общо.	15-24 г.	25-34 г.	35-44 г.	45-54 г.	55-64 г.
2008 г.	326,02	278,12	320,25	318,31	332,17	345,18
2009 г.	384,52	339,11	399,16	380,56	385,23	387,40
2010 г.	416,17	364,80	421,06	417,24	421,19	418,12
2011 г.	399,89	340,47	385,94	414,39	409,86	398,25
2012 г.	396,14	343,40	377,72	404,15	410,34	398,92

Източник: НОИ и собствени изчисления

7. В категорията „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии” общият СОД за категорията нараства постоянно през целият период. СОД е най-висок във възрастовата група на 45-54 г., където до 2012 г. достига 648 лв. Следва възрастовата група на 55-64 г., която до 2012 г. достига до 612 лв. Това показва, че в тази категория персонал хората с дългогодишен опит са и с по-висок доход. Най-нисък е отново доходът при 15-24 г., но с тенденция на непрекъснато нарастване през периода.

ТАБЛИЦА 37 СОД в категорията „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии” на заетите лица на 15-64 годишна възраст, осигурени по трудови и служебни правоотношения общо за страната по възрастови групи (2008 – 2012 г.), лева

	общо.	15-24 г.	25-34 г.	35-44 г.	45-54 г.	55-64 г.
2008 г.	487,18	379,68	432,02	494,71	538,61	524,04
2009 г.	537,21	429,20	481,87	543,15	587,87	563,73
2010 г.	561,20	443,40	503,59	566,77	614,27	580,64

2011 г.	573,87	455,80	524,22	574,96	623,54	590,04
2012 г.	599,00	477,80	555,75	595,85	647,70	611,72

Източник: НОИ и собствени изчисления

8. В категорията „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия“ общият СОД за категорията нараства постоянно до 2010 г. след което тенденцията в СОД е с променлив характер. СОД е най-висок във възрастовата група на 45-54 г., където до 2012 г. достига 609 лв.. Следва възрастовата група на 35-44 г., която до 2012 г. достига до 586 лв. и възрастовата група на 55-64 г. където през 2012 г. СОД е вече 578 лв. Най-нисък е отново доходът при 15-24 г., но с тенденция на непрекъснато нарастване през периода.

ТАБЛИЦА 38 СОД в категорията „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия“ на заетите лица на 15-64 годишна възраст, осигурени по трудови и служебни правоотношения общо за страната по възрастови групи (2008 – 2012 г.), лева

	общо.	15-24 г.	25-34 г.	35-44 г.	45-54 г.	55-64 г.
2008 г.	493,34	381,73	434,04	506,60	541,06	517,87
2009 г.	539,98	435,45	486,27	552,91	582,70	550,95
2010 г.	564,41	463,31	515,97	577,13	602,37	569,59
2011 г.	559,74	472,88	525,63	568,06	591,14	559,34
2012 г.	579,46	490,86	548,92	585,49	608,95	578,38

Източник: НОИ и собствени изчисления

9. В категорията „Професии, неизискващи специална квалификация“ общият СОД за категорията нараства постоянно през целия период. През повечето години с най-висок СОД е групата на 25-34 г., където за 2012 г. СОД достига до 376 лв. Следват възрастовите групи на 35-44 г., в която СОД достига до 363 лв. през 2012 г.. и на 55-64 г., като СОД е 358 лв. през 2012 г.. Най-нисък е отново доходът при 15-24 г. с тенденцията на непрекъснато нарастване.

ТАБЛИЦА 39 СОД в категорията „Професии, неизискващи специална квалификация“ на заетите лица на 15-64 годишна възраст, осигурени по трудови и служебни правоотношения общо за страната по възрастови групи (2008 – 2012 г.), лева

	общо.	15-24 г.	25-34 г.	35-44 г.	45-54 г.	55-64 г.
2008 г.	273,85	240,56	272,49	268,94	283,38	290,24
2009 г.	319,31	281,65	336,27	313,34	318,27	323,02
2010 г.	339,98	293,76	362,96	337,65	335,72	336,89
2011 г.	346,52	302,21	369,19	348,10	340,32	340,05
2012 г.	360,08	315,08	376,35	363,08	356,78	358,02

Източник: НОИ и собствени изчисления

5.1.3. САМООСИГУРЯВАЩИ СЕ ЛИЦА ОТ 15 ДО 64 ГОДИШНА ВЪЗРАСТ И СРЕДЕН ОСИГУРИТЕЛЕН ДОХОД ОБЩО В СТРАНАТА И ВЪЗРАСТОВА СТРУКТУРА

5.1.3.1. Самоосигуряващи се лица в трудоспособна възраст

Самоосигуряващите се лица в трудоспособна възраст през целия период 2008 – 2013 г. остават под 10% от общо осигурените в страната лица. През последните години самоосигуряващите се лица намаляват непрекъснато, което показва, че чрез развиването на самостоятелна икономическа дейност не се създава достатъчна заетост на пазара на труда. Причините за това са, както в липсата на адекватни стимули и облекчения за развитието на самостоятелна дейност, така и в неподкрепящите и твърде усложнени бизнес условия за това.

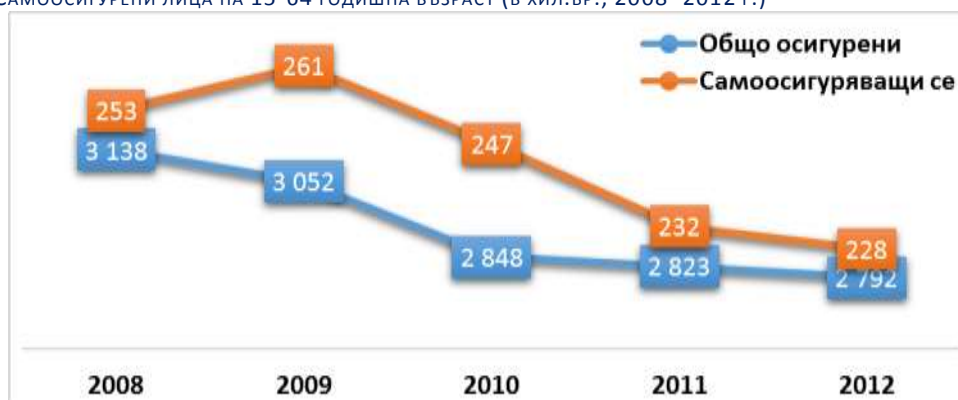
Данните на НОИ показват, че в градовете съществуват по-добри условия за заетост като самоосигуряващи се лица отколкото в селата, като дела на самоосигуряващите се в трудоспособна възраст в градовете през целия период остава над 80%.

Самоосигурените лица в периода 2008 – 2012 г. намаляват с 24 хил., представляващо спад от 9,7%, при спад за цялата икономика на осигурените по т.с.п. лица от 12,2 % (342,9 хил.).

- Мъжете в трудоспособна възраст преобладават през целия период, като техният дял сред самоосигуряващите се лица не пада под 58%, т.е. те по-лесно започват самостоятелна дейност, отколкото жените.
- Самоосигуряващи се лица през 2012 г. са най-много във възрастовата група на 35-44 г. (77 хил.). В икономиката като цяло заетите лица в трудоспособна възраст са най-много в същата възрастова група (765 хил.).
- Младите хора до 25 г. са с много малък дял във самоосигуряващите се лица през целия период, като за 2012 г. делът им е едва 2,6% (5,9 хил.), като само в тази възрастова група жените са незначително повече от мъжете. Ниският дял на младите хора през периода показва, че те трудно започват самостоятелна дейност и като такива по-трудно биха си осигурили самостоятелна заетост на пазара на труда.
- Средната възраст при самоосигуряващите се лица през 2012 г. е 43,6 години, докато в икономиката като цяло тя е 41,8 години. За периода средната възраст нараства както при самоосигуряващите се лица, така и за икономиката като цяло (през 2008 г. тя е 42,6 години за самоосигуряващите се и 40,9 години за икономиката).

Фиг. 13 САМООСИГУРЕНИ ЛИЦА НА 15-64 ГОДИШНА ВЪЗРАСТ (В ХИЛ.БР., 2008 -2012 Г.)

Източник: НОИ и собствени изчисления

Фиг. 14 САМООСИГУРЕНИ ЛИЦА НА 15-64 ГОДИШНА ВЪЗРАСТ ПО ПОЛ И ВЪЗРАСТОВИ ГРУПИ ПРЕЗ 2012 Г., БРОЙ

Източник: НОИ и собствени изчисления

5.1.3.2. Среден осигурителен доход на самоосигуряващите се лица в трудоспособна възраст

През 2010 г. се наблюдава рязък скок в СОД на самоосигуряващите се лица поради въвеждането на по-висок минимален осигурителен доход от 420 лв. и прогресивна скала съобразно годишния доход на самоосигуряващите се лица. През 2012 г. на едногодишна основа СОД на

самоосигуряващите се лица намалява, като отражение върху намалението оказва продължаващото спадане на самоосигурените лица.

СОД в градовете е значително по-висок от този в селата. В градовете жените се осигуряват на по-висок доход, докато в селата СОД на мъжете е по-висок от този на жените, поради по-голямата заетост сред мъжете в селата.

ТАБЛИЦА 40 СОД НА САМООСИГУРЕНИТЕ ЛИЦА ПО ПОЛ И НАСЕЛЕНО МЯСТО (2008 – 2012 г.), ЛЕВА

	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2011 г.	2012 г.
СОД за страната	236,11	257,03	408,47	423,13	421,74
- за жени	239,61	266,07	413,67	431,87	428,65
- за мъже	233,98	250,88	405,10	417,49	417,32
СОД за градовете	253,60	276,26	423,66	437,63	435,50
- за жени	263,14	292,19	433,26	449,41	445,09
- за мъже	247,85	265,80	417,84	429,78	429,26
СОД за селата	153,97	170,47	331,65	345,96	347,51
- за жени	144,95	167,19	324,03	338,92	339,08
- за мъже	162,52	175,08	338,46	351,00	352,86

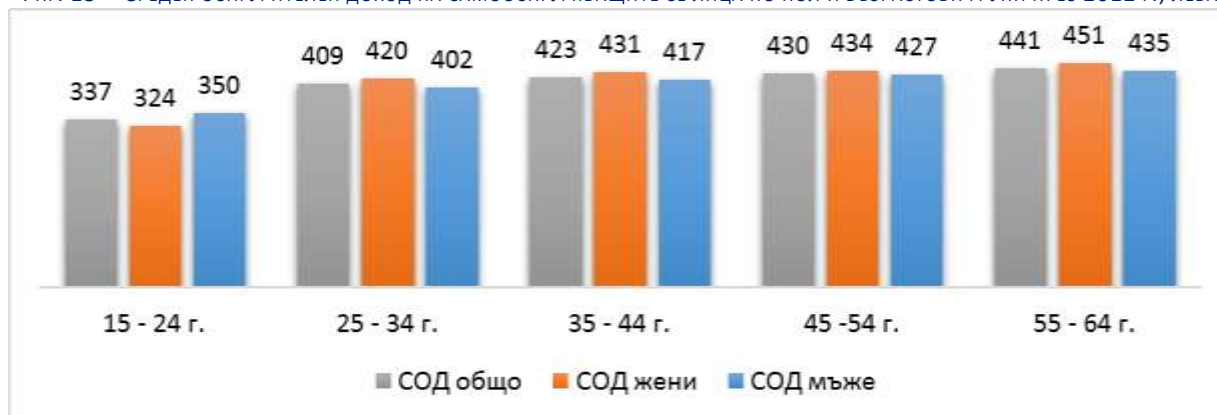
Източник: НОИ и собствени изчисления

СОД на самоосигуряващите се лица нараства през периода при всички възрастови групи като увеличението е най-голямо при 55-64 годишните (200 лв.), следвано от това при 45-54 годишните (198 лв.). СОД се увеличава най-слабо при 15-24 годишните (125 лв.).

По възрастови групи СОД на жените е по-висок от този на мъжете във всички възрастови групи с изключение на този при 15-24 годишните, където СОД на мъжете е по-висок от този на жените.

Разликата за 2012 г. в осигурителния доход на мъжете и на жените на самоосигуряване е **най-малка** в групата на 45-54 годишните – 7,48 лв. в полза на жените, а **най-голяма** е при 15-24 годишните – 26,63 лв., но в полза на мъжете.

Фиг. 15 СРЕДЕН ОСИГУРИТЕЛЕН ДОХОД НА САМООСИГУРЯВАЩИТЕ СЕ ЛИЦА ПО ПОЛ И ВЪЗРАСТОВИ ГРУПИ ПРЕЗ 2012 Г., ЛЕВА

Източник: НОИ и собствени изчисления

5.2. СЪСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ НА ЗАЕТИТЕ ЛИЦА, ОСИГУРЕНИ ПО ТРУДОВИ И СЛУЖЕБНИ ПРАВООТНОШЕНИЯ И НА СРЕДНИЯ МЕСЕЧЕН ОСИГУРИТЕЛЕН ДОХОД В СЕКТОРИТЕ И РЕГИОНИТЕ, В КОИТО ЩЕ СЕ РАЗКРИВАТ РЕФЕРЕНТНИ ЗВЕНА. ПРОФЕСИОНАЛНО-КВАЛИФИКАЦИОННА И ВЪЗРАСТОВА СТРУКТУРА

5.2.1. АНАЛИЗ НА ЗАЕТИ ЛИЦА ОТ 15 ДО 64 ГОДИШНА ВЪЗРАСТ, ОСИГУРЕНИ ПО ТРУДОВИ И СЛУЖЕБНИ ПРАВООТНОШЕНИЯ И НА СРЕДНИЯТ МЕСЕЧЕН ОСИГУРИТЕЛЕН ДОХОД ПО СЕКТОРИ, ПО КАТЕГОРИИ ПЕРСОНАЛ И ВЪЗРАСТОВА СТРУКТУРА

Определените 20 водещи икономически дейности /ик.д./ и сектори с кодове по КИД 2008 са: Сектор С „Преработваща промишленост” – Производство и преработка на месо; производство на месни продукти, без готови ястия (10.1); Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води (11.07); Преработка и консервиране на плодове и зеленчуци (10.3); Производство на мляко и млечни продукти (10.5); Производство на химични продукти (20); Производство на основни метали (24); Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти (26); Производство на електрически съоръжения (27); Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение (28); Производство на други машини неklasифицирани другаде (28.29); Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета (29); Производство на мебели (31); Сектор F „Строителство” – Специализирани строителни дейности (43); Сектор G „Търговия” – Търговия на едро, без търговията с автомобили и мотоциклети” (46); Търговия на дребно, без търговията с автомобили и мотоциклети” (47); Сектор H „Транспорт, складиране и пощи” – Складиране на товари и други и други спомагателни дейности в транспорта (52); Сектор I „Хотелиерство и ресторантьорство” (кодове 55 и 56); Сектор J „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; Далекосъобщения” – Дейности в областта на информационните технологии (62); Компютърно програмиране. Мехатронни системи и автоматизация (62.01); Сектор N „Административни и спомагателни дейности” – Дейности по охрана и разследване (80); Дейности по обслужване на сгради и озеленяване (81).

Анализът на професионално-квалификационната структура на заетите лица по така определените сектори се базира на проучване на разпределението на заетите лица по основни квалификационни групи професии, съгласно НКПД за периода 2008-2012 г., като основните тенденции са дефинирани на база съпоставка в изменението на заетостта по отделни квалификационни и възрастови групи.

По отделните икономически дейности общо заетите лица, осигурени по т.с.п. са:

* 10.1 - Производство и преработка на месо; Производство на месни продукти, без готови ястия – В тази икономическа дейност общо заетите лица, осигурени по т.с.п., намаляват непрекъснато през целия период до 2012 г. достигайки до 16,8 хил. през 2012 г. с дял от 0,6% от общо осигурените в страната лица. Намалението за периода до 2012 г. е със 2,3 хил. (12,2%).

• СОД нараства непрекъснато за периода до 2012 г. със 120 лв. (33,4%) до 479 лв.

* 10.3 – Преработка и консервиране на плодове и зеленчуци - Тук общо заетите лица, осигурени по т.с.п., намаляват за периода до 2012 г. достигайки до 7,4 хил. през 2012 г. с дял от 0,3% от общо осигурените в страната лица. Намалението за периода до 2012 г. е със 1,6 хил. (18%).

• СОД нараства за периода до 2012 г. със 75 лв. (20,4%) до 444 лв.

* 10.5 – Производство на мляко и млечни продукти - Общо заетите лица, осигурени по т.с.п., намаляват непрекъснато след 2009 г., достигайки до 9,2 хил. през 2012 г. с дял от 0,4 % от общо осигурените в страната лица. Намалението в рамките на целия период до 2012 г. е незначително.

• СОД нараства непрекъснато до 2011 г. (536 лв.), но за 2012 г. се наблюдава намаление на СОД (524 лв.). В рамките на целия период до 2012 г. има увеличение с 61 лв. (13,1%) общо.

* **11 – Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води** - Общо заетите лица, осигурени по т.с.п., намаляват непрекъснато през целия период до 2012 г. достигайки до 13,5 хил. през 2012 г. с дял от 0,5% от общо осигурените в страната лица. Намалението за периода до 2012 г. е с 4,2 хил. (23,7%)

• СОД нараства непрекъснато за периода до 2012 г. със 160 лв. (27,9%) до 732 лв.

* **20 – Производство на химични продукти** В тази икономическа дейност общо заетите лица, осигурени по т.с.п., намаляват непрекъснато до 2010 г., след което тенденцията на изменение е с променлив характер. В рамките на целия период до 2012 г. има намаление от 2,7 хил. (17%), достигайки до 13,2 хил. през 2012 г. с дял от 0,5% от общо осигурените в страната лица.

• СОД нараства непрекъснато за периода до 2012 г. със 122 лв. (19,8%) до 740 лв.

* **28.29 - Производство на други машини с общо предназначение, некласифицирани другаде; 62.01 - Компютърно програмиране, Мехатронни системи и автоматизация** - Тук общо заетите лица, осигурени по т.с.п., след 2010 г. нарастват непрекъснато, като през 2012 г. са вече 11,4 хил. с дял от 0,5% от общо осигурените в страната лица. За целия период до 2012 г. има увеличение от 2,4 хил. (26,3%).

• СОД нараства непрекъснато за периода до 2012 г. с 301 лв. (30,9%) до 1 275 лв. Това е вторият най-висок СОД през целият наблюдаван период сред определените ик.дейност.

* **24 - Производство на основни метали** - Общо заетите лица, осигурени по т.с.п., намаляват непрекъснато през целия период до 2012 г. достигайки до 11,8 хил. през 2012 г. с дял от 0,5% от общо осигурените в страната лица. Намалението за периода до 2012 г. е с 9,9 хил. (45,7%).

• СОД е с непостоянна тенденция в периода до 2012 г., като за целия период се отчита увеличение от едва 38 лв. (4,5%) до 885 лв. за 2012 г.

* **26 - Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти** - В тази икономическа дейност общо заетите лица, осигурени по т.с.п., намаляват непрекъснато до 2011 г., след което се наблюдава слабо увеличение, достигайки до 8,8 хил. през 2012 г. с дял от 0,4% от общо осигурените в страната лица. В рамките на целия период до 2012 г. се отчита намаление с 1,8 хил. (17,3%).

• СОД нараства непрекъснато за периода до 2012 г. със 198 лв. (35,5%) до 755 лв.

* **27 - Производство на електрически съоръжения** - Общо заетите лица, осигурени по т.с.п., намаляват до 2010 г., след което се наблюдава тенденция на слабо увеличение, достигайки до 19,2 хил. през 2012 г. с дял от 0,8% от общо осигурените в страната лица. В рамките на периода до 2012 г. се отчита намаление от 3 хил. (13,3%).

• СОД нараства непрекъснато за периода до 2012 г. със 120 лв. (20,3%) до 712 лв.

* **28 - Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение** - Тук общо заетите лица, осигурени по т.с.п., намаляват непрекъснато до 2010 г. след което измененията са с променлив характер, като през 2012 г. достигат до 30 хил. с дял от 1,2% от общо осигурените в страната лица. В рамките на периода до 2012 г. те намаляват с 9,5 хил. (24%).

• СОД нараства за периода до 2012 г. общо със 199 лв. (36,8%) до 738 лв.

* **29 – Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета** В тази икономическа дейност общо заетите лица, осигурени по т.с.п., нарастват непрекъснато до 2010 г., след което тенденцията на изменение е с променлив характер. Общо за периода до 2012 г. има увеличение с 2,4 хил. (21,7%), като през 2012 г. са вече 13,7 хил. с дял от 0,6% от общо осигурените в страната лица.

• СОД нараства непрекъснато за периода до 2012 г. със 140 лв. (30%) до 606 лв.

* **31 - Производство на мебели** - В тази икономическа дейност общо заетите лица, осигурени по т.с.п., намаляват непрекъснато до 2011 г., след което се отчита незначително увеличение, като достигат до 21,5 хил. през 2012 г. с дял от 0,9% от общо осигурените в страната лица. За периода до 2012 г. се отчита общо намаление от 9,5 хил. (30,5%).

• СОД нараства непрекъснато за периода до 2012 г. с 96 лв. (33%) до 386 лв.

* **43 - Специализирани строителни дейности** - Тук общо заетите лица, осигурени по т.с.п., намаляват непрекъснато през целия период до 2012 г. достигайки до 41,9 хил. през 2012 г. с дял от

1,7% от общо осигурените в страната лица. Намалението за периода до 2012 г. в тази икономическа дейност е значително – с 28,2 хил. (40,2%). Тук най-много хора са изгубили работата си сред наблюдаваните икономически дейности.

- СОД нараства непрекъснато за периода до 2012 г. със 107 лв. (26,3%) до 514 лв.

* **46 - Търговия на едро, без търговия с автомобили и мотоциклети** В тази икономическа дейност общо заетите лица, нарастват до 2010 г., след което се наблюдава непрекъснато намаление до 149,1 хил. през 2012 г. с дял от 6,1% от общо осигурените в страната лица. Това се обяснява с пренасочване на хората от по-засегнатите в началото на кризата отрасли към още незасегнатите, каквато бе търговията. Но в рамките на целият период до 2012 г. се отчита общо намаление с 24,7 хил. (14,2%).

- СОД нараства за периода до 2012 г. със 170 лв. (36,9%) до 631 лв.

* **47 - Търговия на дребно, без търговия с автомобили и мотоциклети, Централен кооперативен съюз** - Тук през целият период до 2012 г. тенденцията на изменение на общо заетите лица е с променлив характер, като през 2012 г. те са 239,1 хил. с дял от 9,7% от общо осигурените в страната лица. Намалението за периода до 2012 г. е с 24,5 хил. (9,3%).

- СОД нараства непрекъснато за периода до 2012 г. със 151 лв. (47,8%) до 467 лв.

* **52 – складиране на товари и други спомагателни дейности в транспорта** - Общо заетите лица, осигурени по т.с.п., намаляват непрекъснато през целия период до 2012 г. достигайки до 27,8 хил. през 2012 г. с дял от 1,1% от общо осигурените в страната лица. Намалението за периода до 2012 г. е с 9,6 хил. (25,8%).

- СОД нараства непрекъснато за периода до 2012 г. със 143 лв. (17,9%) до 944 лв.

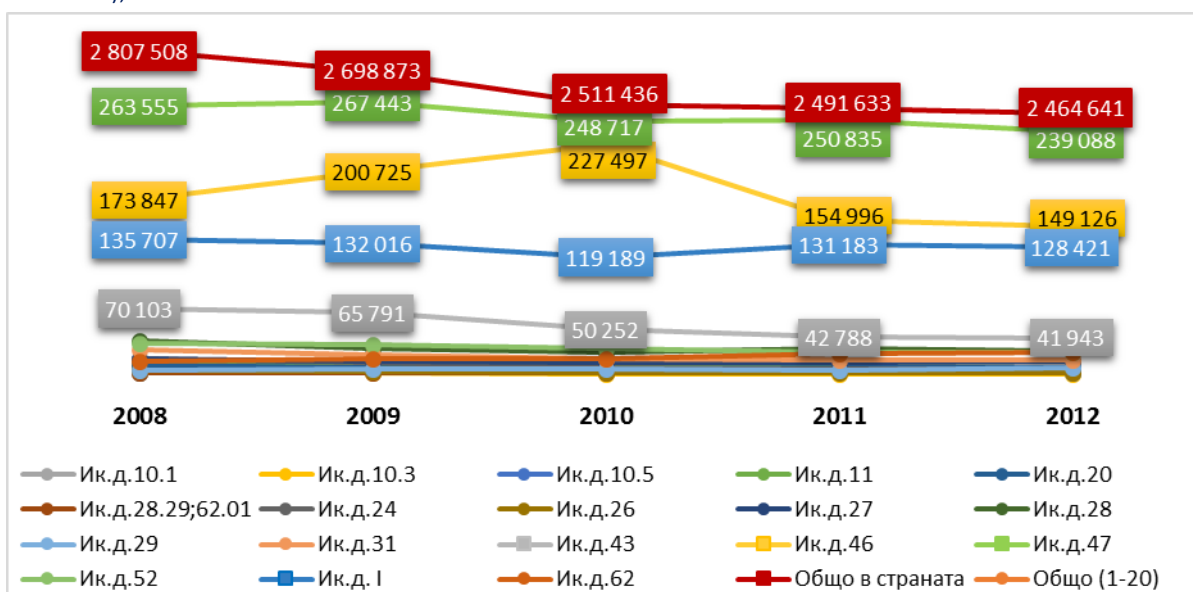
* **Сектор I – Хотелиерство и ресторантьорство** Общо заетите лица, осигурени по т.с.п., намаляват непрекъснато до 2010 г., когато достигат най-ниска стойност, но в следващите години тенденцията е неустойчива, като през 2012 г. достигат 128,4 хил. с дял от 5,2% от общо осигурените в страната лица. За периода до 2012 г. се наблюдава намаление от 7,3 хил. (5,4%).

- СОД нараства непрекъснато за периода до 2012 г. с 85 лв. (26,7%) до 403 лв.

* **62 – Дейности в областта на информационните технологии** В тази икономическа дейност общо заетите лица, осигурени по т.с.п., нарастват постоянно през целия период до 2012 г. достигайки до 28,2 хил. през 2012 г. с дял от 1,1% от общо осигурените в страната лица. Увеличението на осигурените лица в тази дейност за периода до 2012 г. е със 8,1 хил. (40,3%).

• СОД нараства непрекъснато за периода до 2012 г. със 298 лв. (28%) до 1 360 лв. Това е най-високият СОД през целият период сред наблюдаваните ик.д.

Фиг. 16 РАЗВИТИЕ НА ЗАЕТОСТТА НА ЛИЦАТА В ТРУДОСПОСОБНА ВЪЗРАСТ, ОСИГУРЕНИ ПО Т.С.П., ПО ИКОНОМИЧЕСКИ ДЕЙНОСТИ (2008-2012 г.), БРОЙ

Източник: НОИ и собствени изчисления

легенда: 10.1 – Производство и преработка на месо; Производство на месни продукти, без готови ястия; 10.3 – Преработка и консервиране на плодове и зеленчуци; 10.5 – Производство на мляко и млечни продукти; 11 – Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води; 20 – Производство на химични продукти; 28.29 – Производство на други машини с общо предназначение, некласифицирани другаде и 62.01 - Компютърно програмиране, Мехатронни системи и автоматизация; 24 – Производство на основни метали; 26 – Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти; 27 – Производство на електрически съоръжения; 28 – Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение; 29 – Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета; 31 – Производство на мебели; 43 – Специализирани строителни дейности; 46 – Търговия на едро, без търговия с автомобили и мотоциклети; 47 – Търговия на дребно, без търговия с автомобили и мотоциклети; 52 – складиране на товари и други спомагателни дейности в транспорта; Сектор I – Хотелиерство и ресторантьорство; 62 – Дейности в областта на информационните технологии;

В така определените ик.д. осигурените по т.с.п. лица в трудоспособна възраст през периода до 2012 г. намаляват общо до 791 хил. и представляват вече 32,1% от общо осигурените по т.с.п. в страната лица. За периода до 2012 г. се наблюдава намаление на осигурените по т.с.п. лица в трудоспособна възраст с малки изключения във всички референтни ик.д., като те намаляват общо със 125,9 хил. (13,7%). Общо за референтните области преобладават жените, като през периода до 2012 г. техният дял нараства на 52,2% от осигурените в тях лица. През годините общо за референтните области по-малко жени са изгубили работата си, като до 2012 г. спадът при тях е 11,2% (53,2 хил.), а при мъжете – 16,4% (72,7 хил.). Кризата в началото засегна преди всички икономическите дейности с преобладаващо мъжко участие, но през последните години тя се разпростира и към сфери на дейност, осигуряващи по-висока заетост за жените, като търговията и услугите. Почти незасегнати от кризата се оказаха ик.д. в областта на високите технологии, които се свързват с висока добавена стойност на предлаганите услуги и продукти, като в тях осигурените лица нарастват през периода до 2012 г. - **„Дейности в областта на информационните технологии”, „Производство на други машини с общо предназначение, некласифицирани другаде и Компютърно програмиране, Мехатронни системи и автоматизация”,** както и в дейността **„Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета”**

5.2.1.1. Категория „Ръководни служители”

Ръководните служители в трудоспособна възраст, осигурени по т.с.п., остават около 110 хил. общо, като най-засегнати са през 2010 г. когато намаляват до 107 хил. с дял от 4,5% от общо осигурените в страната лица, а през последните години тенденцията е на нарастване, достигайки нивата си от 2008 г.. Докато за цялата икономика се наблюдава спад от общо 12,2% (342,9 хил.) за периода до 2012 г., при ръководните кадри се установява незначителен ръст от 0,3% (0,3 хил.).

* Делът на общо заетите лица в тази професионална група нараства постоянно през целия период от 3,9% за 2008 г. на 4,5% за 2012 г. и на .....% за 2013 г. от общо заетите в страната лица в трудоспособна възраст, осигурени по т.с.п..

Във всички икономически дейности заетите лица, осигурени по т.с.п., са много малко в тази квалификационна група професии, като по сектори са:

* **10.1 - Производство и преработка на месо; Производство на месни продукти, без готови ястия** – В тази икономическа дейност заетите лица, осигурени по т.с.п., на ръководна длъжност в рамките на периода до 2012 г. запазват дела си от 0,3% в категорията персонал, като през 2012 г. са 341 души, само с 32 (10,4%) повече спрямо 2008 г.

* **10.3 – Преработка и консервиране на плодове и зеленчуци** – Тук осигурените по т.с.п., на ръководна длъжност в рамките на периода до 2012 г. запазват дела си от 0,2% в категорията персонал, като през 2012 г. са 215 души, само с 17 (-7,3%) по-малко спрямо 2008 г.

* **10.5 – Производство на мляко и млечни продукти** – Тук осигурените по т.с.п., на ръководна длъжност в рамките на периода до 2012 г. запазват дела си от 0,2% в категорията персонал, като през 2012 г. са 253 души, само с 17 (7,2%) повече спрямо 2008 г.

* **11 – Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води** – Тук осигурените по т.с.п., на ръководна длъжност в рамките на периода до 2012 г. намаляват дела си от 0,8% на 0,7% в категорията персонал, като през 2012 г. са 812 души, само с 52 (-6%) по-малко спрямо 2008 г.

* **20 – Производство на химични продукти** – Тук осигурените по т.с.п., на ръководна длъжност в рамките на периода до 2012 г. запазват дела си от 0,8% в категорията персонал, като през 2012 г. са 853 души, само със 74 (-8%) по-малко спрямо 2008 г.

* **28.29 - Производство на други машини с общо предназначение, некласифицирани другаде; 62.01 - Компютърно програмиране, Мехатронни системи и автоматизация** – Тук осигурените по т.с.п., на ръководна длъжност в рамките на периода до 2012 г. увеличават дела си от 0,6% на 0,8% в категорията персонал, като през 2012 г. са вече 927 души, с 298 (47,4%) повече спрямо 2008 г. Това е най-голямото увеличение на заети лица в тази група професии.

* **24 - Производство на основни метали** – Тук осигурените по т.с.п., на ръководна длъжност в рамките на периода до 2012 г. намаляват значително дела си от 1,0% на 0,6% в категорията персонал, като през 2012 г. са вече 637 души, като тук 465 (-42,2%) души са загубили работата си от началото на периода.

* **26 - Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти** – Тук осигурените по т.с.п., на ръководна длъжност в рамките на периода до 2012 г. намаляват дела си на 0,5% в категорията персонал, като през 2012 г. са 529 души, само с 76 (12,6%) по-малко спрямо 2008 г.

* **27 - Производство на електрически съоръжения** – Тук осигурените по т.с.п., на ръководна длъжност в рамките на периода до 2012 г. намаляват дела си от 0,9% на 0,7% в категорията персонал, като през 2012 г. са 791 души, със 168 (-17,5%) по-малко спрямо 2008 г.

* **28 - Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение** – Тук осигурените по т.с.п., на ръководна длъжност в рамките на периода до 2012 г. намаляват дела си от 1,8% на 1,5% в категорията персонал, като през 2012 г. са 1,6 хил., само с 405 (-20,1%) по-малко спрямо 2008 г.

* **29 – Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета** – Тук осигурените по т.с.п., на ръководна длъжност в рамките на периода до 2012 г. запазват дела си от 0,2% в категорията персонал, като през 2012 г. са 259 души, само с 24 (10,2%) повече спрямо 2008 г.

* **31 - Производство на мебели** – Тук осигурените по т.с.п., на ръководна длъжност в рамките на периода до 2012 г. запазват дела си от 0,7% в категорията персонал, като през 2012 г. са 783 души, само с 37 (4,5%) повече спрямо 2008 г.

* **43 - Специализирани строителни дейности** – Тук осигурените по т.с.п., на ръководна длъжност в рамките на периода до 2012 г. намаляват дела си от 2,3% на 1,5% в категорията персонал, като през 2012 г. са вече 1,7 хил., с 848 (-33,2%) по-малко спрямо 2008 г. Това е най-голямото намаление на заети лица в тази категория персонал.

* **46 - Търговия на едро, без търговия с автомобили и мотоциклети** – Тук осигурените по т.с.п., на ръководна длъжност в рамките на периода до 2012 г. увеличават дела си от 6,2% на 7,5% в категорията персонал, като през 2012 г. са 83,2 хил., с 1 352 (19,7%) повече спрямо 2008 г. Това е най-голямото увеличение на заетите лица в тази категория персонал.

* **47 - Търговия на дребно, без търговия с автомобили и мотоциклети, Централен кооперативен съюз** – Тук осигурените по т.с.п., на ръководна длъжност в рамките на периода до 2012 г. увеличават дела си от 5% на 5,9% в категорията персонал, като през 2012 г. са 6,5 хил., с 975 (17,6%) повече спрямо 2008 г.

* **52 – складиране на товари и други спомагателни дейности в транспорта** – Тук осигурените по т.с.п., на ръководна длъжност в рамките на периода до 2012 г. намаляват дела си от 2,2% на 1,5% в категорията персонал, като през 2012 г. са 1,7 хил., с 698 (-29,1%) по-малко спрямо 2008 г.

* **Сектор I – Хотелиерство и ресторантьорство** – Тук осигурените по т.с.п., на ръководна длъжност в рамките на периода до 2012 г. запазват дела си от 2,8% в категорията персонал, като през 2012 г. са 3,1 хил., само с 98 (3,2%) повече спрямо 2008 г. Тук най-много хора работят на ръководна длъжност сред всички определени ик.д.

* **62 – Дейности в областта на информационните технологии** – Тук осигурените по т.с.п., на ръководна длъжност в рамките на периода до 2012 г. увеличават дела си от 1,4% на 2,1% в категорията персонал, като през 2012 г. са 2,3 хил., със 773 (51,2%) повече спрямо 2008 г.

На секторно равнище през целия период в три от референтните ик.д. - „Търговия на едро, без търговия с автомобили и мотоциклети“ (46), следвана от „Търговия на дребно, без търговия с автомобили и мотоциклети“ (47) и „Хотелиерство и ресторантьорство“ (I)/, се осигурява работа през 2012 г. на 516,6 хил. общо, представляващи над 65% от осигурените по т.с.п. лица от референтните ик.д., а сред осигурените в страната – 21%. По доходи тези ик.д., в която са заети най-много хора, се нареждат на едни от последните места сред референтните дейности.

ТАБЛИЦА 41 Развитие на заетостта в категорията „Ръководни служители“ на 15-64-годишна възраст, осигурени по т.с.п. по икономически дейности (2008-2012 г.)

Икономически дейности	Брой					2012г./2008г.	
	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2011 г.	2012 г.	бр.	(%)
Общо клас 1	109 709	108 697	106 770	110 363	110 044	335	0,3%
Общо (1-20)	30 802	32 526	32 702	31 902	31 531	729	2,4%
ик.д.10.1.	309	311	299	358	341	32	10,4%
ик.д.10.3.	232	226	217	218	215	-17	-7,3%
ик.д.10.5.	236	236	225	252	253	17	7,2%
ик.д.11	864	862	840	835	812	-52	-6,0%
ик.д.20	927	911	875	827	853	-74	-8,0%
ик.д.28.29 и 62.01	629	603	656	835	927	298	47,4%
ик.д.24	1 102	960	803	708	637	-465	-42,2%
ик.д.26	605	582	565	521	529	-76	-12,6%
ик.д.27	959	934	930	795	791	-168	-17,5%
ик.д.28	2 014	1 817	1 699	1 819	1 609	-405	-20,1%
ик.д.29	235	250	260	240	259	24	10,2%
ик.д.31	820	794	753	763	783	-37	-4,5%
ик.д.43	2 551	2 666	2 432	1 730	1 703	-848	-33,2%
ик.д.46	6 849	8 170	9 369	7 866	8 201	1 352	19,7%
ик.д.47	5 530	6 166	6 240	7 019	6 505	975	17,6%
ик.д.52	2 402	2 339	1 955	1 700	1 704	-698	-29,1%
сектор I	3 027	3 055	2 853	3 176	3 125	98	3,2%
ик.д.62	1 511	1 644	1 731	2 240	2 284	773	51,2%

Източник: НОИ и собствени изчисления

легенда: 10.1 – Производство и преработка на месо; Производство на месни продукти, без готови ястия; 10.3 – Преработка и консервиране на плодове и зеленчуци; 10.5 – Производство на мляко и млечни продукти; 11 – Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води; 20 – Производство на химични продукти; 28.29 – Производство на други машини с общо предназначение, неклассифицирани другаде и 62.01 - Компютърно програмиране, Мехатронни системи и автоматизация; 24 – Производство на основни метали; 26 – Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти; 27 – Производство на електрически съоръжения; 28 – Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение; 29 – Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета; 31 – Производство на мебели; 43 – Специализирани строителни дейности; 46 – Търговия на едро, без търговия с автомобили и мотоциклети; 47 – Търговия на дребно, без търговия с автомобили и мотоциклети; 52 – складиране на товари и други спомагателни дейности в транспорта; Сектор I – Хотелиерство и ресторантьорство; 62 – Дейности в областта на информационните технологии;

Възрастовата структура на зетите по т.с.п. в тази квалификационна група професии в периода 2008 г. – 2012 г. се променя, като средната възраст за тази квалификационна група професии се променя от 44,6 г. за 2008 г. на **44,7 години** през 2012 г., а в икономиката като цяло е **41,5 години** за 2012 г.

- През целият период доминират зетите във възрастовите групи от 35-44 г. и 45-54 г., представляващи близо 60% от зетите в тази категория персонал.

ТАБЛИЦА 42 Възрастова структура на осигурените по т.с.п. лица в трудоспособна възраст в категорията „Ръководни служители“ в СТРАНАТА – Клас 1; (2008 – 2012 г.)

	Брой					Средна възраст - години	
	общо	15-24 г.	25-34 г.	35-44 г.	45-54 г.		55-64 г.
2008 г.	109 709	1 501	21 119	30 143	33 555	23 391	44,6
2009 г.	108 697	1 437	21 383	30 364	32 054	23 459	44,5
2010 г.	106 770	1 223	20 342	30 839	31 119	23 247	44,6
2011 г.	110 363	1 153	20 665	32 996	31 580	23 969	44,6
2012 г.	110 044	1 047	19 794	34 175	31 200	23 828	44,7

Източник: НОИ и собствени изчисления

По определените икономически дейности изменението във възрастовата структура на заетите лица, осигурени по т.с.п. в тази квалификационна група професии е:

* **10.1 - Производство и преработка на месо; Производство на месни продукти, без готови ястия** – Възрастовата структура в тази професионално квалификационна група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя слабо – от 43,4 години на **43,6 години** през 2012 г., като средната възраст е по-ниска от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През периода доминират заетите във възрастовите групи от 45-54 г. и 35-44 г., представляващи над 63% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност .

* **10.3 – Преработка и консервиране на плодове и зеленчуци** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 44,4 години на **45,1 години** през 2012 г., като средната възраст е по-висока от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 35 - 44 г. и 45-54 г., представляващи близо 68% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **10.5 – Производство на мляко и млечни продукти** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 42,4 години на **41,6 години** през 2012 г., като средната възраст намалява и е по-ниска от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 35 - 44 г. и 25-34 г., представляващи близо 66% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **11 – Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя слабо от 41,2 години на **41,4 години** през 2012 г., като средната възраст е по-ниска от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 35 - 44 г. и 25-34 г., представляващи близо 68% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **20 – Производство на химични продукти** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 44,7 години на **45,4 години** през 2012 г., като средната възраст е по-висока от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 35 - 44 г. и 45-54 г., представляващи близо 62% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **28.29 - Производство на други машини с общо предназначение, некласифицирани другаде; 62.01 - Компютърно програмиране, Мехатронни системи и автоматизация** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 38 години на **38,2 години** през 2012 г., като средната възраст значително по-ниска от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През целият период доминират заетите във възрастовите групи от 25-34 г. и 35-44 г., представляващи близо 81% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **24 - Производство на основни метали** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 46,3 години на **46 години** през 2012 г., като средната възраст е по-висока от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 45 - 54 г. и 35-44 г., представляващи близо 66% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **26 - Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 47,1 години на **46,7 години** през 2012 г., като средната възраст остава по-висока от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 35 - 44 г. и 45-54 г., представляващи 59% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **27 - Производство на електрически съоръжения** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя слабо от 45,7 години на **45,8 години** през 2012 г., като средната възраст е по-висока от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 45 - 54 г. и 35-44 г., представляващи около 59% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **28 - Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. е с променлива тенденция, но в началото и в края на периода е **48,2 години**. Средната възраст е по-висока от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 45 - 54 г. и 55-64 г., представляващи близо 65% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **29 – Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 40,8 години на **41,7 години** през 2012 г., като средната възраст е по-ниска от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 35 - 44 г. и 45-54 г., представляващи близо 62% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **31 - Производство на мебели** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 44,1 години на **44,4 години** през 2012 г., като средната възраст е приблизително средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 35 - 44 г. и 45-54 г., представляващи близо 65% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **43 - Специализирани строителни дейности** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 43,9 години на **44,2 години** през 2012 г., като средната възраст е приблизително средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 35 - 44 г. и 45-54 г., представляващи около 55% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **46 - Търговия на едро, без търговия с автомобили и мотоциклети** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 41,9 години на **42 години** през 2012 г., като средната възраст е под средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 35 - 44 г. и 25-34 г., представляващи над 62% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **47 - Търговия на дребно, без търговия с автомобили и мотоциклети, Централен кооперативен съюз** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 38,6 години на **39,4 години** през 2012 г., като средната възраст е много по-ниска от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 25 - 34 г. и 35-44 г., представляващи близо 68% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **52 – складиране на товари и други спомагателни дейности в транспорта** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. е с променлива тенденция, но в началото и в края на периода остава **46,2 години**, като средната възраст е по-висока от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 45 - 54 г. и 35-44 г., представляващи близо 66% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **Сектор I – Хотелиерство и ресторантьорство** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя слабо от 39,6 години на **40,3 години** през 2012 г., като средната възраст е по-ниска от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 35 - 44 г. и 45-54 г., представляващи около 65% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **62 – Дейности в областта на информационните технологии** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 36 години на **37,8 години** през 2012 г., като средната възраст е значително по-ниска от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 35 - 44 г. и 25-34 г., представляващи над 82% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

За тази квалификационна група професии в по-голямата част от определените икономически дейности средната възраст е по-ниска от средната възраст за страната, а заетите лица са преобладаващо във възрастовите групи 35-44 и 45-54 г.

5.2.1.2. Категория „Аналитични специалисти“

Аналитичните специалисти в трудоспособна възраст, осигурени по т.с.п., са най-засегнати през 2010 г. когато намаляват до 279 хил., а през последните години има тенденция на нарастване достигайки до 334 хил. през 2012 г.. Докато за цялата икономика общо има спад за периода до 2012 г. от 12,2% (342,9 хил.), при аналитичните специалисти се наблюдава ръст от 15,6% (45 хил.).

* Делът на заетите лица в тази професионална група нараства постоянно през целия период от 10,3% за 2008 г. на 13,6% за 2012 г. от общо заетите лица в трудоспособна възраст, осигурени по т.с.п. в страната.

Във всички икономически дейности заетите лица, осигурени по т.с.п., са най-малко в тази професионално-квалификационна група, като по сектори са:

* **10.1 - Производство и преработка на месо; Производство на месни продукти, без готови ястия** – В тази икономическа дейност заетите лица, осигурени по т.с.п., на ръководна длъжност в рамките на периода до 2012 г. запазват дела си от 0,3% в категорията персонал, като през 2012 г. са 341 души, само с 32 (10,4%) повече спрямо 2008 г.

* **10.3 – Преработка и консервиране на плодове и зеленчуци** – Тук осигурените по т.с.п., на ръководна длъжност в рамките на периода до 2012 г. запазват дела си от 0,2% в категорията персонал, като през 2012 г. са 215 души, само с 17 (-7,3%) по-малко спрямо 2008 г.

* **10.5 – Производство на мляко и млечни продукти** – Тук осигурените по т.с.п., на ръководна длъжност в рамките на периода до 2012 г. запазват дела си от 0,2% в категорията персонал, като през 2012 г. са 253 души, само с 17 (7,2%) повече спрямо 2008 г.

* **11 – Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води** – Тук осигурените по т.с.п., на ръководна длъжност в рамките на периода до 2012 г. намаляват дела си от 0,8% на 0,7% в категорията персонал, като през 2012 г. са 812 души, само с 52 (-6%) по-малко спрямо 2008 г.

* **20 – Производство на химични продукти** – Тук осигурените по т.с.п., на ръководна длъжност в рамките на периода до 2012 г. запазват дела си от 0,8% в категорията персонал, като през 2012 г. са 853 души, само със 74 (-8%) по-малко спрямо 2008 г.

* **28.29 - Производство на други машини с общо предназначение, некласифицирани другаде; 62.01 - Компютърно програмиране, Мехатронни системи и автоматизация** – Тук осигурените по

т.с.п., на ръководна длъжност в рамките на периода до 2012 г. увеличават дела си от 0,6% на 0,8% в категорията персонал, като през 2012 г. са вече 927 души, с 298 (47,4%) повече спрямо 2008 г. Това е най-голямото увеличение на заети лица в тази група професии.

* **24 - Производство на основни метали** – Тук осигурените по т.с.п., на ръководна длъжност в рамките на периода до 2012 г. намаляват значително дела си от 1,0% на 0,6% в категорията персонал, като през 2012 г. са вече 637 души, като тук 465 (-42,2%) души са загубили работата си от началото на периода.

* **26 - Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти** – Тук осигурените по т.с.п., на ръководна длъжност в рамките на периода до 2012 г. намаляват дела си на 0,5% в категорията персонал, като през 2012 г. са 529 души, само с 76 (12,6%) по-малко спрямо 2008 г.

* **27 - Производство на електрически съоръжения** – Тук осигурените по т.с.п., на ръководна длъжност в рамките на периода до 2012 г. намаляват дела си от 0,9% на 0,7% в категорията персонал, като през 2012 г. са 791 души, със 168 (-17,5%) по-малко спрямо 2008 г.

* **28 - Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение** – Тук осигурените по т.с.п., на ръководна длъжност в рамките на периода до 2012 г. намаляват дела си от 1,8% на 1,5% в категорията персонал, като през 2012 г. са 1,6 хил., само с 405 (-20,1%) по-малко спрямо 2008 г.

* **29 – Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета** – Тук осигурените по т.с.п., на ръководна длъжност в рамките на периода до 2012 г. запазват дела си от 0,2% в категорията персонал, като през 2012 г. са 259 души, само с 24 (10,2%) повече спрямо 2008 г.

* **31 - Производство на мебели** – Тук осигурените по т.с.п., на ръководна длъжност в рамките на периода до 2012 г. запазват дела си от 0,7% в категорията персонал, като през 2012 г. са 783 души, само с 37 (4,5%) повече спрямо 2008 г.

* **43 - Специализирани строителни дейности** – Тук осигурените по т.с.п., на ръководна длъжност в рамките на периода до 2012 г. намаляват дела си от 2,3% на 1,5% в категорията персонал, като през 2012 г. са вече 1,7 хил., с 848 (-33,2%) по-малко спрямо 2008 г. Това е най-голямото намаление на заети лица в тази категория персонал.

* **46 - Търговия на едро, без търговия с автомобили и мотоциклети** – Тук осигурените по т.с.п., на ръководна длъжност в рамките на периода до 2012 г. увеличават дела си от 6,2% на 7,5% в категорията персонал, като през 2012 г. са 83,2 хил., с 1 352 (19,7%) повече спрямо 2008 г. Това е най-голямото увеличение на заетите лица в тази категория персонал.

* **47 - Търговия на дребно, без търговия с автомобили и мотоциклети, Централен кооперативен съюз** – Тук осигурените по т.с.п., на ръководна длъжност в рамките на периода до 2012 г. увеличават дела си от 5% на 5,9% в категорията персонал, като през 2012 г. са 6,5 хил., с 975 (17,6%) повече спрямо 2008 г.

* **52 – складиране на товари и други спомагателни дейности в транспорта** – Тук осигурените по т.с.п., на ръководна длъжност в рамките на периода до 2012 г. намаляват дела си от 2,2% на 1,5% в категорията персонал, като през 2012 г. са 1,7 хил., с 698 (-29,1%) по-малко спрямо 2008 г.

* **Сектор I – Хотелиерство и ресторантьорство** – Тук осигурените по т.с.п., на ръководна длъжност в рамките на периода до 2012 г. запазват дела си от 2,8% в категорията персонал, като през 2012 г. са 3,1 хил., само с 98 (3,2%) повече спрямо 2008 г. Тук най-много хора работят на ръководна длъжност сред всички определени ик.д.

* **62 – Дейности в областта на информационните технологии** – Тук осигурените по т.с.п., на ръководна длъжност в рамките на периода до 2012 г. увеличават дела си от 1,4% на 2,1% в категорията персонал, като през 2012 г. са 2,3 хил., със 773 (51,2%) повече спрямо 2008 г.

На секторно равнище през целия период в четири от референтните ик.д. са съсредоточени осигурените лица в тази квалификационна група професии – „Дейности в областта на информационните технологии (62)” следвана от „Търговия на едро, без търговия с автомобили и мотоциклети”(46), „Търговия на дребно, без търговия с автомобили и мотоциклети”(47) и „Производство на други машини с общо предназначение, некласифицирани другаде(28.29) и -

Компютърно програмиране, Мехатронни системи и автоматизации (62.01)". В тях се осигурява работа през 2012 г. на 40 хил. лица в трудоспособна възраст, представляващи близо 70% от осигурените по т.с.п. лица от общо референтните ик.д., а сред осигурените в страната в тази категория персонал – 12%. В тази квалификационна група професии СОД е един от най-високите през целия период.

ТАБЛИЦА 43 Развитие на заетостта в категорията „Аналитични специалисти“ на 15-64-годишна възраст, осигурени по т.с.п. по икономически дейности (2008-2012 г.)

Икономически дейности	Брой					2012 г. / 2008 г.	
	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2011 г.	2012 г.	бр.	(%)
Общо клас 2	288 932	280 868	278 737	323 094	333 985	45 053	15,6%
Общо (1-20)	46 972	49 389	50 749	53 417	57 070	10 098	21,5%
ик.д.10.1.	488	473	445	421	416	-72	-14,8%
ик.д.10.3.	253	252	214	198	193	-60	-23,7%
ик.д.10.5.	343	357	358	367	328	-15	-4,4%
ик.д.11	980	947	902	839	828	-152	-15,5%
ик.д.20	989	956	930	943	995	6	0,6%
ик.д.28.29 и 62.01	3 419	3 571	3 664	5 585	6 666	3 247	95,0%
ик.д.24	1 727	1 179	925	919	945	-782	-45,3%
ик.д.26	963	904	892	935	989	26	2,7%
ик.д.27	1 476	1 429	1 371	1 282	1 383	-93	-6,3%
ик.д.28	2 656	2 419	2 280	2 570	2 519	-137	-5,2%
ик.д.29	365	357	359	453	696	331	90,7%
ик.д.31	820	795	701	713	741	-79	-9,6%
ик.д.43	2 679	2 953	2 622	2 500	2 430	-249	-9,3%
ик.д.46	10 910	12 638	14 451	10 260	10 105	-805	-7,4%
ик.д.47	6 861	7 158	7 046	6 805	6 896	35	0,5%
ик.д.52	1 948	1 966	1 923	1 881	1 910	-38	-2,0%
сектор I	1 938	1 937	1 823	2 627	2 779	841	43,4%
ик.д.62	8 157	9 098	9 843	14 119	16 251	8 094	99,2%

Източник: НОИ и собствени изчисления

легенда: 10.1 – Производство и преработка на месо; Производство на месни продукти, без готови ястия; 10.3 – Преработка и консервиране на плодове и зеленчуци; 10.5 – Производство на мляко и млечни продукти; 11 – Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води; 20 – Производство на химични продукти; 28.29 – Производство на други машини с общо предназначение, некласифицирани другаде и 62.01 - Компютърно програмиране, Мехатронни системи и автоматизация; 24 – Производство на основни метали; 26 – Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти; 27 – Производство на електрически съоръжения; 28 – Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение; 29 – Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета; 31 – Производство на мебели; 43 – Специализирани строителни дейности; 46 – Търговия на едро, без търговия с автомобили и мотоциклети; 47 – Търговия на дребно, без търговия с автомобили и мотоциклети; 52 – складиране на товари и други спомагателни дейности в транспорта; Сектор I – Хотелиерство и ресторантьорство; 62 – Дейности в областта на информационните технологии;

Възрастовата структура на заетите по т.с.п. в тази професионална група през 2008 г. – 2012 г. се променя, като средната възраст за тази квалификационна група професии се променя от 42,2 г. за 2008 г. на 43,3 г. през 2012 г., а в икономиката като цяло е **41,5** години за 2012 г.

* През целият период доминират заетите във възрастовите групи от 35 - 44 г. и 45-54 г., представляващи близо 53% от заетите в тази категория персонал.

ТАБЛИЦА 44 ВЪЗРАСТОВА СТРУКТУРА НА ОСИГУРЕНИТЕ ПО Т.С.П. ЛИЦА В ТРУДОСПОСОБНА ВЪЗРАСТ В КАТЕГОРИЯТА „Аналитични специалисти“ – Клас 2 в СТРАНАТА (2008 - 2012 г.)

	Брой	Брой					Средна възраст - години
		общо.	15-24 г.	25-34 г.	35-44 г.	45-54 г.	
2008 г.	288 932	7 855	79 180	76 025	79 230	46 642	42,2
2009 г.	280 868	6 624	76 563	74 459	75 205	48 017	42,4
2010 г.	278 737	5 509	74 332	75 353	73 533	50 010	42,7

2011 г.	323 094	6 583	79 973	88 664	83 086	64 788	43,2
2012 г.	333 985	7 042	81 503	93 012	82 794	69 634	43,3

Източник: НОИ и собствени изчисления

По определените икономически дейности изменението във възрастовата структура на заетите лица, осигурени по т.с.п. в тази квалификационна група професии е:

* **10.1 - Производство и преработка на месо; Производство на месни продукти, без готови ястия** – Възрастовата структура в тази професионално квалификационна група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя слабо – от 40,6 години на **41,7 години** през 2012 г., като средната възраст е по-ниска от общата средна възраст за тази квалификационна група професии.

През периода доминират заетите във възрастовите групи от 25 - 34 г. и 35-44 г., представляващи над 58% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **10.3 – Преработка и консервиране на плодове и зеленчуци** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 40,3 години на **43,5 години** през 2012 г., като средната възраст е от порядъка на средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 35 - 44 г. и 45-54 г., представляващи близо 68% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **10.5 – Производство на мляко и млечни продукти** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 38,4 години на **40,5 години** през 2012 г., като средната възраст нараства, но е по-ниска от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 25 - 34 г. и 35-44 г., представляващи близо 67% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **11 – Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. нараства от 37,6 години на **38,7 години** през 2012 г., като средната възраст е по-ниска от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 25 - 34 г. и 35-44 г., представляващи над 73% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **20 – Производство на химични продукти** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се запазва на **41,4 години** през 2012 г., като средната възраст е по-ниска от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 35 - 44 г. и 25-34 г., представляващи близо 63% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **28.29 - Производство на други машини с общо предназначение, некласифицирани другаде; 62.01 - Компютърно програмиране, Мехатронни системи и автоматизация** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 30,7 години на **31,8 години** през 2012 г., като средната възраст значително по-ниска от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През целият период доминират заетите във възрастовите групи от 25-34 г. и 35-44 г., представляващи близо 80% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **24 - Производство на основни метали** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 43,5 години на **42,7 години** през 2012 г., като средната възраст е по-ниска от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 45 - 54 г. следвана от 25-34 г. и 35-44 г., представляващи близо 84% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **26 - Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се

променя от 41,1 години на **40,6 години** през 2012 г., като средната възраст остава по-ниска от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 25 - 34 г. и 45-54 г., представляващи 64% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **27 - Производство на електрически съоръжения** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 41,3 години на **40,6 години** през 2012 г., като средната възраст е по-ниска от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 25 - 34 г. и 35-44 г., представляващи около 62% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **28 - Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. е с променлива тенденция, но в началото и в края на периода е **43 години**. Средната възраст е в порядъка на средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 25 - 34 г. и 45-54 г., представляващи над 51% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **29 – Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 35,9 години на **36,4 години** през 2012 г., като средната възраст е значително по-ниска от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 25 - 34 г. и 35-44 г., представляващи над 74% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **31 - Производство на мебели** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя слабо от 40,4 години на **40,8 години** през 2012 г., като средната възраст е по-ниска средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 25 - 34 г. и 35-44 г., представляващи 63% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **43 - Специализирани строителни дейности** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 40,9 години на **41,3 години** през 2012 г., като средната възраст е под средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 25 - 34 г. и 35-44 г., представляващи близо 62% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **46 - Търговия на едро, без търговия с автомобили и мотоциклети** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 38,1 години на **39,7 години** през 2012 г., като средната възраст е под средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 35 - 44 г. и 25-34 г., представляващи над 70% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **47 - Търговия на дребно, без търговия с автомобили и мотоциклети, Централен кооперативен съюз** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 39,4 години на **40,4 години** през 2012 г., като средната възраст е по-ниска от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 25 - 34 г. и 35-44 г., представляващи близо 65% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **52 – складиране на товари и други спомагателни дейности в транспорта** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 43 г. на **44,1 години**, като средната възраст е по-висока от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 35 - 44 г. и 45-54 г., представляващи близо 57% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **Сектор I – Хотелиерство и ресторантьорство** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 41,4 години на **40,1 години** през 2012 г., като средната възраст е по-ниска от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 25 - 34 г. и 35-44 г., представляващи около 57% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **62 – Дейности в областта на информационните технологии** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 30,9 години на **32,2 години** през 2012 г., като средната възраст е значително по-ниска от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 25 - 34 г. и 35-44 г., представляващи 83% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

За тази квалификационна група професии в преобладаващата част от определените икономически дейности средната възраст е по-ниска от средната възраст за страната, като в тях заетите лица са основно във възрастовите групи 25-34 и 35-44 г.

5.2.1.3. Категория „Техници и други приложни специалисти“

В тази квалификационна група професии заетите лица в трудоспособна възраст, осигурени по т.с.п., намаляват през целия период до 216 хил. през 2012 г. Докато за цялата икономика общо спадът за периода до 2012 г. е 12,2% (342,9 хил.), то при техниците и другите приложни специалисти той е 21,4% (59 хил.).

* Делът на заетите лица в тази професионална група се променя през годините, но за периода намалява от 9,8% за 2008 г. на 8,8% за 2012 г. от общо заетите лица в трудоспособна възраст, осигурени по т.с.п. в страната.

По икономически дейности в тази професионално-квалификационна група заетите лица, осигурени по т.с.п., са:

* **10.1 - Производство и преработка на месо; Производство на месни продукти, без готови ястия** – В тази икономическа дейност заетите лица, осигурени по т.с.п., в рамките на периода до 2012 г. увеличават дела си от 0,4% на 0,5% в тази категория персонал, като през 2012 г. са 975 души, само с 92 (-8,6%) по-малко спрямо 2008 г.

* **10.3 – Преработка и консервиране на плодове и зеленчуци** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. запазват дела си от 0,2% в категорията персонал, като през 2012 г. са 429 души, само с 82 (-16%) по-малко спрямо 2008 г.

* **10.5 – Производство на мляко и млечни продукти** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. увеличават дела си от 0,2% на 0,3% в категорията персонал, като през 2012 г. са 689 души, само с 65 (10,8%) повече спрямо 2008 г.

* **11 – Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. увеличават дела си от 0,9% на 1,2% в категорията персонал, като през 2012 г. са 2,6 хил., със 116 (-4,7%) повече спрямо 2008 г.

* **20 – Производство на химични продукти** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. увеличават дела си от 0,6% на 0,8% в категорията персонал, като през 2012 г. са 1,6 хил., със 109 (7,1%) повече спрямо 2008 г.

* **28.29 - Производство на други машини с общо предназначение, некласифицирани другаде; 62.01 - Компютърно програмиране, Мехатронни системи и автоматизация** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. намаляват дела си от 0,7% на 0,5% в категорията персонал, като през 2012 г. са 1 019 души, с 789 (-43,5%) по-малко спрямо 2008 г.

* **24 - Производство на основни метали** – Тук осигурените по т.с.п., на ръководна длъжност в рамките на периода до 2012 г. намаляват значително дела си от 1,0% на 0,6% в категорията персонал, като през 2012 г. са вече 637 души, като тук 465 (-42,2%) души са загубили работата си от началото на периода.

* **26 - Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. увеличават дела си от 0,3% на 0,4% в категорията персонал, като през 2012 г. са 8,8 хил., само със 178 (-18,9%) по-малко спрямо 2008 г.

* **27 - Производство на електрически съоръжения** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. увеличават дела си от 0,5% на 0,6% в категорията персонал, като през 2012 г. са 1,4 хил., само с 89 (-6,0%) по-малко спрямо 2008 г.

* **28 - Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. увеличават дела си от 1,0% на 1,1% в категорията персонал, като през 2012 г. са 2,3 хил., само с 346 (-13,1%) по-малко спрямо 2008 г.

* **29 – Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. увеличават дела си от 0,2% на 0,3% в категорията персонал, като през 2012 г. са 746 души, със 124 (19,9%) повече спрямо 2008 г. Това е най-голямото увеличение на заети лица в тази квалификационна група професии.

* **31 - Производство на мебели** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. увеличават дела си от 0,4% на 0,5% в категорията персонал, като през 2012 г. са 1,1 хил., само с 84 (8,7%) повече спрямо 2008 г.

* **43 - Специализирани строителни дейности** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. увеличават дела си от 1,2% на 1,4% в категорията персонал, като през 2012 г. са вече 3,1 хил., с 246 (-7,4%) по-малко спрямо 2008 г.

* **46 - Търговия на едро, без търговия с автомобили и мотоциклети** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. увеличават дела си от 5,5% на 6,6% в категорията персонал, като през 2012 г. са 14,2 хил., с 852 (-5,7%) по-малко спрямо 2008 г.

* **47 - Търговия на дребно, без търговия с автомобили и мотоциклети, Централен кооперативен съюз** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. увеличават дела си от 3,5% на 4,1% в категорията персонал, като през 2012 г. са 8,9 хил., със 795 (-8,2%) по-малко спрямо 2008 г.

* **52 – складиране на товари и други спомагателни дейности в транспорта** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. намаляват дела си от 3,2% на 2,9% в категорията персонал, като през 2012 г. са 6,3 хил., с цели 2,6 хил. (-29,3%) по-малко спрямо 2008 г. Това е най-голямото намаление на заети лица в тази категория персонал.

* **Сектор I – Хотелиерство и ресторантьорство** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. увеличават дела си от 1,1% на 1,4% в категорията персонал, като през 2012 г. са 3,1 хил., едва с 8 (0,3%) повече спрямо 2008 г.

* **62 – Дейности в областта на информационните технологии** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. увеличават дела си от 1,4% на 2,1% в категорията персонал, като през 2012 г. са 2,3 хил., със 773 (51,2%) повече спрямо 2008 г.

На секторно равнище през целия период в три от референтните ик.д. – „Търговия на едро, без търговия с автомобили и мотоциклети”(46) следвана от, „Търговия на дребно, без търговия с автомобили и мотоциклети”(47) и „Складиране на товари и други спомагателни дейности в транспорта” (52), се осигурява работа през 2012 г. на 29,4 хил. лица в трудоспособна възраст, представляващи близо 55% от осигурените по т.с.п. лица от общо референтните ик.д., а сред осигурените в страната в тази категория персонал – 13,6%. В тази квалификационна група професии СОД е един от високите доходи през целия период и е над средният за страната.

ТАБЛИЦА 45 Развитие на заетостта в категорията „Техници и други приложни специалисти” на 15-64-годишна възраст, осигурени по т.с.п. по икономически дейности (2008-2012 г.)

Икономически дейности	Брой					2012 г. / 2008 г.	
	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2011 г.	2012 г.	бр.	(%)
Общо клас 3	275 485	266 312	254 272	224 191	216 415	-59 070	-21,4%
Общо (1-20)	60 478	62 188	61 731	56 674	53 886	-6 592	-10,9%
ик.д.10.1.	1 067	1 040	991	1 054	975	-92	-8,6%

Икономически дейности	Брой					2012 г. / 2008 г.	
	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2011 г.	2012 г.	бр.	(%)
ик.д.10.3.	511	505	473	534	429	-82	-16,0%
ик.д.10.5.	622	641	676	813	689	67	10,8%
ик.д.11	2 447	2 459	2 516	2 660	2 563	116	4,7%
ик.д.20	1 532	1 411	1 336	1 639	1 641	109	7,1%
ик.д.28.29 и 62.01	1 803	1 819	1 780	1 158	1 019	-784	-43,5%
ик.д.24	1 060	965	782	958	1 014	-46	-4,3%
ик.д.26	940	913	862	775	762	-178	-18,9%
ик.д.27	1 492	1 507	1 378	1 400	1 403	-89	-6,0%
ик.д.28	2 635	2 237	2 107	2 486	2 289	-346	-13,1%
ик.д.29	622	672	748	587	746	124	19,9%
ик.д.31	971	977	857	991	1 055	84	8,7%
ик.д.43	3 339	3 508	3 016	3 032	3 093	-246	-7,4%
ик.д.46	15 040	16 848	18 474	14 264	14 188	-852	-5,7%
ик.д.47	9 688	10 292	10 300	10 251	8 893	-795	-8,2%
ик.д.52	8 906	8 424	7 521	6 280	6 300	-2 606	-29,3%
сектор I	3 092	3 006	2 899	3 080	3 100	8	0,3%
ик.д.62	4 711	4 964	5 015	4 712	3 727	-984	-20,9%

Източник: НОИ и собствени изчисления

легенда: 10.1 – Производство и преработка на месо; Производство на месни продукти, без готови ястия; 10.3 – Преработка и консервиране на плодове и зеленчуци; 10.5 – Производство на мляко и млечни продукти; 11 – Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води; 20 – Производство на химични продукти; 28.29 – Производство на други машини с общо предназначение, неклассифицирани другаде и 62.01 - Компютърно програмиране, Мехатронни системи и автоматизация; 24 – Производство на основни метали; 26 – Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти; 27 – Производство на електрически съоръжения; 28 – Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение; 29 – Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета; 31 – Производство на мебели; 43 – Специализирани строителни дейности; 46 – Търговия на едро, без търговия с автомобили и мотоциклети; 47 – Търговия на дребно, без търговия с автомобили и мотоциклети; 52 – складиране на товари и други спомагателни дейности в транспорта; Сектор I – Хотелиерство и ресторантьорство; 62 – Дейности в областта на информационните технологии;

Възрастовата структура на заетите по т.с.п. в тази професионална група през 2008 г. – 2012 г. е с променлива тенденция, но за периода промяната е незначителна от 41,6 г. за 2008 г. на 41,5 г. през 2012 г, а в икономиката като цяло е **41,5** години за 2012 г.

- През целият период доминират заетите във възрастовите групи от 25-34 г., 35 - 44 г. и 45-54 г., представляващи близо 78% от заетите в тази категория персонал.

ТАБЛИЦА 46 Възрастова структура на осигурените по т.с.п. лица в трудоспособна възраст в категорията „Техници и други приложни специалисти“ – Клас 2 общо; (2008 - 2012 г.)

	Брой						Средна възраст - години
	общо.	15-24 г.	25-34 г.	35-44 г.	45-54 г.	55-64 г.	
2008 г.	275 485	17 602	74 680	63 728	70 448	49 027	41,6
2009 г.	266 312	15 428	72 957	63 139	64 917	49 871	41,8
2010 г.	254 272	13 145	70 600	62 863	58 965	48 699	41,8
2011 г.	224 191	11 112	65 580	57 514	51 219	38 766	41,3
2012 г.	216 415	10 140	62 417	56 879	48 949	38 030	41,5

Източник: НОИ и собствени изчисления

По определените икономически дейности изменението във възрастовата структура на заетите лица, осигурени по т.с.п. в тази квалификационна група професии е:

- * **10.1 - Производство и преработка на месо; Производство на месни продукти, без готови ястия** – Възрастовата структура в тази професионално квалификационна група през периода 2008 г. – 2012

г. се променя от 36,9 години на **39,5 години** през 2012 г., като средната възраст е по-ниска от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През периода доминират заетите във възрастовите групи от 25 - 34 г. и 35-44 г., представляващи близо 68% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност .

* **10.3 – Преработка и консервиране на плодове и зеленчуци** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 38,9 години на **41,2 години** през 2012 г., като средната възраст е приблизително средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 25 - 34 г. и 35-44 г., представляващи 62% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **10.5 – Производство на мляко и млечни продукти** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 38 години на **39,5 години** през 2012 г., като средната възраст е по-ниска от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 25 - 34 г. и 35-44 г., представляващи 66% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **11 – Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя слабо от 33,9 години на **35,1 години** през 2012 г., като средната възраст е значително по-ниска от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 25 - 34 г. и 35-44 г., представляващи близо 80% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **20 – Производство на химични продукти** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 40,4 години на **41,3 години** през 2012 г., като средната възраст е приблизително средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 25 - 34 г. и 35-44 г., представляващи близо 60% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **28.29 - Производство на други машини с общо предназначение, некласифицирани другаде; 62.01 - Компютърно програмиране, Мехатронни системи и автоматизация** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 31,6 години на **33,8 години** през 2012 г., като средната възраст значително по-ниска от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През целият период доминират заетите във възрастовите групи от 25-34 г. и 35-44 г., представляващи близо 70% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **24 - Производство на основни метали** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 44,1 години на **42,7 години** през 2012 г., като средната възраст е по-висока от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 45 - 54 г. и 35-44 г., представляващи 61% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **26 - Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 41,9 години на **40,9 години** през 2012 г., като средната е по-ниска от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 25 - 34 г., 35-44 г. и 45-54 г., представляващи близо 80% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **27 - Производство на електрически съоръжения** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя слабо от 41,5 години на **41,3 години** през 2012 г., като средната възраст е приблизително средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 25 - 34 г. и 35-44 г., представляващи близо 58% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **28 - Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. е с променлива тенденция, но за периода средната възраст намалява от 45,1 г. на **43,8 години**. Средната възраст е по-висока от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 45 - 54 г. следвана от 55-64 г. и 35-44 г., представляващи близо 73% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **29 – Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 35,4 години на **37,1 години** през 2012 г., като средната възраст е по-ниска от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 25 - 34 г. и 35-44 г., представляващи 72% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **31 - Производство на мебели** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. е с променлива тенденция, но за периода се променя от 39,6 години на **39,2 години** през 2012 г., като средната възраст е приблизително средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 25 - 34 г. и 35-44 г., представляващи близо 65% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **43 - Специализирани строителни дейности** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 40,7 години на **41,7 години** през 2012 г., като средната възраст е приблизително средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 25 - 34 г. и 35-44 г., представляващи близо 56% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **46 - Търговия на едро, без търговия с автомобили и мотоциклети** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 35,9 години на **37,5 години** през 2012 г., като средната възраст е под средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 25 - 34 г. и 35-44 г., представляващи над 75% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **47 - Търговия на дребно, без търговия с автомобили и мотоциклети, Централен кооперативен съюз** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 38,7 години на **40,1 години** през 2012 г., като средната възраст е приблизително средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 25 - 34 г. и 35-44 г., представляващи близо 60% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **52 – складиране на товари и други спомагателни дейности в транспорта** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. е с променлива тенденция, но за периода изменението е от 42,9 г. на **43,5 години**, като средната възраст е по-висока от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 35 - 44 г. и 45-54 г., представляващи близо 62% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **Сектор I – Хотелиерство и ресторантьорство** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 38,5 години на **40,6 години** през 2012 г., като средната възраст е по-ниска от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 25 - 34 г. и 35-44 г., представляващи близо 59% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **62 – Дейности в областта на информационните технологии** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 30,4 години на **32,2 години** през

2012 г., като средната възраст е значително по-ниска от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 35 - 44 г. и 45-54 г., представляващи близо 59% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

За тази квалификационна група професии в преобладаващата част от определените икономически дейности средната възраст е по-ниска от средната възраст за страната, като в тях заетите лица са основно във възрастовите групи 25-34 и 35-44 г.

5.2.1.4. Категория „Административен персонал“

Заетите в трудоспособна възраст, осигурени по т.с.п., намаляват непрекъснато в тази категория през целият период до 226,5 хил. през 2012 г. Докато за цялата икономика общо се наблюдава спад за периода до 2012 г. от 12,2% (342,9 хил.), при административният персонал е 18,4% (51 хил.).

* Делът на заетите лица в тази квалификационна група професии намалява за периода от 9,9% за 2008 г. на 9,2% за 2012 г. от общо заетите лица в трудоспособна възраст, осигурени по т.с.п. в страната.

Във всички икономически дейности заетите лица, осигурени по т.с.п., намаляват в тази квалификационна група професии с изключение на дейност „Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета“, но увеличението им за периода е незначително:

* **10.1 - Производство и преработка на месо; Производство на месни продукти, без готови ястия** – В тази икономическа дейност заетите лица, осигурени по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. запазват дела си от 0,6% в тази категория, като през 2012 г. са 1,3 хил., с 447 (-25,6%) по-малко спрямо 2008 г.

* **10.3 – Преработка и консервиране на плодове и зеленчуци** – Тук осигурените по т.с.п., на ръководна длъжност в рамките на периода до 2012 г. запазват дела си от 0,2% в категорията персонал, като през 2012 г. са 447 души, с 216 (-32,6%) по-малко спрямо 2008 г.

* **10.5 – Производство на мляко и млечни продукти** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. запазват дела си от 0,3% в категорията персонал, като през 2012 г. са 728 души, само със 108 (-12,9%) по-малко спрямо 2008 г.

* **11 – Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. намаляват дела си от 0,5% на 0,4% в категорията персонал, като през 2012 г. са 960 души, с 340 (-26,2%) по-малко спрямо 2008 г.

* **20 – Производство на химични продукти** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. запазват дела си от 0,4% в категорията персонал, като през 2012 г. са 887 души, с 340 (-27,7%) по-малко спрямо 2008 г.

* **28.29 - Производство на други машини с общо предназначение, некласифицирани другаде; 62.01 - Компютърно програмиране, Мехатронни системи и автоматизация** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. намаляват дела си от 0,4% на 0,3% в категорията персонал, като през 2012 г. са вече 707 души, с 312 (-30,6%) по-малко спрямо 2008 г.

* **24 - Производство на основни метали** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. намаляват дела си от 0,3% на 0,2% в категорията персонал, като през 2012 г. са вече 512 души, като тук 404 (-43,7%) души са загубили работата си от началото на периода.

* **26 - Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. намаляват дела си от 0,3% на 0,2% в категорията персонал, като през 2012 г. са 453 души, с 265 (-36,9%) по-малко спрямо 2008 г.

* **27 - Производство на електрически съоръжения** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. намаляват дела си от 0,4% на 0,3% в категорията персонал, като през 2012 г. са 740 души, с 285 (-27,8%) по-малко спрямо 2008 г.

* **28 - Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. намаляват дела си от 0,8% на 0,6% в категорията персонал, като през 2012 г. са 1,3 хил., с 849 (-39,2%) по-малко спрямо 2008 г.

* **29 – Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. запазват дела си от 0,2% в категорията персонал, като през 2012 г. са 455 души, само с 20 (4,6%) повече спрямо 2008 г. Това е единствената икономическа дейност, в която за тази категория персонал има увеличение (макар и незначително) на осигурените лица за периода до 2012 г..

* **31 - Производство на мебели** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. намаляват дела си от 0,6% на 0,5% в категорията персонал, като през 2012 г. са 1,1 хил., с 622 (-36,3%) по-малко спрямо 2008 г.

* **43 - Специализирани строителни дейности** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. намаляват дела си от 2,2% на 1,6% в категорията персонал, като през 2012 г. са вече 3,6 хил., с 2,5 хил. (-40,9%) по-малко спрямо 2008 г.

* **46 - Търговия на едро, без търговия с автомобили и мотоциклети** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. намаляват дела си от 10,6% на 9,5% в категорията персонал, като през 2012 г. са 21,6 хил., с 7,7 хил. (-26,3%) по-малко спрямо 2008 г. Тук най-много хора работят като административен персонал сред всички определени ик.д.

* **47 - Търговия на дребно, без търговия с автомобили и мотоциклети, Централен кооперативен съюз** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. намаляват дела си от 8,6% на 7,1% в категорията персонал, като през 2012 г. са 16 хил., с 8 хил. (-33,2%) по-малко спрямо 2008 г. Това е най-голямото намаление на заети лица в тази категория персонал.

* **52 – Складиране на товари и други спомагателни дейности в транспорта** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. увеличават дела си от 1,6% на 1,7% в категорията персонал, но през целия период осигурените лица намаляват и през 2012 г. са вече 3,8 хил., с 674 (-15,2%) по-малко спрямо 2008 г.

* **Сектор I – Хотелиерство и ресторантьорство** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. увеличават дела си от 3,6% на 3,8% в категорията персонал, като през 2012 г. са 8,6 хил., с 1,5 хил. (-14,5%) по-малко спрямо 2008 г.

* **62 – Дейности в областта на информационните технологии** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. увеличават дела си от 1,1% на 1,2% в категорията персонал, като през 2012 г. са 2,8 хил., с 253 (-8,4%) по-малко спрямо 2008 г.

На секторно равнище през целия период в три от референтните ик.д. – „Търговия на едро, без търговия с автомобили и мотоциклети”(46), следвана от „Търговия на дребно, без търговия с автомобили и мотоциклети”(47) и „Хотелиерство и ресторантьорство (Сектор I)” се осигурява работа през 2012 г. на 46,2 хил. лица в трудоспособна възраст, представляващи над 70% от осигурените по т.с.п. лица от общо референтните ик.д., а сред осигурените в страната в тази категория персонал – 20,4%. В тази квалификационна група професии СОД е един от най-високите през целия период.

ТАБЛИЦА 47 Развитие на заетостта в категорията „Административен персонал” на 15-64-годишна възраст, осигурени по т.с.п. по икономически дейности (2008-2012 г.)

Икономически дейности	Брой					2012 г. / 2008 г.	
	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2011 г.	2012 г.	бр.	(%)
Общо клас 4	277 505	275 062	264 041	237 216	226 486	-51 019	-18,4%
Общо (1-20)	90 615	92 973	91 516	70 923	65 910	-24 705	-27,3%
ик.д.10.1.	1 745	1 727	1 623	1 441	1 298	-447	-25,6%
ик.д.10.3.	663	641	596	473	447	-216	-32,6%
ик.д.10.5.	836	847	839	823	728	-108	-12,9%
ик.д.11	1 300	1 241	1 157	1 027	960	-340	-26,2%
ик.д.20	1 227	1 110	1 018	925	887	-340	-27,7%
ик.д.28.29 и 62.01	1 019	1 053	1 070	774	707	-312	-30,6%
ик.д.24	925	764	575	514	521	-404	-43,7%

Икономически дейности	Брой					2012 г. / 2008 г.	
	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2011 г.	2012 г.	бр.	(%)
ик.д.26	718	636	591	465	453	-265	-36,9%
ик.д.27	1 025	913	846	713	740	-285	-27,8%
ик.д.28	2 168	1 827	1 605	1 496	1 319	-849	-39,2%
ик.д.29	435	470	471	379	455	20	4,6%
ик.д.31	1 715	1 570	1 322	1 122	1 093	-622	-36,3%
ик.д.43	6 017	5 929	4 899	4 012	3 556	-2 461	-40,9%
ик.д.46	29 313	31 851	34 528	23 243	21 599	-7 714	-26,3%
ик.д.47	23 996	25 620	24 740	17 759	16 021	-7 975	-33,2%
ик.д.52	4 438	4 275	4 009	3 856	3 764	-674	-15,2%
сектор I	10 060	9 615	8 938	8 880	8 600	-1 460	-14,5%
ик.д.62	3 015	2 884	2 689	3 021	2 762	-253	-8,4%

Източник: НОИ и собствени изчисления

легенда: 10.1 – Производство и преработка на месо; Производство на месни продукти, без готови ястия; 10.3 – Преработка и консервиране на плодове и зеленчуци; 10.5 – Производство на мляко и млечни продукти; 11 – Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води; 20 – Производство на химични продукти; 28.29 – Производство на други машини с общо предназначение, неклассифицирани другаде и 62.01 - Компютърно програмиране, Мехатронни системи и автоматизация; 24 – Производство на основни метали; 26 – Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти; 27 – Производство на електрически съоръжения; 28 – Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение; 29 – Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета; 31 – Производство на мебели; 43 – Специализирани строителни дейности; 46 – Търговия на едро, без търговия с автомобили и мотоциклети; 47 – Търговия на дребно, без търговия с автомобили и мотоциклети; 52 – складирание на товари и други спомагателни дейности в транспорта; Сектор I – Хотелиерство и ресторантьорство; 62 – Дейности в областта на информационните технологии;

Възрастовата структура на заетите по т.с.п. в тази професионална група през 2008 г. – 2012 г. се променя, като средната възраст за тази квалификационна група професии се променя от 38,8 г. за 2008 г. на **39,9 години** през 2012 г., а в икономиката като цяло е **41,5 години** за 2012 г.

- През целият период доминират заетите във възрастовите групи от 25 - 34 г. и 35-44 г., представляващи близо 57% от заетите в тази категория персонал.

ТАБЛИЦА 48 Възрастова структура на осигурените по т.с.п. лица в трудоспособна възраст в категорията „Административен персонал“ – Клас 4 общо за страната; (2018 - 2012 г.)

	Брой					Средна възраст - години	
	общо	15-24 г.	25-34 г.	35-44 г.	45-54 г.		55-64 г.
2008 г.	277 505	32 921	86 593	62 400	59 182	36 409	38,8
2009 г.	275 062	29 972	85 643	63 576	57 893	37 978	39,1
2010 г.	264 041	25 280	82 518	63 611	55 412	37 220	39,4
2011 г.	237 216	19 720	73 986	59 031	49 810	34 669	39,7
2012 г.	226 486	17 666	70 408	57 626	47 172	33 614	39,9

Източник: НОИ и собствени изчисления

По определените икономически дейности изменението във възрастовата структура на заетите лица, осигурени по т.с.п. в тази квалификационна група професии е:

* **10.1 - Производство и преработка на месо; Производство на месни продукти, без готови ястия** – Възрастовата структура в тази професионално квалификационна група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 37,9 години на **39,6 години** през 2012 г., като средната възраст е приблизително средната възраст за тази квалификационна група професии.

През периода доминират заетите във възрастовите групи от 25 - 34 г. и 35-44 г., представляващи над 63% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност .

* **10.3 – Преработка и консервиране на плодове и зеленчуци** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 40,1 години на **41,3 години** през

2012 г., като средната възраст е по-ниска от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 35 - 44 г. и 25-34 г., представляващи близо 58% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **10.5 – Производство на мляко и млечни продукти** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 37,5 години на **38,9 години** през 2012 г., като средната възраст нараства, но е по-ниска от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 25 - 34 г. и 35-44 г., представляващи близо 65% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **11 – Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя слабо от 40,2 години на **41,4 години** през 2012 г., като средната възраст е по-висока от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 35 - 44 г. следвана от 25-34 г. и 45-54 г., представляващи близо 84% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **20 – Производство на химични продукти** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 40 години на **41,7 години** през 2012 г., като средната възраст е по-висока от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 35 - 44 г. и 25-34 г., представляващи близо 56% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **28.29 - Производство на други машини с общо предназначение, некласифицирани другаде; 62.01 - Компютърно програмиране, Мехатронни системи и автоматизация** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 33 години на **34,1 години** през 2012 г., като средната възраст значително по-ниска от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През целият период доминират заетите във възрастовите групи от 25-34 г. следвана от 15-25 г. и 35-44 г., представляващи близо 81% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **24 - Производство на основни метали** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 44,4 години на **43,9 години** през 2012 г., като средната възраст е по-висока от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 45 - 54 г. и 35-44 г., представляващи близо 64% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **26 - Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 41 години на **40,8 години** през 2012 г., като средната възраст остава по-висока от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 25 - 34 г. и 35-44 г., представляващи близо 56% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **27 - Производство на електрически съоръжения** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 41,9 години на **42,4 години** през 2012 г., като средната възраст е по-висока от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 45 - 54 г., 25-34 г. и 35-44 г., представляващи около 77% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **28 - Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 43,9 г. на **44,3 години**. Средната възраст е по-висока от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 45 - 54 г. и 55-64 г., представляващи близо 54% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* 29 – Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 34 години на **35,8 години** през 2012 г., като средната възраст е по-ниска от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 25 - 34 г. и 35-44 г., представляващи близо 70% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* 31 - Производство на мебели – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 37,9 години на **39,4 години** през 2012 г., като средната възраст е приблизително средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 25 - 34 г. и 35-44 г., представляващи близо 64% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* 43 - Специализирани строителни дейности – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 36,7 години на **38,5 години** през 2012 г., като средната възраст е под средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 25 - 34 г. и 35-44 г., представляващи близо 65% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* 46 - Търговия на едро, без търговия с автомобили и мотоциклети – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 36,4 години на **38,7 години** през 2012 г., като средната възраст е под средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 25 - 34 г. и 35-44 г., представляващи над 67% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* 47 - Търговия на дребно, без търговия с автомобили и мотоциклети, Централен кооперативен съюз – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 34,8 години на **37 години** през 2012 г., като средната възраст е по-ниска от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 25 - 34 г. и 35-44 г., представляващи над 67% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* 52 – складиране на товари и други спомагателни дейности в транспорта – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. е с променлива тенденция, но за периода се променя от 41 г. на **40,5 години** през 2012 г., като средната възраст е по-висока от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 25 - 34 г. и 35-44 г., представляващи близо 57% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* Сектор I – Хотелиерство и ресторантьорство – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 34,9 години на **36,3 години** през 2012 г., като средната възраст е по-ниска от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 25 - 34 г. и 35-44 г., представляващи над 58% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* 62 – Дейности в областта на информационните технологии – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 31,2 години на **33,5 години** през 2012 г., като средната възраст е значително по-ниска от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 25 - 34 г. и 35-44 г., представляващи близо 68% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

За тази квалификационна група професии в голяма част от определените икономически дейности средната възраст е по-ниска от средната възраст за страната, като в тях заетите лица са основно във възрастовите групи 25-34 и 35-44 г.

5.2.1.5. Категория „Персонал зает с услуги за населението, охрана и търговия”

Заетите лица в трудоспособна възраст, осигурени по т.с.п., са най-засегнати през 2010 г. когато намаляват до 443 хил., като през годините тенденцията е неустойчива, а в рамките на периода те нарастват до 474 хил. през 2012 г.. Докато за цялата икономика общо има спад за периода до 2012 г. от 12,2% (342,9 хил.), при тази квалификационна група професии се наблюдава ръст от 3,6% (16,4 хил.).

* Делът на заетите лица в тази професионална група нараства за периода от 16,3% за 2008 г. на 19,2% за 2012 г. от общо заетите лица в трудоспособна възраст, осигурени по т.с.п. в страната.

По наблюдаваните икономически дейности заетите лица, осигурени по т.с.п., в тази квалификационна група професии са:

* **10.1 – Производство и преработка на месо; Производство на месни продукти, без готови ястия** – В тази икономическа дейност заетите лица, осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. запазват дела си от 0,3% в категорията персонал, като през 2012 г. са 1,6 хил., само с 323 (26,2%) повече спрямо 2008 г.

* **10.3 – Преработка и консервиране на плодове и зеленчуци** – Тук осигурените по т.с.п., на ръководна длъжност в рамките на периода до 2012 г. са с незначителен дял в категорията персонал, но през последните години на периода нарастват рязко като през 2012 г. са вече 306 души.

* **10.5 – Производство на мляко и млечни продукти** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. запазват дела си от 0,1% в категорията персонал, като през 2012 г. са 390 души, със 66 (20,4%) повече спрямо 2008 г.

* **11 – Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. запазват дела си от 0,2% в тази категория, като през 2012 г. са 797 души, толкова, колкото и в началото на периода.

* **20 – Производство на химични продукти** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. запазват дела си от 0,1% в категорията персонал, като през 2012 г. са 485 души, само със 10 (-2%) по-малко спрямо 2008 г.

* **28.29 - Производство на други машини с общо предназначение, некласифицирани другаде; 62.01 - Компютърно програмиране, Мехатронни системи и автоматизация** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. са с нищожен дял в категорията персонал, като през 2012 г. са само 88 души, с 2 (2,2%) по-малко спрямо 2008 г. Това е най-слабото намаление на заети лица в тази група професии.

* **24 - Производство на основни метали** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. са с незначителен дял в категорията персонал, като през 2012 г. са само 120 души, със 71 (-37,2%) по-малко спрямо началото на периода.

* **26 - Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. са с нищожен дял в категорията персонал, като през 2012 г. са само 100 души, с 66 (-39,8%) по-малко спрямо 2008 г.

* **27 - Производство на електрически съоръжения** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. са с незначителен дял в категорията персонал, като през 2012 г. са само 232 души, със 78 (-25%) по-малко спрямо 2008 г.

* **28 - Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. запазват дела си от 0,1% в категорията персонал, като през 2012 г. са 376 души, със 112 (-23%) по-малко спрямо 2008 г.

* **29 – Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. са с незначителен брой и дял в тази професионално-квалификационна група.

* **31 - Производство на мебели** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. запазват дела си от 0,2% в категорията персонал, като през 2012 г. са 839 души, с 264 (-23,9%) по-малко спрямо 2008 г.

* **43 - Специализирани строителни дейности** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. намаляват дела си от 0,5% на 0,3% в категорията персонал, като през 2012 г. са вече 1,3 хил., с 866 (-39,7%) по-малко спрямо 2008 г.

* **46 - Търговия на едро, без търговия с автомобили и мотоциклети** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. увеличават дела си от 7,2% на 7,5% в категорията персонал, като през 2012 г. са 35,6 хил., което е с 2,8 хил. (8,5%) повече спрямо 2008 г. Това е най-голямото увеличение на заети лица в тази група професии.

* **47 - Търговия на дребно, без търговия с автомобили и мотоциклети, Централен кооперативен съюз** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. намаляват дела си от 33,8% на 32,2% в категорията персонал, като през 2012 г. са 152,6 хил., което е с 2,2 хил. (-1,4%) по-малко спрямо 2008 г. Тук най-много хора са намерили работа сред всичките определени ик.д.

* **52 – Складиране на товари и други спомагателни дейности в транспорта** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. увеличават дела си от 0,4% на 0,5% в категорията персонал, като през 2012 г. са 2,4 хил., което е с 617 (33,7%) повече спрямо 2008 г.

* **Сектор I – Хотелиерство и ресторантьорство** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. намаляват дела си от 19,2% на 17,2% в категорията персонал, като през 2012 г. са 81,5 хил., което е с 6,2 хил. (-7,1%) по-малко спрямо 2008 г. Това е най-голямото намаление на заети лица в тази категория персонал.

* **62 – Дейности в областта на информационните технологии** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. запазват дела си от 0,1% в категорията персонал, като през 2012 г. са 527 души, което е със 247 (88,2%) повече спрямо 2008 г.

На секторно равнище през целия период в три от референтните ик.д. са съсредоточени осигурените лица в тази квалификационна група професии – „Търговия на дребно, без търговия с автомобили и мотоциклети”(47) следвана от „Хотелиерство и ресторантьорство” (сектор I) и „Търговия на едро, без търговия с автомобили и мотоциклети”(46). В тях се осигурява работа през 2012 г. на 270 хил. лица в трудоспособна възраст, представляващи близо 97% от осигурените по т.с.п. лица от общо референтните ик.д., а сред осигурените в страната в тази категория персонал – 57%. В тази квалификационна група професии СОД е един от най-ниските през целия период.

ТАБЛИЦА 49 Развитие на заетостта в категорията „Персонал зает с услуги за населението, охрана и търговия” на 15-64-годишна възраст, осигурени по т.с.п. по икономически дейности (2008-2012 г.)

Икономически дейности	Брой					2012 г. / 2008 г.	
	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2011 г.	2012 г.	бр.	(%)
Общо клас 5	457 100	461 232	442 878	484 339	473 494	16 394	3,6%
Общо (1-20)	284 818	286 640	275 052	289 986	279 191	-5 627	-2,0%
ик.д.10.1.	1 234	1 186	1 152	1 686	1 557	323	26,2%
ик.д.10.3.	120	137	123	261	306	186	155,0%
ик.д.10.5.	324	318	318	455	390	66	20,4%
ик.д.11	796	808	692	1 017	797	1	0,1%
ик.д.20	495	429	395	455	485	-10	-2,0%
ик.д.28.29 и 62.01	90	71	72	116	88	-2	-2,2%
ик.д.24	191	311	435	360	120	-71	-37,2%
ик.д.26	166	151	134	114	100	-66	-39,8%
ик.д.27	312	279	289	286	234	-78	-25,0%
ик.д.28	488	408	362	484	376	-112	-23,0%
ик.д.29	34	32	33	26	23	-11	-32,4%
ик.д.31	1 103	1 067	926	944	839	-264	-23,9%
ик.д.43	2 179	2 298	2 161	1 601	1 313	-866	-39,7%
ик.д.46	32 766	41 209	51 704	35 890	35 560	2 794	8,5%
ик.д.47	154 711	151 684	138 761	158 203	152 548	-2 163	-1,4%

Икономически дейности	Брой					2012 г. / 2008 г.	
	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2011 г.	2012 г.	бр.	(%)
ик.д.52	1 833	1 856	1 796	2 341	2 450	617	33,7%
сектор I	87 696	84 098	75 463	85 354	81 478	-6 218	-7,1%
ик.д.62	280	298	236	393	527	247	88,2%

Източник: НОИ и собствени изчисления

легенда: 10.1 – Производство и преработка на месо; Производство на месни продукти, без готови ястия; 10.3 – Преработка и консервиране на плодове и зеленчуци; 10.5 – Производство на мляко и млечни продукти; 11 – Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води; 20 – Производство на химични продукти; 28.29 – Производство на други машини с общо предназначение, неклассифицирани другаде и 62.01 - Компютърно програмиране, Мехатронни системи и автоматизация; 24 – Производство на основни метали; 26 – Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти; 27 – Производство на електрически съоръжения; 28 – Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение; 29 – Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета; 31 – Производство на мебели; 43 – Специализирани строителни дейности; 46 – Търговия на едро, без търговия с автомобили и мотоциклети; 47 – Търговия на дребно, без търговия с автомобили и мотоциклети; 52 – складиране на товари и други спомагателни дейности в транспорта; Сектор I – Хотелиерство и ресторантьорство; 62 – Дейности в областта на информационните технологии;

Възрастовата структура на заетите по т.с.п. в тази професионална група през 2008 г. – 2012 г. се променя, като средната възраст за тази квалификационна група професии нараства от 37,9 г. за 2008 г. на **38,8 години** през 2012 г., а в икономиката като цяло е **41,5 години** за 2012 г.

* През целият период доминират заетите във възрастовите групи от 25 - 34 г. и 35-44 г., представляващи близо 52% от заетите в тази категория персонал.

ТАБЛИЦА 50 Възрастова структура на осигурените по т.с.п. лица в трудоспособна възраст в категорията „Персонал ЗАЕТ С УСЛУГИ ЗА НАСЕЛЕНИЕТО, ОХРАНА И ТЪРГОВИЯИ” – Клас 5 за СТРАНАТА; (2008-2012 г.)

	Брой						Средна възраст - години
	общо	15-24 г.	25-34 г.	35-44 г.	45-54 г.	55-64 г.	
2008 г.	457 100	80 156	126 972	99 182	86 271	64 519	37,9
2009 г.	461 232	76 929	123 159	103 205	88 155	69 784	38,4
2010 г.	442 878	72 987	118 948	102 773	83 679	64 491	38,3
2011 г.	484 339	74 625	130 867	115 919	91 748	71 180	38,6
2012 г.	473 494	68 367	128 312	116 117	90 472	70 226	38,8

Източник: НОИ и собствени изчисления

По определените икономически дейности изменението във възрастовата структура на заетите лица, осигурени по т.с.п. в тази квалификационна група професии е:

* **10.1 - Производство и преработка на месо; Производство на месни продукти, без готови ястия** – Възрастовата структура в тази професионално квалификационна група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 40,4 години на **41,6 години** през 2012 г., като средната възраст е по-висока от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През периода доминират заетите във възрастовите групи от 35 - 44 г. и 45-54 г., представляващи близо 57% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност .

* **10.3 – Преработка и консервиране на плодове и зеленчуци** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 41,2 години на **40,8 години** през 2012 г., като средната възраст е по-висока от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 35 - 44 г. и 25-34 г., представляващи над 56% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **10.5 – Производство на мляко и млечни продукти** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 39,3 години на **40,1 години** през 2012 г., като средната възраст е над средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 35 - 44 г. и 25-34 г., представляващи близо 53% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **11 – Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя слабо от 40,8 години на **39,8 години** през 2012 г., като средната възраст остава над средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 25 - 34 г. и 35-44 г., представляващи близо 54% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **20 – Производство на химични продукти** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 40,2 години на **41,5 години** през 2012 г., като средната възраст е по-висока от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 35 - 44 г. следвана от 45-54 г. и 25-34 г., представляващи близо 74% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **28.29 - Производство на други машини с общо предназначение, некласифицирани другаде; 62.01 - Компютърно програмиране, Мехатронни системи и автоматизация** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 42,4 години на **41,9 години** през 2012 г., като средната възраст е над средната възраст за тази квалификационна група професии.

През целият период доминират заетите във възрастовите групи от 25-34 г. и 55-64 г., представляващи близо 61% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **24 - Производство на основни метали** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 48,4 години на **46,7 години** през 2012 г., като средната възраст остава по-висока от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 45 - 54 г. и 35-44 г., представляващи близо 51% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **26 - Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 42,7 години на **47,9 години** през 2012 г., като средната възраст значително по-висока от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 55 - 64 г. и 45-54 г., представляващи 66% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **27 - Производство на електрически съоръжения** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя слабо от 43,8 години на **47 години** през 2012 г., като средната възраст е значително по-висока от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 55 - 64 г. следвана от 45-54 г. и 35-44 г., представляващи близо 83% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **28 - Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 43,2 г. на **47,2 години**. Средната възраст тук е значително по-висока от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 55 - 64 г. и 45-54 г., представляващи над 64% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **29 – Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 37,1 години на **41,2 години** през 2012 г., като средната възраст е по-висока от средната възраст за тази квалификационна група професии.

Заетостта в тази категория персонал за икономическата дейност е минимална .

* **31 - Производство на мебели** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 37,4 години на **39,6 години** през 2012 г., като средната възраст е над средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 25 - 34 г. и 35-44 г., представляващи близо 58% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **43 - Специализирани строителни дейности** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 36,5 години на **39 години** през 2012 г., като средната възраст е приблизително средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 25 - 34 г. и 35-44 г., представляващи около 59% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **46 - Търговия на едро, без търговия с автомобили и мотоциклети** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 35 години на **36,5 години** през 2012 г., като средната възраст е под средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 25 - 34 г. и 35-44 г., представляващи близо 67% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **47 - Търговия на дребно, без търговия с автомобили и мотоциклети, Централен кооперативен съюз** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 35,3 години на **36,6 години** през 2012 г., като средната възраст е по-ниска от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 25 - 34 г. и 35-44 г., представляващи 60% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **52 – складиране на товари и други спомагателни дейности в транспорта** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 42,9 години на **41,9 години**, като средната възраст остава по-висока от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 45 - 54 г. и 35-44 г., представляващи близо 52% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **Сектор I – Хотелиерство и ресторантьорство** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя слабо от 33,2 години на **33,9 години** през 2012 г., като средната възраст е по-ниска от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 25 - 34 г. и 15-24 г., представляващи близо 58% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **62 – Дейности в областта на информационните технологии** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя слабо от 33,3 години на **33,4 години** през 2012 г., като средната възраст е значително по-ниска от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 25 - 34 г. и 15-24 г., представляващи над 64% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

За тази квалификационна група професии в преобладаващата част от определените икономически дейности средната възраст е по-висока от средната възраст за страната, като в тях заетите лица са основно във възрастовите групи 35-44 и 45-54 г.

5.2.1.6. Категория „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство”

Квалифицираните работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство в трудоспособна възраст, осигурени по т.с.п., са най-засегнати през 2010 г. когато намаляват до 13 хил., а през последните години има тенденция на нарастване достигайки до 15,1 хил. през 2012 г. Докато за цялата икономика общо има спад за периода до 2012 г. от 12,2% (342,9 хил.), то при заетите тук спадът е незначителен – 7,1% (1,2 хил.).

* Делът на заетите лица в тази професионална група е малък и се запазва в рамките на периода до 2012 г. - 0,6% от общо заетите лица в трудоспособна възраст, осигурени по т.с.п. в страната.

Във всички икономически дейности заетите лица, осигурени по т.с.п., са най-малко в тази квалификационна група професии, като по сектори са:

* **10.1 - Производство и преработка на месо; Производство на месни продукти, без готови ястия** – В тази икономическа дейност заетите лица, осигурени по т.с.п., са малко в рамките на периода до 2012 г., но делът им се увеличава от 1,1% на 1,3% в тази категория персонал, като през 2012 г. са 197 души, само с 12 (6,5%) повече спрямо 2008 г.

* **10.3 – Преработка и консервиране на плодове и зеленчуци** – В тази икономическа дейност през периода до 2012 г. заетите лица, осигурени по т.с.п., са с незначителен брой и дял в категорията персонал.

* **10.5 – Производство на мляко и млечни продукти** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. запазват дела си от 0,8% в категорията персонал, като през 2012 г. са 115 души, само с 14 (-10,9%) по-малко спрямо 2008 г.

* **11 – Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. намаляват непрекъснато, както броя, така и дела си (от 0,8% на 0,2%) в категорията персонал. През 2012 г. са едва 23 души, със 109 (-82,6%) по-малко спрямо 2008 г.

* **20 – Производство на химични продукти** – В тази икономическа дейност през периода до 2012 г. заетите лица, осигурени по т.с.п., са с незначителен брой и дял в категорията персонал.

* **28.29 - Производство на други машини с общо предназначение, некласифицирани другаде; 62.01 - Компютърно програмиране, Мехатронни системи и автоматизация** – Тук броят и делът на осигурените лица е нищожен в рамките на периода до 2012 г.

* **24 - Производство на основни метали** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода намаляват непрекъснато, като вече броят и делаът им е нищожен през 2012 г.

* **26 - Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти** – Тук броят и делът на осигурените лица е нищожен в рамките на периода до 2012 г.

* **27 - Производство на електрически съоръжения** – Тук броят и делът на осигурените лица е нищожен в рамките на периода до 2012 г.

* **28 - Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение** – Тук броят и делът на осигурените лица е нищожен в рамките на периода до 2012 г.

* **29 – Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета** – Тук в рамките на периода до 2012 г. няма заети лица в тази категория персонал.

* **31 - Производство на мебели** – Тук броят и делът на осигурените лица е нищожен в рамките на периода до 2012 г.

* **43 - Специализирани строителни дейности** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. увеличават дела си от 0,4% на 0,7% в категорията персонал, като през 2012 г. са вече 102, с 34 (50%) повече спрямо 2008 г.

* **46 - Търговия на едро, без търговия с автомобили и мотоциклети** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. намаляват дела си от 4,0% на 3,5% в категорията персонал, като през 2012 г. са 534 души, със 112 (-17,3%) по-малко спрямо 2008 г. Това е най-голямото намаление на заетите лица в тази категория персонал, но в същото време се осигурява и най-висока заетост.

* **47 - Търговия на дребно, без търговия с автомобили и мотоциклети, Централен кооперативен съюз** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. намаляват дела си от 1,7% на 1,1% в категорията персонал, като през 2012 г. са 170 души, с 99 (-36,8%) по-малко спрямо 2008 г.

* **52 – Складиране на товари и други спомагателни дейности в транспорта** – Тук броят и делът на осигурените по т.с.п. лица е нищожен в рамките на периода до 2012 г.

* **Сектор I – Хотелиерство и ресторантьорство** – Тук осигурените по т.с.п., на ръководна длъжност в рамките на периода до 2012 г. увеличават дела си от 1,2% на 1,6% в категорията персонал, като през 2012 г. са 245 души, с 53 (27,6%) повече спрямо 2008 г.

* **62 – Дейности в областта на информационните технологии** – Тук броят и делът на осигурените по т.с.п. лица е незначителен в рамките на периода до 2012 г.

На секторно равнище през целия период заетостта в тази квалификационна група професии е съсредоточена в пет от референтните ик.д. – „Търговия на едро, без търговия с автомобили и мотоциклети”(46), следвана от „Хотелиерство и ресторантьорство” (Сектор I), „Производство и преработка на месо; Производство на месни продукти, без готови ястия” (10.1), „Търговия на дребно, без търговия с автомобили и мотоциклети”(47) и Производство на мляко и млечни продукти” (10.5). В тях осигурените лица през 2012 г. са 1,3 хил., представляващи близо 88% от осигурените по т.с.п. лица от общо референтните ик.д., а сред осигурените в страната в тази категория персонал – 8,3%. В тази квалификационна група професии СОД е един от най-високите през целия период.

ТАБЛИЦА 51 Развитие на заетостта в категорията „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство” на 15-64-годишна възраст, осигурени по т.с.п. по икономически дейности (2008-2012 г.)

Икономически дейности	Брой					2012 г. / 2008 г.	
	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2011 г.	2012 г.	бр.	(%)
Общо клас 3	16 284	14 072	12 986	14 101	15 131	-1 153	-7,1%
Общо (1-20)	1 752	1 918	1 989	1 419	1 437	-315	-18,0%
ик.д.10.1.	185	166	142	206	197	12	6,5%
ик.д.10.3.	22	16	5	50	19	-3	-13,6%
ик.д.10.5.	129	121	111	133	115	-14	-10,9%
ик.д.11	132	73	38	31	23	-109	-82,6%
ик.д.20	33	31	30	45	7	-26	-78,8%
ик.д.28.29 и 62.01	0	1	1	6	1	1	-
ик.д.24	48	25	7	5	4	-44	-91,7%
ик.д.26	1	3	3	2	1	0	0,0%
ик.д.27	8	10	6	14	2	-6	-75,0%
ик.д.28	3	1	2	7	6	3	100,0%
ик.д.29	0	0	0	0	0	0	-
ик.д.31	6	7	4	17	6	0	0,0%
ик.д.43	68	22	41	37	102	34	50,0%
ик.д.46	646	794	1 013	458	534	-112	-17,3%
ик.д.47	269	436	362	191	170	-99	-36,8%
ик.д.52	7	7	8	3	2	-5	-71,4%
сектор I	192	202	214	210	245	53	27,6%
ик.д.62	3	3	2	4	3	0	0,0%

Източник: НОИ и собствени изчисления

легенда: 10.1 – Производство и преработка на месо; Производство на месни продукти, без готови ястия; 10.3 – Преработка и консервиране на плодове и зеленчуци; 10.5 – Производство на мляко и млечни продукти; 11 – Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води; 20 – Производство на химични продукти; 28.29 – Производство на други машини с общо предназначение, некласифицирани другаде и 62.01 - Компютърно програмиране, Мехатронни системи и автоматизация; 24 – Производство на основни метали; 26 – Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти; 27 – Производство на електрически съоръжения; 28 – Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение; 29 – Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета; 31 – Производство на мебели; 43 – Специализирани строителни дейности; 46 – Търговия на едро, без търговия с автомобили и мотоциклети; 47 – Търговия на дребно, без търговия с автомобили и мотоциклети; 52 – складиране на товари и други спомагателни дейности в транспорта; Сектор I – Хотелиерство и ресторантьорство; 62 – Дейности в областта на информационните технологии;

Възрастовата структура на заетите по т.с.п. в тази професионална група през 2008 г. – 2012 г. се променя, като средната възраст за тази квалификационна група професии се променя слабо от 43,5 г. за 2008 г. на **43,9 години** през 2012 г., а в икономиката като цяло е 41,5 години за 2012 г.

* През целият период доминират заетите във възрастовите групи от 45 - 54 г. и 35-44 г., представляващи над 52% от заетите в тази категория персонал в страната.

ТАБЛИЦА 52 ВЪЗРАСТОВА СТРУКТУРА НА ОСИГУРЕНИТЕ ПО Т.С.П. ЛИЦА В ТРУДОСПОСОБНА ВЪЗРАСТ В КАТЕГОРИЯТА „КВАЛИФИЦИРАНИ РАБОТНИЦИ В СЕЛСКОТО, ГОРСКОТО, РИБНОТО И ЛОВНОТО СТОПАНСТВО” ЗА СТРАНАТА – КЛАС 6; (2008–2012 г.)

Клас 6	Брой						Средна възраст - години
	общо	15-24 г.	25-34 г.	35-44 г.	45-54 г.	55-64 г.	
2008 г.	16 284	977	3 158	3 981	4 674	3 494	43,5
2009 г.	14 072	831	2 714	3 462	3 951	3 114	43,6
2010 г.	12 986	767	2 573	3 368	3 555	2 723	43,3
2011 г.	14 101	861	2 569	3 661	3 907	3 103	43,6
2012 г.	15 131	930	2 693	3 822	4 087	3 599	43,9

Източник: НОИ и собствени изчисления

По определените икономически дейности изменението във възрастовата структура на заетите лица, осигурени по т.с.п. в тази квалификационна група професии е:

* **10.1 - Производство и преработка на месо; Производство на месни продукти, без готови ястия** – Възрастовата структура в тази професионално квалификационна група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя слабо от 43,3 години на **43,6 години** през 2012 г., като средната възраст е приблизително средната възраст за тази квалификационна група професии.

През периода доминират заетите във възрастовите групи от 45-54г. и 35-44 г., представляващи близо 63% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност .

* **10.3 – Преработка и консервиране на плодове и зеленчуци** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. е с променлива тенденция, но в началото и в края на периода остава **39,5 години**, като средната възраст е под от средната възраст за тази квалификационна група професии.

Заетостта в тази категория персонал за икономическата дейност е незначителна.

* **10.5 – Производство на мляко и млечни продукти** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 40,7 години на **42,9 години** през 2012 г., като средната възраст е под средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 35 - 44 г. и 45-54 г., представляващи близо 63% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **11 – Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 47,3 години на **46,5 години** през 2012 г., като средната възраст е над средната възраст за тази квалификационна група професии.

Зааетостта в тази категория персонал за икономическата дейност е незначителна.

* **20 – Производство на химични продукти** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 41 години на **33,8 години** през 2012 г., като средната възраст е значително под средната възраст за тази квалификационна група професии.

Заетостта в тази категория персонал за икономическата дейност е незначителна.

* **28.29 - Производство на други машини с общо предназначение, некласифицирани другаде; 62.01 - Компютърно програмиране, Мехатронни системи и автоматизация** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. не се променя и остава **59,5 години**, като средната възраст значително по-висока от средната възраст за тази квалификационна група професии.

Заетостта в тази категория персонал за икономическата дейност е нищожна.

* **24 - Производство на основни метали** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 42,2 години на **44,5 години** през 2012 г., като средната възраст е по-висока от средната възраст за тази квалификационна група професии.

Заетостта в тази категория персонал за икономическата дейност е незначителна.

* **26 - Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се

променя, но за периода остава **29,5 години**, като средната възраст е значително по-ниска от средната възраст за тази квалификационна група професии.

Заетостта в тази категория персонал за икономическата дейност е нищожна.

* **27 - Производство на електрически съоръжения** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 40,8 години на **59,5 години** през 2012 г., като средната възраст е много по-висока от средната възраст за тази квалификационна група професии.

Заетостта в тази категория персонал за икономическата дейност е нищожна.

* **28 - Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 52,8 г. на **46,2 години** през 2012 г.. Средната възраст е по-висока от средната възраст за тази квалификационна група професии.

Заетостта в тази категория персонал за икономическата дейност е нищожна.

* **29 – Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета** – Тук в тази квалификационна група професии няма заети лица.

* **31 - Производство на мебели** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 37,8 години на **42,8 години** през 2012 г., като средната възраст е под средната възраст за тази квалификационна група професии.

Заетостта в тази категория персонал за икономическата дейност е нищожна.

* **43 - Специализирани строителни дейности** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 38,2 години на **37,7 години** през 2012 г., като средната възраст е под средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 35 - 44 г. следвана от 25-34 г. и 45-54 г., представляващи около 85% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **46 - Търговия на едро, без търговия с автомобили и мотоциклети** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 42,5 години на **40,2 години** през 2012 г., като средната възраст е под средната възраст за тази квалификационна група професии за страната.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 35 - 44 г. и 25-34 г., представляващи над 56% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **47 - Търговия на дребно, без търговия с автомобили и мотоциклети, Централен кооперативен съюз** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 42,4 години на **41 години** през 2012 г., като средната възраст е под средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 35 - 44 г. и 45-54 г., представляващи близо 55% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **52 – складиране на товари и други спомагателни дейности в транспорта** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 58,1 години на **49,5 години**, като средната възраст остава по-висока от средната възраст за тази квалификационна група професии.

Заетостта в тази категория персонал за икономическата дейност е нищожна.

* **Сектор I – Хотелиерство и ресторантьорство** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя слабо от 44,3 години на **44,8 години** през 2012 г., като средната възраст е над средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 45 - 54 г. и 55-64 г., представляващи близо 56% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **62 – Дейности в областта на информационните технологии** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 39,5 години на **49,5 години** през

2012 г., като средната възраст е значително по-висока от средната възраст за тази квалификационна група професии.

Заетостта в тази категория персонал за икономическата дейност е нищожна.

За тази квалификационна група професии в преобладаващата част от определените икономически дейности средната възраст е по-ниска от средната възраст за страната, като в тях заетите лица са основно във възрастовите групи 35-44 и 45-54 г.

5.2.1.7. Категория „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии”

Квалифицираните производствени работници и сродните на тях занаятчии в трудоспособна възраст, осигурени по т.с.п., са най-засегнати през 2010 г. когато намаляват до 260,8 хил., а през последните години има неустойчива тенденция на нарастване достигайки до 263,3 хил. през 2012 г.. Докато за цялата икономика общо има спад за периода до 2012 г. от 12,2% (342,9 хил.), то при тази категория персонал спадът е най-голям сред 9-те категории - 24,9% (87,5 хил.).

* Делът на заетите лица в тази професионална група за периода до 2012 г. намалява от 12,5% за 2008 г. на 10,7% за 2012 г. от общо заетите лица в трудоспособна възраст, осигурени по т.с.п. в страната.

В икономическите дейности заетите лица, осигурени по т.с.п., в тази квалификационна група професии са:

* **10.1 - Производство и преработка на месо; Производство на месни продукти, без готови ястия** – В тази икономическа дейност заетите лица, осигурени по т.с.п., в рамките на периода до 2012 г. увеличават дела си от 1,3% на 1,6% в категорията персонал, но в рамките на периода намаляват като през 2012 г. са 4,1 хил., с 254 (-5,8%) по-малко спрямо 2008 г.

* **10.3 – Преработка и консервиране на плодове и зеленчуци** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. запазват дела си от 0,3% в категорията персонал, като през 2012 г. са 0,8 хил., с 233 (-21,5%) по-малко спрямо 2008 г.

* **10.5 – Производство на мляко и млечни продукти** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012г. увеличават дела си от 0,5% на 0,6% в категорията персонал, но в рамките на периода намаляват, като през 2012г.са 1,5 хил., със 133 (-8,1%) по-малко спрямо 2008г.

* **11 – Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. запазват дела си от 0,4% в категорията персонал, но в рамките на периода намаляват, като през 2012 г. са 1,1 хил., с 519 (-33%) по-малко спрямо 2008 г.

* **20 – Производство на химични продукти** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. намаляват дела си от 0,6% на 0,5% в категорията персонал, като през 2012 г. са 1,3 хил., с 678 (-33,8%) по-малко спрямо 2008 г.

* **28.29 - Производство на други машини с общо предназначение, некласифицирани другаде; 62.01 - Компютърно програмиране, Мехатронни системи и автоматизация** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. увеличават дела си от 0,2% на 0,3% в категорията персонал, като през 2012 г. са вече 659 души, с 92 (16,4%) повече спрямо 2008 г. Това е най-слабото увеличение на заети лица в тази група професии.

* **24 - Производство на основни метали** – Тук осигурените по т.с.п., на ръководна длъжност в рамките на периода до 2012 г. намаляват дела си от 2,3% на 1,9% в категорията персонал, като през 2012 г. са вече 5 хил., с 3,2 хил. (-39%) по-малко спрямо 2008 г..

* **26 - Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. увеличават дела си от 0,5% на 0,7% в категорията персонал, като през 2012 г. са 1,8 хил., само с 5 (-0,3%) по-малко спрямо 2008 г.

* **27 - Производство на електрически съоръжения** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. увеличават дела си от 0,5% на 0,7% в категорията персонал, като през 2012 г. са 1,8 хил., само с 5 (-0,3%) по-малко спрямо 2008 г.

* **28 - Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. увеличават значително дела си от 3,4% на 5,0% в категорията персонал, като през 2012 г. са 13,3 хил., с 1,3 хил. (10,8%) повече спрямо 2008 г.. Това е най-голямото увеличение на заети лица в тази категория персонал, като тук се осигурява работа и на най-много хора сред определените ик.д..

* **29 – Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. увеличават дела си от 0,2% на 0,5% в категорията персонал, като през 2012 г. са 1,8 хил., с 980 (126,9%) повече спрямо 2008 г.

* **31 - Производство на мебели** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. увеличават дела си от 3,3% на 3,5% в категорията персонал, но в рамките на периода намаляват, като през 2012 г. са 9,3 хил., с 2,1 хил. (-18,4%) по-малко спрямо 2008 г.

* **43 - Специализирани строителни дейности** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. намаляват значително дела си от 5,8% на 4,1% в категорията персонал, като през 2012 г. са вече 10,8 хил., с 9,7 хил. (-47,3%) по-малко спрямо 2008 г. Това е най-голямото намаление на заети лица в тази категория персонал.

* **46 - Търговия на едро, без търговия с автомобили и мотоциклети** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. увеличават дела си от 2,6% на 2,7% в категорията персонал, но в рамките на периода намаляват, като през 2012 г. са 7,1 хил., с 2 хил. (-22,1%) по-малко спрямо 2008 г.

* **47 - Търговия на дребно, без търговия с автомобили и мотоциклети, Централен кооперативен съюз** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. увеличават дела си от 2,2% на 2,3% в категорията персонал, но в рамките на периода намаляват, като през 2012 г. са 6,2 хил., с 1,5 хил. (-19,4%) по-малко спрямо 2008 г.

* **52 – Складиране на товари и други спомагателни дейности в транспорта** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. намаляват дела си от 0,8% на 0,6% в категорията персонал, като през 2012 г. са 1,6 хил., с 1,4 хил. (-46,5%) по-малко спрямо 2008 г.

* **Сектор I – Хотелиерство и ресторантьорство** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. запазват дела си от 0,6% в категорията персонал, но в рамките на периода намаляват, като през 2012 г. са 1,6 хил., с 494 (-23,4%) по-малко спрямо 2008 г. Тук най-много хора работят на ръководна длъжност сред всички определени ик.д.

* **62 – Дейности в областта на информационните технологии** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. запазват дела си от 0,2% в категорията персонал, но в рамките на периода намаляват, като през 2012 г. са 495 души, със 109 (-18%) по-малко спрямо 2008 г.

На секторно равнище през целия период в четири от референтните ик.д. преобладават осигурените лица в тази квалификационна група професии – „Специализирани строителни дейности“ (43), следвана от „Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение“ (28) „Производство на мебели“(31) и „Търговия на едро, без търговия с автомобили и мотоциклети“(46). В тях се осигурява работа през 2012 г. на 40,5 хил. лица в трудоспособна възраст, представляващи близо 56% от осигурените по т.с.п. лица от общо референтните ик.д., а сред осигурените в страната в тази категория персонал – 15,4%. В тази квалификационна група професии СОД е един от най-високите през целия период.

ТАБЛИЦА 53 Развитие на заетостта в категорията „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии“ на 15-64-годишна възраст, осигурени по т.с.п. по икономически дейности (2008-2012 г.)

Икономически дейности	Брой					2012 г. / 2008 г.	
	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2011 г.	2012 г.	бр.	(%)
Общо клас 7	350 865	302 106	260 830	270 752	263 340	-87 525	-24,9%
Общо (1-20)	92 265	83 169	73 045	73 439	73 094	-19 171	-20,8%
ик.д.10.1.	4 396	4 351	4 198	4 434	4 142	-254	-5,8%
ик.д.10.3.	1 086	1 045	974	923	853	-233	-21,5%
ик.д.10.5.	1 649	1 658	1 585	1 648	1 516	-133	-8,1%
ик.д.11	1 573	1 367	1 238	1 146	1 054	-519	-33,0%

Икономически дейности	Брой					2012 г. / 2008 г.	
	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2011 г.	2012 г.	бр.	(%)
ик.д.20	2 005	1 566	1 342	1 459	1 327	-678	-33,8%
ик.д.28.29 и 62.01	566	456	400	673	659	93	16,4%
ик.д.24	8 229	6 598	5 053	5 254	5 017	-3 212	-39,0%
ик.д.26	1 784	1 474	1 219	1 565	1 779	-5	-0,3%
ик.д.27	3 924	3 376	2 884	4 256	4 653	729	18,6%
ик.д.28	11 990	9 316	8 149	13 504	13 288	1 298	10,8%
ик.д.29	772	544	543	1 228	1 752	980	126,9%
ик.д.31	11 437	9 428	7 749	9 041	9 334	-2 103	-18,4%
ик.д.43	20 446	18 013	12 897	10 579	10 780	-9 666	-47,3%
ик.д.46	9 061	11 294	13 398	7 384	7 060	-2 001	-22,1%
ик.д.47	7 656	7 505	7 284	6 494	6 173	-1 483	-19,4%
ик.д.52	2 972	2 879	2 083	1 659	1 591	-1 381	-46,5%
сектор I	2 115	1 849	1 658	1 682	1 621	-494	-23,4%
ик.д.62	604	450	391	510	495	-109	-18,0%

Източник: НОИ и собствени изчисления

легенда: 10.1 – Производство и преработка на месо; Производство на месни продукти, без готови ястия; 10.3 – Преработка и консервиране на плодове и зеленчуци; 10.5 – Производство на мляко и млечни продукти; 11 – Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води; 20 – Производство на химични продукти; 28.29 – Производство на други машини с общо предназначение, неklasифицирани другаде и 62.01 - Компютърно програмиране, Мехатронни системи и автоматизация; 24 – Производство на основни метали; 26 – Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти; 27 – Производство на електрически съоръжения; 28 – Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение; 29 – Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета; 31 – Производство на мебели; 43 – Специализирани строителни дейности; 46 – Търговия на едро, без търговия с автомобили и мотоциклети; 47 – Търговия на дребно, без търговия с автомобили и мотоциклети; 52 – складиране на товари и други спомагателни дейности в транспорта; Сектор I – Хотелиерство и ресторантьорство; 62 – Дейности в областта на информационните технологии;

Възрастовата структура на зетите по т.с.п. в тази професионална група през 2008 г. – 2012 г. се променя, като средната възраст за тази квалификационна група професии се променя от 41,3 г. за 2008 г. на **42,8 г.** през 2012 г., а в икономиката като цяло е 41,5 години за 2012 г.

- През целият период доминират зетите във възрастовите групи от 35 - 44 г. и 45-54 г., представляващи близо 57% от зетите в тази категория персонал.

ТАБЛИЦА 54 Възрастова структура на осигурените по т.с.п. лица в трудоспособна възраст в категорията „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии“ – Клас 7 в страната; (2008–2012 г.)

	Брой					Средна възраст - години	
	общо	15-24 г.	25-34 г.	35-44 г.	45-54 г.		55-64 г.
2008 г.	350 865	26 971	82 693	94 639	92 479	54 083	41,3
2009 г.	302 106	19 427	68 860	83 776	81 283	48 760	41,9
2010 г.	260 830	14 363	57 884	74 550	71 228	42 805	42,2
2011 г.	270 752	14 227	57 682	77 646	74 569	46 628	42,5
2012 г.	263 340	12 967	54 384	75 818	73 223	46 948	42,8

Източник: НОИ и собствени изчисления

По определените икономически дейности изменението във възрастовата структура на зетите лица, осигурени по т.с.п. в тази квалификационна група професии е:

* **10.1 - Производство и преработка на месо; Производство на месни продукти, без готови ястия** – Възрастовата структура в тази професионално квалификационна група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 40,2 години на **41,3 години** през 2012 г., като средната възраст е по-ниска от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През периода доминират заетите във възрастовите групи от 35 - 44 г. и 25-34 г., представляващи над 54% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност .

* **10.3 – Преработка и консервиране на плодове и зеленчуци** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 41,8 години на **43 години** през 2012 г., като средната възраст е по-висока от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 45 - 54 г. и 35-44 г., представляващи близо 57% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **10.5 – Производство на мляко и млечни продукти** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 39,6 години на **40,3 години** през 2012 г., като средната възраст нараства, но остава под средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 35 - 44 г. и 25-34 г., представляващи близо 58% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **11 – Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя слабо от 43,4 години на **44,5 години** през 2012 г., като средната възраст е по-ниска от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 45 - 54 г. и 35-44 г., представляващи близо 56% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **20 – Производство на химични продукти** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 43,9 години на **44,7 години** през 2012 г., като средната възраст е по-висока от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 45 - 54 г. и 35-44 г., представляващи близо 66% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **28.29 - Производство на други машини с общо предназначение, некласифицирани другаде; 62.01 - Компютърно програмиране, Мехатронни системи и автоматизация** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 44,3 години на **45,1 години** през 2012 г., като средната възраст е над средната възраст за тази квалификационна група професии.

През целият период доминират заетите във възрастовите групи от 45-54 г. и 55-64 г., представляващи над 58% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **24 - Производство на основни метали** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 43,2 години на **43,7 години** през 2012 г., като средната възраст е по-висока от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 45 - 54 г. и 35-44 г., представляващи близо 64% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **26 - Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя слабо от 43,6 години на **43,9 години** през 2012 г., като средната възраст е по-висока от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 45 - 54 г. и 55-64 г., представляващи над 54% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **27 - Производство на електрически съоръжения** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя слабо от 43,5 години на **43,3 години** през 2012 г., като средната възраст е по-висока от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 45 - 54 г. и 35-44 г., представляващи 54% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **28 - Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя слабо

от 44,5 г. на **44,8 години** през 2012 г.. Средната възраст е по-висока от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 45 - 54 г. и 55-64 г., представляващи близо 55% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **29 – Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 40,9 години на **41,5 години** през 2012 г., като средната възраст е по-ниска от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 35 - 44 г. и 45-54 г., представляващи близо 55% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **31 - Производство на мебели** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 38 години на **40 години** през 2012 г., като средната възраст е под средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 35 - 44 г. и 25-34 г., представляващи 62% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **43 - Специализирани строителни дейности** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 39,5 години на **41,1 години** през 2012 г., като средната възраст е под средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 35 - 44 г. и 25-34 г., представляващи около 56% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **46 - Търговия на едро, без търговия с автомобили и мотоциклети** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 39,9 години на **41,5 години** през 2012 г., като средната възраст е под средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 35 - 44 г. и 25-34 г., представляващи близо 55% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **47 - Търговия на дребно, без търговия с автомобили и мотоциклети, Централен кооперативен съюз** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 38,7 години на **40,2 години** през 2012 г., като средната възраст е по-ниска от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 35 - 44 г. и 25-34 г., представляващи близо 60% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **52 – Складиране на товари и други спомагателни дейности в транспорта** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 44,1 години на **46,3 години през 2012 г.**, като средната възраст е по-висока от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 45 - 54 г. и 35-44 г., представляващи близо 62% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **Сектор I – Хотелиерство и ресторантьорство** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 44 години на **45,6 години** през 2012 г., като средната възраст е по-висока от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 45 - 54 г. и 35-44 г., представляващи 56% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **62 – Дейности в областта на информационните технологии** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 33,7 години на **33,3 години** през 2012 г., като средната възраст е значително по-ниска от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 25 - 34 г. и 35-44 г., представляващи близо 67% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

За тази квалификационна група професии в по-голямата част от определените икономически дейности средната възраст е по-висока от средната възраст за страната, а заетите лица са основно във възрастовите групи 35-44 и 45-54 г.

5.2.1.8. Категория „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия“

Заетите тук лица в трудоспособна възраст, осигурени по т.с.п., намаляват непрекъснато през целия период до 289,7 хил. през 2012 г. Докато за цялата икономика общо има спад за периода до 2012 г. от 12,2% (342,9 хил.), то при тези лица се наблюдава по-голям спад от 22,1% (82 хил.).

* Делът на заетите лица в тази професионална група намалява през целия период от 13,2% за 2008 г. на 11,8% за 2012 г. от общо заетите лица в трудоспособна възраст, осигурени по т.с.п. в страната.

В почти всички икономически дейности в тази професионално-квалификационна група се осигурява сравнително висока заетост за лица в трудоспособна възраст, като по сектори е:

* **10.1 – Производство и преработка на месо; Производство на месни продукти, без готови ястия** – В тази икономическа дейност заетите лица, осигурени по т.с.п., в рамките на периода до 2012 г. увеличават дела си от 0,7% на 0,8% в категорията персонал, но в рамките на периода намаляват слабо, като през 2012 г. са 2,2 хил., само с 279 (-11,1%) по-малко спрямо 2008 г.

* **10.3 – Преработка и консервиране на плодове и зеленчуци** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. запазват дела си от 0,3% в категорията персонал, но в рамките на периода непрекъснато намаляват, като през 2012г. са 8,4 души, с 232 (-22,4%) по-малко спрямо 2008г.

* **10.5 – Производство на мляко и млечни продукти** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. увеличават дела си от 0,5% на 0,7% в категорията персонал, като през 2012 г. са 1,9 хил., само с 102 (5,7%) повече спрямо 2008 г. Това е единствената дейност, в която заетостта се увеличава в тази категория персонал за периода до 2012 г..

* **11 – Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. намаляват дела си от 1,1% на 1,0% в категорията персонал, като през 2012 г. са 2,8 хил., с 1,4 хил. (-32,2%) по-малко спрямо 2008 г.

* **20 – Производство на химични продукти** – Тук осигурените по т.с.п., на ръководна длъжност в рамките на периода до 2012 г. намалява дела си от 1,1% на 1,0% в категорията персонал, като през 2012 г. са 2,8 хил., с 1,1 хил. (-27,9%) по-малко спрямо 2008 г.

* **28.29 - Производство на други машини с общо предназначение, некласифицирани другаде; 62.01 - Компютърно програмиране, Мехатронни системи и автоматизация** – Тук осигурените по т.с.п. лица са с незначителен брой и дял за тази категория персонал в рамките на периода до 2012 г..

* **24 - Производство на основни метали** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. намаляват значително дела си от 1,3% на 0,6% в категорията персонал, като през 2012 г. са вече 1,9 хил., с 3 хил. (-61,2%) по-малко спрямо 2008 г..

* **26 - Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти** – Тук осигурените по т.с.п. лица през периода до 2012 г. запазват дела си от 0,9% в категорията персонал, но в рамките на периода намаляват, като през 2012 г. са 2,5 хил., с 846 (-25%) по-малко спрямо 2008 г.

* **27 - Производство на електрически съоръжения** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. намаляват дела си от 2,3% на 2,1% в категорията персонал, като през 2012 г. са 6,1 хил., с 2,4 хил. (-28,4%) по-малко спрямо 2008 г.

* **28 - Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. намаляват дела си от 2,9% на 1,5% в категорията персонал, като през 2012 г. са 4,2 хил., с 6,6 хил. (-61,1%) по-малко спрямо 2008 г. Това е най-голямото намаление на заети лица в тази категория персонал.

* **29 – Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. увеличават дела си от 1,7% на 2,1% в категорията персонал, но намалението при тях е незначително и през 2012 г. са 6,2 хил. (почти толкова, колкото и в началото на периода).

* **31 - Производство на мебели** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. намаляват дела си от 1,8% на 1,2% в категорията персонал, като през 2012 г. са 3,4 хил., с 3,2 хил. (-48,8%) по-малко спрямо 2008 г.

* **43 - Специализирани строителни дейности** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. намаляват дела си от 2,0% на 1,5% в категорията персонал, като през 2012 г. са вече 4,4 хил., с 2,8 хил. (-38,9%) по-малко спрямо 2008 г.

* **46 - Търговия на едро, без търговия с автомобили и мотоциклети** – Тук осигурените по т.с.п., на ръководна длъжност за периода до 2012 г. увеличават дела си от 5,8% на 6,6% в категорията персонал, но в рамките на периода намаляват, като през 2012 г. са 19,2 хил., с 2,5 хил. (-11,4%) по-малко спрямо 2008 г. Това е най-голямото увеличение на заетите лица в тази категория персонал.

* **47 - Търговия на дребно, без търговия с автомобили и мотоциклети, Централен кооперативен съюз** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. запазват дела си от 2,2% в категорията персонал, но за периода намаляват, като през 2012 г. са 6,3 хил., с 1,9 хил. (-23,5%) по-малко спрямо 2008 г.

* **52 – Складиране на товари и други спомагателни дейности в транспорта** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. намаляват дела си от 2,1% на 2% в категорията персонал, като през 2012 г. са 5,7 хил., с 2 хил. (-26,2%) по-малко спрямо 2008 г.

* **Сектор I – Хотелиерство и ресторантьорство** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. увеличават дела си от 0,5% на 0,6% в категорията персонал, като през 2012 г. са 1,7 хил., с 206 (-10,8%) по-малко спрямо 2008 г. Тук най-много хора работят на ръководна длъжност сред всички определени ик.д.

* **62 – Дейности в областта на информационните технологии** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. са с незначителен брой и дял в тази категорията персонал.

На секторно равнище през целия период в „Търговия на едро, без търговия с автомобили и мотоциклети“(46) са съсредоточени над ¼ (19,2 хил.) от осигурените лица в тази квалификационна група професии сред референтните икономически дейности, а сред осигурените в страната в тази категория персонал се осигурява работа на 6,6%. В тази квалификационна група професии СОД е един от най-високите през целия период.

ТАБЛИЦА 55 Развитие на заетостта в категорията „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия“ на 15-64-годишна възраст, осигурени по т.с.п. по икономически дейности (2008-2012г.)

Икономически дейности	Брой					2012 г. / 2008 г.	
	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2011 г.	2012 г.	бр.	(%)
Общо клас 8	371 806	340 897	321 061	296 373	289 706	-82 100	-22,1%
Общо (1-20)	101 137	95 605	93 151	76 053	72 552	-28 585	-28,3%
ик.д.10.1.	2 518	2 634	2 539	2 388	2 239	-279	-11,1%
ик.д.10.3.	1 036	1 016	924	812	804	-232	-22,4%
ик.д.10.5.	1 793	1 837	1 882	2 011	1 895	102	5,7%
ик.д.11	4 186	3 579	3 172	2 966	2 840	-1 346	-32,2%
ик.д.20	3 937	3 493	3 210	3 226	2 837	-1 100	-27,9%
ик.д.28.29 и 62.01	507	458	486	308	284	-223	-44,0%
ик.д.24	4 843	4 074	3 052	2 107	1 881	-2 962	-61,2%
ик.д.26	3 387	3 067	3 012	2 548	2 541	-846	-25,0%
ик.д.27	8 538	6 943	6 790	5 920	6 113	-2 425	-28,4%
ик.д.28	10 797	8 484	7 968	5 073	4 205	-6 592	-61,1%
ик.д.29	6 235	6 468	6 712	5 472	6 188	-47	-0,8%
ик.д.31	6 543	5 448	4 618	3 428	3 351	-3 192	-48,8%

ик.д.43	7 270	6 517	5 294	4 639	4 443	-2 827	-38,9%
ик.д.46	21 613	23 945	26 832	20 637	19 152	-2 461	-11,4%
ик.д.47	8 174	8 196	7 797	6 657	6 257	-1 917	-23,5%
ик.д.52	7 673	7 483	6 964	5 972	5 663	-2 010	-26,2%
сектор I	1 908	1 775	1 601	1 676	1 702	-206	-10,8%
ик.д.62	179	188	298	213	157	-22	-12,3%

Източник: НОИ и собствени изчисления

легенда: 10.1 – Производство и преработка на месо; Производство на месни продукти, без готови ястия; 10.3 – Преработка и консервиране на плодове и зеленчуци; 10.5 – Производство на мляко и млечни продукти; 11 – Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води; 20 – Производство на химични продукти; 28.29 – Производство на други машини с общо предназначение, неклассифицирани другаде и 62.01 - Компютърно програмиране, Мехатронни системи и автоматизация; 24 – Производство на основни метали; 26 – Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти; 27 – Производство на електрически съоръжения; 28 – Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение; 29 – Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета; 31 – Производство на мебели; 43 – Специализирани строителни дейности; 46 – Търговия на едро, без търговия с автомобили и мотоциклети; 47 – Търговия на дребно, без търговия с автомобили и мотоциклети; 52 – складиране на товари и други спомагателни дейности в транспорта; Сектор I – Хотелиерство и ресторантьорство; 62 – Дейности в областта на информационните технологии;

Възрастовата структура на заетите по т.с.п. в тази професионална група през 2008 г. – 2012 г. се променя, като средната възраст за тази квалификационна група професии нараства от 41,7 г. за 2008 г. на **42,7 години** през 2012 г., а в икономиката като цяло е 41,5 години за 2012 г.

- През целият период доминират заетите във възрастовите групи от 35 - 44 г. и 45-54 г., представляващи близо 60% от заетите в тази категория персонал.

ТАБЛИЦА 56 Възрастова структура на осигурените по т.с.п. лица в трудоспособна възраст в категорията „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия“ – Клас 8 в страната (2008-2012 г.)

	Брой					Средна възраст - години	
	общо	15-24 г.	25-34 г.	35-44 г.	45-54 г.		55-64 г.
2008 г.	371 806	23 905	84 681	104 384	103 951	54 885	41,7
2009 г.	340 897	19 182	74 312	96 906	97 421	53 076	42,2
2010 г.	321 061	16 565	67 769	94 023	92 217	50 487	42,4
2011 г.	296 373	14 774	61 450	88 906	84 694	46 549	42,4
2012 г.	289 706	13 384	57 635	87 891	83 664	47 132	42,7

Източник: НОИ и собствени изчисления

По определените икономически дейности изменението във възрастовата структура на заетите лица, осигурени по т.с.п. в тази квалификационна група професии е:

* **10.1 - Производство и преработка на месо; Производство на месни продукти, без готови ястия** – Възрастовата структура в тази професионално квалификационна група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 39,1 години на **40,7 години** през 2012 г., като средната възраст е по-ниска от средната възраст за тази квалификационна група професии в страната.

През периода доминират заетите във възрастовите групи от 35 - 44 г. и 25-34 г., представляващи близо 58% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **10.3 – Преработка и консервиране на плодове и зеленчуци** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 40,8 години на **42,1 години** през 2012 г., като средната възраст е приблизително средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 35 - 44 г. и 45-54 г., представляващи над 58% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **10.5 – Производство на мляко и млечни продукти** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 39,9 години на **41,5 години** през

2012 г., като средната възраст е по-ниска от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 35 - 44 г. и 25-34 г., представляващи близо 58% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **11 – Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя слабо от 41,2 години на **42,2 години** през 2012 г., като средната възраст е приблизително средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 35 - 44 г. и 45-54 г., представляващи близо 60% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **20 – Производство на химични продукти** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 41,2 години на **42,8 години** през 2012 г., като средната възраст е приблизително средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 35 - 44 г. и 45-54 г., представляващи над 63% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **28.29 - Производство на други машини с общо предназначение, некласифицирани другаде; 62.01 - Компютърно програмиране, Мехатронни системи и автоматизация** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 44,9 години на **42,2 години** през 2012 г., като средната възраст е приблизително средната възраст за тази квалификационна група професии.

През целият период доминират заетите във възрастовите групи от 45-54 г. и 35-44 г., представляващи 56% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **24 - Производство на основни метали** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя слабо от 42,8 години на **42,4 години** през 2012 г., като средната възраст е приблизително средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 45 - 54 г. и 35-44 г., представляващи близо 62% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **26 - Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 42,2 години на **39,8 години** през 2012 г., като средната възраст е под средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 45 - 54 г. и 35-44 г., представляващи близо 53% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **27 - Производство на електрически съоръжения** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 40,6 години на **39,4 години** през 2012 г., като средната възраст е по-ниска от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 35 - 44 г. и 45-54 г., представляващи над 53% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **28 - Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 43,8 г. на **42,6 години** през 2012 г.. Средната възраст е приблизително средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 45 - 54 г. и 35-44 г., представляващи над 56% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **29 – Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 35,7 години на **38 години** през 2012 г., като средната възраст е по-ниска от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 35 - 44 г. и 25-34 г., представляващи близо 58% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **31 - Производство на мебели** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 38,5 години на **40,3 години** през 2012 г., като средната възраст остава под средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 35 - 44 г. и 25-34 г., представляващи над 59% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **43 - Специализирани строителни дейности** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 41,7 години на **42,4 години** през 2012 г., като средната възраст е приблизително средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 45 - 54 г. и 35-44 г., представляващи над 53% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **46 - Търговия на едро, без търговия с автомобили и мотоциклети** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 38,6 години на **40 години** през 2012 г., като средната възраст е под средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 35 - 44 г. и 25-34 г., представляващи над 62% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **47 - Търговия на дребно, без търговия с автомобили и мотоциклети, Централен кооперативен съюз** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 38,8 години на **40,1 години** през 2012 г., като средната възраст е по-ниска от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 25 - 34 г. и 35-44 г., представляващи близо 61% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **52 – складиране на товари и други спомагателни дейности в транспорта** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 43,6 години на **44,7 години**, като средната възраст е по-висока от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 45 - 54 г. и 35-44 г., представляващи близо 66% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **Сектор I – Хотелиерство и ресторантьорство** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 41,1 години на **42,1 години** през 2012 г., като средната възраст е приблизително средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 35 - 44 г. следвана от 25-34 г. и 25-34 г., представляващи над 72% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **62 – Дейности в областта на информационните технологии** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 33,1 години на **37,8 години** през 2012 г., като средната възраст е значително по-ниска от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 25 - 34 г. и 35-44 г., представляващи над 57% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

За тази квалификационна група професии в преобладаващата част от определените икономически дейности средната възраст е по-ниска от средната възраст за страната, а заетите лица са преобладаващо във възрастовите групи 35-44 и 45-54 г.

5.2.1.9. Категория „Професии, неизискващи специална квалификация”

Заетите в трудоспособна възраст лица, осигурени по т.с.п., са най-засегнати през 2011 г., когато намаляват до 483,6 хил., а през 2012 г. се увеличават до 485,5 хил. Докато за цялата икономика общо

има спад за периода до 2012 г. от 12,2% (342,9 хил.), при заетите тук лица се наблюдава по-голям спад от 22,3% (139 хил.).

* Делът на заетите лица в тази професионална група намалява за периода от 22,2% за 2008 г. на 19,7% за 2012 г. от общо заетите лица в трудоспособна възраст, осигурени по т.с.п. в страната.

Във повечето от икономическите дейности заетите лица, осигурени по т.с.п., са най-много в тази квалификационна група професии, като по сектори са:

* **10.1 - Производство и преработка на месо; Производство на месни продукти, без готови ястия** – В тази икономическа дейност заетите лица, осигурени по т.с.п., намаляват непрекъснато през периода, като през 2012 г. са 5,6 хил., с 1,6 хил. (-21,7%) по-малко, но делът им нараства от 1,1% на 1,2% в тази категория персонал.

* **10.3 – Преработка и консервиране на плодове и зеленчуци** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. запазват дела си от 0,8% в категорията персонал, но за периода намаляват и през 2012 г. са 4,1 хил., само с 964 (-18,9%) по-малко спрямо 2008 г.

* **10.5 – Производство на мляко и млечни продукти** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. увеличават дела си от 0,5% на 0,7% в категорията персонал, а през 2012 г. са 3,3 хил., като увеличението им за периода е незначително спрямо 2008 г.

* **11 – Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. намаляват дела си от 0,9% на 0,7% в категорията персонал, като през 2012 г. са 3,6 хил., с 1,8 хил. (-33,2%) по-малко спрямо 2008 г.

* **20 – Производство на химични продукти** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. увеличават дела си от 0,8% на 0,9% в категорията персонал, но за периода намаляват, като през 2012 г. са 4,2 хил., с 599 (-12,5%) по-малко спрямо 2008 г.

* **28.29 - Производство на други машини с общо предназначение, некласифицирани другаде; 62.01 - Компютърно програмиране, Мехатронни системи и автоматизация** – Тук осигурените по т.с.п. лица през целият период до 2012 г. запазват дела си от 0,2% в категорията персонал, като през 2012 г. са вече хиляда души, незначително повече спрямо 2008 г.

* **24 - Производство на основни метали** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. намаляват дела си от 0,6% на 0,3% в категорията персонал, като през 2012 г. са 1,6 хил., с 1,9 хил. (-54,3%) по-малко от началото на периода.

* **26 - Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти** – Тук осигурените по т.с.п. лица през целия период до 2012 г. запазват дела си от 0,3% в категорията персонал, но за периода намаляват, като през 2012 г. са 1,6 хил., с 426 (-20,9%) по-малко спрямо 2008 г. Това е най-слабото намаление на заети лица в тази категория персонал.

* **27 - Производство на електрически съоръжения** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. увеличават дела си от 0,7% на 0,8% в категорията персонал, но за периода намаляват, като през 2012 г. са 3,9 хил., с 532 (-11,9%) по-малко спрямо 2008 г.

* **28 - Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. намаляват дела си от 1,1% на 0,9% в категорията персонал, като през 2012 г. са 4,4 хил., с 2,3 хил. (-34,7%) по-малко спрямо 2008 г.

* **29 – Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета** – Тук осигурените по т.с.п., на ръководна длъжност в рамките на периода до 2012 г. увеличават дела си от 0,4% на 0,7% в категорията персонал, като през 2012 г. са 3,6 хил., с 1,0 хил. (39,7%) повече спрямо 2008 г.

* **31 - Производство на мебели** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. намаляват дела си от 1,2% на 0,9% в категорията персонал, но за периода намаляват и през 2012 г. са 4,3 хил., само с 3,3 хил. (42,9%) по-малко спрямо 2008 г.

* **43 - Специализирани строителни дейности** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. намаляват значително дела си от 4,1% на 3% в категорията персонал, като през 2012 г. са 14,5 хил., с 11 хил. (43,2%) повече спрямо 2008 г. Това е най-голямото намаление на заети лица в тази категория персонал.

* **46 Търговия на едро, без търговия с автомобили и мотоциклети** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. намаляват дела си от 7,6% на 6,7% в категорията персонал, като

през 2012 г. са 32,7 хил., с 14,9 (-31,3%) по-малко спрямо 2008 г. Това е най-голямото намаление на заетите лица в тази категория персонал.

* **47 - Търговия на дребно, без търговия с автомобили и мотоциклети, Централен кооперативен съюз** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. намаляват дела си от 7,5% на 7,3% в категорията персонал, като през 2012 г. са 35,7 хил., с 11 хил. (-23,6%) по-малко спрямо 2008 г.

* **52 – складиране на товари и други спомагателни дейности в транспорта** – Тук осигурените по т.с.п., на ръководна длъжност в рамките на периода до 2012г. намаляват дела си от 1,2% на 0,9% в категорията персонал, като през 2012г. са 4,4 хил., с 2,8хил. (-39,2%) по-малко спрямо 2008г.

* **Сектор I – Хотелиерство и ресторантьорство** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. увеличават дела си от 4,1% на 5,3% в категорията персонал, като през 2012 г. са 25,8 хил., незначително повече спрямо 2008 г. Тук най-много хора работят на ръководна длъжност сред всички определени ик.д.

* **62 – Дейности в областта на информационните технологии** – Тук осигурените по т.с.п. лица в рамките на периода до 2012 г. увеличават дела си от 0,3% на 0,4% в категорията персонал, като през 2012 г. са 2 хил., с 355 (22,1%) повече спрямо 2008 г.

На секторно равнище през целия период в четири от референтните ик.д. са съсредоточени осигурените лица в тази квалификационна група професии – „Търговия на дребно, без търговия с автомобили и мотоциклети”(47) следвана от „Търговия на едро, без търговия с автомобили и мотоциклети”(46), „Хотелиерство и ресторантьорство (сектор I)” и „Специализирани строителни дейности” (43). В тях се осигурява работа през 2012 г. на общо 108,6 хил. лица в трудоспособна възраст, представляващи близо 70% от осигурените по т.с.п. лица в референтните ик.д., а сред осигурените в страната в тази категория персонал – 22,4%. В тази квалификационна група професии СОД е един от най-високите през целия период.

ТАБЛИЦА 57 Развитие на заетостта в категорията „Професии, неизискващи специална квалификация” на 15-64-годишна възраст, осигурени по т.с.п. по икономически дейности (2008-2012 г.)

Икономически дейности	Брой					2012 г. / 2008 г.	
	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2011 г.	2012 г.	бр.	(%)
Общо клас 9	624 601	605 122	522 644	483 567	485 527	-139 074	-22,3%
Общо (1-20)	208 011	213 252	195 495	159 342	156 359	-51 652	-24,8%
ик.д.10.1.	7 164	7 103	6 501	5 812	5 607	-1 557	-21,7%
ик.д.10.3.	5 090	4 456	4 255	4 405	4 126	-964	-18,9%
ик.д.10.5.	3 250	3 356	3 373	3 435	3 261	11	0,3%
ик.д.11	5 423	4 905	4 502	3 874	3 623	-1 800	-33,2%
ик.д.20	4 787	4 247	3 804	3 882	4 188	-599	-12,5%
ик.д.28.29 и 62.01	981	1 066	945	944	1 044	63	6,4%
ик.д.24	3 573	3 118	1 749	1 658	1 634	-1 939	-54,3%
ик.д.26	2 035	1 941	1 578	1 505	1 609	-426	-20,9%
ик.д.27	4 456	4 550	4 210	4 192	3 924	-532	-11,9%
ик.д.28	6 761	5 569	4 181	4 472	4 417	-2 344	-34,7%
ик.д.29	2 589	3 134	3 283	2 803	3 617	1 028	39,7%
ик.д.31	7 592	6 033	4 707	4 325	4 334	-3 258	-42,9%
ик.д.43	25 547	23 885	16 890	14 658	14 523	-11 024	-43,2%
ик.д.46	47 627	53 976	57 728	34 994	32 727	-14 900	-31,3%
ик.д.47	46 650	50 385	46 187	37 456	35 625	-11 025	-23,6%
ик.д.52	7 225	6 920	5 994	4 416	4 393	-2 832	-39,2%
сектор I	25 656	26 455	23 715	24 473	25 747	91	0,4%
ик.д.62	1 605	2 153	1 893	2 038	1 960	355	22,1%

Източник: НОИ и собствени изчисления

легенда: 10.1 – Производство и преработка на месо; Производство на месни продукти, без готови ястия; 10.3 – Преработка и консервиране на плодове и зеленчуци; 10.5 – Производство на мляко и млечни продукти; 11 –

Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води; 20 – Производство на химични продукти; 28.29 – Производство на други машини с общо предназначение, неклассифицирани другаде и 62.01 - Компютърно програмиране, Мехатронни системи и автоматизация; 24 – Производство на основни метали; 26 – Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти; 27 – Производство на електрически съоръжения; 28 – Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение; 29 – Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета; 31 – Производство на мебели; 43 – Специализирани строителни дейности; 46 – Търговия на едро, без търговия с автомобили и мотоциклети; 47 – Търговия на дребно, без търговия с автомобили и мотоциклети; 52 – складиране на товари и други спомагателни дейности в транспорта; Сектор I – Хотелиерство и ресторантьорство; 62 – Дейности в областта на информационните технологии;

Възрастовата структура на заетите по т.с.п. в тази професионална група през 2008 г. – 2012 г. се променя, като средната възраст за тази квалификационна група професии нараства от 40,4 г. за 2008 г. на **41,3 години** през 2012 г., а в икономиката като цяло е 41,5 години за 2012 г.

* През целият период доминират заетите във възрастовите групи от 25-34 г. и 35-44 г., представляващи близо 60% от заетите в тази категория персонал.

ТАБЛИЦА 58 Възрастова структура на осигурените по т.с.п. лица в трудоспособна възраст в категорията „Професии, неизискващи специална квалификация” – Клас 9 в страната (2008-2012 г.)

	Брой						Средна възраст - години
	общо	15-24 г.	25-34 г.	35-44 г.	45-54 г.	55-64 г.	
2008 г.	624 601	67 125	167 646	138 889	140 911	110 030	40,4
2009 г.	605 122	59 703	164 879	137 339	133 067	110 134	40,6
2010 г.	522 644	48 515	143 792	122 126	112 854	95 357	40,7
2011 г.	483 567	41 898	128 777	115 745	106 357	90 790	41,1
2012 г.	485 527	40 896	124 989	117 934	106 829	94 879	41,3

Източник: НОИ и собствени изчисления

По определените икономически дейности изменението във възрастовата структура на заетите лица, осигурени по т.с.п. в тази квалификационна група професии е:

* **10.1 - Производство и преработка на месо; Производство на месни продукти, без готови ястия** – Възрастовата структура в тази професионално квалификационна група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 39,5 години на **40,4 години** през 2012 г., като средната възраст е по-ниска от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През периода доминират заетите във възрастовите групи от 25 - 34 г. и 35-44 г., представляващи над 54% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност .

* **10.3 – Преработка и консервиране на плодове и зеленчуци** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. е с променлива тенденция, но в началото и в края на периода остава **41 години** през 2012 г., като средната възраст е приблизително средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 25 - 34 г. и 35-44 г., представляващи близо 49% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **10.5 – Производство на мляко и млечни продукти** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 38,3 години на **39 години** през 2012 г., като средната възраст е по-ниска от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 35 - 44 г. и 25-34 г., представляващи над 57% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **11 – Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя слабо от 40,1 години на **41,6 години** през 2012 г., като средната възраст е приблизително средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 35 - 44 г. и 25-34 г., представляващи 51% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **20 – Производство на химични продукти** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 39,3 години на **41 години** през 2012 г., като средната възраст е приблизително средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 35 - 44 г. и 25-34 г., представляващи близо 54% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **28.29 - Производство на други машини с общо предназначение, некласифицирани другаде; 62.01 - Компютърно програмиране, Мехатронни системи и автоматизация** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 38,1 години на **38,6 години** през 2012 г., като средната възраст е по-ниска от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През целият период доминират заетите във възрастовите групи от 25-34 г. и 35-44 г., представляващи над 65% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **24 - Производство на основни метали** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 42,5 години на **43,4 години** през 2012 г., като средната възраст е по-висока от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 45 - 54 г. и 35-44 г., представляващи близо 56% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **26 - Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 41,9 години на **41,4 години** през 2012 г., като средната възраст е приблизително средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 25 - 34 г. и 35-44 г., представляващи над 52% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **27 - Производство на електрически съоръжения** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 41,2 години на **40 години** през 2012 г., като средната възраст е по-ниска от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 25 - 34 г. и 35-44 г., представляващи около 50% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **28 - Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 43,6 г. на **44,1 години** през 2012 г.. Средната възраст е по-висока от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 45 - 54 г. и 55-64 г., представляващи близо 51% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **29 – Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 35,3 години на **36,7 години** през 2012 г., като средната възраст е по-ниска от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 25 - 34 г. и 35-44 г., представляващи близо 55% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **31 - Производство на мебели** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 38,4 години на **39,7 години** през 2012 г., като средната възраст е приблизително средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 25 - 34 г. и 35-44 г., представляващи близо 56% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **43 - Специализирани строителни дейности** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 36,6 години на **38,3 години** през 2012 г., като средната възраст е под средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 25 - 34 г. и 35-44 г., представляващи над 59% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **46 - Търговия на едро, без търговия с автомобили и мотоциклети** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 36,8 години на **38,3 години** през 2012 г., като средната възраст е под средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 25 - 34 г. и 35-44 г., представляващи над 60% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **47 - Търговия на дребно, без търговия с автомобили и мотоциклети, Централен кооперативен съюз** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 36,2 години на **36,9 години** през 2012 г., като средната възраст е много по-ниска от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 25 - 34 г. и 35-44 г., представляващи над 60% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **52 – Складиране на товари и други спомагателни дейности в транспорта** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 42,3 г. на **43,4 години**, като средната възраст е по-висока от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 45 - 54 г. и 35-44 г., представляващи над 54% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **Сектор I – Хотелиерство и ресторантьорство** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя слабо от 40,1 години на **40,3 години** през 2012 г., като средната възраст е по-ниска от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 25 - 34 г. следвана от 35-44 г. и 45-54 г., представляващи близо 67% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

* **62 – Дейности в областта на информационните технологии** – Възрастовата структура в тази професионална група през периода 2008 г. – 2012 г. се променя от 33,8 години на **34,9 години** през 2012 г., като средната възраст е значително по-ниска от средната възраст за тази квалификационна група професии.

През по-голямата част от периода доминират заетите във възрастовите групи от 25 - 34 г. и 35-44 г., представляващи над 82% от заетите в тази категория персонал за икономическата дейност.

За тази квалификационна група професии в преобладаващата част от определените икономически дейности средната възраст е по-ниска от средната възраст за страната, а заетите лица са основно във възрастовите групи 25-34 и 35-44 г.

5.2.2. АНАЛИЗ НА СРЕДНИЯТ МЕСЕЧЕН ОСИГУРИТЕЛЕН ДОХОД НА ЗАЕТИТЕ ЛИЦА В ТРУДОСПОСОБНА ВЪЗРАСТ ПО СЕКТОРИ И КАТЕГОРИИ ПЕРСОНАЛ

5.2.2.1. Производство и преработка на месо; Производство на месни продукти, без готови ястия

В икономическата дейност „Производство и преработка на месо; Производство на месни продукти, без готови ястия“ (10.1) СОД за периода до 2012 г. се увеличава със 120 лв. до 479 лв., но остава по-нисък от средният за страната през целия период.

* По категории персонал СОД се увеличава за периода във всички категории персонал като увеличението е **най-голямо** в първите три категории персонал, в които СОД е и най-висок през целия период. При „Ръководни служители“ увеличението за периода до 2012 г. е с 267 лв. до 1 225 лв., следвано от „Аналитични специалисти“ - с 209 лв. до 848 лв. и „Техници и други приложни специалисти“ - с 198 лв. до 687 лв..

* Най-слабо е увеличението при „Професии, неизискващи специална квалификация“ и при „Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия“ в които СОД е най-нисък. Увеличението при тях е съответно с 86 лв. до 373 лв. и с 95 лв. до 386 лв. за 2012 г.

ТАБЛИЦА 59 С ОД в икономическа дейност „Производство и преработка на месо; Производство на месни продукти, без готови ястия“ по квалификационни групи професии (2008-2012 г.), ЛЕВА

	общо	клас 1	клас 2	клас 3	клас 4	клас 5	клас 6	клас 7	клас 8	клас 9
2008 г.	359,29	958,24	639,19	488,30	354,73	290,90	406,61	386,29	368,07	287,18
2009 г.	432,43	1 107,97	804,05	613,43	439,67	350,71	465,45	457,89	441,27	343,83
2010 г.	474,01	1 182,45	848,07	669,22	484,65	358,94	520,64	500,47	481,79	382,66
2011 г.	459,17	1 187,05	801,66	646,14	486,25	366,65	469,91	464,70	490,19	358,38
2012 г.	479,40	1 224,78	848,01	686,64	526,87	386,25	528,14	484,38	499,92	373,37

Източник: НОИ и собствени изчисления

Легенда: Клас 1 - Ръководни служители; Клас 2 - Аналитични специалисти; Клас 3 - Техници и други приложни специалисти; Клас 4 - Административен персонал; Клас 5 - Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия; Клас 6 - Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство; Клас 7 - Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии; Клас 8 - Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия; Клас 9 - Професии, неизискващи специална квалификация

5.2.2.2. Преработка и консервиране на плодове и зеленчуци

В икономическата дейност „Преработка и консервиране на плодове и зеленчуци“ (10.3) СОД за периода до 2012 г. се увеличава с 75 лв. до 444 лв., но остава по-нисък от средният за страната през целия период.

* По категории персонал СОД се увеличава за периода във всички категории персонал като увеличението е **най-голямо** в първите две категории персонал, в които СОД е и най-висок през целия период. При „Ръководни служители“ увеличението за периода до 2012 г. е с 183 лв. до 1185 лв., следвано от „Аналитични специалисти“ - с 122 лв. до 862 лв.

* Най-слабо е увеличението при „Професии, неизискващи специална квалификация“ и при „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“, като в тях СОД е и най-нисък. Увеличението при тях е съответно с 46 лв. до 316 лв. и с 54 лв. до 266 лв. за 2012 г.

ТАБЛИЦА 60 СОД в икономическа дейност „Преработка и консервиране на плодове и зеленчуци“ по квалификационни групи професии (2008-2012 г.), ЛЕВА

	общо	клас 1	клас 2	клас 3	клас 4	клас 5	клас 6	клас 7	клас 8	клас 9
2008 г.	368,58	1 002,79	739,53	621,01	417,21	289,18	212,14	410,71	442,94	269,34
2009 г.	432,11	1 158,55	840,89	687,66	487,82	321,95	269,81	494,77	519,73	307,09
2010 г.	439,76	1 210,24	876,17	717,05	495,49	356,41	518,20	513,15	542,29	306,95
2011 г.	437,29	1 183,82	957,04	735,48	510,76	355,97	352,40	518,59	554,27	304,01
2012 г.	443,78	1 185,36	861,91	688,72	538,72	409,13	266,00	527,11	557,20	315,72

Източник: НОИ и собствени изчисления

Легенда: Клас 1 - Ръководни служители; Клас 2 - Аналитични специалисти; Клас 3 - Техници и други приложни специалисти; Клас 4 - Административен персонал; Клас 5 - Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия; Клас 6 - Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство; Клас 7 - Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии; Клас 8 - Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия; Клас 9 - Професии, неизискващи специална квалификация

5.2.2.3. Производство на мляко и млечни продукти

В икономическата дейност „Производство на мляко и млечни продукти“ (10.5) СОД за периода до 2012 г. се увеличава с 61 лв. до 524 лв., но остава по-нисък от средният за страната през целия период.

* По категории персонал СОД се увеличава за периода във всички категории персонал с изключение на „Административен персонал“, при които има намаление в рамките на периода до 2012 г. с 3 лв. до 505 лв.

* СОД е най-висок в първите три категории персонал през целия период до 2012 г., а най-нисък в категориите „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ и в „Професии, неизискващи специална квалификация“.

* Увеличението за периода до 2012 г.е **най-голямо** при „Ръководни служители“ - с 137 лв. до 1 429 лв., следвано от „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ - със 102 лв. до 329 лв.

* Най-слабо е увеличението за периода до 2012 г. при „Аналитични специалисти“ - с 46 лв. до 1 106 лв. и при „Професии, неизискващи специална квалификация“ - с 50 лв. до 377 лв.

ТАБЛИЦА 61 СОД в икономическа дейност „Производство на мляко и млечни продукти“ по квалификационни групи професии (2008-2012 г.), лева

	общо	клас 1	клас 2	клас 3	клас 4	клас 5	клас 6	клас 7	клас 8	клас 9
2008 г.	463,24	1 291,48	1 059,48	789,27	507,80	291,23	227,81	355,96	497,30	327,27
2009 г.	522,18	1 394,78	1 144,52	879,63	586,30	345,38	292,35	408,84	560,29	372,83
2010 г.	531,33	1 428,27	1 189,46	915,02	591,91	326,65	292,19	408,53	569,71	374,23
2011 г.	536,47	1 433,60	1 135,61	873,20	553,79	404,61	306,76	426,99	563,25	385,93
2012 г.	524,11	1 428,55	1 105,70	849,23	505,09	360,66	329,39	423,72	569,55	377,37

Източник: НОИ и собствени изчисления

Легенда: Клас 1 - Ръководни служители; Клас 2 - Аналитични специалисти; Клас 3 - Техници и други приложни специалисти; Клас 4 - Административен персонал; Клас 5 - Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия; Клас 6 - Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство; Клас 7 - Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии; Клас 8 - Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия; Клас 9 - Професии, неизискващи специална квалификация

5.2.2.4. Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води

В икономическата дейност „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“ (11) СОД за периода до 2012 г. се увеличава със 160 лв. до 732 лв., и е по-висок от средният за страната през целия период.

* По категории персонал СОД се увеличава за периода във всички категории персонал.

* СОД е най-висок в първите три категории персонал през целия период до 2012 г., а най-нисък в категориите „Професии, неизискващи специална квалификация“ и в „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“.

* Увеличението за периода до 2012 г.е **най-голямо** при „Техници и други приложни специалисти“ - с 213 лв. до 1 099 лв., следвано от „Ръководни служители“ - със 199 лв. до 1526 лв.

* Най-слабо е увеличението за периода до 2012 г. при „Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия“ - с 56 лв. до 392 лв. и при „Професии, неизискващи специална квалификация“ - с 79 лв. до 361 лв.

ТАБЛИЦА 62 СОД в икономическа дейност „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“ по квалификационни групи професии (2008-2012 г.), лева

	общо	клас 1	клас 2	клас 3	клас 4	клас 5	клас 6	клас 7	клас 8	клас 9
2008 г.	572,27	1 326,97	1 055,33	885,30	538,70	335,08	292,48	510,09	586,81	281,93
2009 г.	629,90	1 407,12	1 137,06	942,55	575,16	368,32	271,25	547,81	627,03	330,56
2010 г.	665,09	1 450,60	1 191,19	990,46	612,34	347,01	284,42	562,45	652,56	339,49
2011 г.	689,93	1 484,03	1 187,19	1 035,27	617,51	369,82	257,71	574,94	658,41	346,27

2012 г.	732,00	1 525,71	1 231,82	1 098,73	637,67	391,56	375,00	592,22	690,93	360,79
---------	--------	----------	----------	----------	--------	--------	--------	--------	--------	--------

Източник: НОИ и собствени изчисления

Легенда: Клас 1 - Ръководни служители; Клас 2 - Аналитични специалисти; Клас 3 - Техници и други приложни специалисти; Клас 4 - Административен персонал; Клас 5 - Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия; Клас 6 - Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство; Клас 7 - Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии; Клас 8 - Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия; Клас 9 - Професии, неизискващи специална квалификация

5.2.2.5. Производство на химични продукти

В икономическата дейност „Производство на химични продукти“ (20) СОД за периода до 2012 г. се увеличава със 122 лв. до 739 лв. и е по-висок от средният за страната през целия период.

- По категории персонал СОД се увеличава за периода във всички категории персонал.
- СОД е най-висок в първите три категории персонал през целия период до 2012 г., а най-нисък в категориите „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ и в „Професии, неизискващи специална квалификация“.
- Увеличението за периода до 2012 г. е **най-голямо** при „Аналитични специалисти“ - с 229 лв. до 1 231 лв., следвано от „Ръководни служители“ - с 226 лв. до 1 472 лв.
- Най-слабо е увеличението за периода до 2012 г. при „Персонал зает с услуги за населението, охрана и търговия“ - с 48 лв. до 409 лв. и при „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ - с 83 лв. до 300 лв.

ТАБЛИЦА 63 СОД в икономическа дейност „Производство на химични продукти“ по квалификационни групи професии (2008-2012 г.), лева

	общо	клас 1	клас 2	клас 3	клас 4	клас 5	клас 6	клас 7	клас 8	клас 9
2008 г.	617,26	1 246,21	1 002,08	786,67	539,86	360,80	216,85	725,89	647,54	339,38
2009 г.	640,59	1 272,76	1 032,94	817,27	567,03	398,97	234,94	709,03	640,02	380,27
2010 г.	680,25	1 332,86	1 083,02	863,40	584,60	409,11	204,77	760,14	680,68	399,01
2011 г.	722,67	1 463,36	1 218,67	921,23	612,97	384,24	279,11	803,18	725,93	400,77
2012 г.	739,53	1 472,05	1 231,16	930,95	625,61	408,69	299,71	837,82	746,90	426,94

Източник: НОИ и собствени изчисления

Легенда: Клас 1 - Ръководни служители; Клас 2 - Аналитични специалисти; Клас 3 - Техници и други приложни специалисти; Клас 4 - Административен персонал; Клас 5 - Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия; Клас 6 - Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство; Клас 7 - Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии; Клас 8 - Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия; Клас 9 - Професии, неизискващи специална квалификация

5.2.2.6. Производство на други машини с общо предназначение, некласифицирани другаде; Компютърно програмиране, Мехатронни системи и автоматизация.

В икономическата дейност „Производство на други машини с общо предназначение, некласифицирани другаде (28.29); Компютърно програмиране, Мехатронни системи и автоматизация (62.01)“ СОД за периода до 2012 г. се увеличава с 301 лв. до 1275 лв. и е по-висок от средният за страната през целия период.

- По категории персонал СОД се увеличава за периода във всички категории персонал с изключение на „Техници и други приложни специалисти“, при които има намаление в рамките на периода до 2012 г. със 182 лв. до 912 лв.
- СОД е най-висок в първите три категории персонал през целия период до 2012 г., а най-нисък в категориите „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ и в „Персонал зает с услуги за населението, охрана и търговия“.

- Увеличението за периода до 2012 г.е **най-голямо** при „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии“ - с 269 лв. до 700 лв., следвано от“аналитични специалисти“ - с 229 лв. до 1558 лв. **Най-малко** е увеличението за периода до 2012 г. при „Административен персонал“ - с 107 лв. до 572лв. и при „Персонал зает с услуги за населението, охрана и търговия“ - с 114 лв. до 462лв.

ТАБЛИЦА 64 СОД в икономическа дейност „Производство на други машини с общо предназначение, неклассифицирани другаде; Компютърно програмиране, Мехатронни системи и автоматизация“ по квалификационни групи професии (2008-2012 г.), лева

	общо	клас 1	клас 2	клас 3	клас 4	клас 5	клас 6	клас 7	клас 8	клас 9
2008 г.	974,09	1 501,66	1 328,86	1 094,42	464,91	348,21	294,00	431,65	444,31	360,08
2009 г.	1 044,52	1 533,78	1 398,63	1 137,70	527,55	320,31	304,00	515,79	514,64	461,14
2010 г.	1 110,40	1 593,92	1 478,94	1 157,18	532,10	355,64	319,00	556,11	565,43	502,76
2011 г.	1 206,16	1 666,31	1 500,37	1 030,19	522,17	384,31	326,33	622,02	595,26	580,63
2012 г.	1 275,29	1 704,20	1 557,73	912,11	571,70	462,25	295,00	700,42	603,89	560,79

Източник: НОИ и собствени изчисления

Легенда: Клас 1 - Ръководни служители; Клас 2 - Аналитични специалисти; Клас 3 - Техници и други приложни специалисти; Клас 4 - Административен персонал; Клас 5 - Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия; Клас 6 - Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство; Клас 7 - Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии; Клас 8 - Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия; Клас 9 - Професии, неизискващи специална квалификация

5.2.2.7. Производство на основни метали

В икономическата дейност „Производство на основни метали“ (24) СОД за периода до 2012 г. се увеличава с 38 лв. до 885 лв. и е по-висок от средният за страната през целия период.

- По категории персонал СОД се увеличава за периода във всички категории персонал с изключение на „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии“, при които има намаление в рамките на периода до 2012 г. с 45 лв. до 804 лв.
- СОД е най-висок в първа и шеста категория персонал през целия период до 2012 г., а най-нисък в категориите „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ и в „Професии, неизискващи специална квалификация“.
- Увеличението за периода до 2012 г.е **най-голямо** при „Ръководни служители“ - с 137 лв. до 1 429 лв., следвано от „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ - със 102 лв. до 329 лв. **Най-слабо** е увеличението за периода до 2012 г. при „Административен персонал“ - с 16 лв. до 792 лв. и при „Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия“ - с 38 лв. до 600 лв.

ТАБЛИЦА 65 СОД в икономическа дейност „Производство на основни метали“ по квалификационни групи професии (2008-2012 г.), лева

	общо	клас 1	клас 2	клас 3	клас 4	клас 5	клас 6	клас 7	клас 8	клас 9
2008 г.	846,64	1 440,88	1 208,12	1 021,70	775,43	562,33	1 427,83	849,10	903,93	384,61
2009 г.	827,03	1 417,80	1 151,02	977,89	735,88	920,00	1 287,56	824,79	872,01	439,68
2010 г.	866,53	1 500,51	1 287,95	1 109,29	763,84	865,94	1 319,40	778,40	941,47	438,33
2011 г.	866,53	1 500,51	1 287,95	1 109,29	763,84	865,94	1 319,40	778,40	941,47	438,33
2012 г.	884,66	1 539,96	1 309,03	1 145,27	791,68	600,29	1 624,00	803,84	964,47	435,80

Източник: НОИ и собствени изчисления

Легенда: Клас 1 - Ръководни служители; Клас 2 - Аналитични специалисти; Клас 3 - Техници и други приложни специалисти; Клас 4 - Административен персонал; Клас 5 - Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия; Клас 6 - Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство; Клас 7 - Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии; Клас 8 - Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия; Клас 9 - Професии, неизискващи специална квалификация

5.2.2.8. Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти

В икономическата дейност „Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти“ (26) СОД за периода до 2012 г. се увеличава със 198 лв. до 755 лв. и е по-висок от средният за страната през целия период.

- По категории персонал СОД се увеличава за периода във всички категории персонал.
- СОД е най-висок в първите три категории персонал през целия период до 2012 г., а най-нисък в категориите „Професии, неизискващи специална квалификация“ и в „Персонал зает с услуги за населението, охрана и търговия“.
- Увеличението за периода до 2012 г. е **най-голямо** при „Аналитични специалисти“ - със 343 лв. до 1238 лв., следвано от „Ръководни служители“ - с 259 лв. до 1 365 лв. **Най-слабо** е увеличението за периода до 2012 г. при „Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия“ - с 81 лв. до 438 лв. и при „Професии, неизискващи специална квалификация“ - със 117 лв. до 393 лв.

ТАБЛИЦА 66 СОД в икономическа дейност „Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти“ по квалификационни групи професии (2008-2012 г.), лева

	общо	клас 1	клас 2	клас 3	клас 4	клас 5	клас 6	клас 7	клас 8	клас 9
2008 г.	556,77	1 106,09	895,46	669,94	479,60	356,84	508,00	572,59	517,15	275,90
2009 г.	585,45	1 176,23	971,54	703,73	517,72	373,05	450,00	564,74	527,54	317,97
2010 г.	643,89	1 234,55	1 004,77	760,78	550,82	398,87	457,00	623,70	590,41	343,45
2011 г.	714,00	1 280,69	1 135,66	871,53	623,94	415,32	465,50	688,51	646,96	369,37
2012 г.	754,57	1 365,39	1 238,07	916,10	653,21	438,10	644,00	719,10	676,68	393,38

Източник: НОИ и собствени изчисления

Легенда: Клас 1 - Ръководни служители; Клас 2 - Аналитични специалисти; Клас 3 - Техници и други приложни специалисти; Клас 4 - Административен персонал; Клас 5 - Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия; Клас 6 - Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство; Клас 7 - Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии; Клас 8 - Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия; Клас 9 - Професии, неизискващи специална квалификация

5.2.2.9. Производство на електрически съоръжения

В икономическата дейност „Производство на електрически съоръжения“ (27) СОД за периода до 2012 г. се увеличава със 120 лв. до 712 лв. и е по-висок от средният за страната през целия период. * По категории персонал СОД се увеличава за периода във всички категории персонал с изключение на „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“, при които има намаление в рамките на периода до 2012 г. с 5 лв. до 260 лв.

- СОД е най-висок в първите три категории персонал през целия период до 2012 г., а най-нисък в категориите „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ и в „Професии, неизискващи специална квалификация“.
- Увеличението за периода до 2012 г. е **най-голямо** при „Ръководни служители“ - с 254 лв. до 1 430 лв., следвано от „Аналитични специалисти“ - със 252 лв. до 1143 лв. **Най-слабо** е увеличението за периода до 2012 г. при „Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия“ - с 72 лв. до 471 лв. и при „Професии, неизискващи специална квалификация“ - с 107 лв. до 372 лв.

ТАБЛИЦА 67 СОД в икономическа дейност „Производство на електрически съоръжения“ по квалификационни групи професии (2008-2012 г.), лева

	общо	клас 1	клас 2	клас 3	клас 4	клас 5	клас 6	клас 7	клас 8	клас 9
2008 г.	591,62	1 175,61	891,26	733,51	488,06	399,56	264,00	587,97	566,41	265,46
2009 г.	580,95	1 204,41	935,15	795,04	511,83	422,88	303,50	596,85	580,62	278,14

2010 г.	634,83	1 269,00	1 003,98	842,81	564,99	435,16	360,00	649,42	641,70	310,35
2011 г.	672,63	1 370,51	1 090,94	924,74	625,80	440,48	362,07	696,38	672,84	319,39
2012 г.	711,79	1 429,81	1 143,18	961,83	646,83	471,09	259,50	711,95	694,71	372,31

Източник: НОИ и собствени изчисления

Легенда: Клас 1 - Ръководни служители; Клас 2 - Аналитични специалисти; Клас 3 - Техници и други приложни специалисти; Клас 4 - Административен персонал; Клас 5 - Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия; Клас 6 - Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство; Клас 7 - Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии; Клас 8 - Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия; Клас 9 - Професии, неизискващи специална квалификация

5.2.2.10. Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение

В икономическата дейност „Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение“ (28) СОД за периода до 2012 г. се увеличава с 199 лв. до 738 лв. и е по-висок от средният за страната през целия период.

- По категории персонал СОД се увеличава за периода във всички категории персонал.
- СОД е най-висок в първите три категории персонал през целия период до 2012 г., а най-нисък в категориите „Професии, неизискващи специална квалификация“ и в „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“.
- Увеличението за периода до 2012 г. е **най-голямо** при „Ръководни служители“ - с 270 лв. до 1 316 лв., следвано от „Аналитични специалисти“ - със 252 лв. до 952 лв. **Най-слабо** е увеличението за периода до 2012 г. при „Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия“ - с 75 лв. до 452 лв. и при „Професии, неизискващи специална квалификация“ - с 113 лв. до 386 лв.

ТАБЛИЦА 68 СОД в икономическа дейност „Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение“ по квалификационни групи професии (2008-2012 г.), лева

	общо	клас 1	клас 2	клас 3	клас 4	клас 5	клас 6	клас 7	клас 8	клас 9
2008 г.	539,77	1 045,98	700,06	608,45	460,72	376,84	273,00	553,75	566,96	272,76
2009 г.	529,18	1 040,21	728,06	620,31	459,31	392,81	120,00	526,22	525,21	287,48
2010 г.	623,11	1 141,76	821,18	685,12	521,35	400,35	215,00	606,04	648,14	321,58
2011 г.	702,50	1 249,23	899,56	800,16	570,85	403,20	319,43	715,78	689,34	371,81
2012 г.	738,42	1 315,61	952,01	860,04	607,90	451,91	389,17	743,47	754,95	386,08

Източник: НОИ и собствени изчисления

Легенда: Клас 1 - Ръководни служители; Клас 2 - Аналитични специалисти; Клас 3 - Техници и други приложни специалисти; Клас 4 - Административен персонал; Клас 5 - Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия; Клас 6 - Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство; Клас 7 - Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии; Клас 8 - Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия; Клас 9 - Професии, неизискващи специална квалификация

5.2.2.11. Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета

В икономическата дейност „Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета“ (29) СОД за периода до 2012 г. се увеличава със 140 лв. до 606 лв., но остава по-нисък от средният за страната почти през целия период.

- По категории персонал СОД се увеличава за периода във всички категории персонал.
- СОД е най-висок в първите три категории персонал през целия период до 2012 г., а най-нисък в категориите „Персонал зает с услуги за населението, охрана и търговия“ и в „Професии, неизискващи специална квалификация“.

- Увеличението за периода до 2012 г.е **най-голямо** при „Ръководни служители“ - с 307 лв. до 1 613 лв., следвано от „Аналитични специалисти“ - със 158 лв. до 1190 лв. **Най-слабо** е увеличението за периода до 2012 г. при „Персонал зает с услуги за населението, охрана и търговия“ - със 17 лв. до 338 лв. и при „Административен персонал“ - с 90 лв. до 647 лв.

ТАБЛИЦА 69 СОД в икономическа дейност „Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета“ по квалификационни групи професии (2008-2012 г.), ЛЕВА

	общо	клас 1	клас 2	клас 3	клас 4	клас 5	клас 6	клас 7	клас 8	клас 9
2008 г.	466,51	1 305,81	1 032,03	688,94	556,93	321,59	0,00	549,43	453,82	246,26
2009 г.	513,65	1 369,88	1 116,89	769,13	642,11	351,63	0,00	627,13	503,73	304,54
2010 г.	578,94	1 506,08	1 180,33	818,33	713,10	371,73	0,00	735,73	573,38	356,11
2011 г.	601,82	1 502,37	1 106,12	873,97	648,20	297,73	0,00	659,51	597,05	368,27
2012 г.	606,48	1 612,85	1 189,98	906,25	646,60	338,17	0,00	680,14	587,01	356,86

Източник: НОИ и собствени изчисления

Легенда: Клас 1 - Ръководни служители; Клас 2 - Аналитични специалисти; Клас 3 - Техници и други приложни специалисти; Клас 4 - Административен персонал; Клас 5 - Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия; Клас 6 - Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство; Клас 7 - Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии; Клас 8 - Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия; Клас 9 - Професии, неизискващи специална квалификация

5.2.2.12. Производство на мебели

В икономическата дейност „Производство на мебели“ (31) СОД за периода до 2012 г. се увеличава с 96 лв. до 386 лв., но остава по-нисък от средният за страната през целия период.

- По категории персонал СОД се увеличава за периода във всички категории персонал.
- СОД е най-висок в първите три категории персонал през целия период до 2012 г., а най-нисък в категориите „Професии, неизискващи специална квалификация“ и в „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“.
- Увеличението за периода до 2012 г.е **най-голямо** при „Ръководни служители“ - с 202 лв. до 832 лв., следвано от „Аналитични специалисти“ - със 110 лв. до 571 лв. **Най-слабо** е увеличението за периода до 2012 г. при „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ - с 66 лв. до 331 лв. и при „Професии, неизискващи специална квалификация“ - с 69 лв. до 287 лв.

ТАБЛИЦА 70 СОД в икономическа дейност „Производство на мебели“ по квалификационни групи професии (2008-2012 г.), ЛЕВА

	общо	клас 1	клас 2	клас 3	клас 4	клас 5	клас 6	клас 7	клас 8	клас 9
2008 г.	290,52	630,34	460,92	378,17	296,70	237,88	265,00	285,31	312,86	218,30
2009 г.	309,45	662,52	471,04	404,35	314,86	258,63	279,00	294,05	331,49	237,78
2010 г.	321,40	691,91	490,06	423,30	318,11	255,68	279,00	302,74	338,27	248,08
2011 г.	342,31	729,69	534,93	454,06	319,87	278,45	457,24	321,82	365,25	262,92
2012 г.	386,42	832,10	570,96	513,88	379,00	314,92	331,17	365,11	411,40	286,94

Източник: НОИ и собствени изчисления

Легенда: Клас 1 - Ръководни служители; Клас 2 - Аналитични специалисти; Клас 3 - Техници и други приложни специалисти; Клас 4 - Административен персонал; Клас 5 - Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия; Клас 6 - Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство; Клас 7 - Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии; Клас 8 - Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия; Клас 9 - Професии, неизискващи специална квалификация

5.2.2.13. Специализирани строителни дейности

В икономическата дейност „Специализирани строителни дейности“ (43) СОД за периода до 2012 г. се увеличава със 107 лв. до 514 лв., но остава по-нисък от средният за страната през целия период.

- По категории персонал СОД се увеличава за периода във всички категории персонал.
- СОД е най-висок в първите три категории персонал през целия период до 2012 г., а най-нисък в категориите „Професии, неизискващи специална квалификация“ и в „Персонал зает с услуги за населението, охрана и търговия“
- Увеличението за периода до 2012 г. е **най-голямо** при „Ръководни служители“ - със 193 лв. до 1 042 лв., следвано от „Техници и други приложни специалисти“ - със 148 лв. до 685 лв.
- Най-слабо е увеличението за периода до 2012 г. при „Професии, неизискващи специална квалификация“ - с 41 лв. до 305 лв. и при „Административен персонал“ - с 51 лв. до 430 лв.

ТАБЛИЦА 71 СОД в икономическа дейност „Специализирани строителни дейности“ по квалификационни групи професии (2008-2012 г.), лева

	общо	клас 1	клас 2	клас 3	клас 4	клас 5	клас 6	клас 7	клас 8	клас 9
2008 г.	406,71	848,14	701,11	536,63	379,00	267,20	314,25	458,87	495,21	264,23
2009 г.	465,25	916,76	815,56	619,52	427,42	297,08	331,95	528,82	555,76	299,34
2010 г.	469,57	920,04	767,87	632,24	423,04	290,84	462,46	513,96	567,95	297,34
2011 г.	478,77	942,24	744,99	644,82	412,21	297,86	523,78	538,46	602,35	298,04
2012 г.	513,68	1 041,62	799,17	684,79	429,65	324,50	436,74	606,78	605,88	304,85

Източник: НОИ и собствени изчисления

Легенда: Клас 1 - Ръководни служители; Клас 2 - Аналитични специалисти; Клас 3 - Техници и други приложни специалисти; Клас 4 - Административен персонал; Клас 5 - Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия; Клас 6 - Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство; Клас 7 - Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии; Клас 8 - Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия; Клас 9 - Професии, неизискващи специална квалификация

5.2.2.14. Търговия на едро, без търговия с автомобили и мотоциклети

В икономическата дейност „Търговия на едро, без търговия с автомобили и мотоциклети“ (46) СОД за периода до 2012 г. се увеличава със 170 лв. до 631 лв. и става по-висок от средният за страната през последните години на периода.

- По категории персонал СОД се увеличава за периода във всички категории.
- СОД е най-висок в първите три категории персонал през целия период до 2012 г., а най-нисък в категориите „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ и в „Професии, неизискващи специална квалификация“.
- Увеличението за периода до 2012 г. е **най-голямо** при „Аналитични специалисти“ - с 203 лв. до 1 224 лв., следвано от „Ръководни служители“ - със 197 лв. до 1318 лв. **Най-слабо** е увеличението за периода до 2012 г. при „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ - с 65 лв. до 314 лв. и при „Професии, неизискващи специална квалификация“ - със 121 лв. до 385 лв.

ТАБЛИЦА 72 СОД в икономическа дейност „Търговия на едро, без търговия с автомобили и мотоциклети“ по квалификационни групи професии (2008-2012 г.), лева

	общо	клас 1	клас 2	клас 3	клас 4	клас 5	клас 6	клас 7	клас 8	клас 9
2008 г.	461,03	1 121,66	1 021,09	820,33	452,29	339,37	249,29	398,13	383,41	264,49
2009 г.	511,86	1 191,17	1 074,19	859,46	510,82	372,83	423,07	452,50	447,18	323,27
2010 г.	510,02	1 172,61	1 074,09	842,93	508,09	369,34	424,21	437,95	450,25	333,31
2011 г.	590,39	1 278,04	1 196,03	948,24	569,16	440,50	311,21	479,57	504,91	364,57

2012 г.	631,03	1 318,53	1 224,19	986,00	618,07	481,84	313,81	523,49	534,66	385,41
---------	--------	----------	----------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------

Източник: НОИ и собствени изчисления

Легенда: Клас 1 - Ръководни служители; Клас 2 - Аналитични специалисти; Клас 3 - Техници и други приложни специалисти; Клас 4 - Административен персонал; Клас 5 - Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия; Клас 6 - Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство; Клас 7 - Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии; Клас 8 - Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия; Клас 9 - Професии, неизискващи специална квалификация

5.2.2.15. Търговия на дребно, без търговия с автомобили и мотоциклети, Централен кооперативен съюз

В икономическата дейност „Търговия на дребно, без търговия с автомобили и мотоциклети, Централен кооперативен съюз“ (47) СОД за периода до 2012 г. се увеличава със 151 лв. до 466 лв., но остава по-нисък от средният за страната през целия период.

- По категории персонал СОД се увеличава за периода във всички категории персонал.
- СОД е най-висок в първите три категории персонал през целия период до 2012 г., а най-нисък в категориите „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ и в „Професии, неизискващи специална квалификация“.
- Увеличението за периода до 2012 г. е **най-голямо** при „Ръководни служители“ - с 267 лв. до 1 194 лв., следвано от „Техници и други приложни специалисти“ - със 160 лв. до 694 лв. **Най-слабо** е увеличението за периода до 2012 г. при „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ - с 61 лв. до 305 лв. и при „Професии, неизискващи специална квалификация“ - със 100 лв. до 333 лв.

ТАБЛИЦА 73 СОД в икономическа дейност „Търговия на дребно, без търговия с автомобили и мотоциклети, Централен кооперативен съюз“ по квалификационни групи професии (2008-2012 г.), лева

	общо	клас 1	клас 2	клас 3	клас 4	клас 5	клас 6	клас 7	клас 8	клас 9
2008 г.	315,80	927,03	711,70	534,36	407,72	271,54	244,61	335,79	335,05	232,82
2009 г.	378,23	1 029,42	801,86	628,07	470,22	329,54	295,94	387,12	394,07	288,27
2010 г.	404,72	1 067,46	842,22	676,70	505,52	349,09	316,82	391,33	408,40	307,57
2011 г.	434,19	1 151,11	820,66	666,83	518,48	388,84	295,29	426,52	440,50	320,26
2012 г.	466,76	1 194,27	820,33	693,88	533,93	431,16	305,35	461,44	472,15	332,84

Източник: НОИ и собствени изчисления

Легенда: Клас 1 - Ръководни служители; Клас 2 - Аналитични специалисти; Клас 3 - Техници и други приложни специалисти; Клас 4 - Административен персонал; Клас 5 - Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия; Клас 6 - Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство; Клас 7 - Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии; Клас 8 - Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия; Клас 9 - Професии, неизискващи специална квалификация

5.2.2.16. Складиране на товари и други спомагателни дейности в транспорта

В икономическата дейност „Складиране на товари и други спомагателни дейности в транспорта“ (52) СОД за периода до 2012 г. се увеличава със 143 лв. до 934 лв. и е по-висок от средният за страната през целия период.

- По категории персонал СОД се увеличава за периода във всички категории персонал с изключение на „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“, при които има намаление в рамките на периода до 2012 г. със 146 лв. до 560 лв.
- СОД е най-висок в първите три категории персонал през целия период до 2012 г., а най-нисък в категориите „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ и в „Професии, неизискващи специална квалификация“.

- Увеличението за периода до 2012 г. е **най-голямо** при „Ръководни служители“ - с 228 лв. до 1 413 лв., следвано от „Персонал зает с услуги за населението, охрана и търговия“ - със 165 лв. до 916 лв. **Най-слабо** е увеличението за периода до 2012 г. при „Административен персонал“ - с 80 лв. до 852 лв. и при „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия“ - с 93 лв. до 867 лв.

ТАБЛИЦА 74 СОД в икономическа дейност „Складиране на товари и други спомагателни дейности в транспорта“ по квалификационни групи професии (2008-2012 г.), ЛЕВА

	общо	клас 1	клас 2	клас 3	клас 4	клас 5	клас 6	клас 7	клас 8	клас 9
2008 г.	800,46	1 185,27	1 221,06	916,55	772,13	750,83	706,43	698,00	773,98	520,47
2009 г.	834,19	1 199,18	1 271,30	955,88	802,49	827,83	510,29	760,45	787,08	546,99
2010 г.	870,94	1 283,81	1 321,38	969,88	845,13	880,53	580,38	841,81	804,38	576,56
2011 г.	927,95	1 383,53	1 339,51	1 044,74	858,31	947,60	617,67	796,64	852,05	624,33
2012 г.	943,88	1 412,96	1 371,73	1 072,06	851,76	916,22	560,00	818,63	867,16	640,80

Източник: НОИ и собствени изчисления

Легенда: Клас 1 - Ръководни служители; Клас 2 - Аналитични специалисти; Клас 3 - Техници и други приложни специалисти; Клас 4 - Административен персонал; Клас 5 - Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия; Клас 6 - Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство; Клас 7 - Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии; Клас 8 - Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия; Клас 9 - Професии, неизискващи специална квалификация

5.2.2.17. Хотелиерство и ресторантьорство

В сектор „Хотелиерство и ресторантьорство“ (Сектор I) СОД за периода до 2012 г. се увеличава с 85 лв. до 403 лв., но остава по-нисък от средният за страната през целия период.

- По категории персонал СОД се увеличава за периода във всички категории персонал с изключение на „Аналитични специалисти“, при които има намаление в рамките на периода до 2012 г. с 37 лв. до 711 лв.
- СОД е най-висок в първите три категории персонал през целия период до 2012 г., а най-нисък в категориите „Професии, неизискващи специална квалификация“ и в „Персонал зает с услуги за населението, охрана и търговия“.
- Увеличението за периода до 2012 г. е **най-голямо** при „Ръководни служители“ - с 203 лв. до 1 429 лв., следвано от „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ - със 102 лв. до 329 лв. **Най-слабо** е увеличението за периода до 2012 г. при „Аналитични специалисти“ - с 46 лв. до 1 064 лв. и при „Техници и други приложни специалисти“ - със 147 лв. до 698 лв.

ТАБЛИЦА 75 СОД в икономическа дейност „Хотелиерство и ресторантьорство“ по квалификационни групи професии (2008-2012 г.), ЛЕВА

Сектор I	общо	клас 1	клас 2	клас 3	клас 4	клас 5	клас 6	клас 7	клас 8	клас 9
2008 г.	317,96	860,81	747,85	551,55	370,44	271,86	306,01	422,37	386,55	247,55
2009 г.	333,67	927,45	789,23	559,18	417,35	300,74	301,70	435,40	440,18	270,00
2010 г.	341,75	950,05	798,37	546,49	422,51	307,90	329,10	443,87	449,04	275,70
2011 г.	381,34	1 027,41	656,29	650,23	432,50	336,07	379,23	501,27	446,74	279,51
2012 г.	402,87	1 063,54	711,24	698,51	483,94	371,77	402,36	521,44	490,44	315,50

Източник: НОИ и собствени изчисления

Легенда: Клас 1 - Ръководни служители; Клас 2 - Аналитични специалисти; Клас 3 - Техници и други приложни специалисти; Клас 4 - Административен персонал; Клас 5 - Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия; Клас 6 - Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство; Клас 7 - Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии; Клас 8 - Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия; Клас 9 - Професии, неизискващи специална квалификация

5.2.2.18. Дейности в областта на информационните технологии

В икономическата дейност „Дейности в областта на информационните технологии“ (62) СОД за периода до 2012 г. се увеличава с 298 лв. до 1360 лв. и е значително по-висок от средният за страната през целия период.

- По категории персонал СОД се увеличава за периода във всички категории персонал с изключение на „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ и при „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии“, при които има намаление в рамките на периода до 2012г. съответно със 195 лв. до 294 лв. и със 134 лв. до 501 лв.
- СОД е най-висок в първите три категории персонал през целия период до 2012 г., а най-нисък в категориите „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ и в „Професии, неизискващи специална квалификация“.
- Увеличението за периода до 2012 г.е **най-голямо** при „Професии, неизискващи специална квалификация“ - с 253 лв. до 632 лв., следвано от „Аналитични специалисти“ - с 242 лв. до 1 642 лв. Най-слабо е увеличението за периода до 2012 г. при „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия“ - с 11 лв. до 535 лв. и при „Техници и други приложни специалисти“ - с 18 лв. до 1080 лв.

ТАБЛИЦА 76 СОД в икономическа дейност „Дейности в областта на информационните технологии“ по квалификационни групи професии (2008-2012 г.), лева

	общо	клас 1	клас 2	клас 3	клас 4	клас 5	клас 6	клас 7	клас 8	клас 9
2008 г.	1 062,37	1 568,13	1 400,07	1 061,29	446,78	275,69	488,67	635,20	524,26	379,18
2009 г.	1 157,56	1 623,98	1 503,42	1 142,36	515,30	314,03	421,33	705,60	510,19	502,50
2010 г.	1 238,26	1 667,51	1 570,36	1 178,15	552,28	321,32	321,50	754,93	447,31	591,11
2011 г.	1 297,75	1 704,44	1 585,69	1 152,15	620,95	346,37	287,50	696,41	537,77	607,07
2012 г.	1 360,21	1 733,77	1 641,97	1 079,61	672,67	377,38	293,67	501,17	534,95	631,75

Източник: НОИ и собствени изчисления

Легенда: Клас 1 - Ръководни служители; Клас 2 - Аналитични специалисти; Клас 3 - Техници и други приложни специалисти; Клас 4 - Административен персонал; Клас 5 - Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия; Клас 6 - Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство; Клас 7 - Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии; Клас 8 - Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия; Клас 9 - Професии, неизискващи специална квалификация

В преобладаващата част от определените икономически дейности през периода до 2012 г. СОД е по-висок от средният за страната осигурителен доход на заетите лица, осигурени по т.с.п., в трудоспособна възраст. СОД по категории персонал е най-висок в първите три категории, а най-нисък в категориите „Професии, неизискващи специална квалификация“, „Персонал зает с услуги за населението, охрана и търговия“ и в „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии“.

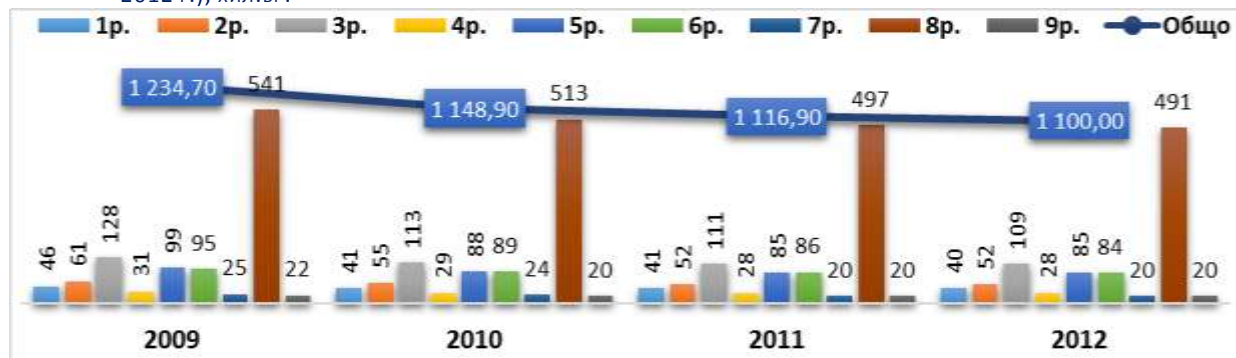
За седем от определените икономически дейности се наблюдава намаление на СОД за периода до 2012 г. в отделни категории персонал.

5.2.3. АНАЛИЗ НА ЗАЕТИ ЛИЦА ОТ 15 ДО 64 ГОДИШНА ВЪЗРАСТ, ОСИГУРЕНИ ПО ТРУДОВИ И СЛУЖЕБНИ ПРАВООТНОШЕНИЯ ПО РЕГИОНИ И ПО КАТЕГОРИИ ПЕРСОНАЛ

Съгласно референтната рамка 10-те области са: София-град, Варна, Бургас, Пловдив, Стара Загора, Перник, Русе, Кърджали, Шумен и Плевен.

Заетите в приоритетните области лица, осигурени по т.с.п., са общо 1 100 хил. и представляват към 2012 г. близо 70% от заетите в реалната икономика в 28-те области на страната⁽¹⁾, и близо 45% от общо осигурените в страната лица в трудоспособна възраст. Вследствие на кризата в периода до 2012 г. се наблюдава намаление на осигурените лица във всички референтни области, в т.ч. и при мъжете и при жените. Най-голяма заетост през целия период до 2012 г. осигуряват областите София-град, Пловдив, Варна, Бургас и Ст. Загора. В тях през 2012 г. работят по т.с.п. общо 940,3 хил., представляващи 85% от общо осигурените в референтните области и 38,2% от осигурените в страната лица в трудоспособна възраст.

Фиг. 17 Осигурени по трудови и служебни правоотношения лица на 15 – 64-годишна възраст по региони (2008 – 2012 г.), хил.бр.

Източник: НОИ и собствени изчисления

Легенда: 1р. – Плевен; 2р. – Русе; 3р. – Варна; 4р. – Шумен; 5р. – Бургас; 6р. – Ст.Загора; 7р. – Перник; 8р. – София; 9р. – Кърджали; 10р. – Пловдив

По категории персонал в референтните области изменението при осигурените лица в трудоспособна възраст е:

- област Плевен** – осигурените лица намаляват за периода до 2012 г. общо с 11,1 хил. (-21,6%) до **40,1 хил.** през 2012 г.. Намаление се наблюдава във всички квалификационни групи професии с изключение на една („Административен персонал“), в т.ч. по категории е както следва: „Ръководни служители“ - с 218 (-16%) до 1,1 хил.; „Аналитични специалисти“ – със 139 (-10,5%) до 1,2 хил.; „Техници и други приложни специалисти“ – с 959 (-34,5%) до 1,8 хил.; „Административен персонал“ – увеличение от 669 (18%) до 4,4 хил.; „Персонал зает с услуги за населението, охрана и търговия“ – с 9 (-0,1%) до 8 хил.; „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ – с 6 (-1,7%) до 338 ; „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии“ – с 4,1 хил. (-33,2%) до 8,3 хил.; „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия“ – с 1,7 хил. (-20,6%) до 6,5 хил. и „Професии, неизискващи специална квалификация“ – с 4,7 хил. (-36,2%) до 8,3 хил. ;
- област Русе** – осигурените лица намаляват за периода до 2012 г. общо с 13,5 хил. (-20,6%) до **52 хил.** през 2012 г.. Намаление се наблюдава във всички квалификационни групи професии с изключение на една („Аналитични специалисти“), в т.ч. по категории намалението е както следва: „Ръководни служители“ – със 169 (-8,9%) до 1,7 хил.; „Аналитични специалисти“ – увеличение от 254 (13,2%) до 2,2 хил.; „Техници и други приложни специалисти“ – с 278 (-7,5%) до 3,4 хил.; „Административен персонал“ – с 1,5 хил. (-30,6%) до 3,4 хил.; „Персонал зает с услуги за населението, охрана и търговия“ – с 589 (-6,4%) до 8,6 хил.; „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ – с 140 (-31%) до 312 ; „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии“ – с 3,5 хил. (-24,6%) до 10,7 хил.; „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия“ – с 2,8 хил. (-22%) до 10,1 хил. и „Професии, неизискващи специална квалификация“ – с 4,8 хил. (-29,2%) до 11,5 хил. ;
- област Варна** – осигурените лица намаляват за периода до 2012 г. общо с 31,1 хил. (-22,2%) до **109 хил.** през 2012 г.. Намаление се наблюдава във всички квалификационни групи професии

¹ По данни на НОИ, включващи икономическите дейности в секторите от А до J в 28-те области на страната.

- с изключение на една („Аналитични специалисти“) , в т.ч. по категории е както следва: „Ръководни служители“ - с 0,7 хил. (-15,5%) до 3,9 хил.; „Аналитични специалисти“ – увеличение от 0,2 хил. (3,4%) до 6,1 хил.; „Техници и други приложни специалисти“ – с 3,3 хил. (-29,7%) до 7,8 хил.; „Административен персонал“ – с 3 хил. (-20,8%) до 11,5 хил.; „Персонал зает с услуги за населението, охрана и търговия“ – с 1 хил. (-3,4%) до 27,9 хил.; „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ – с 0,2 хил. (-38,3%) до 0,4 хил.; „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии“ – с 8,6 хил. (-36%) до 15,2 хил.; „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия“ – с 6,2 хил. (-33,2%) до 12,6 хил. и „Професии, неизискващи специална квалификация“ – с 8,4 хил. (-26,5%) до 23,4 хил. ;
- **област Шумен** – осигурените лица намаляват за периода до 2012 г. общо с 6,6 хил. (-19,1%) до **28,1 хил.** през 2012 г.. Намаление се наблюдава в половината от квалификационните групи професии, в т.ч. и в последните три категории персонал, в първата категории има увеличение на осигурените лица, а в три от категориите няма промяна за периода до 2012 г. Намалението по категории е както следва: „Административен персонал“ – с 0,7 хил. (-28,6%) до 1,7 хил.; „Персонал зает с услуги за населението, охрана и търговия“ – с 28 (-0,5%) до 5,1 хил.; „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии“ – с 1,4 хил. (-24,8%) до 4,4 хил.; „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия“ – с 1,6 хил. (-25%) до 4,9 хил. и „Професии, неизискващи специална квалификация“ – с 2,9 хил. (-27,4%) до 7,8 хил. ; **Увеличението е в категорията „Ръководни служители“** - с 33 (3,4%) до 1 хил., **а без промяна са:** „Аналитични специалисти“ където осигурените лица са 1,1 хил. през 2012 г., „Техници и други приложни специалисти“ – са 1,6 хил. и „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ – са 0,5 хил.;
  - **област Бургас** – осигурените лица намаляват за периода до 2012 г. общо с 21,7 хил. (-20,3%) до **85,2 хил.** през 2012 г.. Намаление се наблюдава във всички квалификационни групи професии с изключение на три от тях („Аналитични специалисти“, „Техници и други приложни специалисти“ и „Персонал зает с услуги за населението, охрана и търговия“) , в т.ч. по категории е както следва: „Ръководни служители“ - с 0,7 хил. (-15,5%) до 2,5 хил.; „Аналитични специалисти“ – увеличение от 95 (2,9%) до 3,4 хил.; „Техници и други приложни специалисти“ – увеличение от 0,4 хил. (8,6%) до 5,3 хил.; „Административен персонал“ – намаление с 1,7 хил. (-17,9%) до 7,7 хил.; „Персонал зает с услуги за населението, охрана и търговия“ – увеличение от 0,4 хил. (2%) до 23 хил.; „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ – с 0,2 хил. (-26,6%) до 0,6 хил.; „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии“ – с 7,5 хил. (-41,2%) до 10,7 хил.; „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия“ – с 5,6 хил. (-29,3%) до 13,4 хил. и „Професии, неизискващи специална квалификация“ – с 7,1 хил. (-27,7%) до 18,6 хил.;
  - **област Ст.Загора** – осигурените лица намаляват за периода до 2012 г. общо с 13,6 хил. (-13,9%) до **84,3 хил.** през 2012 г.. Намаление се наблюдава във всички квалификационни групи професии с изключение на три от тях („Аналитични специалисти“, „Техници и други приложни специалисти“ и „Персонал зает с услуги за населението, охрана и търговия“) , в т.ч. по категории намалението е както следва: „Ръководни служители“ - с 0,5 хил. (-15,3%) до 2,7 хил.; „Аналитични специалисти“ – увеличение от 0,4 хил. (11,7%) до 4,1 хил.; „Техници и други приложни специалисти“ – увеличение от 1,7 хил. (37,5%) до 6,3 хил.; „Административен персонал“ – с 1,2 хил. (-19,4%) до 5 хил.; „Персонал зает с услуги за населението, охрана и търговия“ – увеличение от 71 (0,6%) до 12,3 хил.; „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ – с 82 (-11,5%) до 0,6 хил. ; „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии“ – с 1,2 хил. (-5,9%) до 19,4 хил.; „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия“ – с 7,6 хил. (-33,2%) до 15,3 хил. и „Професии, неизискващи специална квалификация“ – с 5,3 хил. (-22,2%) до 18,6 хил.;
  - **област Перник** – осигурените лица намаляват за периода до 2012 г. общо с 6,7 хил. (-25%) до **20 хил.** през 2012 г.. Намаление се наблюдава във всички квалификационни групи професии с

изключение на две от тях („Техници и други приложни специалисти” и „Персонал зает с услуги за населението, охрана и търговия”), в т.ч. по категории намалението е както следва: „Ръководни служители” - с 0,4 хил. (-37,4%) до 0,6 хил.; „Аналитични специалисти” – с 0,5 хил. (-40,4%) до 0,7 хил.; „Техници и други приложни специалисти” – увеличение от 0,2 хил. (15,2%) до 1,2 хил.; „Административен персонал” – с 0,7 хил. (-35,4%) до 1,3 хил.; „Персонал зает с услуги за населението, охрана и търговия” – увеличение от 0,2 хил. (4,7%) до 4,5 хил.; „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство” – с 0,04 хил. (-48,4%) до 0,04 хил.; „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчий” – с 2 хил. (-35,7%) до 3,6 хил.; „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия” – с 1,7 хил. (-32,4%) до 3,5 хил. и „Професии, неизискващи специална квалификация” – с 1,8 хил. (-28,8%) до 4,4 хил.;

- **област София** – осигурените лица намаляват за периода до 2012 г. общо с 57,1 хил. (-10,4%) до **491 хил.** през 2012 г.. Намаление се наблюдава във всички квалификационни групи професии с изключение на три от тях („Ръководни служители”, „Аналитични специалисти” и „Персонал зает с услуги за населението, охрана и търговия”), в т.ч. по категории намалението е както следва: „Ръководни служители” – увеличение от 0,8 хил. (2,8%) до 28,9 хил.; „Аналитични специалисти” – увеличение от 8,9 хил. (19%) до 55,8 хил.; „Техници и други приложни специалисти” – с 1,3 хил. (-2,3%) до 53,4 хил.; „Административен персонал” – с 14,3 хил. (-22,4%) до 49,5 хил.; „Персонал зает с услуги за населението, охрана и търговия” – увеличение от 13,4 хил. (14,2%) до 107,5 хил.; „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство” – с 0,4 хил. (-25,3%) до 1,3 хил.; „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчий” – с 21,7 хил. (-29,3%) до 52,3 хил.; „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия” – с 16,3 хил. (-22,3%) до 57 хил. и „Професии, неизискващи специална квалификация” – с 26,2 хил. (-23,6%) до 84,9 хил.;
- **област Кърджали** – осигурените лица намаляват за периода до 2012 г. общо с 4 хил. (-17,1%) до **19,5 хил.** през 2012 г.. Намаление се наблюдава във всички квалификационни групи професии с изключение на една („Аналитични специалисти”), в т.ч. по категории намалението е както следва: „Ръководни служители” - с 0,03 хил. (-5,5%) до 0,5 хил.; „Аналитични специалисти” – увеличение от 0,1 хил. (20%) до 0,6 хил.; „Техници и други приложни специалисти” – с 0,04 хил. (-4,7%) до 0,8 хил.; „Административен персонал” – с 0,4 хил. (-29,7%) до 0,8 хил.; „Персонал зает с услуги за населението, охрана и търговия” – с 0,1 хил. (-2,5%) до 3,6 хил.; „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство” – с 0,1 хил. (-46,1%) до 0,1 хил.; „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчий” – с 1,3 хил. (-26,2%) до 3,6 хил.; „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия” – с 1,3 хил. (-23,3%) до 4,6 хил. и „Професии, неизискващи специална квалификация” – с 1 хил. (-16,1%) до 5,3 хил.;
- **област Пловдив** – осигурените лица намаляват за периода до 2012 г. общо с 23,9 хил. (-12,3%) до **170,9 хил.** през 2012 г.. Намаление се наблюдава във всички квалификационни групи професии с изключение на две от тях („Аналитични специалисти” и „Персонал зает с услуги за населението, охрана и търговия”), в т.ч. по категории намалението е както следва: „Ръководни служители” - с 0,4 хил. (-8,3%) до 4,9 хил.; „Аналитични специалисти” – увеличение от 1 хил. (16,1%) до 7,3 хил.; „Техници и други приложни специалисти” – с 0,5 хил. (-4,1%) до 11,3 хил.; „Административен персонал” – с 3 хил. (-17,8%) до 14 хил.; „Персонал зает с услуги за населението, охрана и търговия” – увеличение от 1,3 хил. (4,4%) до 31,2 хил.; „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство” – с 0,5 хил. (-32,8%) до 1 хил.; „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчий” – с 7,1 хил. (-19,8%) до 28,8 хил.; „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия” – с 4,1 хил. (-11,6%) до 31,2 хил. и „Професии, неизискващи специална квалификация” – с 10,8 хил. (-20,8%) до 41 хил.;

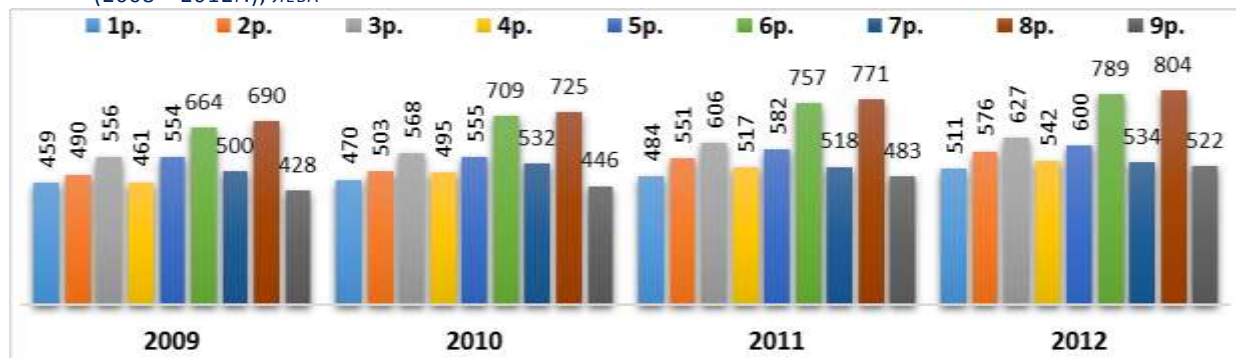
По основните девет категории персонал по НКПД през целият период до 2012г. във всички референтни области осигурените по т.с.п. лица са съсредоточени основно в последните три квалификационни групи професии („Квалифицирани производствени работници и сродни на тях

занаятчийски"; „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия“; „Професии, неизискващи специална квалификация“) и в професията „Персонал, зает с услуги за населението, охрана и търговия“, където през 2012 г. работят вече от над 61% (област София-град) до 86% (област Кърджали) от осигурените по т.с.п. лица в отделните референтни области. Традиционно най-малко осигурени по т.с.п. лица през периода до 2012 г. са категорията персонал „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“, както и в първите три квалификационни групи професии („Ръководни служители“; „Аналитични специалисти“; „Техници и други приложни специалисти“), като в тях са заети близо 21% от общо осигурените в референтните области през 2012 г.

5.2.4. СРЕДЕН МЕСЕЧЕН ОСИГУРИТЕЛЕН ДОХОД НА ЗАЕТИ ПО ТРУДОВИ И СЛУЖЕБНИ ПРАВООТНОШЕНИЯ ЛИЦА ОТ 15 ДО 64 ГОДИШНА ВЪЗРАСТ ПО РЕГИОНИ И ПО КВАЛИФИКАЦИОННИ ГРУПИ ПРОФЕСИИ

Средният осигурителен доход на заетите лица, осигурени по т.с.п. в трудоспособна възраст, нараства непрекъснато през периода до 2012 г. във всички референтни области, основно под влияние на освобождаването по-ниско квалифицираните работници, получаващи по-ниски доходи от труд и оставането на работа на по-високо квалифицираните служители. Наблюдава се и ефекта на „изтласкване“ през периода на кризата, поради свиването на работните места в реалната икономика - хората с по-високо образование и квалификация приемат да вършат и по-нискоквалифицирана работа. През целия период до 2012 г. в 5 от областите СОД е най-висок: София-град, следван от Стара Загора, Варна, Бургас и Пловдив, а най-нисък през целия период си остава в област Кърджали. През целия период до 2012г. само в две от референтните области СОД в тях е по-висок от СОД за страната – област София-град и област Стара Загора. В останалите референтни области СОД е по-нисък от този за страната през годините на периода до 2012 г.

Фиг. 18 СОД на лицата на 15 – 64-годишна възраст, осигурени по трудови и служебни правоотношения, по региони (2008 – 2012г.), ЛЕВА

Източник: НОИ и собствени изчисления

Легенда: 1р. – Плевен; 2р. – Русе; 3р. – Варна; 4р. – Шумен; 5р. – Бургас; 6р. – Ст.Загора; 7р. – Перник; 8р. – София; 9р. – Кърджали; 10р. – Пловдив

По квалификационни групи професии в референтните области СОД на заетите в трудоспособна възраст лица е както следва:

- **област Плевен** – СОД за периода до 2012 г. нараства общо с 89 лв. до 465 лв. през 2012 г. При всички квалификационни групи професии се наблюдава увеличение за периода на СОД, в т.ч. при: „Ръководни служители“ – с 67 лв. до 932 лв.; „Аналитични специалисти“ – с 67 лв. до 735 лв.; „Техници и други приложни специалисти“ – с 119 лв. до 698 лв.; „Административен персонал“ – с 50 лв. до 447 лв.; „Персонал зает с услуги за населението, охрана и търговия“ – с 121 лв. до 373 лв.; „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ – с 108 лв. до 385 лв.; „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчийски“ – с 129 лв. до 523 лв.; „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия“ – с 49 лв. до 505 лв. и „Професии, неизискващи специална квалификация“ – с 60 лв. до 308 лв.;

- **област Русе** – СОД за периода до 2012 г. нараства общо с 124 лв. до 509 лв. през 2012 г. При всички квалификационни групи професии се наблюдава увеличение за преиода на СОД, в т.ч. при: „Ръководни служители” – с 210 лв. до 1118 лв.; „Аналитични специалисти” – с 146 лв. до 816 лв.; „Техници и други приложни специалисти” – с 193 лв. до 763 лв.; „Административен персонал” – с 127 лв. до 534 лв.; „Персонал зает с услуги за населението, охрана и търговия” – с 124 лв. до 375 лв.; „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство” – с 195 лв. до 526 лв.; „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчий” – с 93 лв. до 490 лв.; „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия” – с 106 лв. до 524 лв. и „Професии, неизискващи специална квалификация” – с 93 лв. до 367 лв.;
- **област Варна** – СОД за периода до 2012 г. нараства общо с 96 лв. до 561 лв. през 2012 г. При всички квалификационни групи професии се наблюдава увеличение за преиода на СОД, в т.ч. при: „Ръководни служители” – с 167 лв. до 1158 лв.; „Аналитични специалисти” – с 124 лв. до 911 лв.; „Техници и други приложни специалисти” – с 71 лв. до 795 лв.; „Административен персонал” – с 82 лв. до 517 лв.; „Персонал зает с услуги за населението, охрана и търговия” – с 124 лв. до 396 лв.; „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство” – с 150 лв. до 456 лв.; „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчий” – с 114 лв. до 680 лв.; „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия” – с 85 лв. до 660 лв. и „Професии, неизискващи специална квалификация” – с 87 лв. до 365 лв.;
- **област Шумен** – СОД за периода до 2012 г. нараства общо със 126 лв. до 501 лв. през 2012 г. При всички квалификационни групи професии се наблюдава увеличение за преиода на СОД, в т.ч. при: „Ръководни служители” – с 185 лв. до 1110 лв.; „Аналитични специалисти” – с 189 лв. до 868 лв.; „Техници и други приложни специалисти” – с 190 лв. до 753 лв.; „Административен персонал” – с 110 лв. до 490 лв.; „Персонал зает с услуги за населението, охрана и търговия” – с 146 лв. до 388 лв.; „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство” – с 162 лв. до 481 лв.; „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчий” – с 122 лв. до 560 лв.; „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия” – с 97 лв. до 524 лв. и „Професии, неизискващи специална квалификация” – с 80 лв. до 337 лв.;
- **област Бургас** – СОД за периода до 2012 г. нараства общо с 82 лв. до 536 лв. през 2012 г. При всички квалификационни групи професии се наблюдава увеличение за преиода на СОД, в т.ч. при: „Ръководни служители” – с 109 лв. до 1117 лв.; „Аналитични специалисти” – с 24 лв. до 963 лв.; „Техници и други приложни специалисти” – с 259 лв. до 928 лв.; „Административен персонал” – с 67 лв. до 508 лв.; „Персонал зает с услуги за населението, охрана и търговия” – с 114 лв. до 390 лв.; „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство” – с 77 лв. до 419 лв.; „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчий” – с 102 лв. до 633 лв.; „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия” – с 4 лв. до 596 лв. и „Професии, неизискващи специална квалификация” – с 73 лв. до 348 лв.;
- **област Ст. Загора** – СОД за периода до 2012 г. нараства общо с 176 лв. до 679 лв. през 2012 г. При всички квалификационни групи професии се наблюдава увеличение за преиода на СОД, в т.ч. при: „Ръководни служители” – с 144 лв. до 1190 лв.; „Аналитични специалисти” – с 184 лв. до 995 лв.; „Техници и други приложни специалисти” – с 431 лв. до 1096 лв.; „Административен персонал” – с 161 лв. до 582 лв.; „Персонал зает с услуги за населението, охрана и търговия” – с 133 лв. до 394 лв.; „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство” – с 135 лв. до 456 лв.; „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчий” – с 170 лв. до 785 лв.; „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия” – с 187 лв. до 808 лв. и „Професии, неизискващи специална квалификация” – с 103 лв. до 392 лв.;
- **област Перник** – СОД за периода до 2012 г. нараства общо с 64 лв. до 483 лв. през 2012 г. При всички квалификационни групи професии се наблюдава увеличение за преиода на СОД с изключение на две от тях („Аналитични специалисти” и „Квалифицирани работници в

селското, горското, рибното и ловното стопанство"), в т.ч. увеличението е: „Ръководни служители” – с 168 лв. до 1024 лв.; „Аналитични специалисти” – намаление от 131 лв. до 750 лв.; „Техници и други приложни специалисти” – увеличение с 84 лв. до 704 лв.; „Административен персонал” – с 111 лв. до 494 лв.; „Персонал зает с услуги за населението, охрана и търговия” – с 123 лв. до 363 лв.; „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство” – намаление от 294 лв. до 537 лв.; „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии” – увеличение с 64 лв. до 565 лв.; „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия” – с 81 лв. до 520 лв. и „Професии, неизискващи специална квалификация” – с 59 лв. до 315 лв.;

- **област София** – СОД за периода до 2012 г. нараства общо с 173 лв. до 752 лв. през 2012 г. При всички квалификационни групи професии се наблюдава увеличение за периода на СОД, в т.ч. при: „Ръководни служители” – с 221 лв. до 1418 лв.; „Аналитични специалисти” – с 244 лв. до 1338 лв.; „Техници и други приложни специалисти” – с 156 лв. до 1027 лв.; „Административен персонал” – с 141 лв. до 668 лв.; „Персонал зает с услуги за населението, охрана и търговия” – с 154 лв. до 510 лв.; „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство” – с 78 лв. до 426 лв.; „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии” – с 122 лв. до 661 лв.; „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия” – с 124 лв. до 697 лв. и „Професии, неизискващи специална квалификация” – с 110 лв. до 418 лв.;
- **област Кърджали** – СОД за периода до 2012 г. нараства общо с 120 лв. до 459 лв. през 2012 г. При всички квалификационни групи професии се наблюдава увеличение за периода на СОД, в т.ч. при: „Ръководни служители” – с 171 лв. до 1061 лв.; „Аналитични специалисти” – с 111 лв. до 754 лв.; „Техници и други приложни специалисти” – с 179 лв. до 759 лв.; „Административен персонал” – с 115 лв. до 492 лв.; „Персонал зает с услуги за населението, охрана и търговия” – с 140 лв. до 393 лв.; „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство” – с 125 лв. до 351 лв.; „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии” – с 77 лв. до 470 лв.; „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия” – с 133 лв. до 486 лв. и „Професии, неизискващи специална квалификация” – с 101 лв. до 328 лв.;
- **област Пловдив** – СОД за периода до 2012 г. нараства общо с 117 лв. до 512 лв. през 2012 г. При всички квалификационни групи професии се наблюдава увеличение за периода на СОД, в т.ч. при: „Ръководни служители” – с 192 лв. до 1090 лв.; „Аналитични специалисти” – с 172 лв. до 861 лв.; „Техници и други приложни специалисти” – с 181 лв. до 800 лв.; „Административен персонал” – с 99 лв. до 502 лв.; „Персонал зает с услуги за населението, охрана и търговия” – с 125 лв. до 383 лв.; „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство” – с 106 лв. до 386 лв.; „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии” – с 123 лв. до 590 лв.; „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия” – с 87 лв. до 524 лв. и „Професии, неизискващи специална квалификация” – с 80 лв. до 331 лв.;

В първите три квалификационни групи професии от референтните области СОД е най-висок. В референтните области през целия период СОД е **най-нисък в две от** професионално-квалификационните групи, които се свързват с ниско образование и ниска квалификация на наетите по т.с.п. лица – „Професии, неизискващи специална квалификация” следвана от „Персонал, зает с услуги за населението, охрана и търговия”. **Разликите между най-високия и най-ниския доход по квалификационни групи професии е около 3 пъти за всички референтни области (разликата между доходите на ръководните служители и доходите за неизискващи специална квалификация професии в тях е около 3 пъти).**

През периода до 2012 г. СОД на лицата в трудоспособна възраст, заети по т.с.п., във всички референтни области по квалификационни групи професии нараства с изключение на една от тях (област Перник) в която СОД намалява за периода в 2 от категориите персонал („Аналитични специалисти” – със 131 лв. и „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство” – с 294 лв.).

Раздел 6. АНАЛИЗ НА МЛАДЕЖКАТА ЗАЕТОСТ И НА СРЕДНИЯТ МЕСЕЧЕН ОСИГУРИТЕЛЕН ДОХОД

6.1. СЪСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ НА ЗАЕТИТЕ ДО 25 Г. ВЪЗРАСТ ЛИЦА, ОСИГУРЕНИ ПО ТРУДОВИ И СЛУЖЕБНИ ПРАВООТНОШЕНИЯ И НА СРЕДНИЯ МЕСЕЧЕН ОСИГУРИТЕЛЕН ДОХОД ОБЩО ЗА СТРАНАТА.

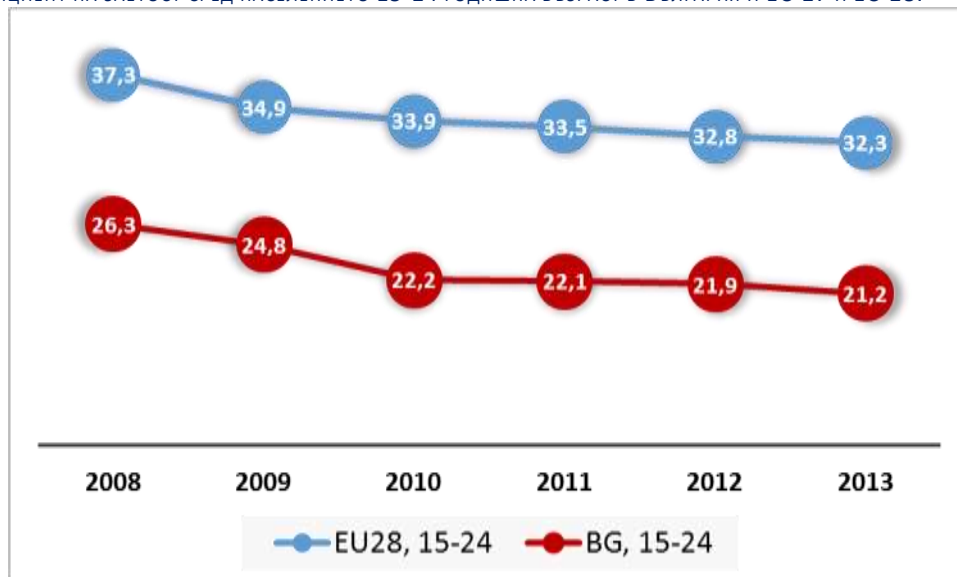
6.1.1. ЗАЕТИ ЛИЦА ДО 25 ГОДИШНА ВЪЗРАСТ

Най-пострадали от кризата се оказват младите хора. В България се наблюдава тенденция на непрекъснато намаляване на общия брой на зетите от възрастовата група 15-24г., като със настъпването на кризата през 2008 г. те намаляват с 98,1 хил. до 164,5 хил. за 2013г., представляващо спад от цели 37,4%, докато в ЕС-27 спадът е само 18,9%, а в ЕС-28 е 19,1%, т.е. кризата се отразява значително по-тежко върху заетостта на младите хора на пазара на труда у нас. За 2013 г. спрямо 2012 г. спадът при младите хора е с цели 7,7% при спад от 3% за ЕС-27 и -28.

Делът на младите хора в групата на зетите 15-64 годишна възраст намалява непрекъснато през целия период (за 2008 г. делът им е 7,9%, докато през 2013 г. е вече 5,7%). Спрямо ЕС-27 техният дял намалява по-бързо (с 2,2 п.п. до 5,7% у нас, а в ЕС-27 е с 1,7 п.п. от 10,3% на 8,6%).

Заетостта на младите хора у нас е по-ниска и спада по-бързо от тази за Европейския съюз. Коефициентът на заетост /КЗ/ при младите хора от началото на криза през 2008 г. намалява, като намалението за България е с 5,1 п.п. от 26,3% до 21,2% за 2013 г. при намаление от 4,9 п.п. до 32,5% за ЕС-27 и с 5 п.п. до 32,3 на сто в ЕС-28. През 2013 г. разликата в заетостта при 15-24 годишните в ЕС-27 е с цели 11,3 п.п. по-висока от тази в България.

Фиг. 19 Коефициент на заетост сред населението 15-24 годишна възраст в България и ЕС-27 и ЕС-28.

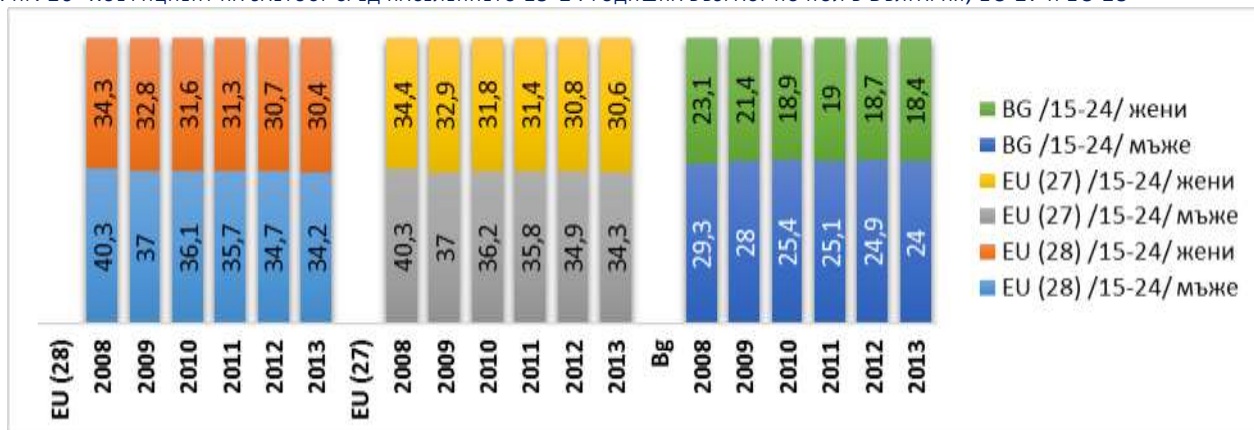
Източник: Евростат; 12-02-2014

И при мъжете и при жените до 25 години от началото на кризата през 2008 г. се наблюдава непрекъснат спад в заетостта. В България през 2013 г. коефициентът на заетост при мъжете е 24% и е с повече от 10 п.п. по-нисък от този в ЕС-27 и в ЕС-28, (34,3% и 34,2%). При жените заетостта у нас също е по-ниска отколкото в ЕС-27 и ЕС-28. За България КЗ при жените е само 18,4% за 2013 г., докато в ЕС-27 е 30,6%, а в ЕС-28 е 30,4%.

Зетите мъже до 25 г. в България намаляват за периода с 54,8 хил. (36,5%) до 95,3 хил. през 2013 г., а при жените намалението е с 43,3 хил. (38,5%) до 69,2 хил. На едногодишна база за 2013 г.

намалението при мъжете е по-голямо отколкото при жените. При мъжете то е с 8,7 хил. (8,4%), а при жените – с 5,1 хил. (6,9%), докато в ЕС-28 спадът е само 3,3% при мъжете и 2,7% при жените.

Фиг. 20 Коефициент на заетост сред населението 15-24 годишна възраст по пол в България, ЕС-27 и ЕС-28

Източник: Евростат; 12-02-2014

Ефектът на кризата върху заетостта при младежите в България е аналогичен на този в целия ЕС, но по-остро изразен. Европейският съюз и България разработват и прилагат редица програми и мерки за ограничаване загубата на работа сред младите хора. В България, обаче, програмите и мерките се оказват по-слабо ефективни като през 2013 г. намалението в заетостта за една година е почти двойно спрямо ЕС-28. (за България заетостта намалява с цели 0,9 п.п. от 24,9 % на 24%, докато за ЕС-28 намалението е само с 0,5 п.п. от 34,7% на 34,2%).

ТАБЛИЦА 77 Общо заети лица 15-24 годишна възраст и коефициент на заетост по пол в България, ЕС-27 и ЕС-28, (в хил.бр. и %)

	2008 г.		2009 г.		2010 г.		2011 г.		2012 г.		2013 г.	
	хил.бр.	КЗ /%/	хил.бр.	КЗ /%/	хил.бр.	КЗ /%/	хил.бр.	КЗ /%/	хил.бр.	КЗ	хил.бр.	КЗ /%/
ЕС28	22 585,6	37.3	20 915,2	34.9	20 041,7	33.9	19 534,1	33.5	18 839,3	32,8	18 267,7	32.3
ЕС27	22 444,2	37.4	20 782,2	35.0	19 921,5	34.0	19 431,3	33.7	18 751,6	32.9	18 193,1	32.5
БГ	262,6	26.3	240,0	24.8	207,4	22.2	190,2	22.1	178,3	21.9	164,5	20.6
мъже												
ЕС28	12 380,4	40.3	11 263,8	37.0	10 848,9	36.1	10 575,8	35.7	10 184,7	34.7	9 848,4	34.2
ЕС27	12 291,0	40.3	11 178,2	37.0	10 773,4	36.2	10 511,4	35.8	10 129,5	34.9	9 803,5	34.3
БГ	150,1	29.3	139,0	28.0	121,3	25.4	110,7	25.1	104,0	24.9	95,3	24.0
жени												
ЕС28	10 205,2	34.3	9 651,4	32.8	9 192,7	31.6	8 958,3	31.3	8 654,6	30.7	8 419,4	30.4
ЕС27	10 153,3	34.4	9 604,0	32.9	9 148,1	31.8	8 919,9	31.4	8 622,1	30.8	8 389,6	30.6
БГ	112,5	23.1	101,0	21.4	86,1	18.9	79,5	19.0	74,3	18.7	69,2	18.4

Източник: Евростат; 12-02-2014

6.1.2. БЕЗРАБОТНИ ЛИЦА ДО 25 ГОДИШНА ВЪЗРАСТ И КОЕФИЦИЕНТ НА БЕЗРАБОТИЦА

Броят на безработните млади хора в България от началото на кризата продължава да се увеличава и през 2013 г. достига вече до 65,1 хил., докато през 2008 г. те са били само 38,3 хил.. За целият период безработните 15-24 г. се увеличават с 26,8 хил., което представлява ръст от цели 70% за България, докато ръстът на безработните млади хора за ЕС-27 е 32% и 33% за ЕС-28. Българският пазар на труда е по-малък и по-ограничен, поради което е и по-чувствителен на икономическите промени и прилаганите политики.

През целия период броя на безработните жени и мъже до 25 годишна възраст нараства непрекъснато. Безработните мъже за 2013 г. достигат до 41,2 хил. и са значително повече от безработните жени – 23,9 хил., докато през 2008 г. мъжете са 23,9 хил., а жените – 14,4 хил. Делът на мъжете в общо безработните млади хора до 25 г. е 62,4% и е почти двойно по-висок от дела на жените – 37,6%.

Мъжете без работа до 25 г. за първите два месеца на 2014 г. се задържат на 40 хил., чийто дял е 65% от всички безработни млади хора, а жените са 22 хил. с дял от 35%. В ЕС-27 и ЕС-28 безработните мъже са 55%, а жените са 45% от общо безработните млади хора в ЕС. В България безработните мъже са по-засегнатата част от всички безработни млади хора, докато за ЕС-27 и -28 разликата между безработните мъже и жени е по-малка, което показва че в България мъжете в тази възрастова група намират по трудно работа, спрямо безработните мъже в ЕС 27 и ЕС-28.

Разликата за периода между безработните мъже и жени в България нараства от 9,5 хил. на 17,4 хил. през 2012 г. и на 17,3 хил. през 2013 г. повече безработни мъже., а през първите два месеца на 2014 г. е 18 хил. в полза на мъжете.

ТАБЛИЦА 78 БЕЗРАБОТНИ ЛИЦА 15-24 ГОДИШНА ВЪЗРАСТ И КОЕФИЦИЕНТ НА БЕЗРАБОТИЦА ПО ПОЛ (2008 – 2013 г.) (в хил.бр. и %)

	2008 г.		2009 г.		2010 г.		2011 г.		2012 г.		2013 г.		м.2-2014	
	хил.бр.	КБ%/	хил.бр.	КБ%/	хил.бр.	КБ%/	хил.бр.	КБ%/	хил.бр.	КБ%/	хил.бр.	КБ%/	хил.бр.	КБ%/
ЕС28	4 180,1	15,6	5 201,3	19,9	5 311,4	20,9	5 313,5	21,4	5 589,8	22,9	5 552,0	23,3	5 392	22,9
ЕС27	4 140,4	15,6	5 156,8	19,9	5 253,1	20,9	5 255,5	21,3	5 523,5	22,8	5 478,1	23,1	5 319	22,7
БГ	38,3	12,7	46,2	16,2	62,5	23,2	63,5	25,0	69,7	28,1	65,1	28,4	61	28,4
мъже														
ЕС28	2 291,9	15,6	2 986,5	21,0	2 997,9	21,7	2 961,7	21,9	3 127,9	23,5	3 096,0	23,9	2 992	23,4
ЕС27	2 271,6	15,6	2 960,8	20,9	2 963,8	21,6	2 926,1	21,8	3 087,5	23,4	3 053,2	23,7	2 952	23,2
БГ	23,9	13,7	30,0	17,8	38,6	24,1	38,9	26,0	43,5	29,5	41,2	30,2	40	30,5
жени														
ЕС28	1 888,2	15,6	2 214,8	18,7	2 313,5	20,1	2 351,7	20,8	2 461,9	22,1	2 456,0	22,6	2 401	22,3
ЕС27	1 868,8	15,5	2 196,1	18,6	2 289,3	20,0	2 329,3	20,7	2 436,0	22,0	2 424,9	22,4	2 367	22,2
БГ	14,4	11,4	16,2	13,8	23,9	21,7	24,6	23,6	26,1	26,0	23,9	25,7	22	25,1

Източник: Евростат: 07-04-2014

Безработицата у нас от началото на кризата през 2008 г. непрекъснато нараства сред младите хора до 25 годишна възраст. Коефициентът на безработица /КБ/ при 15-24 годишните е 28,4% през 2013 г. за България, а за ЕС-28 е по-нисък - 23,3% или у нас безработицата е с цели 5,1 п.п. по-висока спрямо тази в ЕС-28.

За периода до 2013 г. безработицата у нас нараства с цели 15,7 п.п. от 12,7% до 28,1%, а за ЕС-28 нарастването е двойно по-слабо спрямо това в България – само със 7,7 п.п. от 15,6 % до 23,3%.

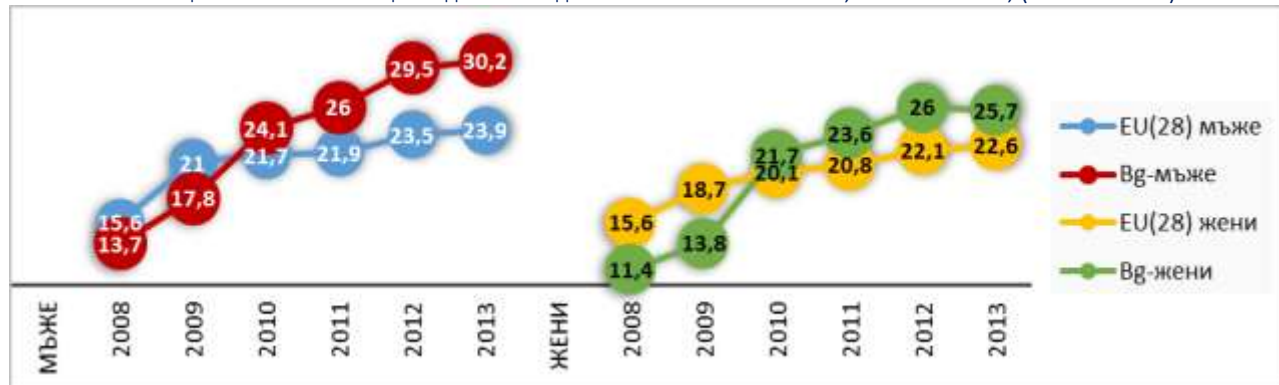
- КБ при мъжете до 25 г. нараства с 16,5 п.п. от 13,7% до 30,2% в България, а за ЕС-28 – е с 8,3 п.п. от 15,6% до 23,9%.
- КБ при жените у нас нараства с 14,3 п.п. от 11,4% до 25,7%, докато за ЕС-28 е двойно по-ниско – само със 7 п.п. от 15,6% до 22,6%.
- Безработицата при жените 15-24 г. през целият период остава по-ниска от тази при мъжете от същата възрастова група.
- В България 2010 г. се отразява най-тежко на младите хора. Безработицата сред тях бележи най-голямо нарастване, след което се наблюдава забавяне в тенденцията на нарастването й, като за 2013 г. е вече само 0,3 п.п. до 28,4%, докато за ЕС-28 изменението е по-плавно.

В началото на 2014 г. тенденцията на нарастване на безработицата продължава и остава по-висока от безработицата сред младите хора в ЕС-28. През първите два месеца безработицата сред тях нараства спрямо съответните месеци на 2013 г. (с 0,5 п.п. от 27,9% на 28,4% за м.януари и с 0,6 п.п. от 27,3% на 28,4% за м.февруари).

- КБ за мъжете до 25 г. остава по-висок от този за жените през първите два месеца на 2014 г. Както общият КБ, така и КБ при мъжете и при жените остава по-висок от съответния КБ за ЕС-28.
- КБ за мъжете е 30,5% за м.февруари 2014 г. и е по-висок от този на жените – 25,1% за първото тримесечие на 2013 г., докато за ЕС-20 КБ за мъжете е 23,4% при 22,3% за жените.

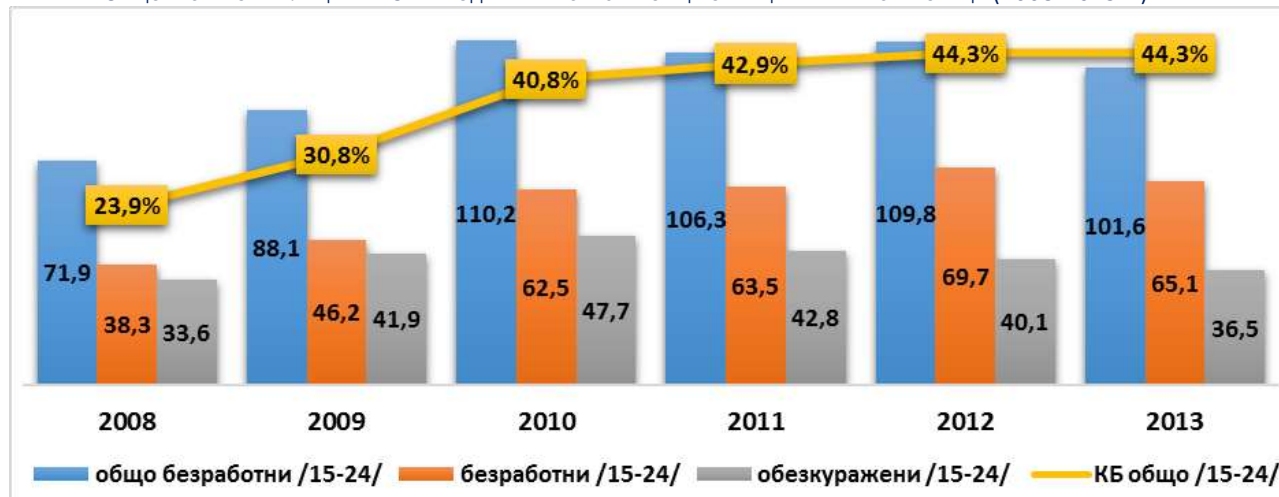
Фиг. 21 Коефициент на безработица сред 15-24 годишните по пол в България, ЕС-27 и ЕС-28, (2008-2013 г.)

Източник: Евростат: 12-02-2014

Обезкуражените лица от възрастовата група 15-24 г. през 2013 г. достига до 36,5 хил. Общо безработните и обезкуражени лица през 2013 г. са вече 101,6 хил., а КБ_{общо} е 44,3% сред младите хора. За периода 2008 – 2013 г. коефициентът на обща безработица сред младите хора нараства двойно (с цели 20,4 п.п. от 23,9% през 2008 г. на 44,3% за 2013 г.), като темпът на нарастване след 2010 г. се забавя. Нарастването на общата безработица е следствие, както на нарастването на броя на общо безработните младежи (от 71,9 хил. на 101,6 хил), така и на намалението на работната сила сред тях (от 300,9 хил. на 229,6 хил.).

Фиг. 22 Общо безработни лица на 15-24 годишна възраст и общ коефициент на безработица (2008-2013 г.)

Източник: НСИ

По данни на НОИ в **зависимост от осигурителният стаж** безработните лица с осигурителен стаж до 3 години с право на обезщетение за безработица са най-много, като през 2013 г. те представляват 25,6%. (30,1 хил.) от всички безработни лица с ПОБ, въпреки, че срокът на обезщетение при тях е най-кратък (само 4 месеца). Това са предимно млади хора, при които професионалният опит липсва. Това оказва сериозна трудност при намирането на работа и в същото време увеличава риска от оставане без работа².

² ДЪРЖАВНОТО ОБЩЕСТВЕНО ОСИГУРЯВАНЕ ПРЕЗ 2012 г., публикация на НОИ, София, 2013 г.

6.1.2.1. Младежи до 25 годишна възраст, които са нито в заетост, нито в обучение

През последните години особено внимание се обръща на проблема с безработицата сред младите хора, върху които световната криза оказва най-неблагоприятно влияние. Икономиките изпитаха големи затруднения, което доведе до силно ограничаване на възможностите на младите хора за трудова реализация. Нараства и броят на младите хора, които са нито в заетост, нито в обучение (НЕЕТ). През 2013 година по данни на Евростат в ЕС-28 13% от младежите на 15-24 г. нито работят нито учат, а в България този процент е значително по-висок – 21,6%. Освен, че са изложени на по-голям риск от безработица в бъдеще, тези млади хора също така са застрашени в по-голяма степен от социално изключване и бедност.

През периода 2008-2013 г. делът на младежите до 25г., които нито работят, нито учат (незаети младежи) се увеличава двойно по-бързо в България – с 4,2 п.п. (от 17,4% на 21,6%) при 2,1 п.п. (от 10,7% на 13%) за ЕС-28, но на едногодишна основа през 2013 г. за България техният дял нараства с 0,1 п.п., докато в ЕС-28 е налице вече намаление от 0,1 п.п.

Делът на **безработните младежи** (тези които са били наети, но в последствие освободени по една или друга причина) през 2013 г. достига 7,3% за България, а в ЕС-28 е по-нисък – 6,9%. За България от началото на кризата през 2008 г. този дял нараства двойно по-бързо отколкото в ЕС-28 (за България е с 3,8 п.п. , докато в ЕС-28 е с 1,9 п.п.). Делът на **неактивните младежи** в България също е двойно по-висок от този за ЕС-28, но и в България и в ЕС-28 той нараства по-слабо отколкото този на безработните младежи. За България нарастването е с 0,4 п.п. (от 13,9% на 14,3%), докато в ЕС-28 е само с 0,2 п.п. (от 5,9% на 6,1%).

Делът на **младежите търсещи работа** у нас през 2013 г. е 13,2% и намалява за една година с 0,1 п.п. докато за ЕС-28 той остава непроменен – 9,6%. **Нежелаещите да работят младежи** през 2013 г. представляват 8,4% , като за една година увеличението е с 0,1 п.п., а в същото време за ЕС-28 се наблюдава намаление от 0,1 п.п. до 3,4%.

Неактивността и незаинтересоваността, нежеланието за работа у младите хора у нас е много по-голямо и това до голяма степен е под влиянието на различни причини, една от които е липсата на умения и знания у напусналите по-рано образователната система. Друга причина е трудният преход от образование към заетост, поради липсата на професионален опит, което води до обезверяването им. Често нереалистичните очаквания на младежите за по-високо заплащане на техния труд несъобразявайки се с количеството и качеството на вложения от тях труд и приносят им за предприятието е причина за тяхната неактивност.

Множество млади хора, търсещи работа, попадат в сивия сектор на икономиката или намират епизодично работа, като са склонни да приемат каквато и да е работа – най-често почасова или временна. Трудността при тях е наемането на постоянна работа, особено за младежите с по-ниско образование, които в условията на икономическа криза намират много по-трудно работа и много по-трудно се реализират на пазара на труда от младежите с по-висока степен на образование.

ТАБЛИЦА 79 Незаети лица на 15-24 годишна възраст (2008-2013 г.), %

	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2011 г.	2012 г.	2013 г.	2013/2008	2013/2012
Всичко								
ЕС-28	10,9	12,4	12,8	12,9	13,1	13,0	2,1	-0,1
БГ	17,4	19,5	21,8	21,8	21,5	21,6	4,2	0,1
от тях:								
Безработни младежи								
ЕС-28	5,0	6,4	6,5	6,6	6,9	6,9	1,9	0,0
БГ	3,5	4,4	6,2	6,6	7,5	7,3	3,8	-0,2
Неактивни младежи								
ЕС-28	5,9	6,0	6,3	6,3	6,2	6,1	0,2	-0,1
БГ	13,9	15,1	15,7	15,2	14,0	14,3	0,4	0,3
от тях:								

	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2011 г.	2012 г.	2013 г.	2013/2008	2013/2012
Младежи търсеци работа								
ЕС-28	7,4	8,9	9,2	9,3	9,6	9,6	2,2	0,0
БГ	8,2	10,1	12,6	12,9	13,3	13,2	5,0	-0,1
Младежи които не желаят да работят								
ЕС-28	3,5	3,5	3,6	3,6	3,5	3,4	-0,1	-0,1
БГ	9,2	9,3	9,2	8,9	8,3	8,4	-0,8	0,1

Източник: Евростат: 10-04-2014

6.1.2.2. Политики за справяне с безработицата при младежите

Младите хора са обект на особени грижи от страна на ЕС и националните правителства за намаляване на безработицата сред тях. Предприети бяха конкретни мерки за справяне с младежката безработица на европейско и национално ниво. България прие и няколко основни документа, сред които и Национална стратегия за младежта 2010-2020 г., Закон за младежта, Национална инициатива „Работа за младите хора в България 2012-2013 г.“ В изпълнение на препоръката на Съвета за създаване на гаранция за младежта се разработи Национален план за изпълнение и мониторинг на Гаранцията за младежта 2014-2020 г. Направиха се и редица промени в Закона за насърчаване на заетостта с оглед стимулиране наемаването на младежите на работа, за осигуряване на места за стажуване и за чиракуване, за наемане на младежи до 29г., без опит, като държавата поема част от осигуровките на лицето за период от 6 м. до 18 м. Предвижда се и заплащане на настойника, който поема обучението на младия човек³.

За справяне с младежката безработица основни инициативи са така наречените „Възможности за младежта“ и „Преосмисляне на образованието“. Едни от мерките, които нашата страна предприе са:

- През 2012 г. с постановление на Министерски съвет се прие национално споразумение "Първа работа" между правителството на Република България и социалните партньори, като целта е с обединени усилия да се подпомогне по-лесното включване на пазара на труда на младите хора чрез осигуряване на първа работа и професионална реализация.
- Да се насърчат работодателите да наемат хора до 29-годишна възраст, като за целта държавата поема половината от осигуровките на наетото лице в срок до 18 месеца, като условието е младежът да остане още 1 година на работа.
- Осигуряване на места за висококачествено чиракуване и насърчаване на занаятчиите да обучават млади хора, като това ще доведе до придобиване на занаята от младия човек и ще му даде по-добър старт в живота.
- Насърчаване на качествено провеждане на стажове в компании и институции с утвърдени стандарти.
- За включването в пазара на труда на неактивните и обезкуражени младежи и тези които нито учат, нито работят се осъществява и посредством създадената Национална програма „Активирание на неактивни лица“. Целта на програмата е чрез групово или индивидуално консултиране, младежите да се регистрират в Бюрата по труда. Така младите хора биха могли по лесно да намерят подходяща работа или да им бъде предоставено обучение. От есента на 2013г. в бюрата по труда са назначени психолози и т.н. мениджъри на случай. Целта им е да консултират и разрешават казуси при безработните лица. Самите те са назначени по програма „Активирание на неактивни лица“, като преди това и те са били безработни.
- С програмите "Аз мога" и "Аз мога повече" се предоставят ваучери за придобиване на ключови компетентности и професионална квалификация и на работещите младежи. Ефектът от тази мярка е повишаване на уменията и конкурентоспособността. Близо 7000 младежи са включени в програмата за 2013 г.

³ Закон за насърчаване на заетостта

Мерките за подкрепа на ЕС, обикновено включват субсидии за заплати, помощ при търсене на работа, стажове и допълнително обучение, като понякога се съпътстват от реформи за намаляване на сегментацията на пазара на труда. Според политиката на ЕС, трябва да се предоставят гаранции за младежите⁴. Тя следва да бъде приложена посредством цялостна и единна схема, която гарантира, че младите хора получават добро предложение за работа, продължаване на образованието, чиракуване или стаж в рамките на четири месеца след като напуснат училище или останат без работа. България започна да прилага тази политика от началото на 2014 г.

Политиката по провеждане на гаранции за младежта включва някои от следните мерки: Изграждане на партньорски подход, намеса на ранен етап и мерки за активизиране на младежите, които да им помогнат по лесно да се интегрират на пазара на труда, използване на структурните фондове на ЕС, оценка и постоянство, усъвършенстване на схемата и експедитивното ѝ прилагане и други. Важна стъпка в прилагането на политиките за гаранции за младите хора е и Насърчаването на национални партньорства между представителите на бизнеса, органите отговарящи за образованието и заетостта, социалните партньори, бюра по труда и ЕСФ, Това ще облекчи процедурите по намирането на стажове, чиракуване или работа. Комисията предоставя възможност на държавите членки сами да определят институционалната рамка за осигуряването на такава гаранция⁵.

Европейски съвет взе решение да прикани всички страни членки с безработица при младежите над 25% да разработят национални планове за **Европейска гаранция за младежта** /youth guarantee/. Въпреки че препоръката не е правно обвързващ акт, България също създаде такава гаранция по препоръка на Съвета на Европа. През 2014 г. приоритет на правителството на Р. България е справянето с младежката безработица, чрез изготвяне на национален план за действие. Министерският съвет на Р. България със свое решение от 18 декември 2013 г. прие „Национален план за изпълнение на Европейската гаранция за младежта 2014-2020 г.“⁶.

Според гаранцията за младежта, всеки младеж на възраст до 25 г., който в момента не учи и не работи, може да се включи в тази инициатива. Това автоматично му дава право на добро предложение за работа, продължаване на обучението, чиракуване или стаж в рамките на 4 месеца след като е напуснал системата на образованието или е останал без работа.

Младежите, които искат да се включат в тази инициатива могат да се обърнат за помощ към бюрата по труда, където се предоставят редица услуги, като: професионално ориентиране; стажански програми; обучение за придобиване на професионална квалификация и/или ключови компетентности, търсени на пазара на труда; подкрепа за стартиране на собствен бизнес - само за високо образовани и с добри бизнес идеи и други. Специално внимание се обръща на младежи, които са с ниско образование или преждевременно са отпаднали от образователната система.

Гаранцията за младежта следва да бъде предоставена на младите хора при регистрирането им в службата по заетостта, а за неработещите, неучещите и необучаващите се младежи, които не са

⁴ Препоръка на Съвета от 22.04.2013 г. за създаване на гаранция за младежта, Официален вестник на Европейския съюз, 26.04.2013 г., с120/1;

⁵ За разработването на раздела за политиките за справяне с безработицата при младежите са ползвани източниците (1. Препоръка на Съвета от 22.04.2013 г. за създаване на гаранция за младежта, Официален вестник на Европейския съюз, 26.04.2013 г., с120/1; 2. Преход към заетост на младите хора, Съобщение на Европейската комисия до Европейския парламент, Съвета, Европейския икономически и социален комитет и Комитета на регионите, Брюксел, 05.12.2012 г., COM (2012) 727 финал; 3. Младежта в движение, Инициатива за разгръщане на потенциала на младите хора с цел постигане на интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж в Европейския съюз, Съобщение на Европейската комисия до Европейския парламент, Съвета, Европейския икономически и социален комитет и Комитета на регионите, Брюксел, 15.09.2010 г., COM (2010) 477 финал; 4. Да обединим усилията си в подкрепа на младите хора в Европа. Призив за действия срещу младежката безработица, Съобщение на Европейската комисия до Европейския парламент, Съвета, Европейският съвет, Европейския икономически и социален комитет и Комитета на регионите, Брюксел, 19.06.2013 г., COM (2013) 447 финал; 5. Инициатива „Възможности за младежта“, Съобщение на Европейската комисия до Европейския парламент, Съвета, Европейския икономически и социален комитет и Комитета на регионите, Брюксел, 20.12.2011 г., COM (2011) 933 финал; 6. Инициатива за младежка заетост, Съобщение на Европейската комисия до Европейския парламент, Съвета, Европейския икономически и социален комитет и Комитета на регионите, Страсбург, 12.03.2013 г., COM (2013) 144 финал; 7. Интегрирана програма за насърчаване на младите хора „България на бъдещето“, КНСБ; 8. Информация относно някои макроикономически показатели, Доклад на правителството на Марин Нейков, април 2013 г.; 9. Закон за насърчаване на заетостта; 10. Доклад на Световната банка, юни 2013 г.; 11. FRAMEWORK OF ACTIONS ON YOUTH EMPLOYMENT, European Social Partners (ETUC, BUSINESSEUROPE, UEAPME and CEEP), 11 юни 2013.

⁶ Национален план за изпълнение на Европейската гаранция за младежта 2014-2020 г.

регистрирани в бюрата по труда, държавите-членки следва да определят съответния отправен момент за нейното предоставяне в рамките на същия четиримесечен срок.

За изпълнение на младежката гаранция за периода 2014-2020 г. ще бъдат отпуснати 6 млрд. евро общо. За България - 100 млн. евро.

Предвижда се поетапно реализиране на националната гаранция за младежта у нас, като за регистрираните младежи в бюрата по труда предложението се отправя в рамките на 4 месеца от регистрирането им, а при нерегистрираните младежи – информацията за възможностите ще се предоставя в срок до един месец след идентифицирането им от институцията или организацията, която ще осъществява тяхното активиране.

У нас се създаде Координационен съвет за изпълнение и мониторинг на Националният план за изпълнение на Европейската гаранция за младежта 2014-2020 г.⁷, в чиито състав се включват представители на държавни институции, на социалните партньори, на местната власт (общините) и на младежки организации, под председателството на министъра на труда и социалната политика (Заповед № РД01-31 от 20.01.2014 г. на МТСП); прие се и правилник за неговата дейност в изпълнение на т.2.2. от Плана⁸.

Предстои и подписване на „Национално рамково споразумение“ от институциите и организациите, ангажирани с реализацията на Плана, с което се конкретизират задачите на всяка една от страните по споразумението⁹.

Друга мярка която силно се препоръчва от европейската комисия е така наречената **дуална система**. Дуалната система е специфичен модел за професионално обучение, който поставя акцент върху практическото усвояване на професия чрез работа. Учебното време при дуалната система се разделя между обучение по теория в професионално училище и работа във фирма. С този модел се елиминира проблемът с липсата на стаж, който пречи на младите хора да намерят работа по желаната професия веднага след завършване на училище.

"Зелена икономика" е друга мярка, която предстои Европейската комисия да приеме през 2014 г. - съобщение за създаване на работни места, в т.н. "Зелена икономика".

В заключение трябва да се отбележи фактът, че безработицата при младежите е двойно по голяма спрямо този показател при средната възраст. Инвестирането в човешкия капитал на всички европейци и особено на младите създава условия и перспективи за: постигне на устойчив растеж на страните; сигурност за заетост и осигуряване на доходи от труд; улесняване на прехода от обучение към работа; мобилност на пазара на труда. Младите хора намират много по-трудно работа, поради липса на достатъчно опит и квалификация. В условията на криза работодателите предпочитат да запазват по-възрастния и по-опитен кадър, поради което младите хора първи губят работата си. Проблемът с безработните младежи идва и от факта, че много често търсенето на кадри с определена квалификация и образование не отговаря на предлаганите. В целия ЕС 7,5 млн. младежи нито работят нито учат. А 30,1% на същата възраст до 25г. са били без работа повече от 20 месеца. В България повече от 25% от българите до 25г. са без работа, младежката безработица в България е една от най-високите в ЕС, всеки шести безработен над 20 години никога не е започвал работа, а 46% от вишистите завършили за периода 2009-2012г. работят на позиция изискваща по ниска степен на образование.¹⁰ Отчитайки ситуацията, Европейската Комисия неколккратно призовава страните-членки да приложат мерки и гаранции за младежта и да проведат адекватни политики за намаляване броя на безработните млади хора. Много от политиките за насърчаване на заетостта на страните се оказват недостатъчни или неефективни и водят до забавяне разрешаването на проблема с младежката заетост.

⁷ Координационен съвет за изпълнение и мониторинг на Националният план за изпълнение на Европейската гаранция за младежта 2014-2020 г., Портал за консултативни съвети, МС - www.saveti.government.bg/web/cc_901/1

⁸ Правилник за работа на Координационния съвет за изпълнение и мониторинг на Националният план за изпълнение на Европейската гаранция за младежта 2014-2020 г.

⁹ Национално рамково споразумение за изпълнение на дейностите, МТСП, новини - www.mlsp.government.bg/bg/news/news.asp?newsid=3439&catid=1

¹⁰ Евростат, NEET

6.1.3. Осигурени лица до 25 годишна възраст и среден осигурителен доход ЗА СТРАНАТА ПО КАТЕГОРИИ ПЕРСОНАЛ

През целия период след началото на кризата у нас осигурените по трудови и служебни правоотношения /т.с.п./ млади хора до 25 г. възраст са най-малобройната група (до 10 %) сред осигурените в трудоспособна възраст лица, като тенденцията е на непрекъснатото им намаляване.

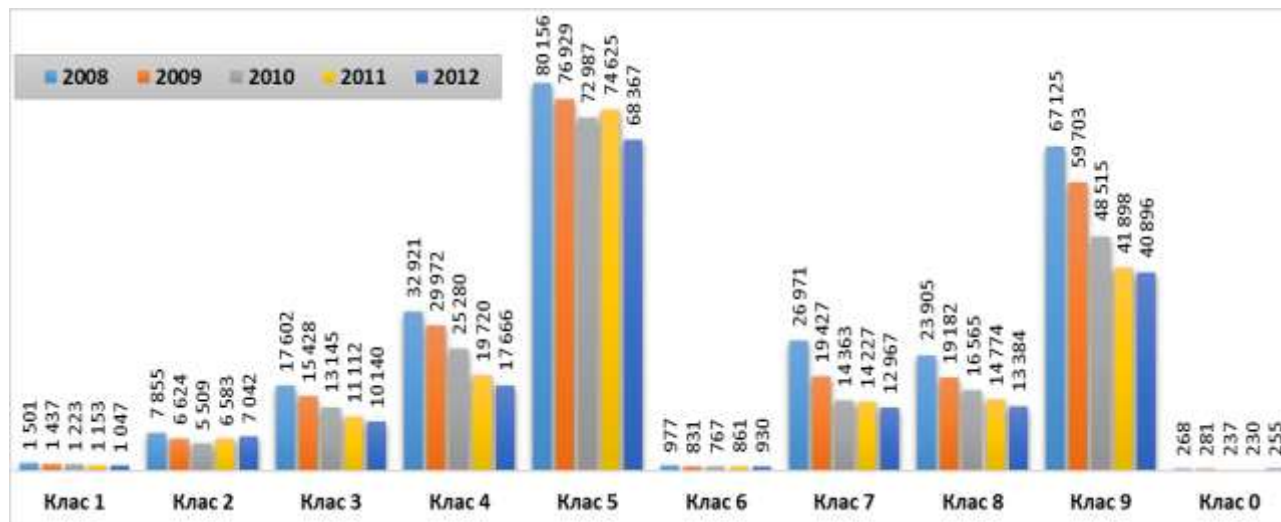
По категории персонал се наблюдават подобни зависимости за групата на 15-24 годишна възраст, като те представляват най-малобройната група сред осигурените в трудоспособна възраст лица в отделните категории.

По категории персонал през целия период най-много млади хора 15-24 годишна възраст в страната намират работа в категориите: „Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия“, „Професии, неизискващи специална квалификация“ и в „Административен персонал“. В тези три категории се осигурява работа по т.с.п. над 70% от младите хора до 25 г.

Осигурените по т.с.п. лица на 15-24 г. са най-малобройни през целия период в категориите „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ и в „Ръководни служители“, в които работят под 1% от всички млади хора.

През периода от началото на кризата се наблюдава постоянен спад на наетите по т.с.п. във всички категории персонал, като най-много се оказват освободените от работа в категориите: „Професии, неизискващи специална квалификация“, следвана от „Административен персонал“, „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии“ и „Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия“. Най-малко освободени млади хора са в категорията „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“.

Фиг. 23 Осигурени лица на 15-24 годишна възраст по категории персонал (2008-2012 г.)

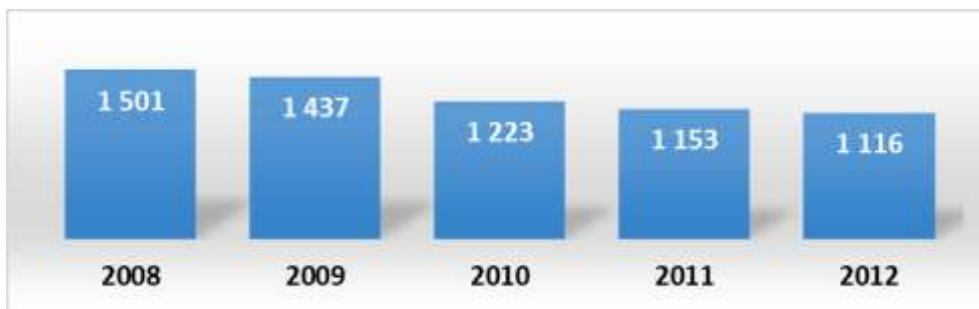
Източник: НОИ и собствени изчисления

Легенда: Клас 1 - Ръководни служители; Клас 2 - Аналитични специалисти; Клас 3 - Техници и други приложни специалисти; Клас 4 - Административен персонал; Клас 5 - Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия; Клас 6 - Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство; Клас 7 - Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии; Клас 8 - Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия; Клас 9 - Професии, неизискващи специална квалификация

6.1.3.1. Категория „Ръководни служители“

Ръководните служители до 25 г., осигурени по т.с.п., непрекъснато намаляват през целия период, като най-засегнати са през 2010 г. Тази категория осигурява незначителна заетост на младите хора и то за тези с висше образование.

Фиг. 24 „Ръководни служители“ на 15-24 годишна възраст (2008-2012 г.), брой

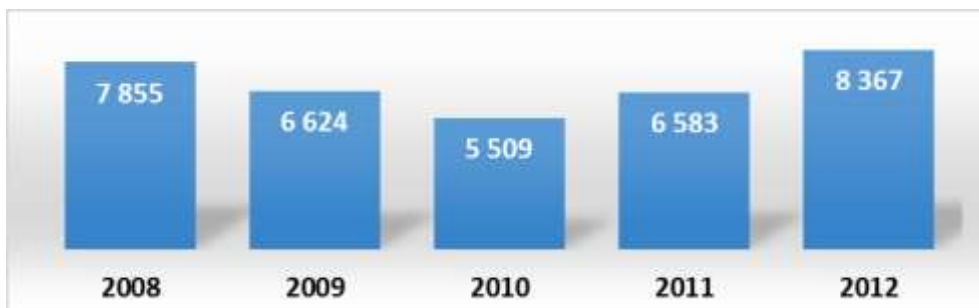

Източник: НОИ и собствени изчисления

6.1.3.2. Категория „Аналитични специалисти“

При аналитичните специалисти до 25 г., осигурени по т.с.п., 2010 г. се оказва най-тежка вследствие на кризата. Тази категория при запазване на тенденциите е с потенциал за осигуряване на заетост на младите хора притежаващи висока степен на образование.

Фиг. 25 „Аналитични специалисти“ на 15-24 годишна възраст (2008-2012 г.), брой

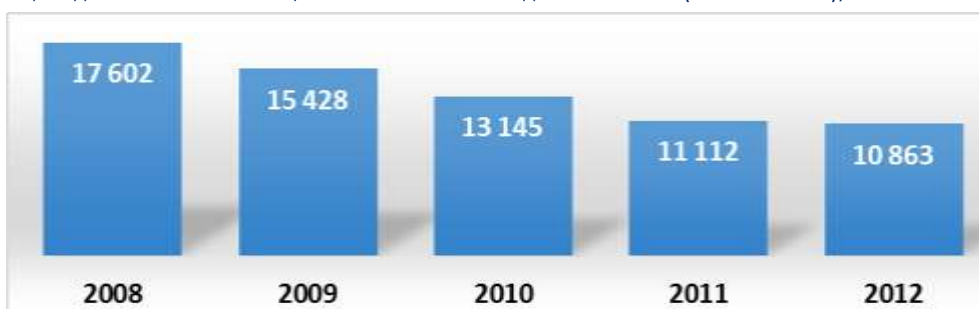

Източник: НОИ и собствени изчисления

6.1.3.3. Категория „Техници и други приложни специалисти“

В категорията „Техници и други приложни специалисти“ осигурените по т.с.п. до 25 г. лица, непрекъснато намаляват през целия период, като темпът на намаление намалява през последните години на криза. Тази категория осигурява сравнително добра заетост за младите хора.

Фиг. 26 „Техници и други приложни специалисти“ на 15-24 годишна възраст (2008-2012 г.), брой

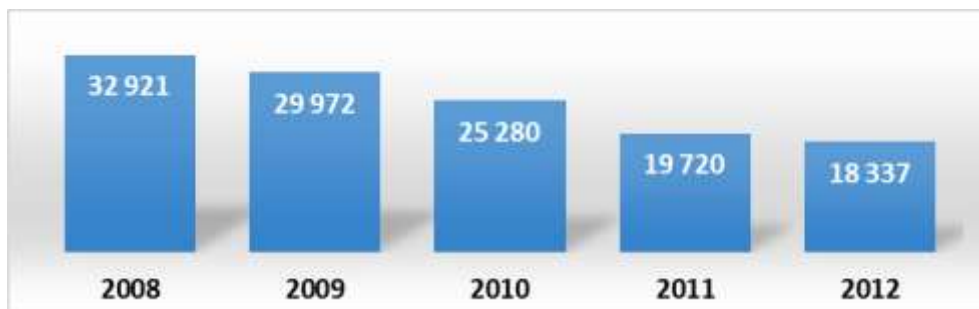

Източник: НОИ и собствени изчисления

6.1.3.4. Категория „Административен персонал“

Административният персонал до 25 г., осигурен по т.с.п., непрекъснато намаляват през целия период, като през последните няколко години темпът на намалението им се забавя. В тази категория при запазване на тенденциите младите хора могат да намерят все още много добра реализация през следващите години.

Фиг. 27 „Административен персонал“ на 15-24 годишна възраст (2008-2012 г.), брой

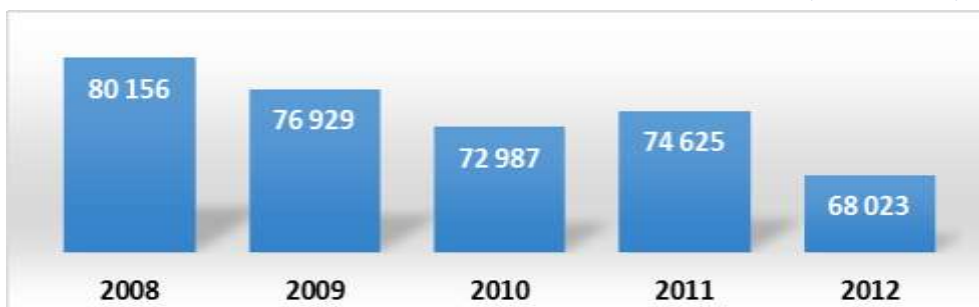

Източник: НОИ и собствени изчисления

6.1.3.5. Категория „Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия“

Персоналът зает с услуги за насел., охрана и търговия до 25 г., осигурен по т.с.п., намалява вследствие на кризата. В тази категория младите хора могат лесно да намерят работа, тъй като тя продължава да осигурява най-висока заетост сред категориите персонал.

Фиг. 28 „Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия“ на 15-24 годишна възраст (2008-2012 г.), брой

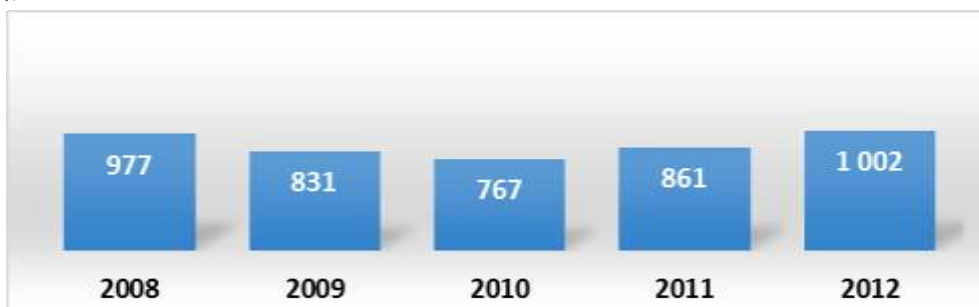

Източник: НОИ и собствени изчисления

6.1.3.6. Категория „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“

Квалифицираните работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство до 25 г., осигурени по т.с.п., намаляват до 2010 г. вследствие на кризата, след което се наблюдава непрекъснато нарастване през последните години. Тази категория професии осигурява незначителна заетост на младите хора. В нея, обаче, има потенциал за осигуряване на все по-голяма заетост при запазване на тенденциите.

Фиг. 29 „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ на 15-24 годишна възраст (2008-2012 г.), брой

Източник: НОИ и собствени изчисления

6.1.3.7. Категория „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии“

Квалифицираните производствени работници и сродните на тях занаятчии до 25 г., осигурени по т.с.п., непрекъснато намаляват през целия период, като през последните години темповете на намалението им се забавят. Тази категория осигурява добра заетост за младите хора и в нея те могат да намерят реализация.

Фиг. 30 „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии“ на 15-24 годишна възраст (2008-2012 г.), брой

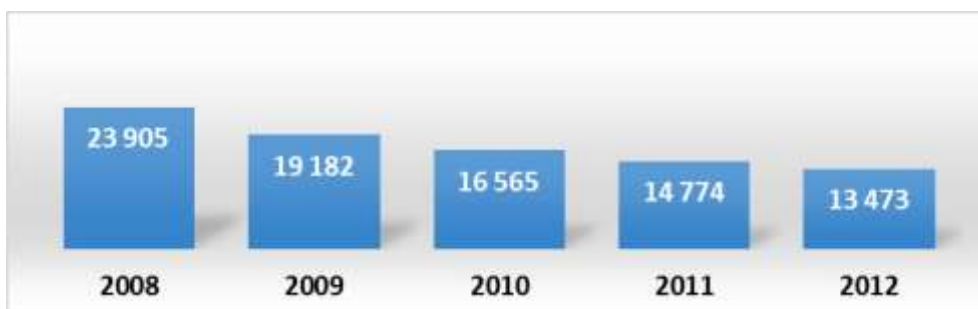

Източник: НОИ и собствени изчисления

6.1.3.8. Категория „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия“

Операторите на машини и съоръжения и работниците по монтаж на изделия до 25 г., осигурени по т.с.п., непрекъснато намаляват през целия период. Тази категория осигурява все още добра заетост за младите хора и в нея те могат да намерят работа.

Фиг. 31 „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия“ на 15-24 годишна възраст (2008-2012 г.), брой

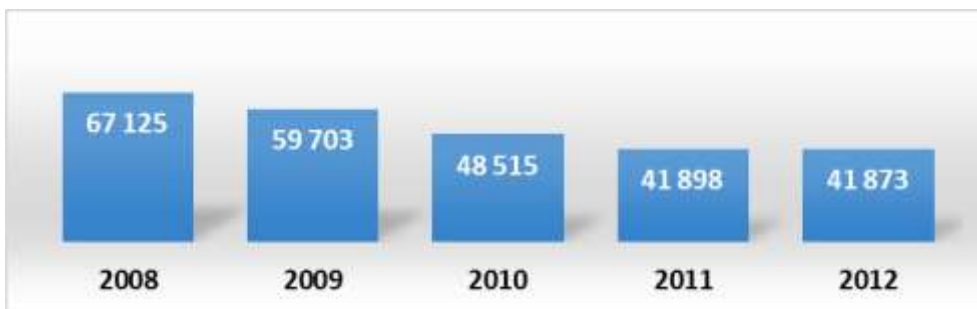

Източник: НОИ и собствени изчисления

6.1.3.9. Категория „Професии, неизискващи специална квалификация“

В категорията „Професии, неизискващи специална квалификация“ осигурените по т.с.п. лица до 25 г. непрекъснато намаляват през целия период, като през последните години темповете на намаление се забавят. Тази категория осигурява значителна заетост на младите хора, особено за тези с ниска степен на образование и квалификация.

Фиг. 32 „Професии, неизискващи специална квалификация” на 15-24 годишна възраст (2008-2012 г.), брой

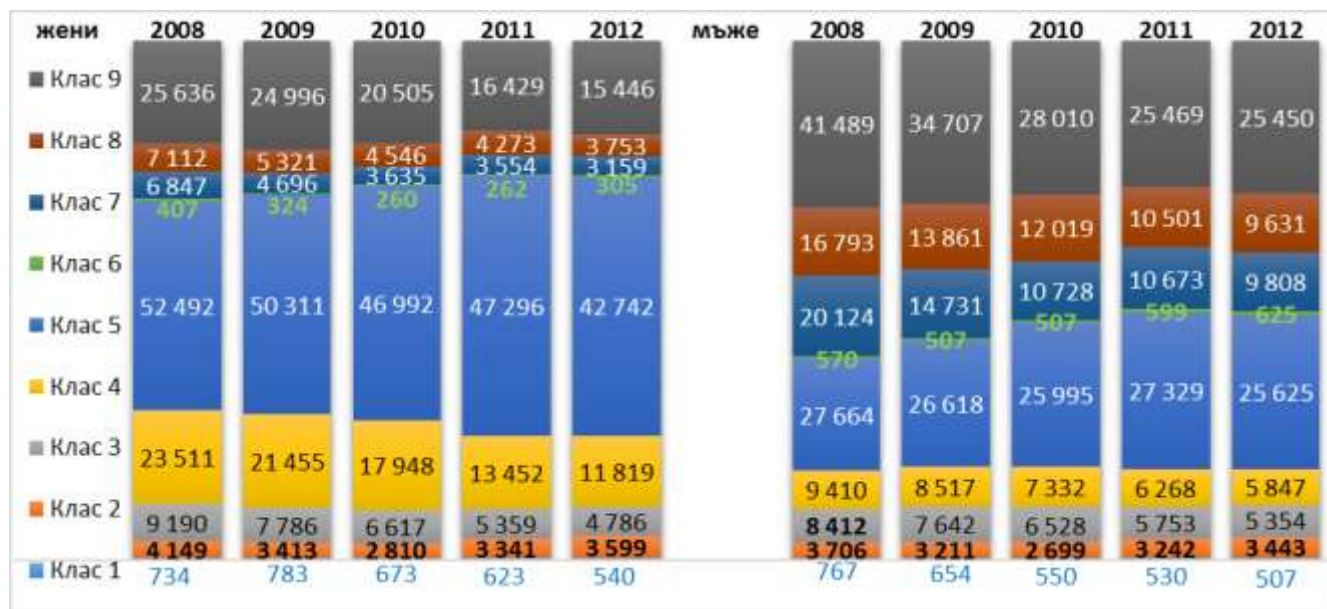

Източник: НОИ и собствени изчисления

Мъжете на 15-24 годишна възраст са предпочитани за работа основно в 5 от категориите персонал, а жените - в четири, като:

- С преобладаващо мъжко участие са категориите: „Професии, неизискващи специална квалификация”, „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии”, „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия”, „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство” и „Техници и други приложни специалисти”.
- С преобладаващо женско участие са категориите: „Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия”, Административен персонал; при аналитичните специалисти и при ръководните служители.

Фиг. 33 Осигурени лица на 15-24 годишна възраст, наети по трудови и служебни правоотношения по пол и категории персонал (2008 – 2012 г.), брой

Източник: НОИ и собствени изчисления

Легенда: Клас 1 - Ръководни служители; Клас 2 - Аналитични специалисти; Клас 3 - Техници и други приложни специалисти; Клас 4 - Административен персонал; Клас 5 - Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия; Клас 6 - Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство; Клас 7 - Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии; Клас 8 - Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия; Клас 9 - Професии, неизискващи специална квалификация

1. В категорията „Ръководни служители” жените до 25 г. намират по-лесно работа през периода на криза.

Фиг. 34 „Ръководни служители” на 15-24 годишна възраст по пол (2008-2012 г.), брой

Източник: НОИ и собствени изчисления

2. В категорията „Аналитични специалисти” жените до 25 г. намират по-лесно работа през периода на криза, като това си остава място за реализация основно на жените до 25 г. и през следващите години.

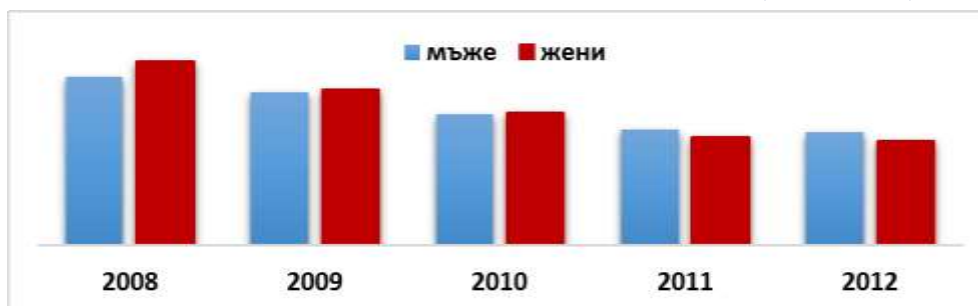
Фиг. 35 „Аналитични специалисти” на 15-24 годишна възраст по пол (2008-2012 г.), брой

Източник: НОИ и собствени изчисления

3. В категорията „Техници и други приложни специалисти” тази професия през последните години се превръща в място за заетост на мъжете до 25 г., където те започват да намират по-лесно работа от жените на същата възраст.

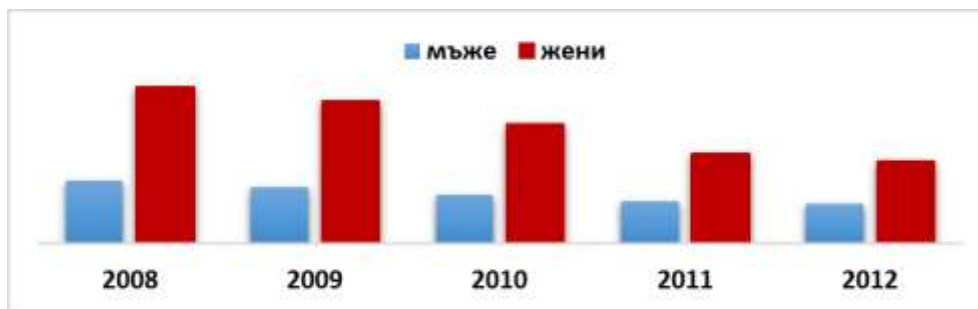
Фиг. 36 „Техници и други приложни специалисти” на 15-24 годишна възраст по пол (2008-2012 г.), брой

Източник: НОИ и собствени изчисления

4. В категорията „Административен персонал” се оказва, че жените до 25 г. намират основно работа през целият период на криза. Те си остават предпочитани за работа пред мъжете от същата възрастова група и през следващите години.

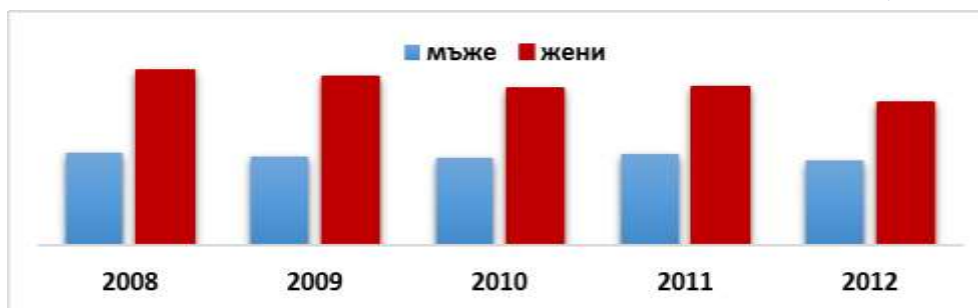
Фиг. 37 „Административен персонал“ на 15-24 годишна възраст по пол (2008-2012 г.), брой

Източник: НОИ и собствени изчисления

5. В категорията „Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия“ жените до 25 г. намират по-лесно работа през целият период в сравнение с мъжете на същата възраст. В тази категория жените ще продължат и през следващите години да намират по-лесно работа.

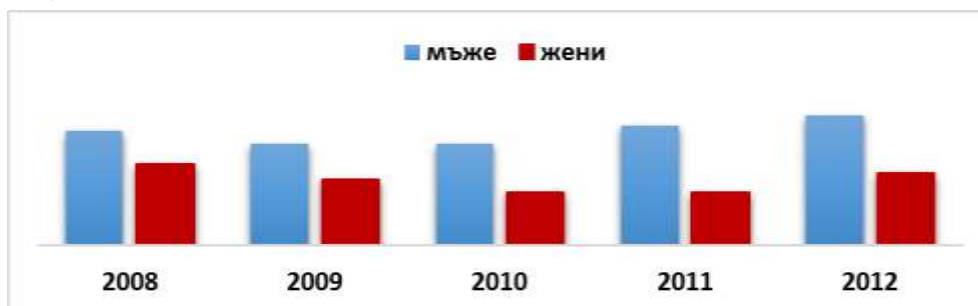
Фиг. 38 „Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия“ на 15-24 годишна възраст по пол (2008-2012 г.), брой

Източник: НОИ и собствени изчисления

6. В категорията „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ мъжете до 25 г. намират по-лесно работа от жените. Това е преобладаващо мъжка група професии, но при запазване на тенденциите в нея се наблюдава възможност за нарастване на заетостта, както при мъжете така и при жените през следващите години.

Фиг. 39 „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ на 15-24 годишна възраст по пол (2008-2012 г.), брой

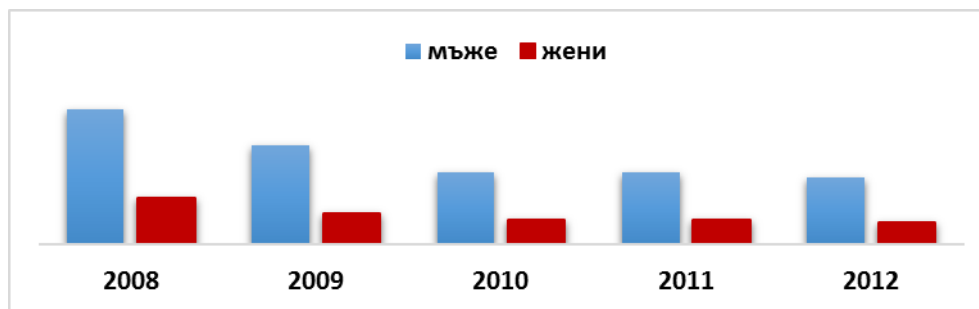

Източник: НОИ и собствени изчисления

7. В категорията „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии“ мъжете до 25 г. продължават да намират значително по-лесно работа отколкото жените на същата възраст през периода на криза. През следващите години те ще могат да се реализират в тази категория персонал при запазване на тенденциите.

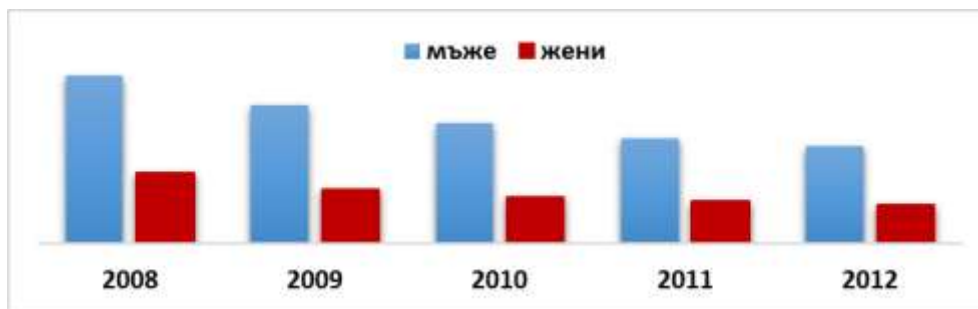
Фиг. 40 „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии“ на 15-24 годишна възраст по пол (2008-2012 г.), брой

Източник: НОИ и собствени изчисления

8. В категорията „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия“ мъжете до 25 г. продължават да намират много по-лесно работа отколкото жените през периода на криза, но и през следващите години все още младите хора ще могат да се реализират в тази категория персонал.

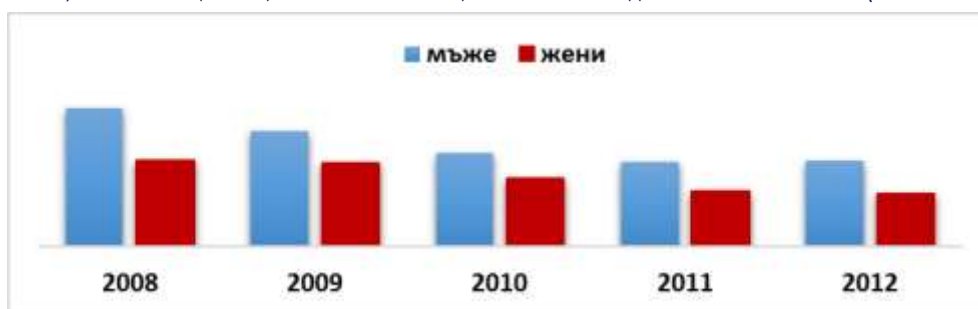
Фиг. 41 „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия“ на 15-24 годишна възраст по пол (2008-2012 г.), брой

Източник: НОИ и собствени изчисления

9. В категорията „Професии, неизискващи специална квалификация“ мъжете до 25 г. намират по-лесно работа отколкото жените през периода на криза. И през следващите години тази категория ще продължи да осигурява най-висока заетост за младите хора.

Фиг. 42 „Професии, неизискващи специална квалификация“ на 15-24 годишна възраст по пол (2008-2012 г.), брой

Източник: НОИ и собствени изчисления

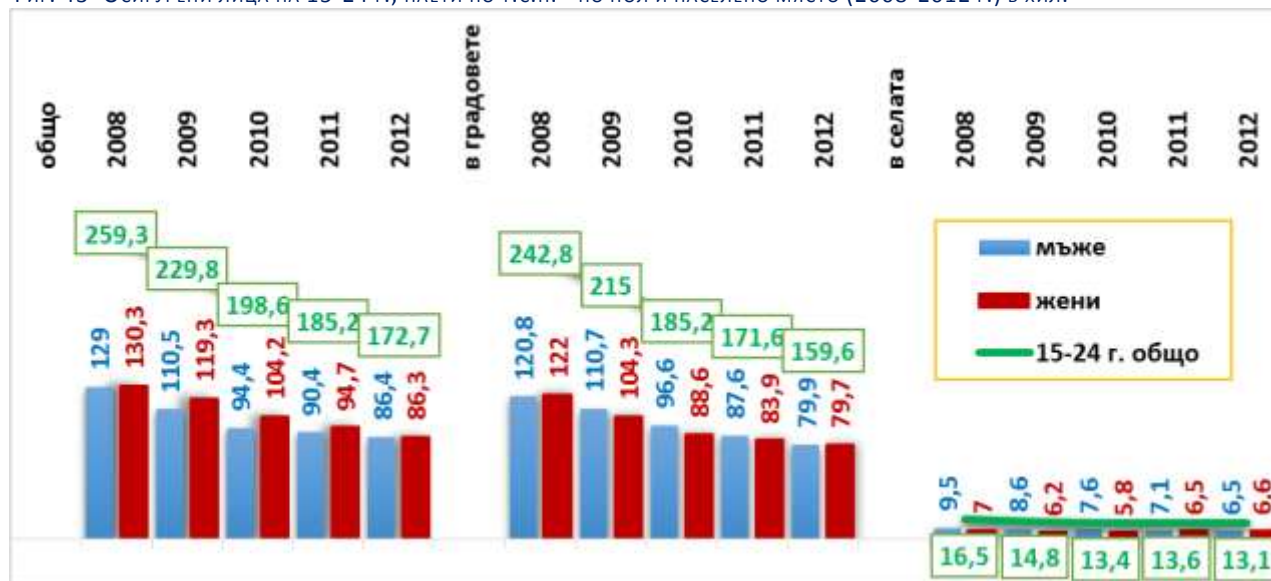
Данните показват, че кризата оказва различно влияние върху заетостта в градовете и в селата сред младите хора до 25 г. Преобладаващата част от осигурените по т.с.п. млади хора са в градовете, където те намират много по-лесно работа. Техният дял в градовете е над 90% от общо осигурените млади хора през целия период.

В градовете мъжете и жените до 25 г. възраст се оказват по-засегнати от кризата, спрямо тези в селата.

В градовете кризата в началото се отрази по-тежко на мъжете до 24 г., но с развитието ѝ все повече жени в градовете започват да губят своята работа. Причина за това е, че кризата в началото

засегна преди всичко отрасли осигуряващи основно заетост за мъжете. С развитието на кризата се засегнаха и отраслите с преобладаващо женско участие като търговията и услугите.

Фиг. 43 Осигурени лица на 15-24 г., наети по т.с.п. - по пол и населено място (2008-2012 г.) в хил.

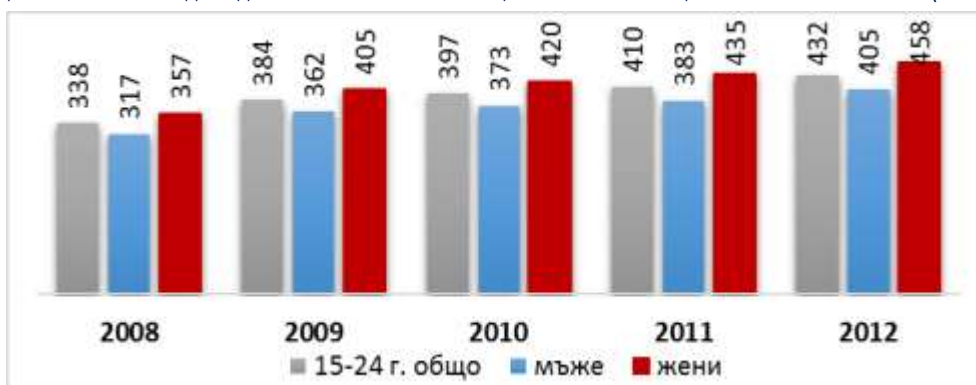

Източник: НОИ

6.1.4. СРЕДЕН ОСИГУРИТЕЛЕН ДОХОД НА ЛИЦА ДО 25 ГОДИШНА ВЪЗРАСТ ЗА СТРАНАТА ПО КВАЛИФИКАЦИОННИ ГРУПИ ПРОФЕСИИ

Средният осигурителен доход на младите хора до 25 г., наети по т.с.п., през целия период е много по-нисък от този при хората в трудоспособна възраст и представлява около 70% от техният осигурителен доход. СОД на жените на 15-24 г. в страната е по-нисък от този при младите мъже през целия период, като нарастването на СОД на жените е по-слабо от това при мъжете, вследствие на което разликата в заплащането на труда между тях непрекъснато нараства.

Фиг. 44 Среден осигурителен доход на наетите по т.с.п. лица на 15-24 г. общо за страната и по пол (2008-2012 г.), лева

Източник: НОИ

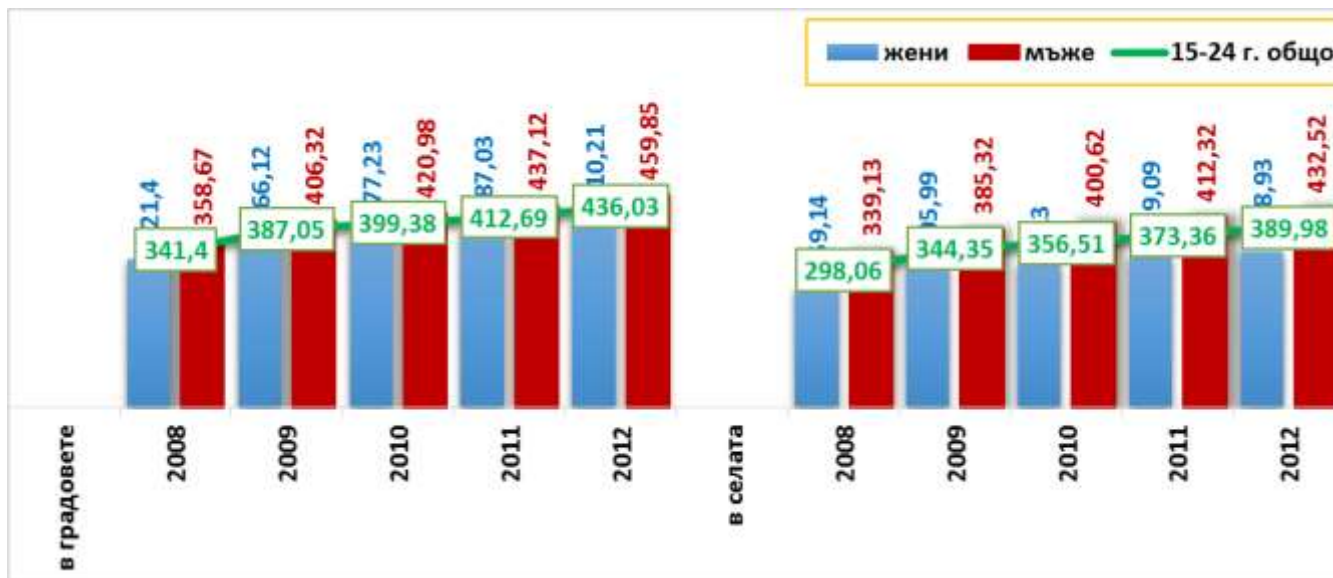
По населени места СОД на младите хора в градовете остава по-висок от СОД в селата през целия период подобно на зависимостите за общо наетите по т.с.п. на 15-64 годишна възраст.

Осигурените по т.с.п. жени до 24 г. в градовете се осигуряват на по-висок доход от жените в селата през целия период. Тази тенденция е аналогична на тенденцията при жените в трудоспособна възраст.

Мъжете до 24 г. в градовете също се осигуряват на по-висок доход през целия период отколкото мъжете в селата. Тази тенденция, обаче, е обратна на тенденцията за наетите по т.с.п. на 15-64 г., при които СОД за мъжете в градовете е по-нисък от този в селата през целия период.

През целият период разликата в осигурителният доход на мъжете и жените нараства в полза на мъжете, като в градовете разликата е по-малка спрямо тази в селата.

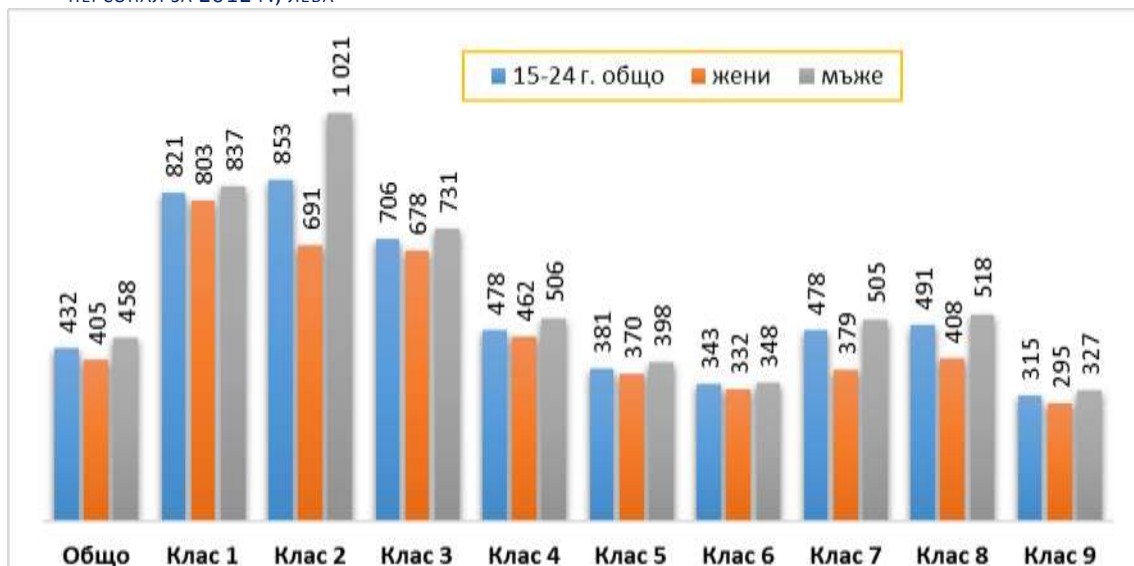
Фиг. 45 Среден осигурителен доход на наетите по т.с.п. лица на 15-24 г. по пол и населено място (2008-2012 г.), лева

Източник: НОИ

По квалификационни групи професии СОД за младите хора на 15-24 г. е най-висок в първите три категории персонал, като надхвърля почти двойно общия СОД на наетите до 25 години. СОД остава най-нисък в категориите „Професии, неизискващи специална квалификация“, „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ и „Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия“.

Фиг. 46 Среден осигурителен доход на наетите по т.с.п. лица на 15-24 годишна възраст по пол и по категории персонал за 2012 г., лева

Източник: НОИ и собствени изчисления

Легенда: Клас 1 - Ръководни служители; Клас 2 - Аналитични специалисти; Клас 3 - Техници и други приложни специалисти; Клас 4 - Административен персонал; Клас 5 - Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия; Клас 6 - Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство; Клас 7 - Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии; Клас 8 - Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия; Клас 9 - Професии, неизискващи специална квалификация

Дори и в условията на криза общият СОД за младите хора до 25 г. нараства във всички категории персонал. Изменението на осигурителният доход през периода по категории персонал е най-голямо при „Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия“, като при мъжете нарастването е по-слабо от нарастването при жените. Следват категориите „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия“ и „Административен персонал“.

Нарастването на СОД за периода е най-слабо в категорията „Ръководни служители“ като при жените то е незначително, а при мъжете е над 10%. На ръста на СОД при мъжете се дължи общият ръст на СОД в тази категория персонал. Следва категорията „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“, като СОД на жените тук нараства по-бързо от този при мъжете, но в тази категория увеличението на СОД при мъжете е най-слабото между категориите персонал. В категорията „Аналитични специалисти“ при жените се наблюдава намаление в СОД, което е и единственото намаление на СОД за жените в категориите персонал, а при мъже СОД нараства. В категорията „Професии, неизискващи специална квалификация“ изменението при мъжете е по-голямо отколкото това при жените.

Фиг. 47: Изменение на средния осигурителен доход на наетите по т.с.п. лица на 15-24 години по пол и категории персонал в лв., при база 2008 г. = 100

Източник: НОИ и собствени изчисления

Легенда: Клас 1 - Ръководни служители; Клас 2 - Аналитични специалисти; Клас 3 - Техници и други приложни специалисти; Клас 4 - Административен персонал; Клас 5 - Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия; Клас 6 - Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство; Клас 7 - Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии; Клас 8 - Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия; Клас 9 - Професии, неизискващи специална квалификация

6.2. АНАЛИЗ НА ЗАЕТИТЕ ОТ 15 ДО 24 Г. ВЪЗРАСТ ЛИЦА И НА СРЕДНИЯ МЕСЕЧЕН ОСИГУРИТЕЛЕН ДОХОД ПО КВАЛИФИКАЦИОННИ ГРУПИ ПРОФЕСИИ В СЕКТОРИТЕ И РЕГИОНИТЕ, В КОИТО СА РАЗКРИТИ РЕФЕРЕНТНИ ЗВЕНА.

6.2.1. АНАЛИЗ НА ОСИГУРЕНИТЕ ПО ТРУДОВИ И СЛУЖЕБНИ ПРАВООТНОШЕНИЯ ЛИЦА ОТ 15 ДО 24 Г. ВЪЗРАСТ ПО РЕГИОНИ И КВАЛИФИКАЦИОННИ ГРУПИ ПРОФЕСИИ.

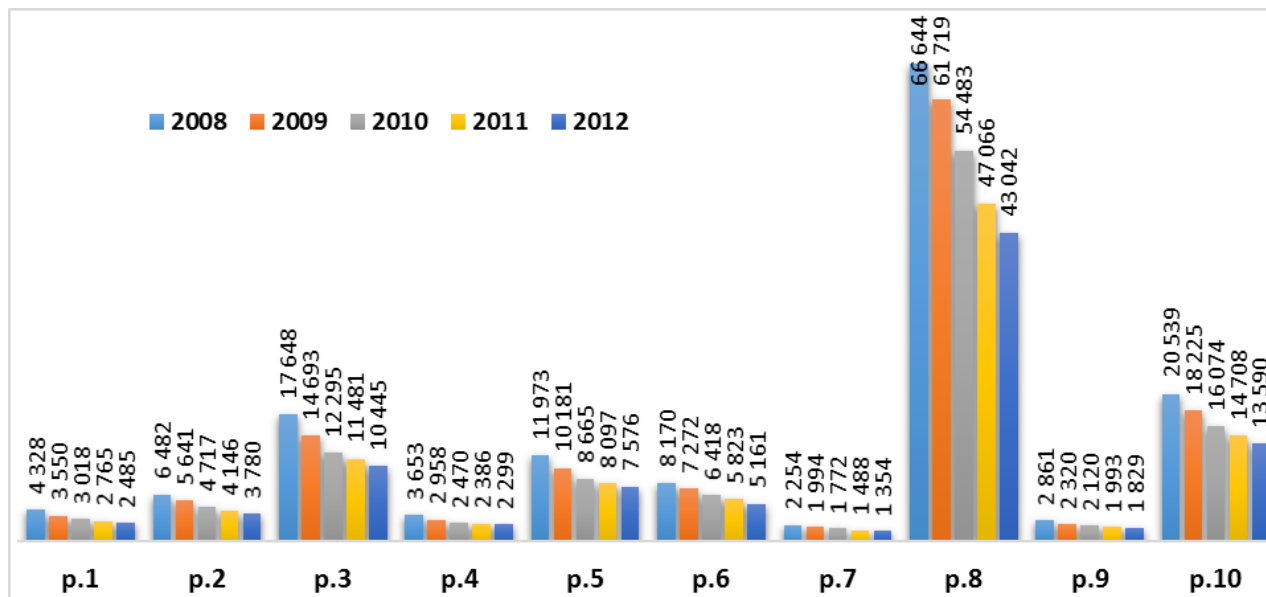
10-те референтни области са: София-град, Варна, Бургас, Пловдив, Стара Загора, Перник, Русе, Кърджали, Шумен и Плевен.

В периода до 2012 г. младите хора намаляват непрекъснато във всички референтни области¹¹, като спадът при тях е 36,7% (53 хил.), който е 3 пъти по-голям от този при зетите лица в трудоспособна възраст, осигурени по т.с.п. През 2012 г. осигурените по т.с.п. млади хора до 25 годишна възраст общо за наблюдаваните области намаляват до 91,6 хил.

София-град през целия период осигурява най-високата заетост за младите хора и най-висок осигурителен доход, но тук и най-много млади хора губят работата. Следват по заетост областите Пловдив, Варна, Бургас и Стара Загора. Общо в тези 5 области през 2012 г. работят над 87% (79,8 хил.) от младите хора в референтни области и 46,2% от младите хора, осигурени по т.с.п., в страната.

В област София-град намалението през периода при младежите до 25 г. е 23,6 хил. (-35,4%) млади хора губят работата си през 2012 г. са вече 43 хил. Следват областите Варна – с 7,2 хил. (-40,8%) до 10,4 хил., Пловдив – с 7 хил. (-33,8%) до 13,6 хил., Бургас - с 4,4 хил. (-40,8%) до 7,6 хил. и Стара Загора с 3 хил. (-36,8%) до 5,2 хил. за 2012 г.

Фиг. 48 Осигурени лица на 15-24-годишна възраст по области (2008-2012 г.), броя

Източник: НОИ и собствени изчисления

Легенда: 1р. – Плевен; 2р. – Русе; 3р. – Варна; 4р. – Шумен; 5р. – Бургас; 6р. – Ст.Загора; 7р. – Перник; 8р. – София; 9р. – Кърджали; 10р. – Пловдив

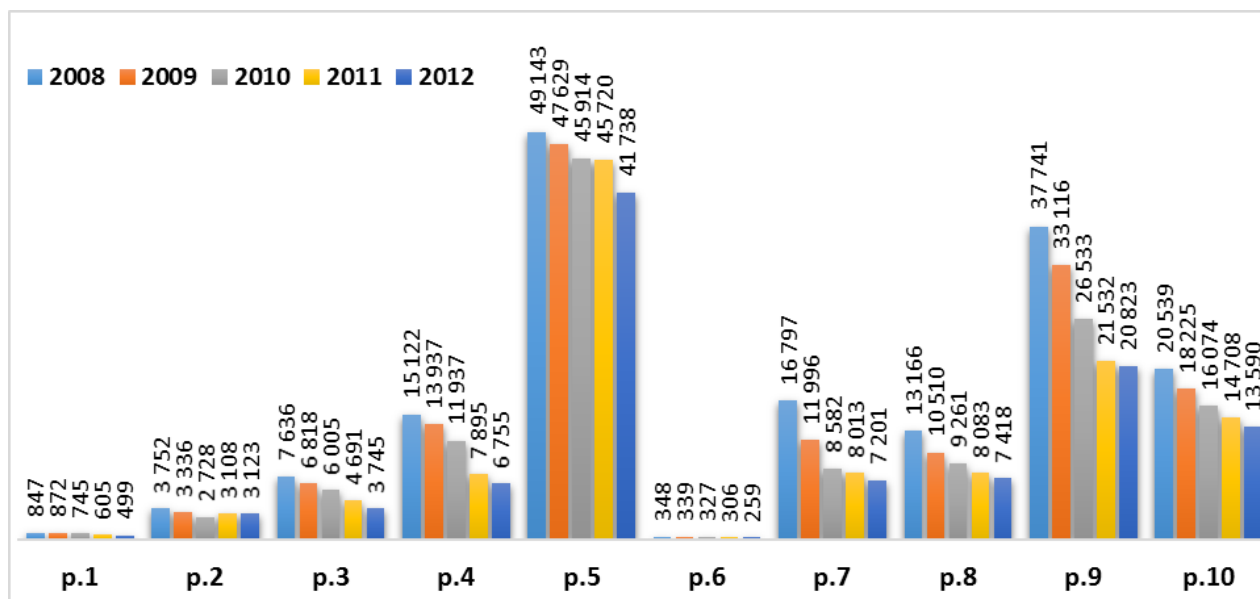
По квалификационни групи професии най-висока заетост през целия период до 2012 г. се осигурява в групите „Персонал зает с услуги за населението, охрана и търговия“, следвана от последните три от групите професии („Професии, неизискващи специална квалификация“,

¹¹ Предоставените данни от НОИ по региони се отнасят за секторите от А до J в икономиката

„Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия“ и „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии“). Най-малко млади хора работят в „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ и в „Ръководни служители“ през целия период до 2012 г.

Във всички квалификационни групи професии младите хора губят работата си през периода до 2012 г., като **най-голямо** е намалението им в „Професии, неизискващи специална квалификация“ – с 16,9 хил. (-44,8%) до 20,8 хил., следвана от „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии“ – с 9,6 хил. (-57,1%) до 7,2 хил. и „Административен персонал“ – с 16,9 хил. (-44,8%) до 20,8 хил. **Най-малко** е намалението при „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ – с 0,09 хил. (-25,6%) до 0,3 хил. и при „Ръководни служители“ – с 0,4 хил. (-41,1%) до 0,5 хил. през 2012 г.

Фиг. 49 Осигурени лица на 15-24-годишна възраст по области общо и квалификационни групи професии (2008-2012 г.), БРОЙ

Източник: НОИ и собствени изчисления

Легенда: Клас 1 - Ръководни служители; Клас 2 - Аналитични специалисти; Клас 3 - Техници и други приложни специалисти; Клас 4 - Административен персонал; Клас 5 - Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия; Клас 6 - Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство; Клас 7 - Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии; Клас 8 - Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия; Клас 9 - Професии, неизискващи специална квалификация

6.2.1.1. Категория „Ръководни служители“

По региони в тази квалификационна група професии **най-много** млади хора са на ръководна работа в **област София-град**, като през периода те намаляват с 0,2 хил. (-35,7%) до 0,4 хил. през 2012 г.. Следва по заетост **област Пловдив**, където през периода до 2012 г. са загубили работат си 0,04 хил. (-40,2%) до 0,05 хил. през 2012 г. и **област Варна** – с намаление от 0,04 хил. (-62%) до 0,03 хил. за 2012 г.

В останалите области за тази категория персонал осигурените млади хора през периода до 2012 г. са пренебрежимо малко.

Фиг. 50 Осигурени лица на 15-24-годишна възраст в категорията „Ръководни служители“ по области (2008-2012 г.), БРОЙ

Източник: НОИ и собствени изчисления

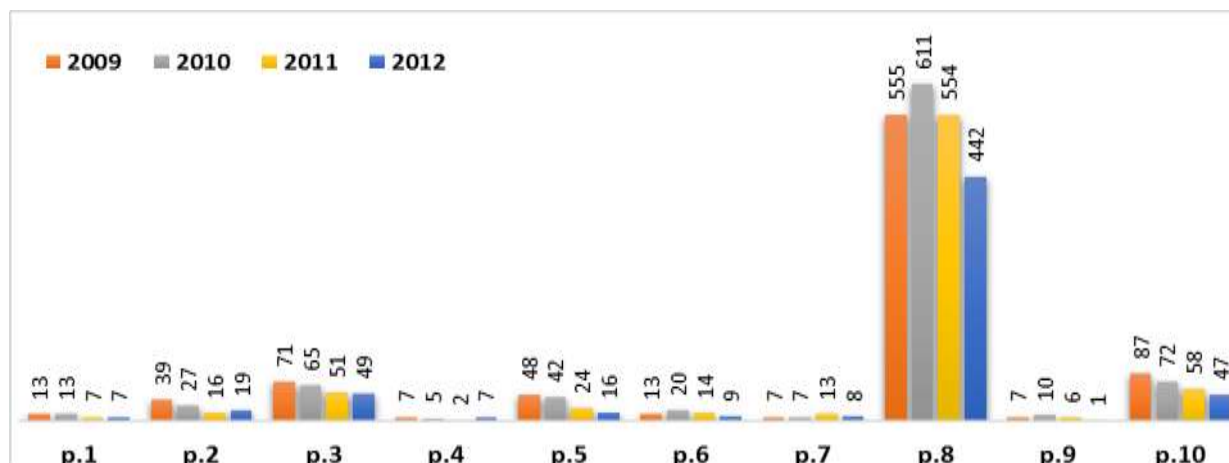
Легенда: 1р. – Плевен; 2р. – Русе; 3р. – Варна; 4р. – Шумен; 5р. – Бургас; 6р. - Ст.Загора; 7р. – Перник; 8р. – София; 9р. – Кърджали; 10р. – Пловдив

6.2.1.2. Категория „Аналитични специалисти“

По региони в тази квалификационна група професии **най-много** млади хора намират работа в **област София-град**, но през периода те намаляват с 0,6 хил. (-19,4%) до 2,6 хил. през 2012 г.. Следва **област Пловдив** по заетост, но тук имаме увеличение на млади хора в тази категория персонал от 0,02 хил. (14,9%) до 0,2 хил. през 2012 г. В **област Варна** също има увеличение от 0,03 хил. (18,1%) до 0,2 хил. за 2012 г.

В останалите области за тази категория персонал осигурените млади хора през периода до 2012 г. са много малко, а намалението им - незначително.

Фиг. 51 Осигурени лица на 15-24-годишна възраст в категорията „Аналитични специалисти“ по области (2008-2012 г.), БРОЙ

Източник: НОИ и собствени изчисления

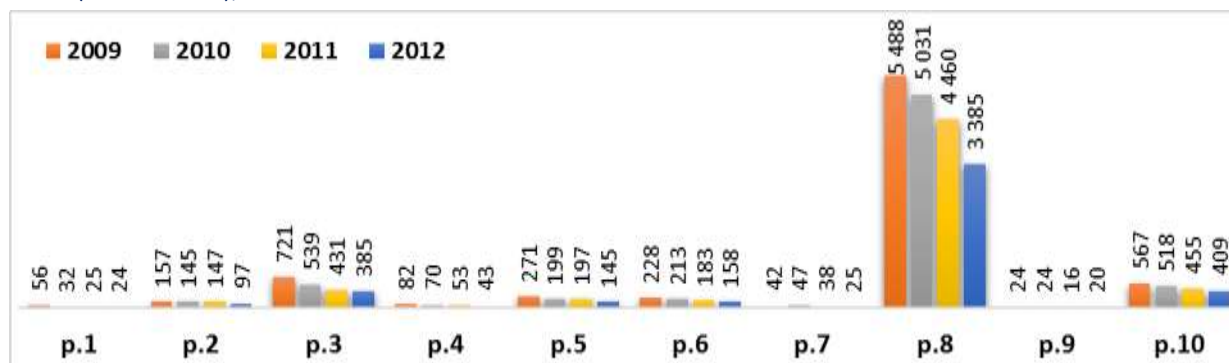
Легенда: 1р. – Плевен; 2р. – Русе; 3р. – Варна; 4р. – Шумен; 5р. – Бургас; 6р. – Ст.Загора; 7р. – Перник; 8р. – София; 9р. – Кърджали; 10р. – Пловдив

6.2.1.3. Категория „Техници и други приложни специалисти“

По региони в тази квалификационна група професии **най-много** млади хора намират работа в **област София-град**, но през периода те намаляват с 2,8 хил. (-51,5%) до 2,7 хил. през 2012 г.. Следва по заетост **област Пловдив**, като през периода до 2012 г. младите хора намаляват с 0,2 хил. (-38,3%) до 0,4 хил. през 2012 г., **област Варна** – с намаление от 0,1 хил. (-50,9%) до 0,1 хил. за 2012 г. и **област Ст.Загора** – с намаление от 0,09 хил. (-37,7%) до 0,1 хил. за 2012 г.

В останалите области за тази категория персонал осигурените млади хора през периода до 2012 г. са малко, а намалението им - пренебрежимо малко.

Фиг. 52 Осигурени лица на 15-24-годишна възраст в категорията „Техници и други приложни специалисти“ по области (2008-2012 г.), БРОЙ

Източник: НОИ и собствени изчисления

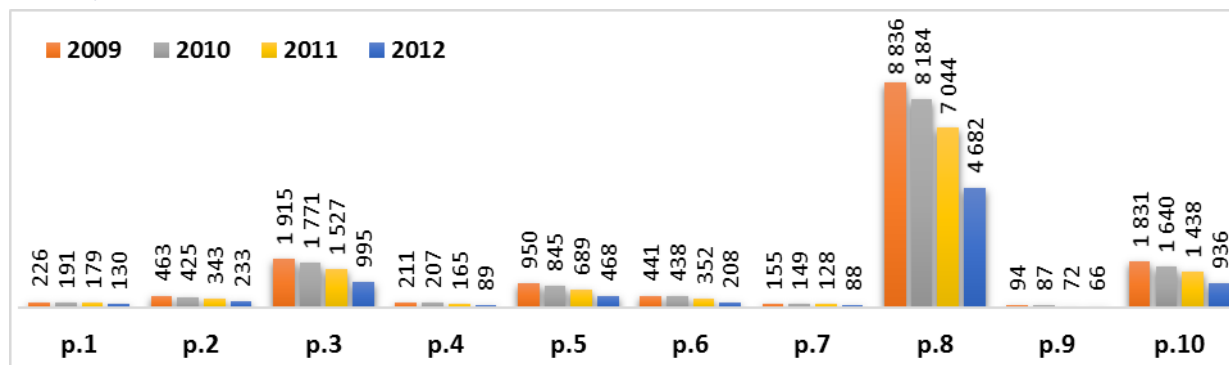
Легенда: 1р. – Плевен; 2р. – Русе; 3р. – Варна; 4р. – Шумен; 5р. – Бургас; 6р. – Ст.Загора; 7р. – Перник; 8р. – София; 9р. – Кърджали; 10р. – Пловдив

6.2.1.4. Категория „Административен персонал“

По региони в тази квалификационна група професии **най-много** млади хора намират работа в област София-град, като през периода те намаляват с 4,9 хил. (-55,1%) до 4 хил. през 2012 г.. Следва по заетост **област Варна**, но през периода до 2012 г. намалението им тук е с 1 хил. (-53,6%) до 0,9 хил. през 2012 г., а в **област Пловдив** – с 1 хил. (-55,5%) до 0,8 хил. за 2012 г. В **област Бургас** губят работа през периода 0,6 хил. (-57,9%) до 0,4 хил. за 2012 г., а в **област Ст.Загора** – с 0,2 хил. (-55,6%) до 0,2 хил. за 2012 г. и в **област Плевен** – с 0,1 хил. (-54,4%) до 0,1 хил. за 2012 г.

В останалите области за тази категория персонал заетостта през периода до 2012 г. е незначителна, а намалението на осигурените лица - пренебрежимо малко.

Фиг. 53 Осигурени лица на 15-24-годишна възраст в категорията „Административен персонал“ по области (2008-2012 г.), БРОЙ

Източник: НОИ и собствени изчисления

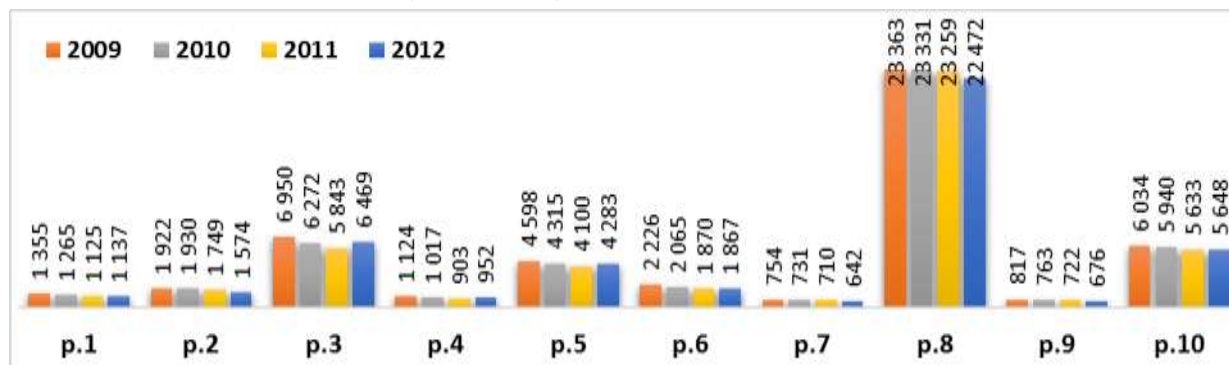
Легенда: 1р. – Плевен; 2р. – Русе; 3р. – Варна; 4р. – Шумен; 5р. – Бургас; 6р. – Ст.Загора; 7р. – Перник; 8р. – София; 9р. – Кърджали; 10р. – Пловдив

6.2.1.5. Категория „Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия“

Тази квалификационна група професии през периода до 2012 г. осигурява много по-висока заетост за младите хора, като по области **най-много** работят в **област София-град**, но за периода те намаляват с 2,7 хил. (-11,6%) до 20,6 хил. през 2012 г.. Следва по заетост **област Варна**, но тук загубилите работа са 1,2 хил. (-17,1%) и през 2012 г. са 5,6 хил. В **област Пловдив** намалението е с 0,9 хил. (-14,7%) до 5,2 хил., а в **област Бургас** – с 0,5 хил. (-11,1%) до 4,1 хил. за 2012 г.

В останалите области за тази категория персонал изменението при младите хора през периода до 2012 г. е: **област Плевен** – губят работа 0,3 хил. (-25,5%) до 1 хил. за 2012 г.; **област Русе** – намалението за периода е с 0,6 хил. (-29,1%) до 1,4 хил. за 2012 г.; **област Шумен** – намалението е с 0,2 хил. (-19,1%) до 0,9 хил. за 2012г.; **област Ст.Загора** – намалението е с 0,6 хил. (-27,6%) до 1,6 хил. за 2012 г.; **област Перник** – намалението е с 0,2 хил. (-22,1%) до 0,6 хил. за 2012 г.; **област Кърджали** – намалението е с 0,2 хил. (-24,5%) до 0,6 хил. за 2012 г.;

Фиг. 54 Осигурени лица на 15-24-годишна възраст в категорията персонал „Персонал зает с услуги за населението, охрана и търговия“ по области (2008-2012 г.), БРОЙ

Източник: НОИ и собствени изчисления

Легенда: 1р. – Плевен; 2р. – Русе; 3р. – Варна; 4р. – Шумен; 5р. – Бургас; 6р. – Ст.Загора; 7р. – Перник; 8р. – София; 9р. – Кърджали; 10р. – Пловдив

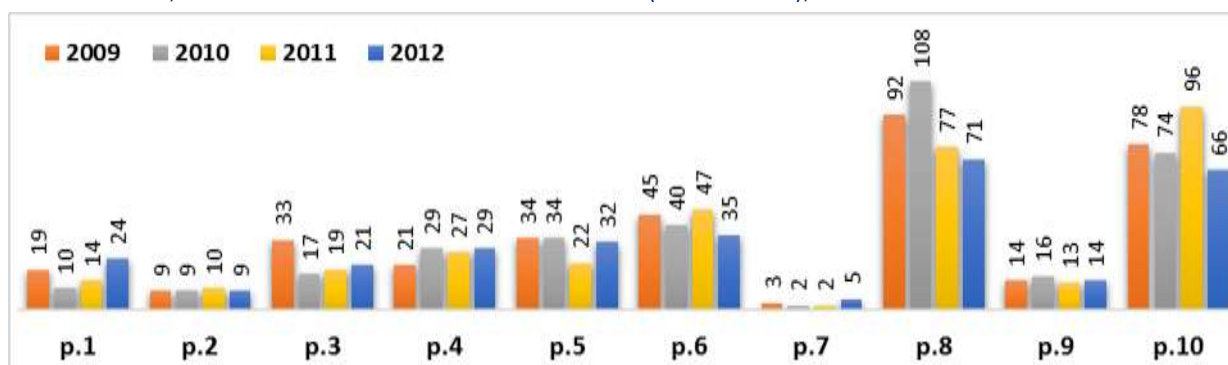
6.2.1.6. Категория „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“

Много малко млади хора работят в тази квалификационна група професии през периода до 2012 г., но намаление има само в четири от референтните области (София, Пловдив, Стара Загора и Варна), а в останалите увеличението на осигурените млади хора е пренебрежимо малко.

По региони в тази квалификационна група професии **най-много** млади хора работят в **област София-град**, но през периода те намаляват с 0,03 хил. (-37%) до 0,06 хил. през 2012 г.. Следва по заетост **област Пловдив**, където през периода до 2012 г. са загубили работа 0,03 хил. (-37,2%) до 0,05 хил. през 2012 г.; **област Стара Загора** – с намаление от 0,02 хил. (-37,8%) до 0,03 хил. за 2012 г. и **област Варна** – с намаление от 0,01 хил. (-33,3%) до 0,02 хил. за 2012 г.

В другите референтни области за тази категория персонал изменението при младите хора до 25 годишна възраст, осигурени по т.с.п., през периода до 2012 г. е: **област Плевен** – изменението през периода до 2012 г. е в увеличение с 0,01 хил. (31,6%) до 0,02 хил. през 2012 г.; **област Шумен** – увеличението през периода до 2012 г. е пренебрежимо, но тук работят 0,02 хил. млади хора през 2012 г.; **област Бургас** – през последните години на периода за младите хора се възстановява заетостта и през 2012 г. тук работят 0,03 хил.; В останалите области за тази квалификационна група професии заетостта през периода до 2012 г. е пренебрежимо малка въпреки наблюдаваното увеличение.

Фиг. 55 Осигурени лица на 15-24-годишна възраст в категорията персонал „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ по области (2008-2012 г.), брой

Източник: НОИ и собствени изчисления

Легенда: 1р. – Плевен; 2р. – Русе; 3р. – Варна; 4р. – Шумен; 5р. – Бургас; 6р. – Ст.Загора; 7р. – Перник; 8р. – София; 9р. – Кърджали; 10р. – Пловдив

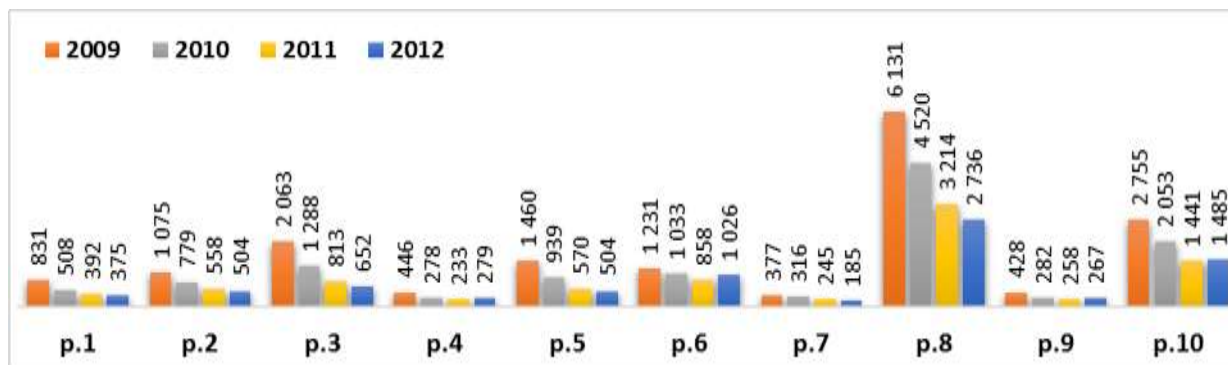
6.2.1.7. Категория „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии“

В тази квалификационна група професии във всички референтни области се наблюдава намаление сред младите хора до 25 годишна възраст през наблюдавания период.

По региони **най-много** млади хора намират работа в **област София-град**, като през периода те намаляват с 3,7 хил. (-59,8%) до 2,5 хил. през 2012 г.. Следва по заетост **област Пловдив**, където през периода до 2012 г. губят работа 1,4 хил. (-52,2%) до 1,3 хил. през 2012 г. и **област Стара Загора** – с намаление от 0,4 хил. (-30,9%) до 0,8 хил. за 2012 г., а в **област Варна** – намалението е с 1,5 хил. (-71%) до 0,6 хил. за 2012 г.

В останалите области изменението на осигурените млади хора през периода до 2012 г. е: **област Плевен** – намаление от 0,4 хил. (-54,3%) до 0,4 хил. за 2012 г.; **област Русе** – намаление от 0,6 хил. (-56,8%) до 0,5 хил. за 2012 г.; **област Шумен** – намаление от 0,2 хил. (-40,8%) до 0,3 хил. за 2012 г.; **област Бургас** – намаление от 1 хил. (-70,2%) до 0,4 хил. за 2012 г.; **област Перник** – намаление от 0,2 хил. (-53,6%) до 0,2 хил. за 2012 г.; **област Кърджали** – намаление от 0,2 хил. (-41,1%) до 0,2 хил. за 2012 г.;

Фиг. 56 Осигурени лица на 15-24-годишна възраст в категорията персонал „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии“ по области (2008-2012 г.), брой

Източник: НОИ и собствени изчисления

Легенда: 1р. – Плевен; 2р. – Русе; 3р. – Варна; 4р. – Шумен; 5р. – Бургас; 6р. – Ст.Загора; 7р. – Перник; 8р. – София; 9р. – Кърджали; 10р. – Пловдив

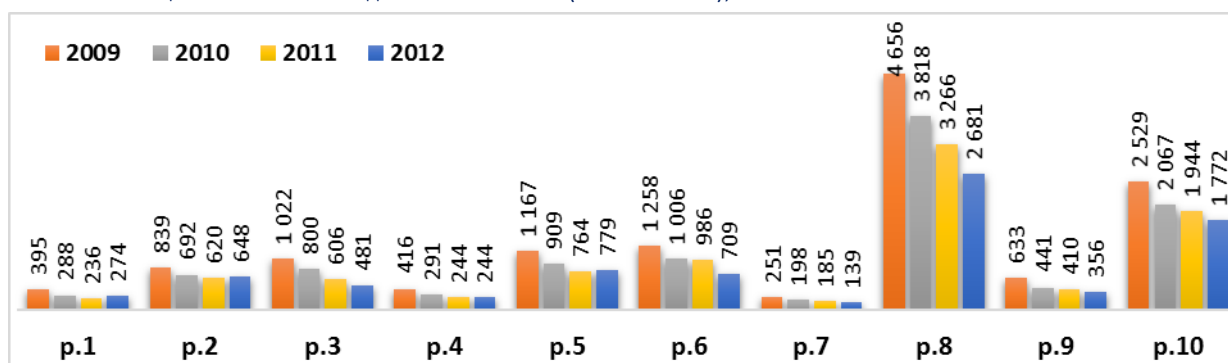
6.2.1.8. Категория „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия“

В тази квалификационна група професии във всички референтни области се наблюдава намаление сред младите хора до 25 годишна възраст, осигурени по т.с.п., през наблюдавания период.

По региони **най-много** млади хора намират работа в **област София-град**, като през периода те намаляват с 2,3 хил. (-48,4%) до 2,4 хил. през 2012 г.. Следва по заетост **област Пловдив**, където за периода загубилите работа са 0,8 хил. (-31,4%) и през 2012 г. са вече 1,7 хил..

В останалите области изменението на младите хора до 25 годишна възраст, осигурени по т.с.п., през периода до 2012 г. е: **област Плевен** – намаление от 0,2 хил. (-38,7%) до 0,2 хил. за 2012 г.; **област Русе** – намаление от 0,2 хил. (-21,5%) до 0,7 хил. за 2012 г.; **област Варна** – намалението през периода до 2012 г. е с 0,6 хил. (-56,1%) до 0,5 хил. за 2012г.; **област Шумен** – намаление от 0,2 хил. (-42,1%) до 0,2 хил. за 2012 г.; **област Бургас** – намаление от 0,6 хил. (-45,2%) до 0,6 хил. за 2012 г.; **област Ст.Загора** – намаление от 0,6 хил. (-48,1%) до 0,6 хил. за 2012 г.; **област Перник** – намаление от 0,1 хил. (-53,4%) до 0,1 хил. за 2012 г.; **област Кърджали** – намаление от 0,4 хил. (-55,3%) до 0,3 хил. за 2012 г.;

Фиг. 57 Осигурени лица на 15-24-годишна възраст в категорията персонал „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия“ по области (2008-2012 г.), брой

Източник: НОИ и собствени изчисления

Легенда: 1р. – Плевен; 2р. – Русе; 3р. – Варна; 4р. – Шумен; 5р. – Бургас; 6р. – Ст.Загора; 7р. – Перник; 8р. – София; 9р. – Кърджали; 10р. – Пловдив

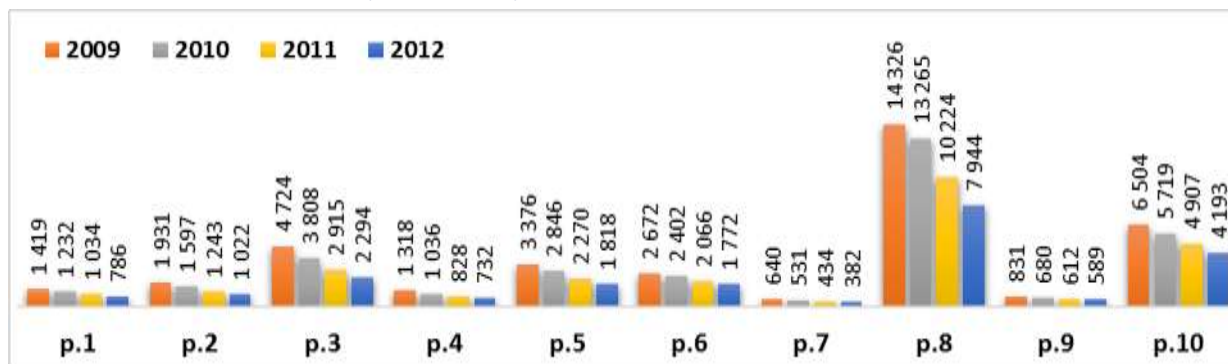
6.2.1.9. Категория „Професии, неизискващи специална квалификация“

Тази квалификационна група професии създава висока заетост за младите хора, но във всички референтни области се наблюдава намаление през периода до 2012 г.

По области **най-много** млади хора намират работа в **област София-град**, като през периода те намаляват с 6,4 хил. (-44,7%) до 7,9 хил. през 2012 г.. Следва по заетост **област Пловдив**, където през периода до 2012 г. губят работа 2,6 хил. (-39,3%) до 3,9 хил. през 2012 г. и **област Варна** – с намаление от 2,5 хил. (-51,9%) до 2,3 хил. за 2012 г.

В останалите области за тази категория персонал изменението на осигурените млади хора през периода до 2012 г. е: **област Плевен** – намаление от 0,7 хил. (-52,3%) до 0,7 хил. за 2012 г.; **област Русе** – намаление от 1 хил. (-50,3%) до 1 хил. за 2012 г.; **област Шумен** – намаление от 0,6 хил. (-46,4%) до 0,7 хил. за 2012 г.; **област Бургас** – намаление от 1,6 хил. (-47,1%) до 1,8 хил. за 2012 г.; **област Ст.Загора** – намаление от 1,1 хил. (-39,3%) до 1,6 хил. за 2012 г.; **област Перник** – намаление от 0,3 хил. (-46,3%) до 0,3 хил. за 2012 г.; **област Кърджали** – намаление от 0,2 хил. (-28,5%) до 0,6 хил. за 2012 г.

Фиг. 58 Осигурени лица на 15-24-годишна възраст в категорията персонал „Професии, неизискващи специална квалификация“ по области (2008-2012 г.), брой

Източник: НОИ и собствени изчисления

Легенда: 1р. – Плевен; 2р. – Русе; 3р. – Варна; 4р. – Шумен; 5р. – Бургас; 6р. – Ст.Загора; 7р. – Перник; 8р. – София; 9р. – Кърджали; 10р. – Пловдив

6.2.2. АНАЛИЗ НА СРЕДНИЯ МЕСЕЧЕН ОСИГУРИТЕЛЕН ДОХОД НА ЗАЕТИТЕ ЛИЦА ОТ 15 ДО 24 Г. ВЪЗРАСТ ПО РЕГИОНИ И КВАЛИФИКАЦИОННИ ГРУПИ ПРОФЕСИИ.

СОД на младите хора до 25 година възраст в референтните области е под СОД на заетите лица в трудоспособна възраст, осигурени по т.с.п. през целия наблюдаван период.

По области изменението на осигурителният доход на млади хора, заети по т.с.п., е:

- В **област София-град през целия период се осигурява най-висок СОД, като за 2012г. е 546 лв.** и за периода нараства със 121 лв. (28,4%). **При мъжете** СОД се увеличава с 132 лв. (29,4%) до 581 лв. за 2012 г., което е **най-голямото увеличение** на осигурителен доход сред референтните области за младите мъже. **При жените** СОД се увеличава със 111 лв. (28,1%) до 506 лв. за 2012 г., което е **най-голямото увеличение** на осигурителен доход сред референтните области при жените, но с най-нисък темп.
- **Следва област Варна, където СОД за 2012 г. е 380 лв.** и се увеличава за периода със 84 лв. (28,2%). **При мъжете** СОД за периода се увеличава с 79 лв. (24,6%) до 401 лв. за 2012 г. **При жените** СОД се увеличава с 93 лв. (34,8%) до 359 лв. за 2012 г..
- В **област Пловдив СОД за 2012 г. е 378 лв.** и се увеличава за периода със 100 лв. (36%). **При мъжете** СОД нараства с 108 лв. (36,1%) до 407 лв. за 2012 г.. **При жените** СОД нараства със 93 лв. (37,3%) за периода, като достига до 344 лв. за 2012 г..
- В **област Бургас СОД за 2012 г. е 359 лв.** и се увеличава за периода със 71 лв. (24,7%), като това е **най-малкото увеличение** на периода на осигурителен доход сред референтните

области за младите хора. **При мъжете** СОД се увеличава за периода с 62 лв. (19,9%) до 374 лв. за 2012 г., като това също е най-молкото увеличение сред мъжете. **При жените** СОД нараства с 86 лв. (33,2%) за периода, достигайки до 344 лв. за 2012 г., като това е най-слабият ръст за жените сред референтните области.

- В област **Стара Загора СОД за 2012 г. е 418 лв.** и се увеличава за периода със 115 лв. (38,1%). **При мъжете** СОД се увеличава за периода с 131 лв. (38,5%) до 473 лв. за 2012 г., а **при жените** СОД се увеличава със 92 лв. (37,2%) за периода, като достига до 340 лв. за 2012 г..
- В област **Русе СОД за 2012 г. е 389 лв.** и се увеличава за периода със 116 лв. (42,4%), като това е **най-бързият ръст** за периода на осигурителен доход сред референтните области за младите хора. **При мъжете** СОД се увеличава за периода с 123 лв. (39,8%) до 434 лв. за 2012 г., като за периода това е **най-бързият ръст** сред референтните области за мъжете. **При жените** СОД нараства със 105 лв. (45,6%) за периода, като достига до 334 лв. за 2012 г..
- В област **Плевен СОД за 2012 г. е 343 лв.** и се увеличава за периода със 81 лв. (31,1%). **При мъжете** СОД се увеличава за периода с 77 лв. (27%) до 363 лв. за 2012г., а **при жените** СОД се увеличава със 85 лв. (36,3%) за периода, като достига до 321 лв. за 2012 г.. Това е най-малкото увеличение за жените сред референтните области.
- В област **Шумен СОД за 2012 г. е 372 лв.** и се увеличава за периода със 111 лв. (42,3%). **При мъжете** СОД се увеличава за периода с 111 лв. (37,9%) до 405 лв. за 2012 г., а **при жените** СОД се увеличава със 106 лв. (46,8%) за периода, като достига до 331 лв. за 2012 г.. Това е **най-бързия ръст на осигурителен доход сред жените** в референтните области.
- В област **Кърджали СОД за 2012 г. е 341 лв.** и се увеличава за периода с 94 лв. (38%). **При мъжете** СОД се увеличава за периода с 98 лв. (36%) до 369 лв. за 2012 г., а **при жените** СОД нараства със 90 лв. (39,8%) за периода, като достига до 315 лв. за 2012 г..
- В област **Перник СОД за 2012 г. е 354 лв.** и се увеличава за периода с 75 лв. (27%). **При мъжете** СОД се увеличава за периода със 69 лв. (21,6%) до 389 лв. за 2012 г., а **при жените** увеличението е с 86 лв. (36,8 %) за периода, като достига до 322 лв. за 2012 г.

ТАБЛИЦА 59 СОД НА ЗАЕТИТЕ ПО ТРУДОВИ И СЛУЖЕБНИ ПРАВООТНОШЕНИЯ ЛИЦА НА 15-24 ГОДИШНА ВЪЗРАСТ ПО РЕГИОНИ (2008-2012 г.), ЛЕВА

	2008 г. лв.	2009 г. лв.	2010 г. лв.	2011 г. лв.	2012 г. лв.	2012 / 2008 г. лв.	%
СОД общо							
1р.	262	292	290	315	343	81	31,0%
2р.	273	311	321	354	380	107	39,1%
3р.	297	329	333	364	380	84	28,2%
4р.	262	295	310	336	372	111	42,4%
5р.	288	312	309	334	389	101	35,2%
6р.	303	359	372	388	418	115	38,1%
7р.	279	318	331	324	354	75	27,0%
8р.	426	479	498	529	546	121	28,4%
9р.	247	287	288	318	341	94	38,0%
10р.	278	325	328	345	378	100	36,0%
СОД мъже							
1р.	286	311	313	336	363	77	27,0%
2р.	310	346	359	400	421	111	35,8%
3р.	322	353	359	391	401	79	24,6%
4р.	294	323	345	373	405	111	37,9%
5р.	312	334	327	353	417	104	33,5%
6р.	342	405	423	443	473	131	38,5%
7р.	318	362	377	361	387	69	21,6%
8р.	449	506	528	563	581	132	29,4%

	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2011 г.	2012 г.	2012 / 2008 г.	
	лв.	лв.	лв.	лв.	лв.	лв.	%
9р.	271	296	299	338	369	98	36,0%
10р.	299	345	357	378	407	108	36,1%
СОД жени							
1р.	236	272	267	293	320	85	36,0%
2р.	230	271	280	301	332	102	44,5%
3р.	266	302	307	336	359	93	34,8%
4р.	225	265	274	294	331	106	46,8%
5р.	259	288	293	317	359	100	38,4%
6р.	248	302	307	313	341	92	37,2%
7р.	235	270	282	287	322	86	36,8%
8р.	395	446	466	491	506	111	28,1%
9р.	225	278	277	298	315	90	39,8%
10р.	250	302	297	308	344	93	37,3%

Източник: НОИ и собствени изчисления

Легенда: 1р. – Плевен; 2р. – Русе; 3р. – Варна; 4р. – Шумен; 5р. – Бургас; 6р. – Ст.Загора; 7р. – Перник; 8р. – София; 9р. – Кърджали; 10р. – Пловдив

По квалификационни групи професии в референтните области СОД на заетите по т.с.п. лица до 25 годишна възраст е:

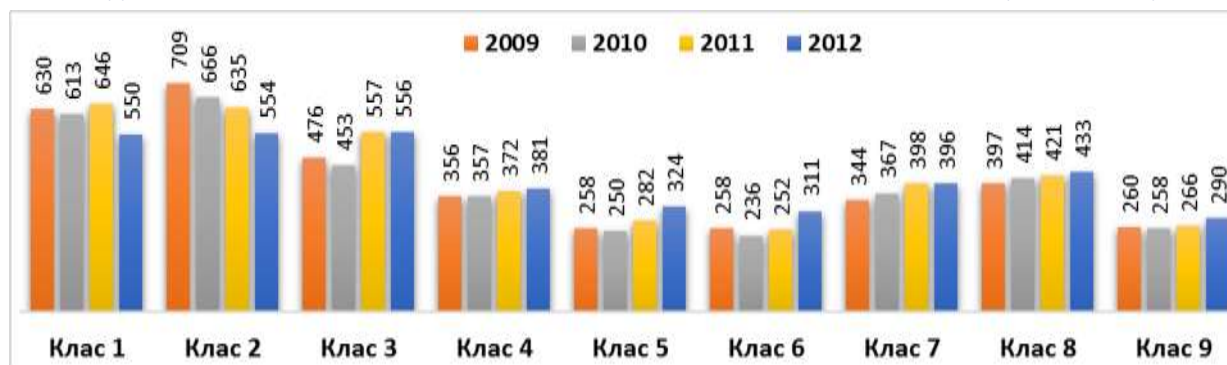
Област Плевен

СОД в областта е **най-висок** в първите три квалификационни групи професии („Ръководни служители“, „Аналитични специалисти“ и „Техници и други приложни специалисти“), а най-нисък в последната група професии - „Професии, неизискващи специална квалификация“ и при „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“.

По групи професии се наблюдава увеличение на СОД за периода до 2012 г. във всички квалификационни групи с изключение на първите две - „Ръководни служители“ и „Аналитични специалисти“, в които има намаление на СОД съответно със 111 лв. и с 76 лв.

Увеличението на СОД е най-голямо при „Техници и други приложни специалисти“ – със 104 лв., а най-слабо при „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия“ – с 56 лв.

Фиг. 60 СОД на заетите лица на 15-24 годишна възраст в област Плевен по категории персонал (2008-2012 г.), лева

Източник: НОИ и собствени изчисления

Легенда: Клас 1 - Ръководни служители; Клас 2 - Аналитични специалисти; Клас 3 - Техници и други приложни специалисти; Клас 4 - Административен персонал; Клас 5 - Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия; Клас 6 - Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство; Клас 7 - Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии; Клас 8 - Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия; Клас 9 - Професии, неизискващи специална квалификация

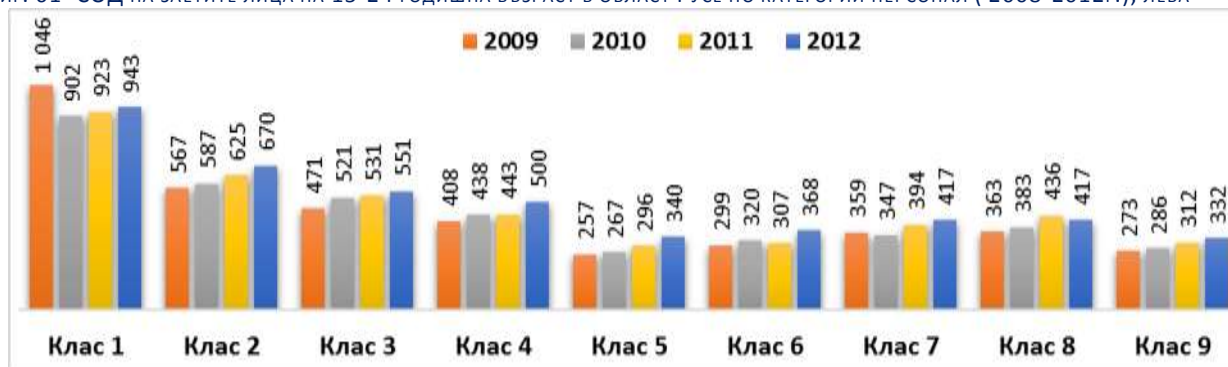
Област Русе

СОД в областта е **най-висок** в първите три квалификационни групи професии („Ръководни служители“, „Аналитични специалисти“ и „Техници и други приложни специалисти“), а най-нисък в последната група професии - „Професии, неизискващи специална квалификация“ (332 лв.) и при „Персонал зает с услуги за населението, охрана и търговия“ (324 лв.).

По групи професии се наблюдава увеличение на СОД за периода до 2012 г. във всички квалификационни групи.

Увеличението на СОД е най-голямо при „Аналитични специалисти“ и „Техници и други приложни специалисти“ – с по 146 лв., а най-слабо при „Ръководни служители“ – с 40 лв.

Фиг. 61 СОД на заетите лица на 15-24 годишна възраст в област Русе по категории персонал (2008-2012г.), лева

Източник: НОИ и собствени изчисления

Легенда: Клас 1 - Ръководни служители; Клас 2 - Аналитични специалисти; Клас 3 - Техници и други приложни специалисти; Клас 4 - Административен персонал; Клас 5 - Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия; Клас 6 - Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство; Клас 7 - Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии; Клас 8 - Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия; Клас 9 - Професии, неизискващи специална квалификация

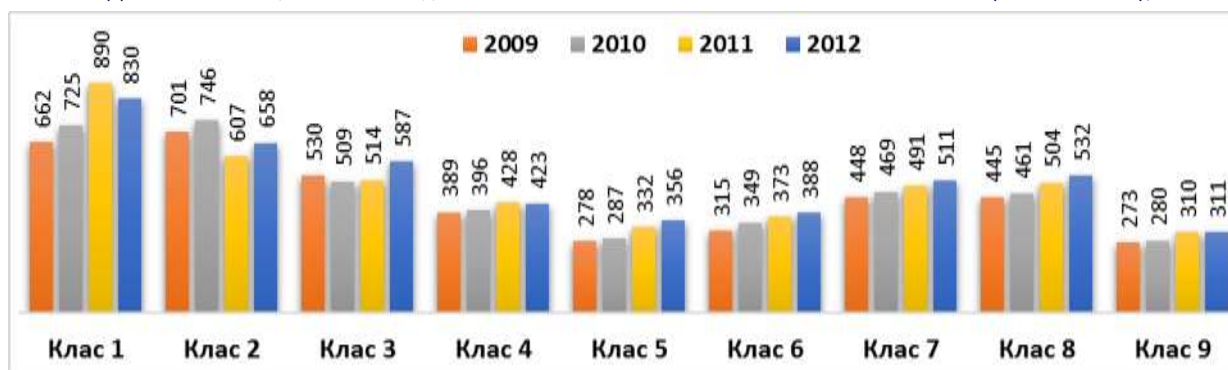
Област Варна

СОД в областта е **най-висок** в първите три квалификационни групи професии („Ръководни служители“, „Аналитични специалисти“ и „Техници и други приложни специалисти“), а най-нисък в последната група професии - „Професии, неизискващи специална квалификация“ и при „Персонал зает с услуги за населението, охрана и търговия“.

По групи професии се наблюдава увеличение на СОД за периода до 2012 г. във всички квалификационни групи.

Увеличението на СОД е най-голямо при „Ръководни служители“ – с 212 лв., а най-слабо при „Професии, неизискващи специална квалификация“ – с 68 лв.

Фиг. 62 СОД на заетите лица на 15-24 годишна възраст в област Варна по категории персонал (2008-2012 г.), лева

Източник: НОИ и собствени изчисления

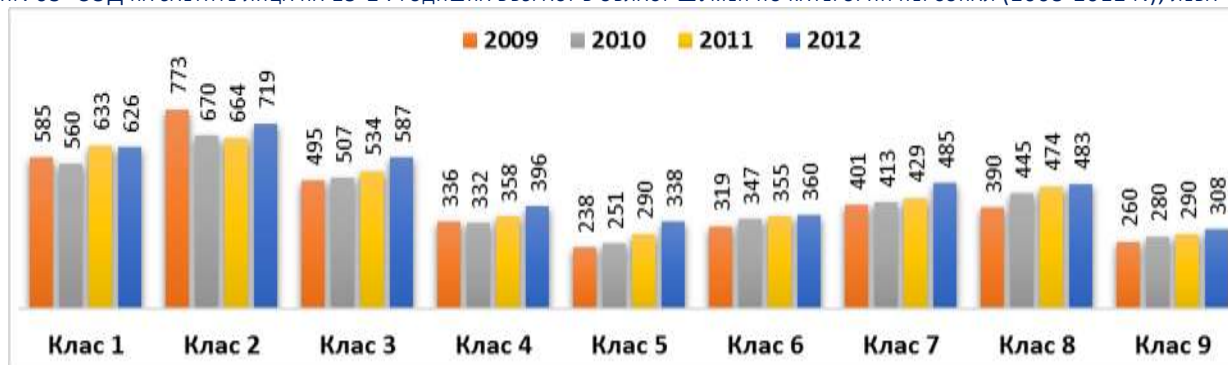
Легенда: Клас 1 - Ръководни служители; Клас 2 - Аналитични специалисти; Клас 3 - Техници и други приложни специалисти; Клас 4 - Административен персонал; Клас 5 - Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия; Клас 6 - Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство; Клас 7 - Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии; Клас 8 - Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия; Клас 9 - Професии, неизискващи специална квалификация

Област Шумен

СОД в областта е **най-висок** в първите три квалификационни групи професии („Ръководни служители“, „Аналитични специалисти“ и „Техници и други приложни специалисти“), а най-нисък в последната група професии - „Професии, неизискващи специална квалификация“ и при „Персонал зает с услуги за населението, охрана и търговия“. По групи професии се наблюдава увеличение на СОД за периода до 2012 г. във всички квалификационни групи.

Увеличението на СОД е най-голямо при „Ръководни служители“ – със 162 лв., а най-слабо при „Професии, неизискващи специална квалификация“ – с 76 лв.

Фиг. 63 СОД на заетите лица на 15-24 годишна възраст в област Шумен по категории персонал (2008-2012 г.), лева

Източник: НОИ и собствени изчисления

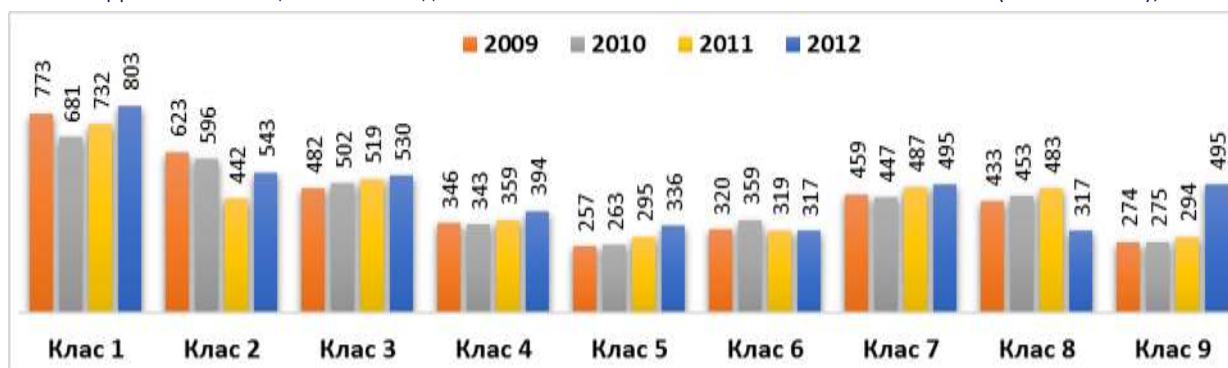
Легенда: Клас 1 - Ръководни служители; Клас 2 - Аналитични специалисти; Клас 3 - Техници и други приложни специалисти; Клас 4 - Административен персонал; Клас 5 - Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия; Клас 6 - Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство; Клас 7 - Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии; Клас 8 - Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия; Клас 9 - Професии, неизискващи специална квалификация

Област Бургас

СОД в областта е **най-висок** в първите три квалификационни групи професии („Ръководни служители“, „Аналитични специалисти“ и „Техници и други приложни специалисти“), а най-нисък в последната група професии - „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия“ и при „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“.

По групи професии се наблюдава увеличение на СОД за периода до 2012 г. във всички квалификационни групи с изключение на две от тях - „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия“ и „Аналитични специалисти“, в които има намаление на СОД съответно със 85 лв. и с 35 лв. Увеличението на СОД е най-голямо при „Персонал зает с услуги за населението, охрана и търговия“ – със 254 лв., а най-слабо при „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ – с 53 лв.

Фиг. 64 СОД на заетите лица на 15-24 годишна възраст в област Бургас по категории персонал (2008-2012 г.), лева

Източник: НОИ и собствени изчисления

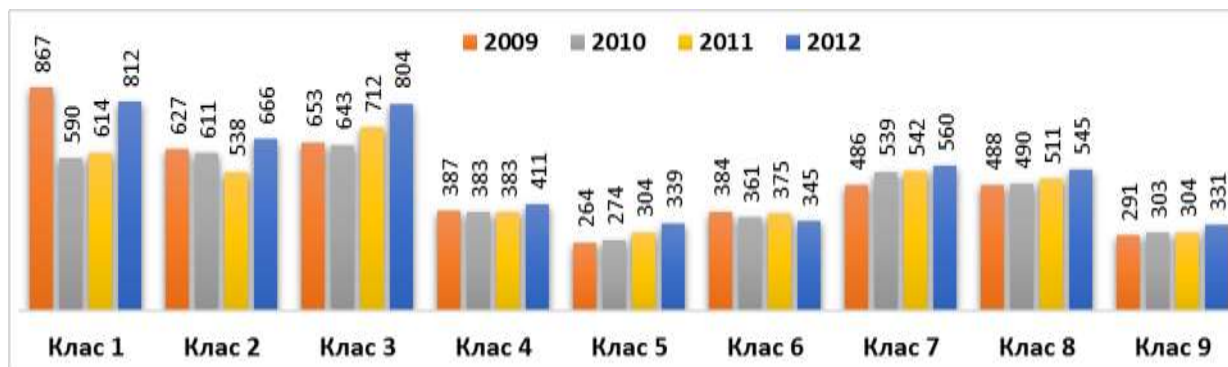
Легенда: Клас 1 - Ръководни служители; Клас 2 - Аналитични специалисти; Клас 3 - Техници и други приложни специалисти; Клас 4 - Административен персонал; Клас 5 - Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия; Клас 6 - Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство; Клас 7 - Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии; Клас 8 - Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия; Клас 9 - Професии, неизискващи специална квалификация

Област Стара Загора

СОД в областта е **най-висок** в първите три квалификационни групи професии („Ръководни служители“, „Аналитични специалисти“ и „Техници и други приложни специалисти“), а най-нисък в последната група професии - „Професии, неизискващи специална квалификация“ и при „Персонал зает с услуги за населението, охрана и търговия“. По групи професии се наблюдава увеличение на СОД за периода до 2012 г. във всички квалификационни групи. Увеличението на СОД е най-голямо при „Ръководни служители“ – с 236 лв., а най-слабо при „Професии, неизискващи специална квалификация“ – с 82 лв.

Фиг. 65 СОД на заетите лица на 15-24 годишна възраст в област Стара Загора по категории персонал (2008-2012 г.), ЛЕВА

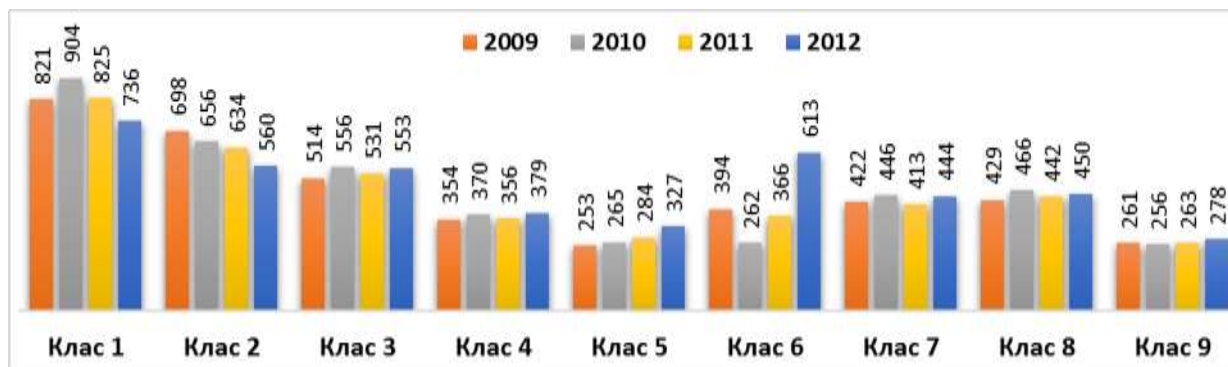
Източник: НОИ и собствени изчисления

Легенда: Клас 1 - Ръководни служители; Клас 2 - Аналитични специалисти; Клас 3 - Техници и други приложни специалисти; Клас 4 - Административен персонал; Клас 5 - Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия; Клас 6 - Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство; Клас 7 - Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии; Клас 8 - Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия; Клас 9 - Професии, неизискващи специална квалификация

Област Перник

СОД в областта е **най-висок** в първите две квалификационни групи професии („Ръководни служители“ и „Аналитични специалисти“) и в „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“, а най-нисък в последната група професии - „Професии, неизискващи специална квалификация“ и при „Персонал зает с услуги за населението, охрана и търговия“. По групи професии се наблюдава увеличение на СОД за периода до 2012 г. във всички квалификационни групи с изключение на две от тях - „Аналитични специалисти“ и „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“, в които има намаление на СОД съответно със 201 лв. и със 135 лв. Увеличението на СОД е най-голямо при „Ръководни служители“ – със 126 лв., а най-слабо при „Професии, неизискващи специална квалификация“ – с 50 лв.

ТАБЛИЦА 66 СОД на заетите лица на 15-24 годишна възраст в област Перник по категории персонал (2008-2012 г.), ЛЕВА

Източник: НОИ и собствени изчисления

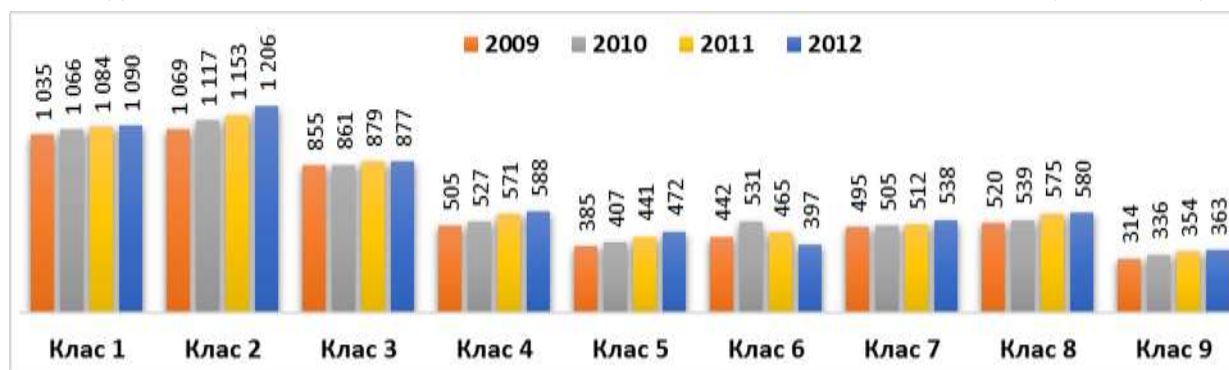
Легенда: Клас 1 - Ръководни служители; Клас 2 - Аналитични специалисти; Клас 3 - Техници и други приложни специалисти; Клас 4 - Административен персонал; Клас 5 - Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия; Клас 6 - Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство; Клас 7 - Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии; Клас 8 - Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия; Клас 9 - Професии, неизискващи специална квалификация

Област София-град

СОД в областта е **най-висок** в първите три квалификационни групи професии („Ръководни служители“, „Аналитични специалисти“ и „Техници и други приложни специалисти“), а най-нисък в последната група професии - „Професии, неизискващи специална квалификация“ и при „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“. По групи професии се наблюдава увеличение на СОД за периода до 2012 г. във всички квалификационни групи. Увеличението на СОД е най-голямо при „Техници и други приложни специалисти“ – с 250 лв., а най-слабо при „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ – с 45 лв.

Фиг. 67 СОД на заетите лица на 15-24 годишна възраст в област София-град по категории персонал (2008-2012 г.), лева

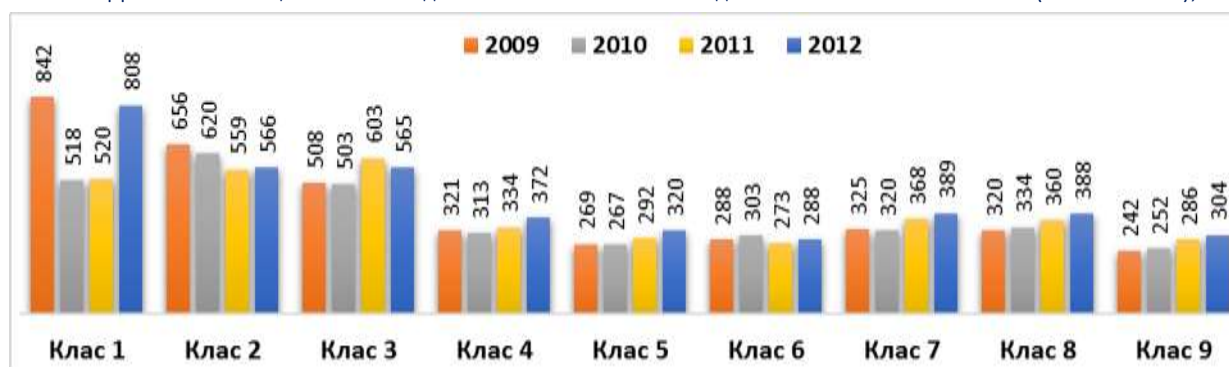
Източник: НОИ и собствени изчисления

Легенда: Клас 1 - Ръководни служители; Клас 2 - Аналитични специалисти; Клас 3 - Техници и други приложни специалисти; Клас 4 - Административен персонал; Клас 5 - Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия; Клас 6 - Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство; Клас 7 - Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии; Клас 8 - Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия; Клас 9 - Професии, неизискващи специална квалификация

Област Кърджали

СОД в областта е **най-висок** в първите три квалификационни групи професии („Ръководни служители“, „Аналитични специалисти“ и „Техници и други приложни специалисти“), а най-нисък в „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ и при последната група професии - „Професии, неизискващи специална квалификация“. По групи професии се наблюдава увеличение на СОД за периода до 2012 г. във всички квалификационни групи. Увеличението на СОД е най-голямо при „Ръководни служители“ – със 172 лв., а най-слабо при „Техници и други приложни специалисти“ – с 23 лв.

Фиг. 68 СОД на заетите лица на 15-24 годишна възраст в област Кърджали по категории персонал (2008-2012 г.), лева

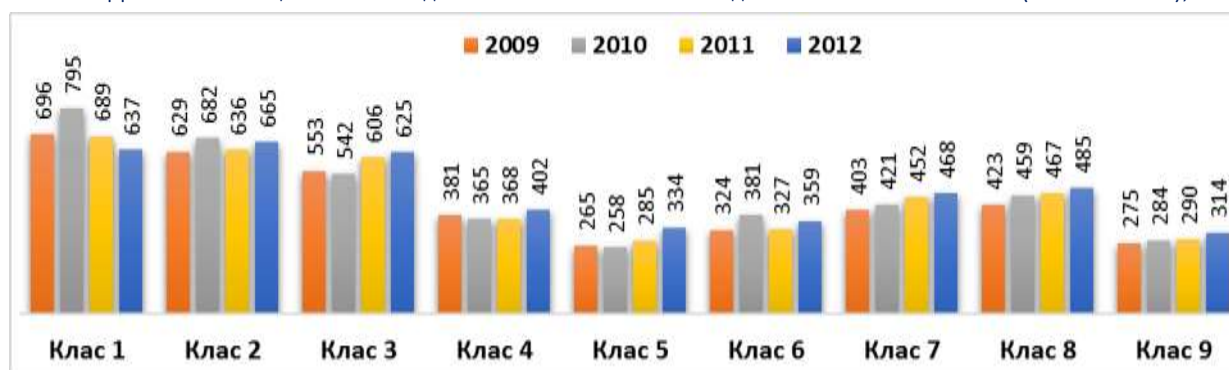
Източник: НОИ и собствени изчисления

Легенда: Клас 1 - Ръководни служители; Клас 2 - Аналитични специалисти; Клас 3 - Техници и други приложни специалисти; Клас 4 - Административен персонал; Клас 5 - Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия; Клас 6 - Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство; Клас 7 - Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии; Клас 8 - Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия; Клас 9 - Професии, неизискващи специална квалификация

Област Пловдив

СОД в областта е **най-висок** в първите три квалификационни групи професии („Ръководни служители“, „Аналитични специалисти“ и „Техници и други приложни специалисти“), а най-нисък в последната група професии - „Професии, неизискващи специална квалификация“ и при „Персонал зает с услуги за населението, охрана и търговия“. По групи професии се наблюдава увеличение на СОД за периода до 2012 г. във всички квалификационни групи с изключение на една от тях - „Ръководни служители“, в която намалението на СОД е с 23 лв. Увеличението на СОД е най-голямо при „Техници и други приложни специалисти“ и при „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ – с по 128 лв., а най-слабо е при „Административен персонал“ – с 85 лв.

Фиг. 69 СОД на заетите лица на 15-24 годишна възраст в област Пловдив по категории персонал (2008-2012 г.), лева

Източник: НОИ и собствени изчисления

Легенда: Клас 1 - Ръководни служители; Клас 2 - Аналитични специалисти; Клас 3 - Техници и други приложни специалисти; Клас 4 - Административен персонал; Клас 5 - Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия; Клас 6 - Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство; Клас 7 - Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии; Клас 8 - Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия; Клас 9 - Професии, неизискващи специална квалификация

6.2.3. АНАЛИЗ НА НАЕТИТЕ ЛИЦА ДО 24 ГОДИШНА ВЪЗРАСТ И НА СРЕДНИЯТ МЕСЕЧЕН ОСИГУРИТЕЛЕН ДОХОД ПО СЕКТОРИ И КВАЛИФИКАЦИОННИ ГРУПИ ПРОФЕСИИ

Приоритетните икономически дейности през целия период до 2012 г. осигуряват работа на над половината от заетите в страната млади хора, осигурени по т.с.п.. През целия период жените преобладават, като през 2012г. представляват 54% от общо заетите в определените икономически дейности.

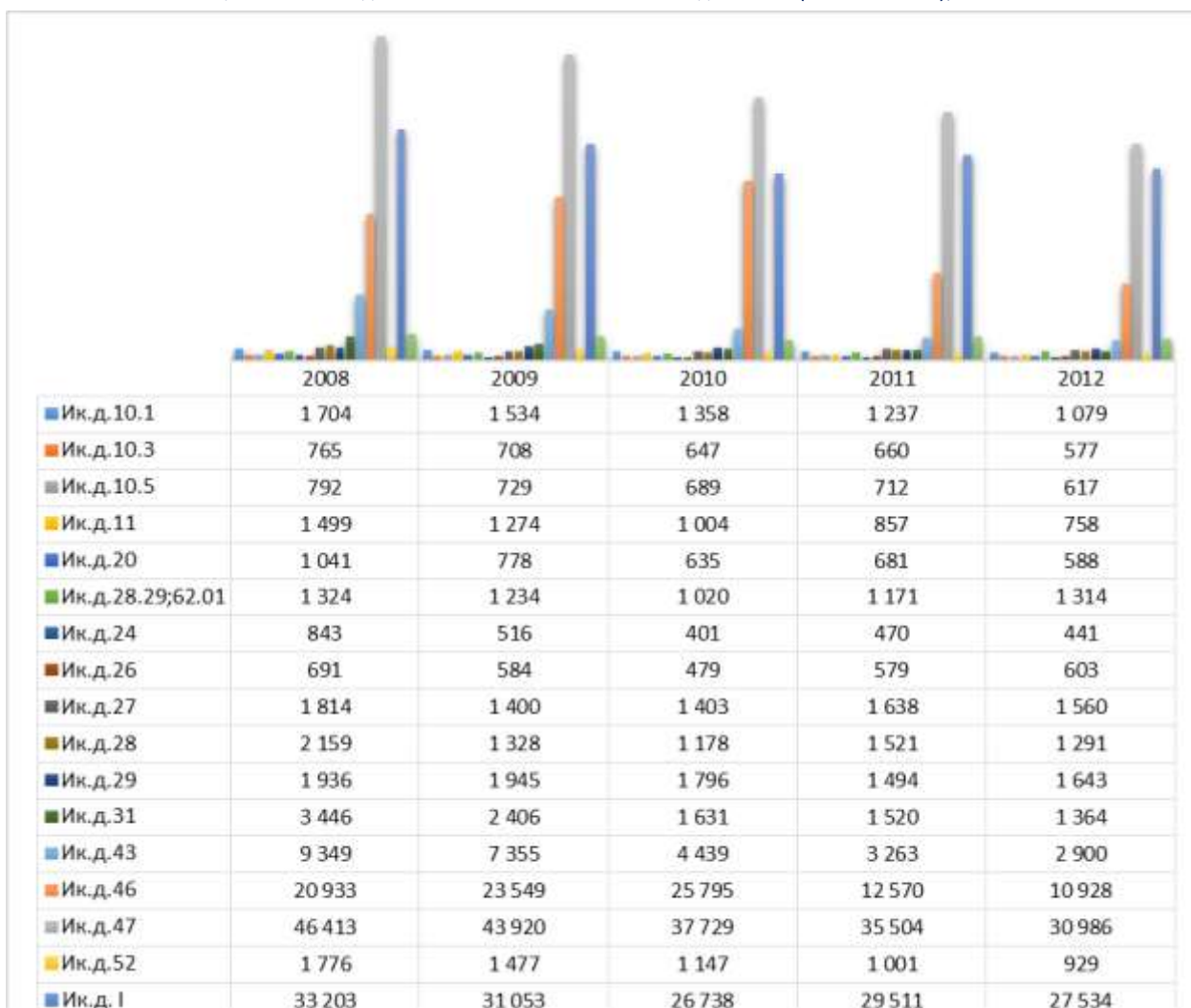
В определените икономически дейности през периода до 2012 г. са останали без работа над 45 хил. млади хора, което представлява спад от 34%.

През целия период най-висока заетост за младите хора до 24 годишна възраст осигуряват дейностите: „Търговия на дребно, без търговия с автомобили и мотоциклети“ (47), „Хотелиерство и ресторантьорство“ (Сектор I) и „Търговия на едро, без търговия с автомобили и мотоциклети“ (46), в които общо заетите през 2012 г. са над 40% от заетите млади хора, осигурени по т.с.п. в страната.

През периода до 2012 г. в три групи професии най-много млади хора са загубили работата си: в търговията на дребно – над 15 хил., следвани от търговията на едро – над 10 хил. и над 5 хил. в хотелиерството и ресторантьорството.

Най-слаба заетост за младите хора през целия период осигуряват дейностите „Производство на основни метали“ (24), следвана от „Производство на химични продукти“ (20) и „Преработка и консервиране на плодове и зеленчуци“ (10.3) – от по около 0,3% от заетите млади хора, осигурени по т.с.п. в страната.

Фиг. 70 Осигурени лица на 15-24 годишна възраст по икономически дейности (2008-2012 г.), брой

Източник: НОИ и собствени изчисления

Легенда: 10.1 – Производство и преработка на месо; Производство на месни продукти, без готови ястия; 10.3 – Преработка и консервиране на плодове и зеленчуци; 10.5 – Производство на мляко и млечни продукти; 11 – Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутелирани води; 20 – Производство на химични продукти; 28.29 – Производство на други машини с общо предназначение, неklasифицирани другаде и 62.01 - Компютърно програмиране, Мехатронни системи и автоматизация; 24 – Производство на основни метали; 26 – Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти; 27 – Производство на електрически съоръжения; 28 – Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение; 29 – Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета; 31 – Производство на мебели; 43 – Специализирани строителни дейности; 46 – Търговия на едро, без търговия с автомобили и мотоциклети; 47 – Търговия на дребно, без търговия с автомобили и мотоциклети; 52 – Складирание на товари и други спомагателни дейности в транспорта; Сектор I – Хотелиерство и ресторантьорство; 62 – Дейности в областта на информационните технологии; 80 – Дейности по охрана и разследване; 81 – Дейности по обслужване на сгради и озеленяване.

6.2.3.1. Производство и преработка на месо; Производство на месни продукти, без готови ястия (10.1) по категории персонал

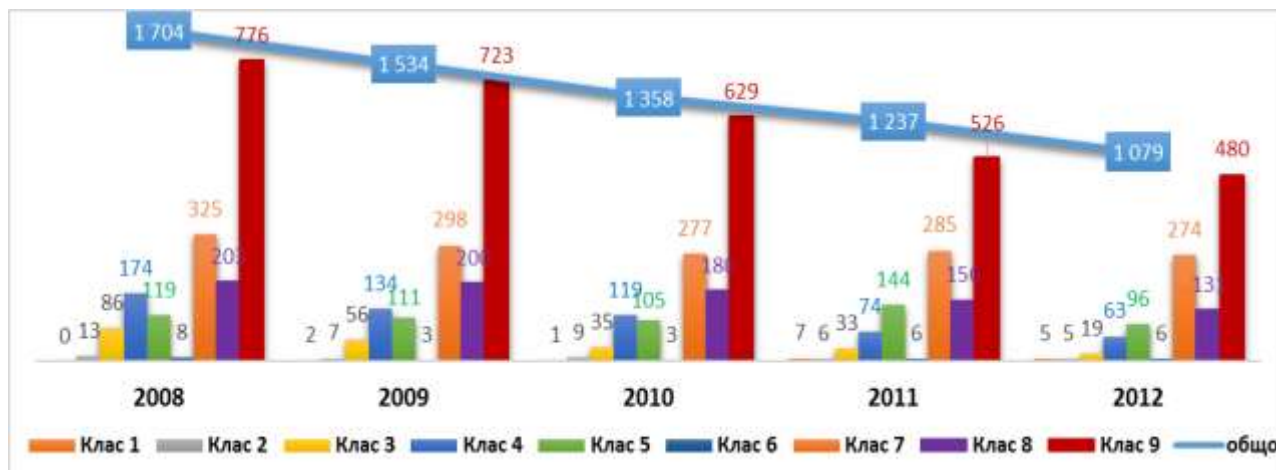
В тази икономическа дейност общо заетите трайно намаляват през целият период, достигайки до 1 хил. през 2012 г.

В тази икономическа дейност се осигурява заетост едва на 0,6% от работещите в страната млади хора, осигурени по т.с.п. В тази дейност заетостта мъжете преобладават, като те са почти двойно повече от жените през 2012 г..

В групите професии: „Ръководни служители“, „Аналитични специалисти“ и „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ заетостта за младите хора до 24 годишна възраст е пренебрежимо ниска през периода, като перспективи почти няма.

- В категорията „Техници и други приложни специалисти“ перспективите за работа намаляват през целия период, като до 2012 г. спадът е с повече от 77%. В тази категория мъжете и жените до 24 г. имат почти еднакви възможности за работа;
- В категорията „Административен персонал“ заетостта през целия период е сравнително ниска, като има тенденция на непрекъснато намаление. През периода до 2012 г. от заетите тук млади хора са загубили работата си около 64%, намалявайки до 63, представляващи 5,8% от общо осигурените по т.с.п. млади хора в тази категория. В тази категория преобладават жените.
- В категорията „Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия“ се създава заетост за около 9% от общо осигурените по т.с.п. до 24 г. в тази дейност. През периода до 2012 г. са загубили работата си над 19% от тук осигурените по т.с.п. лица до 24 годишна възраст, намалявайки до 96. Тук преобладават жените през целия период.
- В категорията „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии“ се създава сравнително високата заетост през целия период. През периода до 2012 г. тук са загубили работата си около 16% от осигурените по т.с.п. лица до 24 годишна възраст, намалявайки до 274. В тази категория персонал преобладават мъжете през целия период.
- В категорията „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия“ се създава добра заетост през целия период, но перспективите за работа се свиват. През периода до 2012 г. тук са загубили работата си над 35% от осигурените по т.с.п. лица до 24 годишна възраст, намалявайки до 131. В тази група професии преобладават мъжете през целия период.
- В категорията „Професии, неизискващи специална квалификация“ се създава най-високата заетост през целия период, но перспективите за заетост непрекъснато намаляват. През периода до 2012 г. тук са загубили работата си над 38% от осигурените по т.с.п. лица до 24 годишна възраст, намалявайки до 480. През целия период преобладават мъжете в тази категория персонал.

Фиг. 71 Осигурени лица на 15-24 годишна възраст в „Производство и преработка на месо; Производство на месни продукти, без готови ястия (10.1)“ по категории персонал (2008-2012 г.), брой

Източник: НОИ и собствени изчисления

Легенда: Клас 1 - Ръководни служители; Клас 2 - Аналитични специалисти; Клас 3 - Техници и други приложни специалисти; Клас 4 - Административен персонал; Клас 5 - Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия; Клас 6 - Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство; Клас 7 - Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии; Клас 8 - Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия; Клас 9 - Професии, неизискващи специална квалификация

6.2.3.2. Преработка и консервиране на плодове и зеленчуци (10.3) по категории персонал

В тази икономическа дейност заетите млади хора намаляват до 2010 г., като през последните години тенденцията за заетост е с променлив характер. През 2012г. заетите са едва около 0,6 хил.

В тази икономическа дейност се осигурява заетост едва на 0,3% от работещите в страната млади хора, осигурени по т.с.п. В тази дейност заетостта за мъжете и за жените е сравнително еднаква, с лек превес на мъжете през последните години.

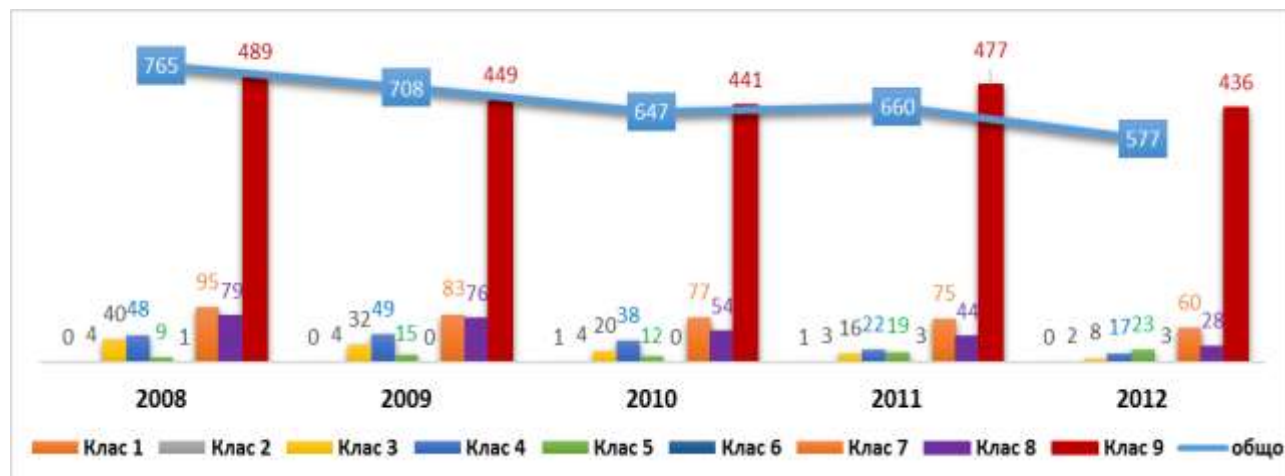
В категориите персонал: „Ръководни служители“, „Аналитични специалисти“ и „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ заетостта за младите хора до 24-годишна възраст е пренебрежимо малка.

- В категориите „Техници и други приложни специалисти“ , „Административен персонал“ „Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия“ и „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия“ перспективите за работа са слаби, като заетостта е много ниска – между 2% и 5% през 2012 г.

- В категорията „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии“ се създава известна заетост в рамките на тази ик.дейност. През 2012 г. тук са заети над 10% от младите хора работещи по т.с.п. в тази дейност. В тази категория персонал мъжете преобладават и имат по-големи перспективи за работа от жените.

- В категорията „Професии, неизискващи специална квалификация“ се създава най-високата и сравнително постоянна заетост. През 2012 г. тук работят около 76% от заетите в тази ик.дейност млади хора. През целият период мъжете и жените имат практически еднакви възможности за работа в тази икономическа дейност.

Фиг. 72 Осигурени лица на 15-24 годишна възраст в „Преработка и консервиране на плодове и зеленчуци (10.3)“ по категории персонал (2008-2012 г.), брой

Източник: НОИ и собствени изчисления

Легенда: Клас 1 - Ръководни служители; Клас 2 - Аналитични специалисти; Клас 3 - Техници и други приложни специалисти; Клас 4 - Административен персонал; Клас 5 - Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия; Клас 6 - Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство; Клас 7 - Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии; Клас 8 - Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия; Клас 9 - Професии, неизискващи специална квалификация

6.2.3.3. Производство на мляко и млечни продукти (10.5)

В тази икономическа дейност заетите млади хора намаляват до 2010 г., а през последните години възможностите за работа са с променлив характер. През 2012 г. работят 0,6 хил. Осигурява се заетост едва на 0,4% от работещите в страната млади хора, осигурени по т.с.п. В тази дейност преобладават мъжете.

По категории персонал най-висока заетост в тази икономическа дейност се създава в последните 3 категории персонал:

- В категорията „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии“ се създава сравнително високата заетост през целия период, но перспективите за работа се свиват слабо. През 2012 г. тук работят над 17% от заетите в тази ик.дейност млади хора. В тази категория персонал мъжете преобладават през целия период.

- В категорията „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия“ се създава добра заетост през целия период, но преспективите за работа се свиват. През 2012 г. тук работят над 10% от заетите в тази ик.дейност млади хора. В тази група професии преобладават мъжете през целия период.

- В категорията „Професии, неизискващи специална квалификация“ се създава най-високата заетост през целия период, но преспективите за работа са с промевлив характер. През 2012 г. тук работят около 56% от заетите в тази ик.дейност млади хора. През целия период преобладават мъжете, а възможностите за работа в тази категория персонал остават все още добри.

За тази ик.дейност заетостта е ниска в категориите персонал:

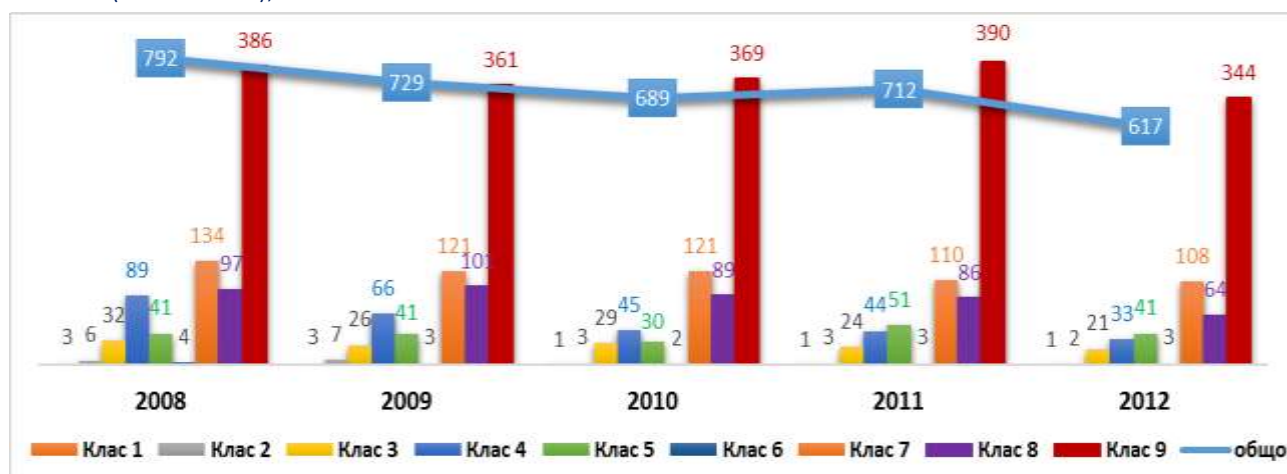
- В категорията „Техници и други приложни специалисти“ преспективите за работа намаляват през последните години. През 2012 г. тук работят над 3% от заетите в тази ик.дейност млади хора. През целия период мъжете и жените имт почти еднакви възможности за работа в тази икономическа дейност.

- В категорията „Административен персонал“ заетостта през целия период е сравнително ниска, като има тенденция на непрекъснато намаление. През 2012 г. тук работят над 5% от заетите в тази ик.дейност млади хора. В тази група професии през целия период мъжете и жените имт сравнително еднакви възможности за работа.

- В категорията „Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия“ възможностите за работа са сравнително постоянни. През 2012 г. тук работят около 7% от заетите в тази ик.дейност млади хора. В тази категория преобладават жените през целия период.

В категориите: „Ръководни служители“, „Аналитични специалисти“ и „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ заетостта за младите хора до 24 годишна възраст е пренебрежимо ниска през периода.

Фиг. 73 Осигурени лица на 15-24 годишна възраст в „Производство на мляко и млечни продукти (10.5)“ по категории персонал (2008-2012 г.), брой

Източник: НОИ и собствени изчисления

Легенда: Клас 1 - Ръководни служители; Клас 2 - Аналитични специалисти; Клас 3 - Техници и други приложни специалисти; Клас 4 - Административен персонал; Клас 5 - Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия; Клас 6 - Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство; Клас 7 - Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии; Клас 8 - Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия; Клас 9 - Професии, неизискващи специална квалификация

6.2.3.4. Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води (11)

В тази икономическа дейност заетите млади хора непрекъснато намаляват през целия период, достигайки до 0,8 хил. през 2012 г. Тук се осигурява заетост едва на 0,4% от работещите в страната млади хора, осигурени по т.с.п. В тази дейност преобладават мъжете.

По категории персонал най-висока заетост в тази икономическа дейност се създава в 3 от категориите персонал:

- В категорията „Техници и други приложни специалисти“ перспективите за работа намаляват през целия период. Тук работят през 2012 г. около 20% от заетите млади хора в тази ик.дейност. В тази категория мъжете преобладават, като те са двойно повече от жените, а възможностите за работа все още остават добри.

- В категорията „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия“ се създава сравнително висока заетост в рамките на ик.дейност през целия период, но перспективите за работа се свиват. През 2012 г. тук работят над 22% от заетите в тази ик.дейност млади хора. В тази група професии мъжете преобладават през целия период,, а перспективите за работа остават все още добри.

- В категорията „Професии, неизискващи специална квалификация“ се създава най-високата заетост през целия период, но перспективите за работите се свиват. През 2012 г. тук работят над 35% от заетите в тази ик.дейност. През целия период преобладават мъжете в тази категория персонал.

В рамките на тази ик.дейност възможностите на младите хора за работа е ниска в категориите персонал:

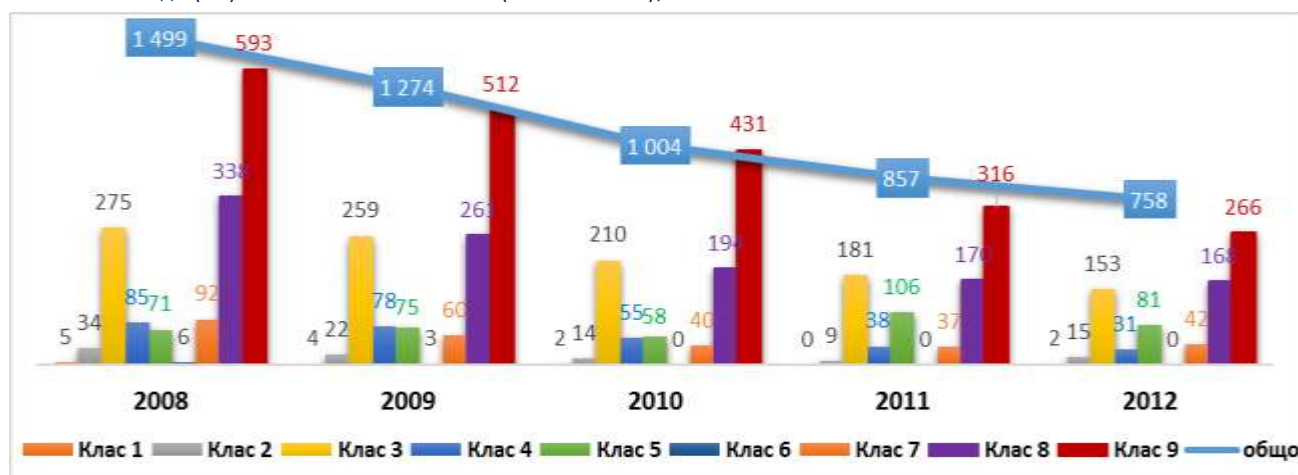
- В категорията „Административен персонал“ заетостта през целия период е сравнително ниска, като има тенденция на непрекъснато намаление. През 2012 г. тук работят около 4% от заетите в тази ик.дейност млади хора. В тази категория преобладават жените, а перспективите за работа са слаби.

- В категорията „Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия“ заетостта е ниска, а перспективите за работа се свиват. През 2012 г. тук работят около 11% от заетите в ик.дейност млади хора. Тук и мъжете и жените имат почти еднакви възможности за работа.

- В категорията „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии“ се създава ниска заетост, като перспективите за работа след 2010 г. имат променлив характер. През 2012 г. тук работят над 5% от заетите в тази ик.дейност млади хора. В тази категория персонал преобладават мъжете през целия период.

В категориите: „Ръководни служители“, „Аналитични специалисти“ и „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ заетостта за младите хора до 24 годишна възраст е пренебрежимо ниска през периода.

Фиг. 74 Осигурени лица на 15-24 годишна възраст в „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води (11)“ по категории персонал (2008-2012 г.), БРОЙ

Източник: НОИ и собствени изчисления

6.2.3.5. Производство на химични продукти (20)

В тази икономическа дейност заетите млади хора намаляват непрекъснато през целия период. През 2012 г. заетите млади хора са 0,6 хил. В тази икономическа дейност се осигурява заетост едва на 0,3% от работещите в страната млади хора, осигурени по т.с.п. В тази дейност преобладават мъжете.

По категории персонал най-висока заетост в тази икономическа дейност се създава в последните 2 категории персонал:

- В категорията „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия” и се създава сравнително висока заетост през целия период, като перспективите за работа непрекъснато се свиват. През 2012 г. тук работят около 20% от заетите в тази ик.дейност. В тази категория персонал преобладават мъжете през целия период, а възможностите за работа пред тях остават добри.

- В категорията „Професии, неизискващи специална квалификация” се създава най-високата заетост през целия период, като преспективата за работа се свиват. През 2012 г. тук работят 52% от заетите в тази ик.дейност. В тази категория персонал мъжете преобладават през целия период, а възможностите за работа остават много добри.

В категориите персонал „Техници и други приложни специалисти”, „Административен персонал”, „Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия” и „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии” заетостта е много по-ниска, като:

- В категорията „Техници и други приложни специалисти” преспективите за работа след 2010 г. са с променлив характер. През 2012 г. тук работят 7% от заетите в тази ик.дейност млади хора. В тази категория мъжете и жените до 24 г. имат почти еднакви възможности за работа;

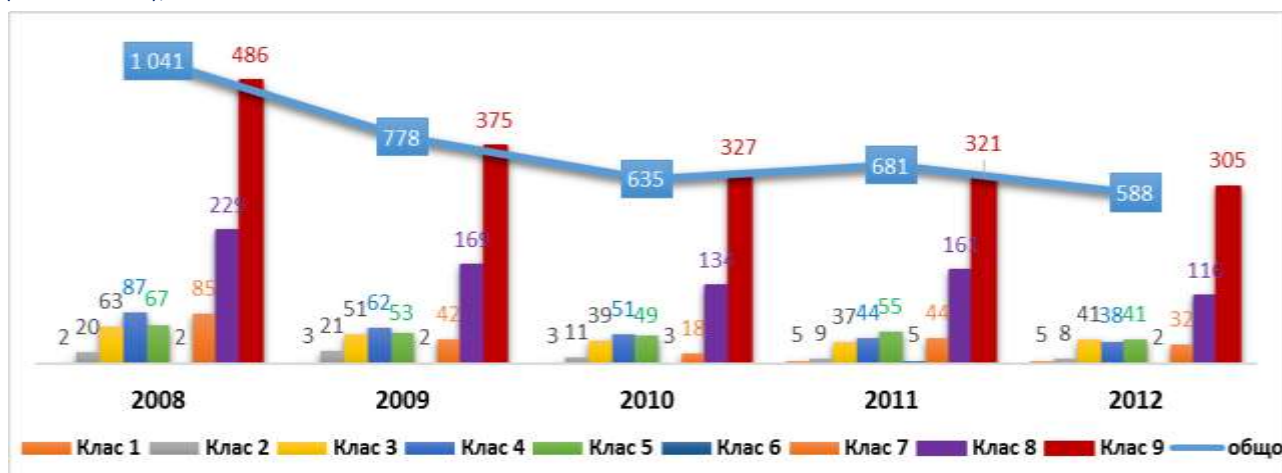
- В категорията „Административен персонал” заетостта през целия период е сравнително ниска, като има тенденция на непрекъснато намаление. През 2012 г. тук работят 6,5% от заетите в ик.дейност млади хора. В тази категория жените имат лек превес.

- В категорията „Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия” перспективите за работа са с променлив характер, като през 2012 г. се създава работа за 7% от заетите млади хора в тази ик.дейност. Тук жените значително преобладават през целия период.

- В категорията „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии” се създава също срезнително ниска заетост през целия период в рамките на ик.дейност, а преспективите за работа след 2010 г. са с неустойчив характер. През 2012 г. тук работят 5,4% от заетите в тази ик.дейност. В тази категория персонал преобладават мъжете през целия период, а перспективите за работа остават слаби.

- В категориите: „Ръководни служители”, „Аналитични специалисти” и „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство” заетостта на младите хора е пренебрежимо ниска.

Фиг. 75 Осигурени лица на 15-24 годишна възраст в „Производство на химични продукти (20)” по категории персонал (2008-2012 г.), брой

Източник: НОИ и собствени изчисления

6.2.3.6. Производство на други машини с общо предназначение, некласифицирани другаде (28.29); Компютърно програмиране, Мехатронни системи и автоматизация (62.01)

В тази икономическа дейност възможностите за работа за младите хора след 2010 г. непрекъснато нарастват. През 2012 г. заетите млади хора достигат до 1,3 хил. Заетост се осигурява само на 0,8% от работещите в страната млади хора, осигурени по т.с.п. Тук преобладават мъжете, като те са тройно повече от жените.

По категории персонал най-висока заетост в тази икономическа дейност се създава в следните 3 категории персонал: „Аналитични специалисти“, „Техници и други приложни специалисти“ и „Административен персонал“.

- В категорията „Аналитични специалисти“ се създава най-високата заетост през целият период, като перспективите за работа след 2010 г. нарастват непрекъснато. През 2012 г. тук работят цели 69% от заетите в тази ик.дейност. В тази категория персонал преобладават мъжете през целия период, а перспективите за работа пред тях остават много добри.

- В категорията „Техници и други приложни специалисти“ се създава сравнително добра заетост през целият период, като преспективата за работа през последните години се подобрява слабо. През 2012 г. тук работят 11% от заетите в тази ик.дейност. В тази категория персонал мъжете преобладават през целия период, а възможностите за работа са добри.

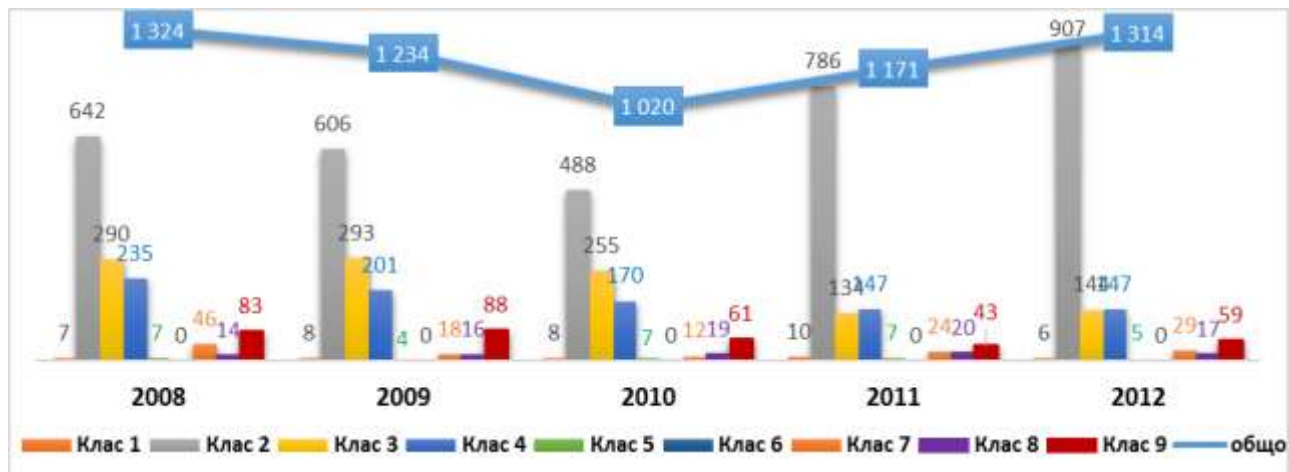
- В категорията „Административен персонал“ се създава също сревнително добра заетост през целият период в рамките на ик.дейност, а преспективите за работа през последните години са устойчиви. През 2012 г. тук работят около 11% от заетите в тази ик.дейност. В тази категория персонал през последните години преобладават мъжете, а перспективите за работа остават добри.

В останалите категории персонал заетостта е ниска или пренебрежимо малка за тази икономическа дейност:

- В категориите: „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии“, „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия“ и „Професии, неизискващи специална квалификация“ тя е ниска като заетите лица в тях са общо около 8% през 2012 г. В тези 3 категории преобладават мъжете, а перспективите за намиране на работа са ниски.

- В категориите: „Ръководни служители“, „Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия“ и „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ заетостта на младите хора е пренебрежимо ниска.

Фиг. 76 Осигурени лица на 15-24 годишна възраст в „Производство на други машини с общо предназначение, некласифицирани другаде (28.29); Компютърно програмиране, Мехатронни системи и автоматизация (62.01)“ по категории персонал (2008-2012 г.), брой

Източник: НОИ и собствени изчисления

6.2.3.7. Производство на основни метали (24)

В тази икономическа дейност тенденцията на заетост на младите хора е с променлив характер след 2010 г.. През 2012 г. отново имаме намаление при заетите млади хора до 0,4 хил. Заетостта е едва 0,3% от работещите в страната млади хора, осигурени по т.с.п., като основно са заети мъже.

По категории персонал най-висока заетост в тази икономическа дейност се създава в последните 3 категории персонал:

- В категорията „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии“ се създава най-високата заетост през целия период, като перспективите за работа след 2010 г. са с променлива тенденция. През 2012 г. тук работят около 51% от заетите в тази ик.дейност. В тази категория персонал мъжете преобладават значително през целия период, а перспективите за работа пред тях остават добри.

- В категорията „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия“ се създава добра заетост през целия период, като перспективите за работа се свиват. През 2012 г. тук работят около 21% от заетите в тази ик.дейност. В тази категория персонал основно преобладават мъжете през целия период.

- В категорията „Професии, неизискващи специална квалификация“ се създава също сравнително високата заетост през целия период в рамките на ик.дейност, но перспективите за работа се свият. През 2012 г. тук работят около 18% от заетите в тази ик.дейност. Основно преобладават мъжете през целия период, а перспективите им за работа остават все още добри.

В останалите категории персонал заетостта е ниска или пренебрежимо малка за тази икономическа дейност:

- В категориите: „Аналитични специалисти“, „Техници и други приложни специалисти“ и „Административен персонал“ тя е ниска като заетите лица в тях са общо около 8% през 2012 г. В тези 3 категории мъжете и жените имат приблизително еднакви възможности за работа, с лек превес за жените, но перспективите за намиране на работа са ниски.

- В категориите: „Ръководни служители“, „Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия“ и „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ заетостта на младите хора е пренебрежимо ниска.

Фиг. 77 Осигурени лица на 15-24 годишна възраст в „Производство на основни метали (24)“ по категории персонал (2008-2012 г.), брой

Източник: НОИ и собствени изчисления

Легенда: Клас 1 - Ръководни служители; Клас 2 - Аналитични специалисти; Клас 3 - Техници и други приложни специалисти; Клас 4 - Административен персонал; Клас 5 - Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия; Клас 6 - Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство; Клас 7 - Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии; Клас 8 - Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия; Клас 9 - Професии, неизискващи специална квалификация

6.2.3.8. Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти (26)

В тази икономическа дейност заетите млади хора след слаба до 2010 г. нарастват непрекъснато през последните години до 0,6 хил. през 2012 г. Осигурява се заетост едва на 0,3% от осигурените по т.с.п. млади хора в страната с лек превес на мъжете през целия период.

По категории персонал най-висока заетост в тази икономическа дейност се създава в последните 3 категории персонал:

- В категорията „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии“ се създава сравнително висока заетост през целия период, като перспективите за работа след 2010 г. нарастват. През 2012 г. тук работят около 21% от заетите в тази ик.дейност. В тази категория персонал преобладават мъжете през целия период, а перспективите за работа пред тях остават добри.

- В категорията „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия“ се създава най-добрата заетост през целия период, като преспективите за работа се задържат през последните години. През 2012 г. тук работят около 47% от заетите в тази ик.дейност. В тази категория персонал жените през последните години имат малко по-добри възможности за работа.

- В категорията „Професии, неизискващи специална квалификация“ се създава също високата заетост през целия период в рамките на ик.дейност, но с променлив характер. През 2012 г. тук работят около 19% от заетите в тази ик.дейност. В тази категория персонал и мъжете и жените имат сравнително добри възможности за работа.

В категориите: „Аналитични специалисти“, „Техници и други приложни специалисти“ и „Административен персонал“ заетостта е ниска:

- В категорията „Аналитични специалисти“ тенденциите са неустойчиви с променлив характер. Осигурява се заетост на около 3,4% от работещите в тази ик.дейност през 2012 г. В тази група професии преобладават мъжете през целия период, а възможностите за работа си остават ниски.

- В категорията „Техници и други приложни специалисти“ тенденциите са неустойчиви с променлив характер и се осигурява заетост на около 4,8% от работещите в тази ик.дейност през 2012г. В тази категория персонал също мъжете преобладават през целия период, а възможностите за работа са ниски.

- В категорията „Административен персонал“ перспективите за работа намаляват през периода, като тук се осигурява заетост на около 4,6% от работещите в тази ик.дейност през 2012 г. В тази група професии през последните няколко години започват да преобладават мъжете, а възможностите им за работа си остават ниски.

- В категориите: „Ръководни служители“, „Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия“ и „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ заетостта на младите хора е пренебрежимо ниска за тази ик.дейност.

Фиг. 78 Осигурени лица на 15-24 годишна възраст в „Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти (26)“ по категории персонал (2008-2012 г. брой)

Източник: НОИ и собствени изчисления

6.2.3.9. Производство на електрически съоръжения (27)

В тази икономическа дейност тенденцията на заетост на младите хора е с променлив характер. Но през 2012 г. отново имаме намаление при заетите млади хора до 1,56 хил. Осигурява се заетост на около 0,9% от работещите в страната млади хора, като мъжете преобладават.

По категории персонал най-висока заетост в тази икономическа дейност се създава в последните 3 категории персонал:

- В категорията „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии“ се създава сравнително висока заетост през целия период, като перспективите за работа след 2010 г. нарастват. През 2012 г. тук работят около 18% от заетите в тази ик.дейност. В тази категория персонал преобладават мъжете през целия период, а перспективите за работа пред тях остават добри.

- В категорията „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия“ се създава най-добрата заетост през целия период, като преспективите за работа се задържат през последните години. През 2012 г. тук работят около 44% от заетите в тази ик.дейност. В тази категория персонал основно преобладават мъжете през целия период.

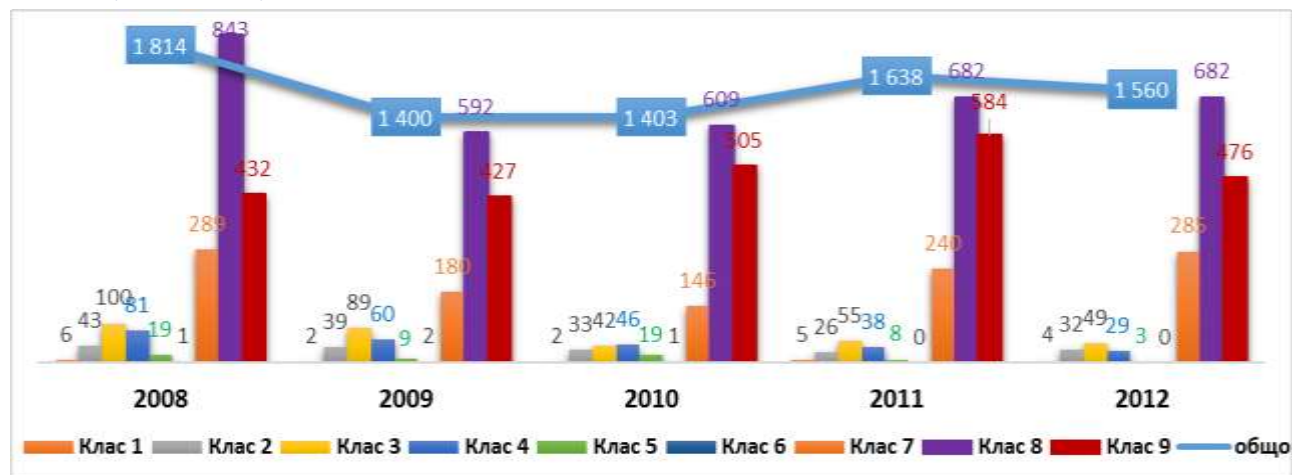
- В категорията „Професии, неизискващи специална квалификация“ се създава също високата заетост през целия период в рамките на ик.дейност, но с променлив характер. През 2012 г. тук работят около 31% от заетите в тази ик.дейност. В тази категория персонал основно преобладават мъжете през целия период, а перспективите им за работа остават все още добри.

В останалите категории персонал заетостта е ниска или пренебрежимо малка за тази икономическа дейност:

- В категориите: „Аналитични специалисти“ и „Техници и други приложни специалисти“ тя е ниска като заетостта в тях е общо около 5% през 2012 г. В тези 2 категории също преобладават мъжете, а перспективите за намиране на работа са ниски.

- В категориите: „Ръководни служители“, „Административен персонал“, „Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия“ и „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ заетостта на младите хора е пренебрежимо ниска.

Фиг. 79 Осигурени лица на 15-24 годишна възраст в „Производство на електрически съоръжения (27)“ по категории персонал (2008-2012 г.), брой

Източник: НОИ и собствени изчисления

Легенда: Клас 1 - Ръководни служители; Клас 2 - Аналитични специалисти; Клас 3 - Техници и други приложни специалисти; Клас 4 - Административен персонал; Клас 5 - Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия; Клас 6 - Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство; Клас 7 - Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии; Клас 8 - Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия; Клас 9 - Професии, неизискващи специална квалификация

6.2.3.10. Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение (28)

В тази икономическа дейност тенденцията на заетост на младите хора е с променлив характер. През 2011 г. наблюдаваната до момента тенденция на спад се обръща, но през 2012 г. отново имаме намаление при заетите млади хора до 1,3 хил. Заетие са около 0,7% от работещите в страната млади хора, осигурени по т.с.п., като мъжете значително преобладават.

По категории персонал най-висока заетост в тази икономическа дейност се създава в последните 3 категории персонал:

- В категорията „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии“ се създава най-висока заетост през целия период, но перспективите за работа са с променлив характер. През 2012 г. тук работят около 48% от заетите в тази ик.дейност. В тази категория персонал основно преобладават мъжете през целия период, а перспективите за работа пред тях остават все още добри.

- В категорията „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия“ се създава добра заетост през целия период, но преспективите за работа се свиват постоянно. През 2012 г. тук работят около 21% от заетите в тази ик.дейност. В тази категория персонал основно преобладават мъжете през целия период.

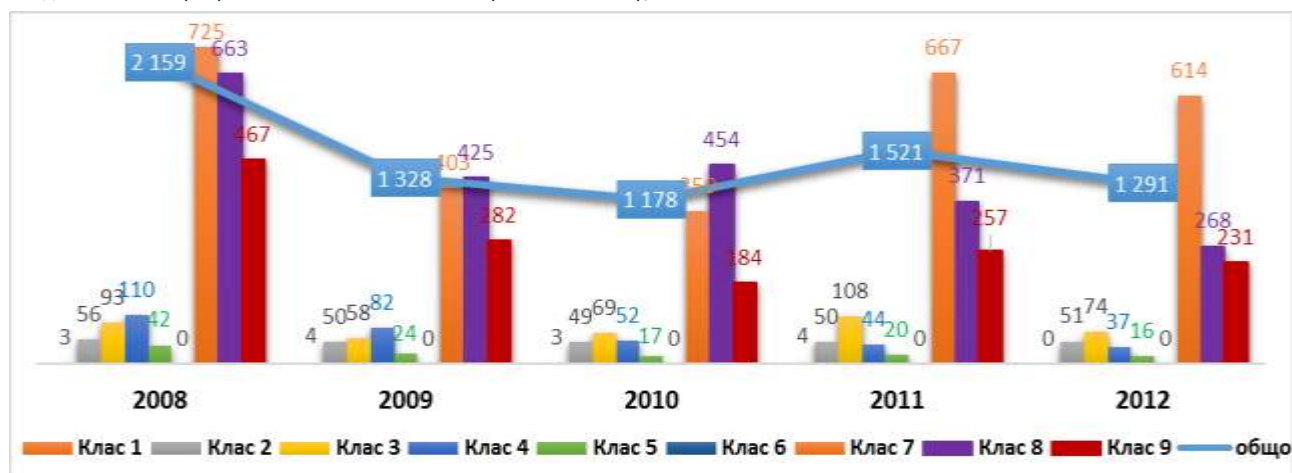
- В категорията „Професии, неизискващи специална квалификация“ се създава също високата заетост през целия период, но с променлив характер. През 2012 г. тук работят около 18% от заетите в тази ик.дейност. В тази категория персонал основно преобладават мъжете през целия период, а перспективите им за работа остават все още добри.

В останалите категории персонал заетостта е ниска или пренебрежимо малка за тази икономическа дейност:

- В категориите: „Аналитични специалисти“ и „Техници и други приложни специалисти“ тя е ниска като заетостта в тях е общо около 10% през 2012 г.. В тези 2 категории също мъжете преобладават, а перспективите за намиране на работа са ниски.

- В категориите: „Ръководни служители“, „Административен персонал“, „Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия“ и „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ заетостта за е пренебрежимо ниска.

Фиг. 80 Осигурени лица на 15-24 годишна възраст в „Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение (28)“ по категории персонал (2008-2012 г.), брой

Източник: НОИ и собствени изчисления

Легенда: Клас 1 - Ръководни служители; Клас 2 - Аналитични специалисти; Клас 3 - Техници и други приложни специалисти; Клас 4 - Административен персонал; Клас 5 - Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия; Клас 6 - Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство; Клас 7 - Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии; Клас 8 - Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия; Клас 9 - Професии, неизискващи специална квалификация

6.2.3.11. Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета (29)

В тази икономическа дейност заетите млади хора намаляват непрекъснато до 2011 г., но през 2012 г. тенденцията се обръща и за 2012 г. те са вече 1,6 хил. Осигурява се заетост на около 1% от работещите по т.с.п. в страната млади хора, като жените преобладават.

По категории персонал най-висока заетост в тази икономическа дейност се създава в последните 2 категории персонал:

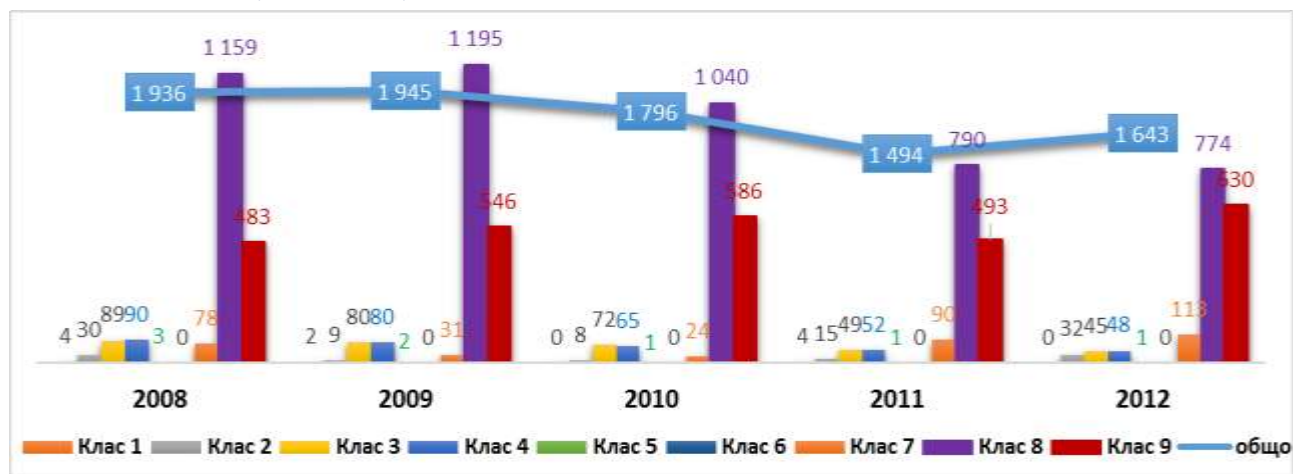
- В категорията „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия“ се създава най-високата заетост в тази ик.дейност, но перспективите за работа в тази категория непрекъснато намаляват. През 2012 г. тук са заети около 47 % от работещите в тази ик.дейност млади хора. В тази категория преобладават жените през целия период и те имат по-добри шансове за намиране на работа.

- В категорията „Професии, неизискващи специална квалификация“ се създава също високата заетост през целия период, но перспективите за заетост се свиват. През 2012 г. тук работят над 38% от заетите в тази ик.дейност. През целия период преобладават жените в тази категория персонал.

- В категорията „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии“ се създава сравнително ниска заетост през целия период, но перспективите през последните години за работа нарастват. През 2012 г. тук са заети около 7% от работещите в ик.дейност. В тази категория персонал преобладават мъжете през целия период и тук те имат по-добри възможности за работа от жените.

В останалите категории персонал: „Ръководни служители“, „Аналитични специалисти“, „Техници и други приложни специалисти“, „Административен персонал“, „Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия“ и „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ заетостта за младите хора до 24 годишна възраст е пренебрежимо ниска през периода.

Фиг. 81 Осигурени лица на 15-24 годишна възраст в „Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета (29)“ по категории персонал (2008-2012 г.), брой

Източник: НОИ и собствени изчисления

Легенда: Клас 1 - Ръководни служители; Клас 2 - Аналитични специалисти; Клас 3 - Техници и други приложни специалисти; Клас 4 - Административен персонал; Клас 5 - Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия; Клас 6 - Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство; Клас 7 - Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии; Клас 8 - Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия; Клас 9 - Професии, неизискващи специална квалификация

6.2.3.12. Производство на мебели (31)

В тази икономическа дейност общо заетите младежи намаляват през целия период, като тенденцията се забавя през последните години и през 2012 г. те са 1,4 хил. Създава се заетост за около 0,8% през 2012 г. от общо заетите млади хора, осигурени по т.с.п. в страната. В тази дейност преобладават мъжете, като те са тройно повече от жените.

По категории персонал най-висока заетост през целият период се създава в последните 3 категории персонал:

- В категорията „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии“ се създава най-висока заетост през целият период, но перспективите за работа през периода намаляват непрекъснато. Тук са заети над 39% от работещите в тази ик.дейност млади хора през 2012 г. В тази категория персонал преобладават мъжете през целия период и те имат все още добри възможности за работа.

- В категорията „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия“ се създава добра заетост през целият период, но преспективите за работа се свиват. През 2012 г. тук са заети около 15% от работещите младежи в тази ик.дейност. В тази група професии преобладават мъжете през целия период и те все още са с добри възможности за работа.

- В категорията „Професии, неизискващи специална квалификация“ се създава висока заетост през целият период, но преспективите за заетост намаляват с времето. Тук през 2012 г. се създава заетост на 31% от младите хора, заети в тази ик.дейност. През целият период преобладават мъжете в тази категория персонал.

С ниска степен на осигуряване на заетост са категориите персонал:

- В категорията „Техници и други приложни специалисти“ заетостта през целият период е ниска, а преспективите за работа намаляват, като през 2012 г. тук се осигурява заетост на едва 3,2% от заетите в тази ик.дейност. В тази категория жените преобладават и тук те имат по-големи възможности за работа през последните години;

- В категорията „Административен персонал“ заетостта намалява непрекъснато и през 2012 г. заетите тук лица са около 4% от работещите в тази ико.дейност. В тази категория преобладават също жените.

- В категорията „Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия“ перспективите за работа непрекъснато намаляват, като през 2012 г. се създава заетост вече за около 5% от работещите в тази ик. дейност. Тук също преобладават жените през целия период.

В останалите категории персонал: „Ръководни служители“, „Аналитични специалисти“ и „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ заетостта за младите хора до 24 годишна възраст е пренебрежимо ниска през периода и перспективи за работа няма.

Фиг. 82 Осигурени лица на 15-24 годишна възраст в „Производство на мебели (31)“ по категории персонал (2008-2012 г.), брой

Източник: НОИ и собствени изчисления

Легенда: Клас 1 - Ръководни служители; Клас 2 - Аналитични специалисти; Клас 3 - Техници и други приложни специалисти; Клас 4 - Административен персонал; Клас 5 - Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия; Клас 6 - Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство; Клас 7 - Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии; Клас 8 - Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия; Клас 9 - Професии, неизискващи специална квалификация

6.2.3.13. Специализирани строителни дейности (43)

Тази икономическа дейност е една от най-пострадалите от кризата дейности в която младите хора рязко загубиха работата си особено през първите години. До 2012 г. са загубили работата си 69% от младите хора в специализираните строителни дейности. Създава се заетост за около 1,7% през 2012 г. от общо заетите млади хора, осигурени по т.с.п. в страната. В тази дейност многократно преобладават мъжете.

По категории персонал най-висока заетост през целия период е в 2 от категориите професии:

- В категорията „Професии, неизискващи специална квалификация”, в която се създава най-високата заетост през целия период, но перспективите за заетост непрекъснато се свиват. През 2012 г. тук се осигурява работа на над 53% от младите хора в тази ик.дейност. През периода до 2012 г. тук са загубили работата си около 67% от осигурените по т.с.п. лица до 24 годишна възраст, намалявайки до 1,5 хил. През целия период преобладават основно мъжете в тази категория персонал, като тук те все още имат добри възможности за работа.

- В категорията „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии” се създава също сравнително високата заетост през целия период, като и тук перспективите за работа намаляват с времето. Тук се създава работа на около 20% от заетите млади хора в тази ик.дейност. В тази категория персонал преобладават мъжете през целия период и те имат все още добри възможности за работа.

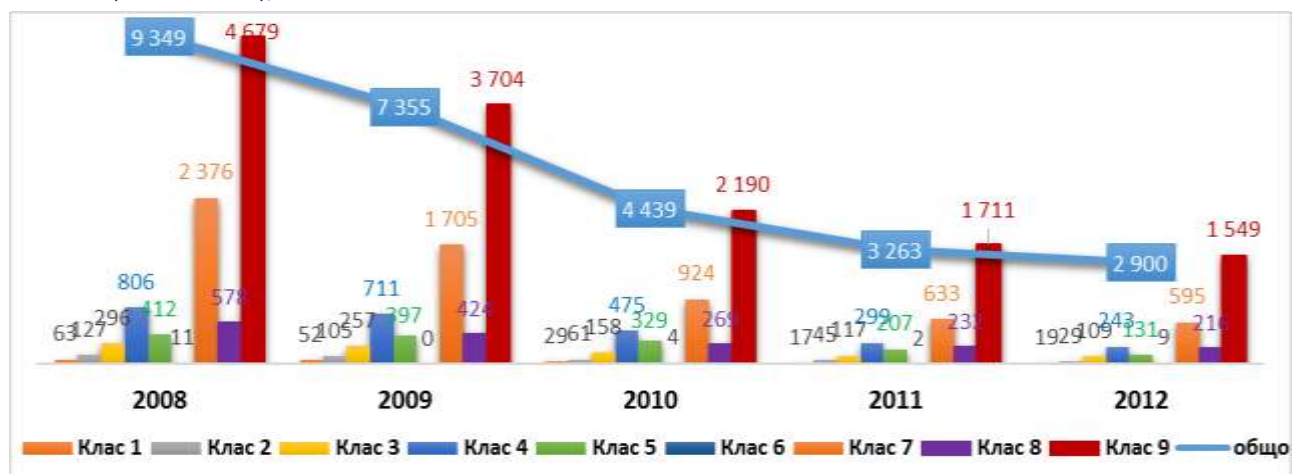
Сравнително добра заетост се създава в две от категориите персонал на тази икономическа дейност:

- В категорията „Административен персонал” заетите младежи през 2012 г. са над 8% от работещите в тази ик.дейност млади хора. Но перспективите за работа пред тях се свиват във времето. В тази мъжка професия жените преобладават в тази категория персонал през целия период и имат все още добри възможности за работа.

- В категорията „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия” се създава добра заетост през целия период, но перспективите за работа се свиват. Тук през 2012 г. работят около 7% от младите хора. В тази група професии преобладават мъжете през целия период и за тях възможностите за работа са все още добри.

- В останалите категории персонал: „Ръководни служители”, „Аналитични специалисти”, „Техници и други приложни специалисти”, „Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия” и „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство” заетостта за младите хора до 24 годишна възраст е много ниска, като перспективите за работа намаляват.

Фиг. 83 Осигурени лица на 15-24 годишна възраст в „Специализирани строителни дейности (43)” по категории персонал (2008-2012 г.), лева

Източник: НОИ и собствени изчисления

Легенда: Клас 1 - Ръководни служители; Клас 2 - Аналитични специалисти; Клас 3 - Техници и други приложни специалисти; Клас 4 - Административен персонал; Клас 5 - Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия; Клас 6 - Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство; Клас 7 - Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии; Клас 8 - Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия; Клас 9 - Професии, неизискващи специална квалификация

6.2.3.14. Търговия на едро, без търговия с автомобили и мотоциклети (46)

В тази икономическа дейност от началото на периода до 2010 г. младите хора увеличават своя брой и дял, но през последните години започват да губят работата си и през 2012 г. те вече са само 11 хил. Тук през 2012 г. работят около 6,3% от млади хора, осигурени по т.с.п. в страната, като преобладават мъжете през целия период.

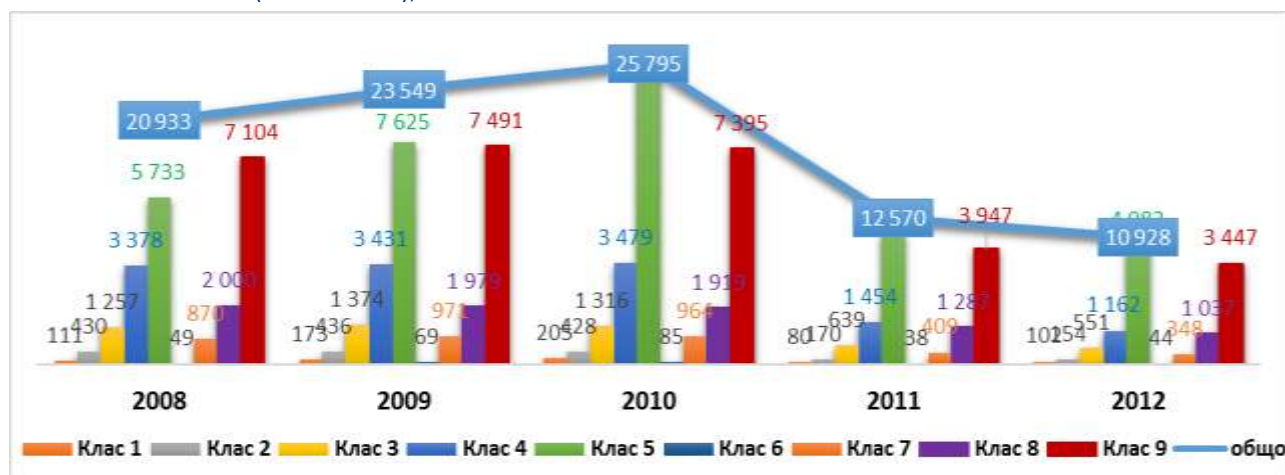
По категории персонал младите хора намират работа най-много в 2 от категориите персонал: „Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия“ където се създава заетост за над 37% от младите хора в тази ик.дейност, следвана от категорията „Професии, неизискващи специална квалификация“ със заетост от около 32%. Перспективите за работа и пред двете категории се свиват след 2010 г., но в тях, все пак, младите хора имат най-големи шансове за работа. През целия период преобладават мъжете в категорията „Професии, неизискващи специална квалификация“, но категорията „Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия“ е една от двете категории в която преобладават жените.

- В категорията „Административен персонал“ заетостта през целия период е сравнително ниска, като има тенденция на непрекъснато намаление. В тази категория персонал работят около 11% от заетите млади хора в икономическата дейност. През 2012 г. тук работят 1,7 хил. Това е втората категория, в която преобладават жените и те могат да намерят тук реализация по-лесно отколкото мъжете.

- В категорията „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия“ се създава сравнително ниска заетост през целия период, но перспективите за работа се свиват. През периода до 2012 г. тук са загубили работата си над 52% от осигурените по т.с.п. лица до 24 годишна възраст, намалявайки до 1 хил. В тази група професии преобладават мъжете през целия период.

В групите професии: „Ръководни служители“, „Аналитични специалисти“, „Техници и други приложни специалисти“ и „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ и „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии“ заетостта за младите хора до 24 годишна възраст е незначителна, като перспективите се свиват.

Фиг. 84 Осигурени лица на 15-24 годишна възраст в „Търговия на едро, без търговия с автомобили и мотоциклети (46)“ по категории персонал (2008-2012 г.), лева

Източник: НОИ и собствени изчисления

Легенда: Клас 1 - Ръководни служители; Клас 2 - Аналитични специалисти; Клас 3 - Техници и други приложни специалисти; Клас 4 - Административен персонал; Клас 5 - Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия; Клас 6 - Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство; Клас 7 - Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии; Клас 8 - Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия; Клас 9 - Професии, неизискващи специална квалификация

6.2.3.15. Търговия на дребно, без търговия с автомобили и мотоциклети, Централен кооперативен съюз (47)

В тази икономическа дейност общо заетите намаляват непрекъснато през целия период, достигайки до 31 хил. през 2012 г. Тук работят около 18% от млади хора в страната.

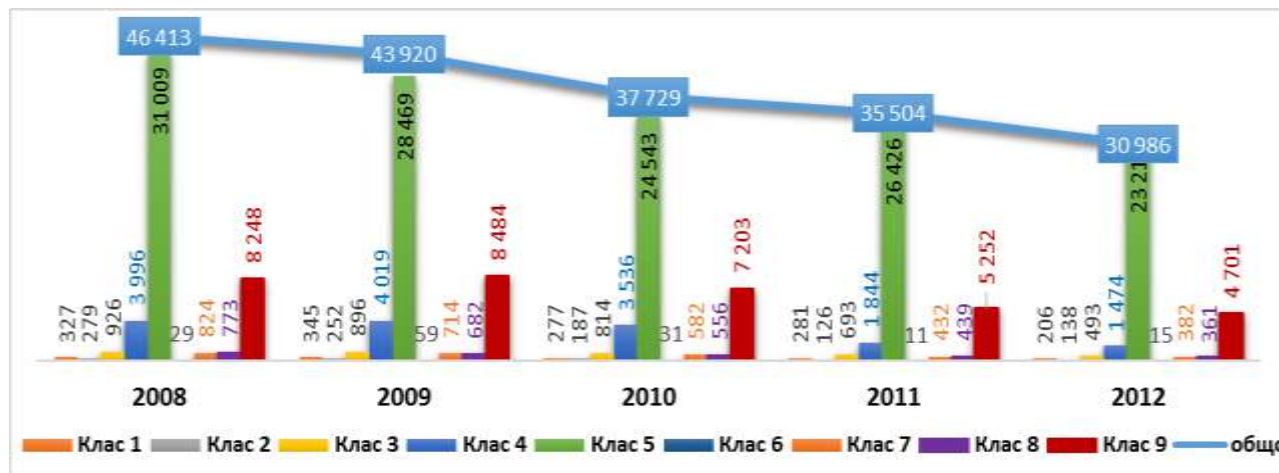
В търговията на дребно през целия период преобладават жените, като те са приблизително двойно повече от мъжете.

В тази икономическа дейност заетост за младите хора се създава основно в 2 от категориите персонал: „Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия“ където се създава заетост за над 74% от младите хора в тази ик.дейност, следвана от категорията „Професии, неизискващи специална квалификация“ със заетост от около 15%. Перспективите за работа и пред двете категории се свиват през периода, но в тях, все пак, младите хора имат най-големи шансове за работа. През целия период преобладават жените в тези категории персонал.

- В категорията „Административен персонал“ заетостта през целия период е сравнително ниска, като има тенденция на непрекъснато намаление. Тук през 2012 г. се създава заетост за около 5% от младежите в дейността. През периода до 2012 г. от заетите тук млади хора са загубили работата си над 63%, намалявайки до 1,5 хил. В тази категория преобладават жените.

- В останалите категории персонал: „Ръководни служители“, „Аналитични специалисти“ „Техници и други приложни специалисти“, „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“, Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии“ и „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия“ заетостта е твърде ниска и перспективите са твърде слаби за работа пред младите хора до 24 годишна възраст.

Фиг. 85 Осигурени лица на 15-24 годишна възраст в „Търговия на дребно, без търговия с автомобили и мотоциклети, Централен кооперативен съюз (47)“ по категории персонал (2008-2012 г.), брой

Източник: НОИ и собствени изчисления

Легенда: Клас 1 - Ръководни служители; Клас 2 - Аналитични специалисти; Клас 3 - Техници и други приложни специалисти; Клас 4 - Административен персонал; Клас 5 - Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия; Клас 6 - Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство; Клас 7 - Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии; Клас 8 - Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия; Клас 9 - Професии, неизискващи специална квалификация

6.2.3.16. Складиране на товари и други спомагателни дейности в транспорта (52)

В тази икономическа дейност общо заетите млади хора намаляват постоянно през целия период, като загубилите работа са около 48%, достигайки до 1 хил. през 2012 г. Тук се осигурява работа на около 0,5% от заетите млади хора в страната, като мъжете са двойно повече от жените.

В категориите персонал: „Ръководни служители“, „Аналитични специалисти“, „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ и „Квалифицирани производствени

работници и сродни на тях занаятчии" заетостта за младите хора до 24 годишна възраст е пренебрежимо ниска през периода, като перспективи почти няма.

- В категорията „Техници и други приложни специалисти“ работят около 10% от младите хора в тази ик.дейност, но перспективите за работа в категорията намаляват. До 2012 г. са загубили работата си в тази категория повече от 68%. В тази категория мъжете и жените до 24 г. имат почти еднакви възможности за работа, с лек превес за мъжете;

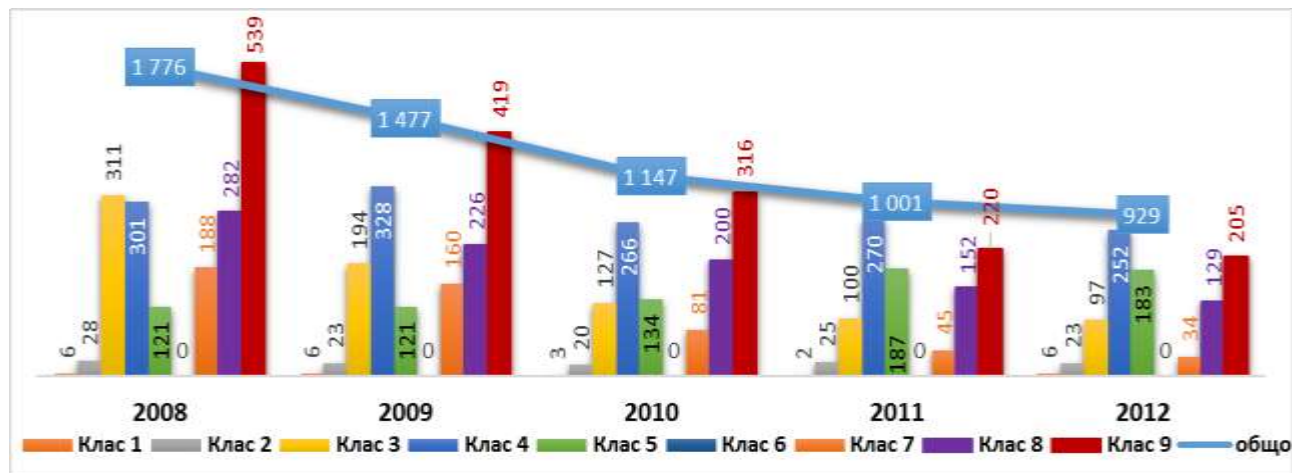
- В категорията „Административен персонал“ работят най-много млади хора от заетите в тази ик.дейност – около 27% за 2012 г. През периода до 2012 г. са загубили работа около 16%. В тази категория преобладават вече мъжете.

- В категорията „Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия“ се създава заетост за около 20% от общо осигурените по т.с.п. до 24 г. в тази дейност. Перспективите за работа тук са нарастнали спрямо началото на периода. Тук преобладават мъжете през периода.

- В категорията „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия“ се създава заетост за около 14% от работещите в тази ик.дейност, но перспективите за работа се свиват. През периода до 2012 г. са загубили работата си над 54%, намалявайки до 0,1 хил.. В тази група професии значително преобладават мъжете през целия период.

- В категорията „Професии, неизискващи специална квалификация“ работят около 22% от заетите в тази ик.дейност, но перспективите за заетост непрекъснато намаляват. През периода до 2012 г. са загубили работата си тук над 62%. През целият и тук период преобладават мъжете.

Фиг. 86 Осигурени лица на 15-24 годишна възраст в „Складиране на товари и други спомагателни дейности в транспорта (52)“ по категории персонал (2008-2012 г.), БРОЙ

Източник: НОИ и собствени изчисления

Легенда: Клас 1 - Ръководни служители; Клас 2 - Аналитични специалисти; Клас 3 - Техници и други приложни специалисти; Клас 4 - Административен персонал; Клас 5 - Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия; Клас 6 - Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство; Клас 7 - Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии; Клас 8 - Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия; Клас 9 - Професии, неизискващи специална квалификация

6.2.3.17. Хотелиерство и ресторантьорство (Сектор I)

В тази икономическа дейност общо заетите младежи намаляват до 2012 г. с 17,1%, достигайки до 28 хил. през 2012 г. Тук се осигурява работа на около 16% от общо заетите млади хора, осигурени по т.с.п. в страната. Жените преобладават и те представляват над 60% от младите хора в тази дейност.

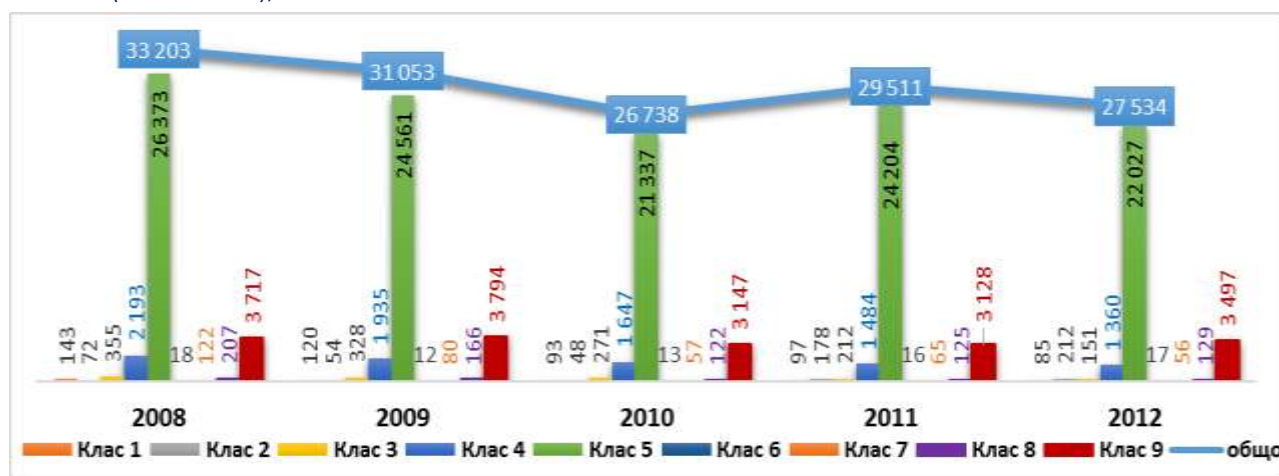
По категории персонал основно младите хора намират работа в категорията „Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия“, където работят над 80% от общо осигурените по т.с.п. до 24 г. в тази дейност. През периода до 2012 г. са загубили работата си над 16% от работещите млади хора в тази деност, намалявайки до 22 хил. Тук преобладават жените през целия период.

- В категорията „Професии, неизискващи специална квалификация” се създава заетост за над 12% от работещите в тази икономическа дейност млади хора, но перспективите за заетост все още са слаби. През периода до 2012 г. тук са загубили работата си около 6% от работещите в тази категория, намалявайки до 3,5 хил. През целият период преобладават жените в тази категория персонал.

- В категорията „Административен персонал” заетостта през целият период е сравнително ниска и с тенденция на непрекъснато намаление. Тук заетост се създава на около 5% от заетите в тази ик.дейност. През периода до 2012 г. от заетите тук млади хора са загубили работата си около 38%, намалявайки до 1,4 хил. В тази категория преобладават жените.

- В останалите категории: „Ръководни служители”, „Аналитични специалисти”, „Техници и други приложни специалисти”, „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство”, „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии” и „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия” заетостта е пренебрежимо ниска през периода, като перспективи за работа почти няма за младите хора до 24 годишна възраст.

Фиг. 87 Осигурени лица на 15-24 годишна възраст в „Хотелиерство и ресторантьорство (СЕКТОР I)” по категории персонал (2008-2012 г.), лева

Източник: НОИ и собствени изчисления

Легенда: Клас 1 - Ръководни служители; Клас 2 - Аналитични специалисти; Клас 3 - Техници и други приложни специалисти; Клас 4 - Административен персонал; Клас 5 - Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия; Клас 6 - Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство; Клас 7 - Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии; Клас 8 - Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия; Клас 9 - Професии, неизискващи специална квалификация

6.2.3.18. Дейности в областта на информационните технологии (62)

В тази икономическа дейност младите хора до 2010 г. намаляват, но през последните години почти възстановяват заетостта си, като през 2012 г. се вече 3 хил. През 2012 г. заетите са 1,7% от общо осигурените по т.с.п. млади хора в страната, като мъжете са двойно повече от жените.

По категории персонал през целият период младите хора намират най-добри шансове за работа в три категории:

1. В категорията „Аналитични специалисти” са заети над 55% от младежите в тази ик.дейност. Потенциалът за работа в тази категория нараства непрекъснато след 2010 г. и тук младите хора с висше образование имат най-добри шансове за намиране на работа. Мъжете до 24 г. преобладават в тази категория през целият период. Техните шансове за намиране на работа като аналитични специалисти са много по-добри, отколкото при жените.

2. В категорията „Аналитични специалисти” намират работа около 17-18% от заетите в тази дейност млади хора, но тук перспективите за работа се свиват, като тези за мъжете си остават по-добри.

3. В категорията „Административен персонал“ работят около 15% от заетите млади хора в тази дейност, като мъжете и жените имат относително еднакви шансове за работа в тази категория на икономическата дейност.

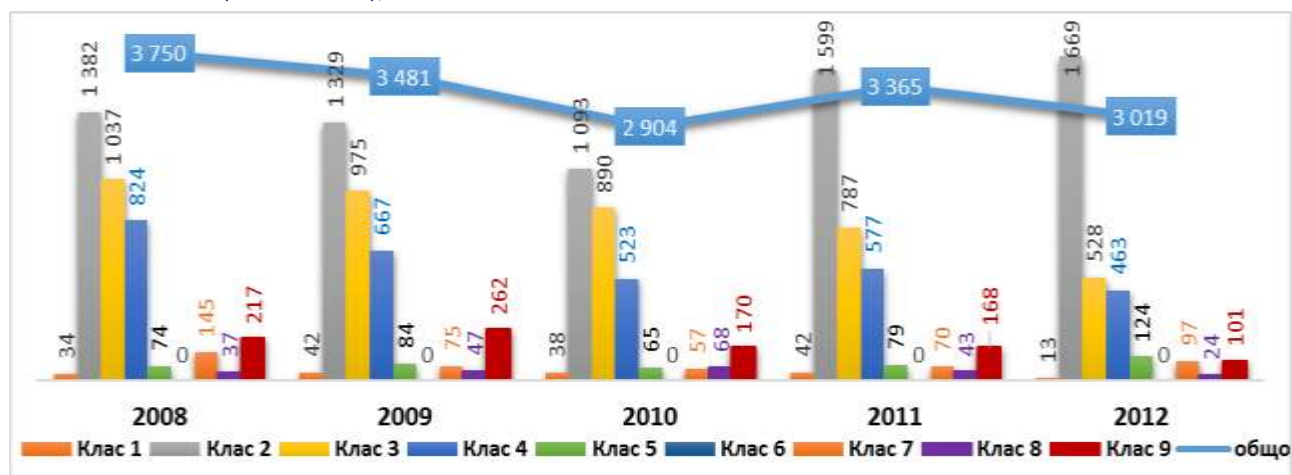
- Категориите персонал: „Ръководни служители“, „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ и „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия“ не осигуряват особена заетост за младите хора до 24 годишна възраст и перспективите за работа тук са почти нулеви.

- В категорията „Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия“ се създава заетост за около 4% от общо осигурените по т.с.п. до 24 г. в тази дейност. Тук шансовете за работ след 2010 г. нарастват като през 2012 г. са работят вече 0,1 хил.. Тук преобладават жените през целия период.

- В категорията „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии“ се създава сравнително ниска заетост, като потенциалът за намиране на работа тук бавно нараства след 2010 г.. През 2012 г. тук са заети около 3,2% от осигурените в тази икономическа дейност млади хора. В тази категория персонал значително преобладават мъжете през целия период.

- В категорията „Професии, неизискващи специална квалификация“ се създава сравнително ниска заетост, но перспективите за работа непрекъснато намаляват. През целият период до 2012 г. тук са загубили работата си над 53% от осигурените по т.с.п. лица до 24 годишна възраст, намалявайки до 0,1 хил. През целият период и тук преобладават мъжете.

Фиг. 88 Осигурени лица на 15-24 годишна възраст в „Дейности в областта на информационните технологии (62)“ по категории персонал (2008-2012 г.), брой

Източник: НОИ и собствени изчисления

Легенда: Клас 1 - Ръководни служители; Клас 2 - Аналитични специалисти; Клас 3 - Техници и други приложни специалисти; Клас 4 - Административен персонал; Клас 5 - Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия; Клас 6 - Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство; Клас 7 - Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии; Клас 8 - Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия; Клас 9 - Професии, неизискващи специална квалификация

6.2.4. СРЕДЕН МЕСЕЧЕН ОСИГУРИТЕЛЕН ДОХОД НА ЛИЦАТА ДО 24 ГОДИШНА ВЪЗРАСТ ПО СЕКТОРИ И КВАЛИФИКАЦИОННИ ГРУПИ ПРОФЕСИИ

Средният месечен осигурителен доход по категории персонал в определените пилотни икономически дейности се изменя различно, но общото е, че при всички категории персонал младите хора получават по-ниско възнаграждение от заетите лица в трудоспособна възраст, осигурени по т.с.п. в икономическите дейности в периода до 2012 г.

Младите хора са с най-висок СОД в икономическите дейности, свързани с високите технологии, като в тях СОД непрекъснато нараства през периода.

- В дейност „28.29 – Производство на други машини с общо предназначение, некласифицирани другаде и 62.01 - Компютърно програмиране, Мехатронни системи и автоматизация“ СОД на младите хора нараства с 221 лв. до 1 065 лв. за 2012 г.;

- В дейност „62 – Дейности в областта на информационните технологии“ СОД на младите хора нараства с 245 лв. до 1 045 лв. за 2012 г.;

- В дейност „26 – Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти“ СОД на младите хора е много по-нисък, като през периода нараства непрекъснато до 585 лв. за 2012 г., като нарастването за периода е с 245 лв.

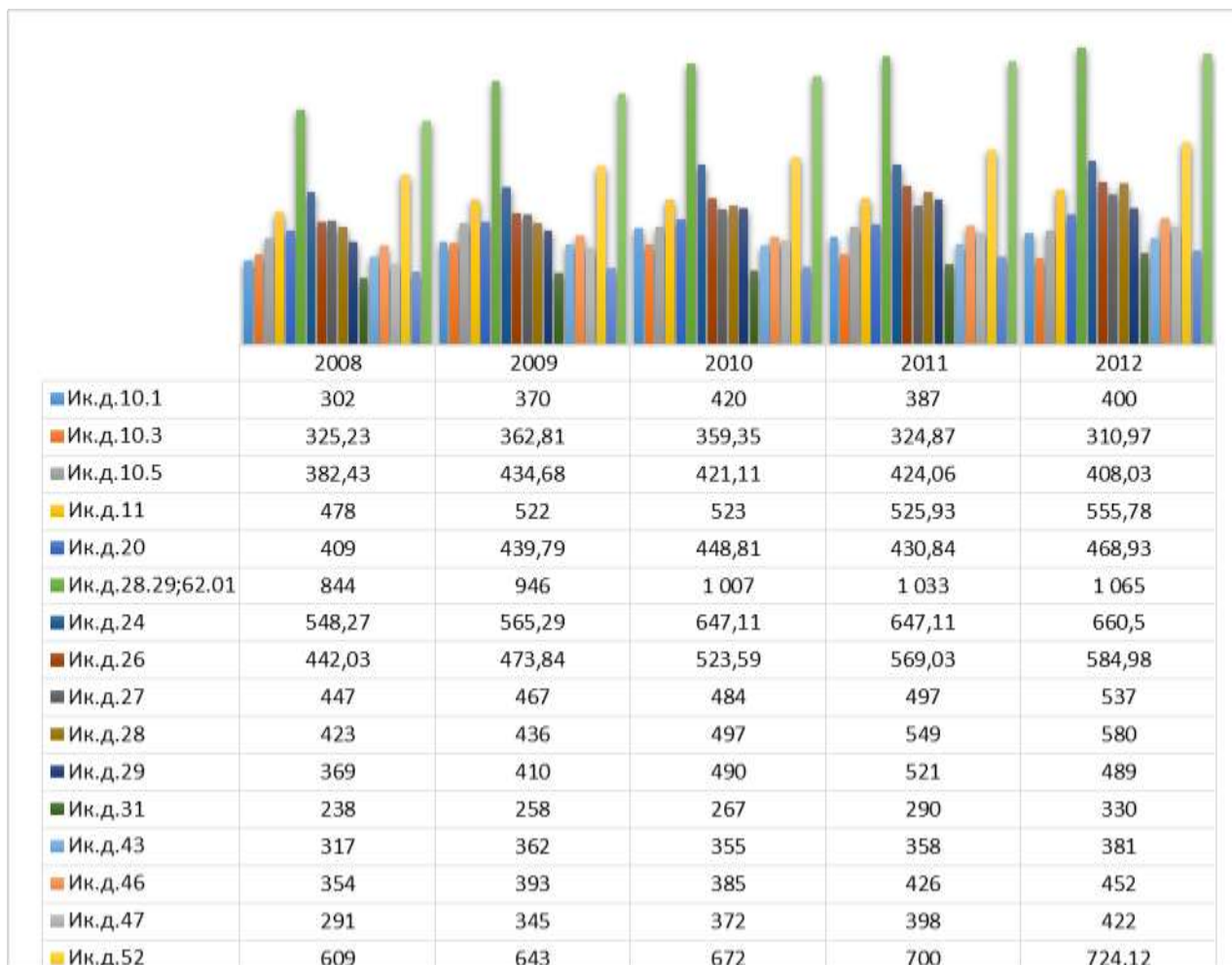
През целият период СОД на младите хора е **най-нисък** в дейностите: Преработка и консервиране на плодове и зеленчуци (10.3) – като за 2012 г. е 311 лв; Производство на мебели (31) – като за 2012 г. е 330 лв; Хотелиерство и ресторантьорство (Сектор I) – като за 2012 г. е 337 лв.

В 11 от икономическите дейности през целият период СОД на младите хора е по-висок от общия СОД на заетите млади хора в страната (11 – Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води; 20 – Производство на химични продукти; 28.29 – Производство на други машини с общо предназначение, неклассифицирани другаде и 62.01 - Компютърно програмиране, Мехатронни системи и автоматизация; 24 – Производство на основни метали; 26 – Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти; 27 – Производство на електрически съоръжения; 28 – Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение; 29 – Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета; 46 – Търговия на едро, без търговия с автомобили и мотоциклети; 52 – Складиране на товари и други спомагателни дейности в транспорта; 62 – Дейности в областта на информационните технологии;), а в останалите е по-нисък.

Само в една ик.дейност – „Преработка и консервиране на плодове и зеленчуци (10.3)“ СОД на младите хора след 2009 г. бележи непрекъснато намаление, като през 2012 г. е вече 311 лв. Намалението за целият период е с 14 лв.

На едногодишна основа за 2012 г. СОД намалява вече в 2 от ик.дейности: „Преработка и консервиране на плодове и зеленчуци (10.3)“ – с 14 лв. (-4,3%), и „Производство на мляко и млечни продукти (10.5)“ със 16 лв. (-3,8%).

Фиг. 89 Среден осигурителен доход на лица на 15-24 годишна възраст по икономически дейности (2008-2012г.), лева

Източник: НОИ и собствени изчисления

Легенда: 10.1 – Производство и преработка на месо; Производство на месни продукти, без готови ястия; 10.3 – Преработка и консервиране на плодове и зеленчуци; 10.5 – Производство на мляко и млечни продукти; 11 – Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води; 20 – Производство на химични продукти; 28.29 – Производство на други машини с общо предназначение, неклассифицирани другаде и 62.01 - Компютърно програмиране, Мехатронни системи и автоматизация; 24 – Производство на основни метали; 26 – Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти; 27 – Производство на електрически съоръжения; 28 – Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение; 29 – Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета; 31 – Производство на мебели; 43 – Специализирани строителни дейности; 46 – Търговия на едро, без търговия с автомобили и мотоциклети; 47 – Търговия на дребно, без търговия с автомобили и мотоциклети; 52 – складиране на товари и други спомагателни дейности в транспорта; Сектор I – Хотелиерство и ресторантьорство; 62 – Дейности в областта на информационните технологии; 80 – Дейности по охрана и разследване; 81 – Дейности по обслужване на сгради и озеленяване.

По категории персонал в приоритетните икономически дейности СОД е най-виок в първите три категории персонал, в които са заети предимно млади хора с висше образование, а най-нисък в категориите „Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия“, „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ и „Професии, неизискващи специална квалификация“.

В приоритетните икономически дейности СОД на младите хора по категории персонал е:

1. В „Производство и преработка на месо; Производство на месни продукти, без готови ястия (10.1)“ СОД е най-висок в категориите: „Аналитични специалисти“, като нараства непрекъснато през периода и през 2012 г. е 777 лв. В категорията „Техници и други приложни специалисти“ тенденциите в СОД през периода са с променлив характер, като след 2010 г. намалява до 546 лв. през 2012 г. В категорията „Ръководни служители“ тенденцията е на намаление след 2010 г. като през 2012 г. е вече 695 лв. СОД е най-нисък в категориите „Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия“, „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ и „Професии, неизискващи специална квалификация“, като тенденциите са с променлив характер през периода, а през 2012 г. СОД са в диапазона 305-360 лв.;
2. В „Преработка и консервиране на плодове и зеленчуци (10.3)“ СОД е най-висок в категориите: „Аналитични специалисти“, като след 2010 г. непрекъснато намалява и през 2012 г. е 586 лв. В категорията „Техници и други приложни специалисти“ тенденциите в СОД през периода са с променлив характер, като през 2012 г. е 570 лв. СОД е най-нисък и с променлив характер в категориите: „Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия“ (307 лв. през 2012 г.), „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ (255 лв.) и „Професии, неизискващи специална квалификация“, (269 лв.);
3. В „Производство на мляко и млечни продукти (10.5)“ СОД е най-висок в категориите: „Аналитични специалисти“, като след 2009 г. намалява непрекъснато и през 2012 г. е 788 лв. В категорията „Техници и други приложни специалисти“ тенденциите в СОД през периода са с променлив характер, като след 2010 г. намалява до 751 лв. през 2012 г. В категорията „Ръководни служители“ тенденцията е на намаление след 2010 г. като през 2012 г. е вече 504 лв. СОД е най-нисък и с променлив характер в категориите: „Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия“, като през 2012 г. е 317 лв.; и в „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ като през 2012 г. е 316 лв.;
4. В „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води (11)“ СОД е най-висок в категориите: „Аналитични специалисти“, като нараства непрекъснато през периода до 2011 г., но пада през 2012 г. до 990 лв. В категорията „Техници и други приложни специалисти“ тенденциите в СОД е на нарастване през периода до 1020 лв. през 2012 г. В категорията „Ръководни служители“ тенденцията е с променлив характер и през 2012 г. е вече 577 лв. СОД е най-нисък в категориите: „Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия“, като след 2010 г. нараства до 384 лв. за 2012 г. и в „Професии, неизискващи специална квалификация“, но тенденциите са с променлив характер през периода като през 2012 г. е 316 лв.;
5. В „Производство на химични продукти (20)“ СОД е най-висок и с променлив характер в първите две категории персонал: „Ръководни служители“, където през 2012 г. е 857 лв., а в „Аналитични специалисти“ през 2012 г. е 863 лв. В категорията „Техници и други приложни

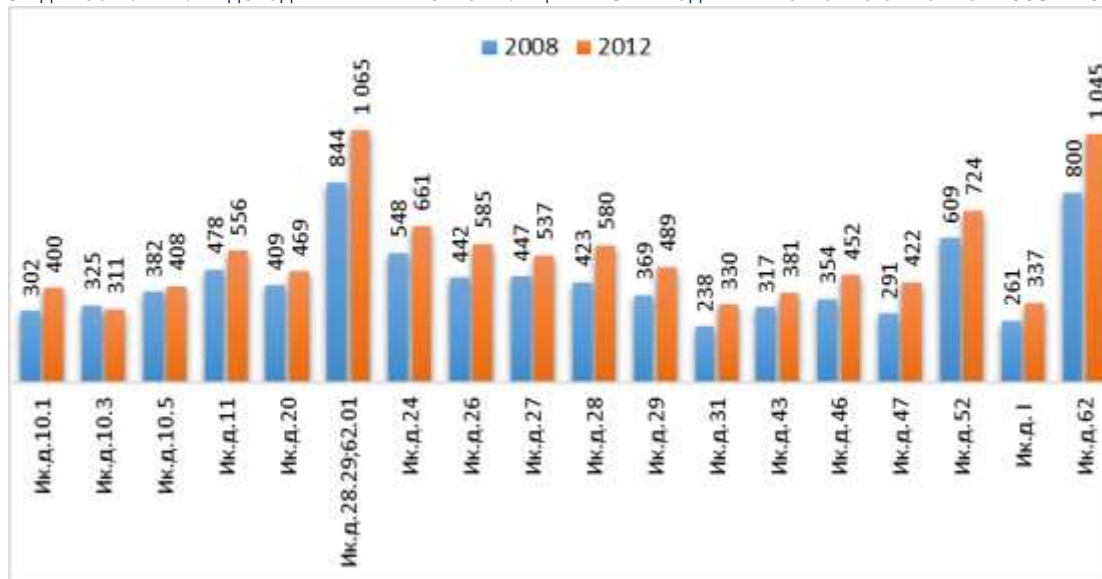
- специалисти" тенденциите в СОД през периода са с променлив характер и през 2012 г. е 617 лв. Подобни са тенденциите в СОД и в категорията „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии“, като през 2012 г. е вече 609 лв. **СОД е най-нисък** в категориите: „Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия“, където през 2012 г. е 318 лв.; „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ тенденцията след 2009 г. е на непрекъснато нарастване на СОД и през 2012 г. е 245 лв.; „Професии, неизискващи специална квалификация“, където СОД нараства непрекъснато през периода като през 2012 г. е 360 лв.;
6. В „Производство на други машини с общо предназначение, неklasифицирани другаде (28.29) и Компютърно програмиране, Мехатронни системи и автоматизация (62.01)“ **СОД е най-висок** в първите 2 категории персонал: „Ръководни служители“ (тенденцията е на непрекъснато нарастване след 2010 г. до 1 690 лв. за 2012 г.) и при „Аналитични специалисти“ (тенденцията в СОД през периода са с променлив характер като през 2012 г. е 1305 лв.). **СОД е най-нисък и с променлив характер** в категориите: „Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия“ (през 2012 г. е 237 лв.) и в „Професии, неизискващи специална квалификация“ (през 2012 г. е 290 лв.);
  7. В „Производство на основни метали (24)“ **СОД е най-висок** в категориите: „Ръководни служители“ с тенденции на нарастване като през 2012 г. е 1198 лв.; „Аналитични специалисти“ тенденцията е с променлив характер като през 2012 г. е 788 лв. В категорията „Техници и други приложни специалисти“ тенденциите в СОД през периода са с променлив характер, като след 2009 г. намалява до 714 лв. през 2012 г. В категорията „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия“ тенденцията е на нарастване през периода като през 2012 г. е вече 886 лв. **СОД е най-нисък** в категорията „Професии, неизискващи специална квалификация“ като през периода нараства и през 2012 г. е 416 лв.;
  8. В „Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти (26)“ **СОД е най-висок** в категориите: „Аналитични специалисти“, където тенденцията е с променлив характер и през 2012 г. е 1 150 лв. В категорията „Техници и други приложни специалисти“, тенденцията също е в променлив характер и през 2012 г. е 681 лв. В категорията „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия“ тенденцията е на постоянно нарастване като през 2012 г. е вече 630 лв. **СОД е най-нисък** в категориите: „Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия“ (тенденцията е с променлив характер и през 2012 г. СОД е 310 лв.) и в „Професии, неизискващи специална квалификация“ (СОД непрекъснато нараства до 333 лв. през 2012 г.);
  9. В „Производство на електрически съоръжения (27)“ **СОД е най-висок** в първите 3 категории: „Ръководни служители“ СОД нараства през периода и през 2012 г. е 969 лв.; „Аналитични специалисти“, тенденцията е с променлив характер и през 2012 г. е 886 лв.; „Техници и други приложни специалисти“ като след 2010 г. нараства до 782 лв. през 2012 г. **СОД е най-нисък и с променлив характер** в категориите: „Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия“ (356 лв. през 2012 г.) и „Професии, неизискващи специална квалификация“ (през 2012 г. е 322 лв.);
  10. В „Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение (28)“ **СОД е най-висок** в категориите: „Аналитични специалисти“, като тенденцията е с променлив характер и през 2012 г. е 770 лв. В категорията „Техници и други приложни специалисти“ тенденцията е на нарастване след 2010 г. и през 2012 г. до 698 лв. В категорията „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия“ тенденцията е на непрекъснато нарастване и СОД е 672 лв. през 2012 г. В категорията „Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия“ тенденцията е с променлив характер и през 2012 г. е 639 лв. **СОД е най-нисък** в категорията „Професии, неизискващи специална квалификация“ като през 2012 г. е 321 лв.;
  11. В „Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета (29)“ **СОД е най-висок** и с променлив характер в категориите: „Аналитични специалисти“, където през 2012 г. е 872 лв., а в „Техници и други приложни специалисти“ е 708 лв. В категорията „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии“ е 619 лв през 2012 г. **СОД е най-нисък**

- и с променлив характер** в категориите: „Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия“, като през 2012 г. е 187 лв. и в „Професии, неизискващи специална квалификация“ - 343 лв.;
12. В „Производство на мебели (31)“ **СОД е най-висок** в първите 3 категории: „Ръководни служители“ тенденцията е с променлив характер и през 2012 г. е 917 лв.; „Аналитични специалисти“, СОД нараства непрекъснато след 2010 г. и през 2012 г. е 496 лв.; в „Техници и други приложни специалисти“ тенденцията е на нарастване след 2010 г. и през 2012 г. е 493 лв. **СОД е най-нисък** в категориите: „Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия“ (през 2012 г. е 261 лв.) следвана от „Професии, неизискващи специална квалификация“, където тенденцията е на непрекъснато нарастване през периода до 284 лв. за 2012 г.;
13. В „Специализирани строителни дейности (43)“ **СОД е най-висок** в първите 3 категории персонал: „Ръководни служители“ тенденцията е на непрекъснато нарастване и през 2012 г. СОД е 875 лв.; „Аналитични специалисти“ тенденциите в СОД през периода са с променлив характер и през 2012 г. е 686 лв.; „Техници и други приложни специалисти“ СОД непрекъснато нараства до 604 лв. през 2012 г. В категорията „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии“ тенденцията е на нарастване след 2010 г. като през 2012 г. е 546 лв. **СОД е най-нисък и с променлив характер** в категориите: „Професии, неизискващи специална квалификация“ (280 лв. за 2012 г.) и в „Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия“, (294 лв. през 2012 г.);
14. В „Търговия на едро, без търговия с автомобили и мотоциклети (46)“ **СОД е най-висок** в първите 3 категории персонал като тенденциите са с променлив характер: „Ръководни служители“ (829 лв. през 2012 г.); „Аналитични специалисти“ (864 лв.); „Техници и други приложни специалисти“ (760 лв. през 2012 г.). **СОД е най-нисък** в категориите: „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ като след 2010 г. тенденцията е на намаление и през 2012 г. е вече 260 лв.; „Професии, неизискващи специална квалификация“, където тенденцията през периода е на непрекъснато нарастване и през 2012 г. е 346 лв.;
15. В „Търговия на дребно, без търговия с автомобили и мотоциклети (47)“ **СОД е най-висок** в първите 3 категории: „Ръководни служители“ тенденцията е на нарастване до 2011 г., но през 2012 г. СОД намалява до 1052 лв.; „Аналитични специалисти“, тенденцията е с променлив характер, като след 2010 г. намалява непрекъснато и през 2012 г. е вече 730 лв.; „Техници и други приложни специалисти“ тенденцията в СОД е с променлив характер и за 2012 г. е 633 лв. **СОД е най-нисък** в категориите: „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ като тенденцията е с променлив характер и през 2012 г. е 246 лв.; в „Професии, неизискващи специална квалификация“ СОД нараства непрекъснато през периода до 322 лв.;
16. В „Складиране на товари и други спомагателни дейности в транспорта (52)“ **СОД е най-висок** в първите 2 категории персонал: „Ръководни служители“, където през последните години СОД нараства непрекъснато и през 2012 г. е 1 093 лв.; в „Аналитични специалисти“ тенденцията е с променлив характер като след 2011 г. намалява до 1 093 лв. за 2012 г. В категорията „Техници и други приложни специалисти“ тенденциите в СОД през периода са с променлив характер, като след 2010 г. нараства до 838 лв. за 2012 г. В категорията „Персонал зает с услуги за населението, охрана и търговия“ тенденцията е на непрекъснато нарастване и за 2012 г. е вече 824 лв. **СОД е най-нисък и с променлив характер** в категориите: „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии“ (543 лв. за 2012 г.) и „Професии, неизискващи специална квалификация“, (563 лв. за 2012 г.);
17. В „Хотелиерство и ресторантьорство (Сектор I)“ **СОД е най-висок** в категорията „Ръководни служители“ където СОД нараства непрекъснато и през 2012 г. е 893 лв. **СОД е най-нисък** в категорията: „Персонал зает с услуги за населението, охрана и търговия“, (294 лв. за 2012 г.);
18. В „Дейности в областта на информационните технологии (62)“ **СОД е най-висок** в първите 3 категории. В „Ръководни служители“ през последните години тенденцията е на нарастване и през 2012 г. СОД е 1563 лв., а в „Аналитични специалисти“, тенденцията е с променлив характер (1355 лв. за 2012 г.). В „Техници и други приложни специалисти“ тенденцията през периода е с променлив характер, като след 2011 г. намалява до 908 лв. за 2012 г. **СОД е най-нисък и с променлив характер** в категориите: „Професии, неизискващи специална

квалификация" (273 лв. за 2012 г.) и в „Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия" (325 лв. за 2012 г.).

Фиг. 90 Среден осигурителен доход на наетите по т.с.п. лица на 15-24 годишна възраст по сектори за 2008 и 2012 г., лв.

Източник: НОИ и собствени изчисления

Легенда: 10.1 – Производство и преработка на месо; Производство на месни продукти, без готови ястия; 10.3 – Преработка и консервиране на плодове и зеленчуци; 10.5 – Производство на мляко и млечни продукти; 11 – Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води; 20 – Производство на химични продукти; 28.29 – Производство на други машини с общо предназначение, неклассифицирани другаде и 62.01 - Компютърно програмиране, Мехатронни системи и автоматизация; 24 – Производство на основни метали; 26 – Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти; 27 – Производство на електрически съоръжения; 28 – Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение; 29 – Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета; 31 – Производство на мебели; 43 – Специализирани строителни дейности; 46 – Търговия на едро, без търговия с автомобили и мотоциклети; 47 – Търговия на дребно, без търговия с автомобили и мотоциклети; 52 – складиране на товари и други спомагателни дейности в транспорта; Сектор I – Хотелиерство и ресторантьорство; 62 – Дейности в областта на информационните технологии; 80 – Дейности по охрана и разследване ; 81 – Дейности по обслужване на сгради и озеленяване.

Раздел 7. ЗАКЛЮЧЕНИЕ И ПРЕПОРЪКИ, ВКЛЮЧИТЕЛНО ЗА ПРОМЯНА НА НОРМАТИВНАТА УРЕДБА

Преодоляването на последиците от демографската криза върху пазара на труда е въпрос преди всичко на комплексни политики и мерки с дългосрочен характер. Те са очертани и систематизирани в Националната стратегия за преодоляване на демографската криза, като България е единствената страна разработила такава. В този случай интересът към демографските процеси и проблеми следва да се фокусира и към наблюдение и анализ на реализацията на стратегията, на провежданите политики и прилагани инструменти.

Актуалните и бъдещи демографски проблеми на пазара на труда и произтичащите от тях заплахи и рискове са систематизирани в няколко източника: **намаляване на населението, застаряване на населението, миграция**, като към тях се прибавя и още един източник: **качеството на човешкия капитал** (като национален принос).

1. България, по официални данни, **ежегодно губи** от 30-40 хил. население, а конюнктурата на пазара на труда се характеризира със сравнително високо равнище на безработица, със значителен размер на обезкуражените безработни и на населението извън работната сила на 15-64 години при нестихващи емигрантски нагласи и поведение.

2. **Емиграцията**. България е все още емигрантска страна, като емигрантският проблем през последните години придобива и други измерения – процесът се динамизира най-вече сред високо образованите, лекарите и друг медицински персонал, специалистите по информационни технологии.

3. **Човешкият капитал и неговото качество** е проблем на пазара на труда – около 60% от регистрираните дълготрайно безработните са с ниско образование и без професионална квалификация; подобна е ситуацията и при обезкуражените безработни и при икономически неактивните между 15-64 години. Нарастват структурните несъответствия на пазара на труда между професионалните изисквания на работните места и притежаваната от работната сила професионална квалификация. **Или равнището на безработица и икономическа неактивност у нас се формира не само от цикличните колебания в икономическата активност, респективно на пазара на труда, но от структурните диспропорции, произтичащи от тези именно професионални несъответствия.**

4. В дългосрочен план проблемите на пазара на труда и заплахите, вследствие на демографските процеси, придобиват комплексен характер, което генерира последици със синергичен ефект.

- **Отрицателния коефициент на раждаемост върху пазара на труда вече не е с така дългосрочен ефект.** Изходящият поток от пазара на труда не се компенсира с входящия поток на новородените след 1990 г., или силно негативните ефекти на ниската раждаемост ще започне интензивно да се проявяват след не повече от десетина години на пазара на труда. Ефектите на ниската раждаемост вече се „разрязават“ във висшето образование. **Проблемите с трудовия потенциал ще се окажат критични за пазара на труда, ако не настъпят сериозни технологични, икономически и професионални трансформации към модернизирани.**
- **Имиграцията и към момента, и в близкото бъдеще, не може да компенсира емиграцията.** България не е привлекателна дестинация в трудовата мобилност. Възприема се като „транзитна станция“ на имигрантските потоци у нас, т.е. на България се гледа като на страна трамплин за емиграция към другите европейски страни, а тези които трайно остават са с ниско образование и ниско квалифицирани.
- **Усилването на емигрантските нагласи и поведение и в ЕС и най-вече сред високо квалифицираните специалисти изисква предприемането на адекватни политики и то на равнище ЕС.** През последните години от ЕС са изтекли към трети страни около 2 милиона само специалистите по информационни технологии, като очакванията са този процес да се разраства.
- **Застаряването на населението, влошеното съотношение между икономически активно и икономически неактивно население поражда двустранни негативни последици – и за**

пазара на труда и за осигурителните системи. За пазара на труда ефектите се: влошена възрастова структура на заетите, по-високи финансови разходи за осигуряване на социалните рискове, допълнителни разходи за поддържане на професионалния капацитет на застаряващата работна сила. За социалното осигуряване негативите са: финансови дефицити, ниски социални обезщетения, загуба на доверие в осигурителната система. **Посоченият ефекти поставят с особена острота необходимостта от ускоряване на реформирането на осигурителните системи, а по отношение пазара на труда е необходимо преориентация на програмите и мерките съобразно промените във възрастовата структура на работната сила.**

- **Прогнозите за качествената структура на човешкия капитал са неблагоприятни.** Делът на населението със средно образование се предвижда да намалее в края на 2020 г. (47.6%), както и на населението с висше образование. Очертава се сериозен дефицит най-вече при най-висококвалифицираните специалисти: лекари, учители, инженерно-технически специалисти, специалистите по информационни технологии, което налага **предприемането на спешни мерки за преодоляване на недостига им.**

5. В резултата на настъпилите демографски промени България губи от 4.5 до 7% от БВП. Ето защо и по силата на социалните последици от демографската криза е необходимо **в държавната политика стимулирането на растежа и на заетостта да се изведе в приоритет.**

6. Сметчането на негативните ефекти от демографските промени изисква всяка от заинтересованите страни и субекти да търси и краткосрочни решения. Пред държавните институции, работодателите и образователната система, с особена острота стои проблема за преодоляване на структурните несъответствия с професионален и квалификационен характер. Необходимо е в предстоящия програмен период **да се акцентира на по-ефективни образователни структури и форми** за преход от учене към заетост, за реинтегриране към пазара на труда, за поддържане на равнището на професионалната квалификация на заетите в ритма на технологичната модернизация.

7. Още от началото на кризата групата на **осигурените лица по т.с.п. на 15-64 годишна възраст** започват да намаляват, а това е най-голямата статусна група. През периода на криза техният дял не пада под 88% от общо осигурените в страната лица в трудоспособна възраст. През първите години от кризата са освободени от работа голяма част от хората на наемният труд основно поради намаление в производствените обеми и свиване на дейността на предприятията. Общото намаление на заетите лица, осигурени по т.с.п. за периода до 2012 г. е с 342,9 хил. (12,2%), като през последните години темпът на намаление се забавя. Кризата с особена острота се отрази на заетостта на мъжете в сравнение с жените. Причината за тези социални различия в заетостта произтичат от секторните ефекти на кризата – най-силно засегнати се оказаха промишлените отрасли и дейности, в които доминира заетостта на мъжете, в сравнение със сектора на услугите, където заетостта на жените преобладава. До 2012 г. работата са загубили 196,6 хил. мъже (14,7%) и 146,3 хил. (9,9%) жени. Почти незасегнати от кризата се оказаха икономическите дейности в областта на високите технологии, които се свързват с висока добавена стойност на предлаганите услуги и продукти, като в тях осигурените лица нарастват през периода до 2012 г. Макар и с нисък относителен дял в съвкупната заетост в този сектор професионална реализация намират преди всичко младите хора предимно с високо образование, с актуална и перспективна професионална квалификация.

8. **Средната възраст** при общо заетите по т.с.п. лица в трудоспособна възраст нараства постоянно, достигайки 41,5 г. за 2012 г., което показва влошаване на структурата със всички негативни последици от това за обществено-икономическите системи.

9. В професионалната структура на заетите се очертават трайни структурни съотношения и тенденции. През целият период най-висок е относителният дял на заетите в такива класове професии, които не изискват високо образование и особена квалификация, като заети с „Професии, неизискващи специална квалификация” и „Персонал зает с услуги за населението, охрана и търговия”, но в тях СОД е нисък. **Най-малобройна** сред осигурените в трудоспособна възраст лица е групата на заетите в категорията „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство”, като през последните години при тях се забелязва тенденция на нарастване., а в категорията „Ръководни служители” заетостта макар и ниска, се оказва сравнително устойчива през периода. В тези две категории преобладават мъжете.

10. Прави впечатление, че в пилотните икономически дейности за целият период се осигурява заетост на над половината от осигурените по т.с.п. млади хора в страната, като преобладаващ е дела на жените (54 %). **Най-висока** заетост за младите хора до 25 годишна възраст се осигурява в „Търговия на дребно, без търговия с автомобили и мотоциклети“ (47), „Хотелиерство и ресторантьорство“ (Сектор I) и „Търговия на едро, без търговия с автомобили и мотоциклети“ (46), в които работят над 40% от осигурените по т.с.п. млади хора в страната. **Най-слаба** е заетостта им в дейностите: „Производство на основни метали“ (24), „Производство на химични продукти“ (20) и „Преработка и консервиране на плодове и зеленчуци“ (10.3). Една от причините е, че те се оказват и недостатъчно привлекателни за младите хора. Безработицата при младежите е двойно по голяма спрямо този показател при средната възраст. През периода на криза в пилотните икономически дейности остават без работа над 45 хил. (34%) млади хора. По **квалификационни групи професии** най-много млади хора в страната се реализират в категориите персонал: „Персонал зает с услуги за населението, охрана и търговия“, „Професии, неизискващи специална квалификация“ и в „Административен персонал“. В тези три категории са заети над 70% от младите хора до 25 години. Най-нисък е относителният им дял (под 1%) в категориите „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ и в „Ръководни служители“. В резултат на кризата се наблюдава постоянен спад във всички категории персонал, като най-силно засегнати са заетите в класовете: „Професии, неизискващи специална квалификация“, следвана от „Административен персонал“, „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии“ и „Персонал зает с услуги за населението, охрана и търговия“, а най-малко са освободените младежи от категорията „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“.

12. Средният месечен осигурителен доход на заетите по т.с.п. лица на 15-24 годишна възраст по категории персонал в разглежданите икономически дейности се изменя различно, но общото е, че при всички категории персонал младите хора получават по-ниско възнаграждение от заетите в тях лица в трудоспособна възраст в периода до 2012 г. По **категории персонал** в приоритетните икономически дейности СОД на заетите до 25 годишна възраст лица е най-виок в първите три категории персонал, в които младите хора са предимно с висше образование, а най-нисък е осигурителният доход в категориите „Персонал зает с услуги за населението, охрана и търговия“, „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ и „Професии, неизискващи специална квалификация“. В **икономическите дейности**, свързани с високите технологии младите хора са с най-висок и непрекъснато увеличаващ се СОД. В 11 от пилотните икономически дейности през целият период СОД на младите хора е по-висок от общия СОД на заетите млади хора в страната. Само в една от пилотните ик.дейности кризата се отразява негативно на СОД през целият период („Преработка и консервиране на плодове и зеленчуци (10.3)“), а само за 2012 г. намаление на СОД има вече в две от дейностите („Преработка и консервиране на плодове и зеленчуци (10.3)“ и „Производство на мляко и млечни продукти (10.5)“). За разлика от референтните икономически дейности във всички **референтни области** общият СОД на заетите лица до 25 годишна възраст се увечичава в периода до 2012 г., като най-голямо е увеличението в **област София-град** - а това е и най-високият СОД сред референтните области за младите хора. Следват областите: Стара Загора, Бургас и Варна, а най-нисък е СОД в областите Кърджали и Плевен.

13. Финансовата криза прераснала в последствие и в икономическа, показва необходимост от увеличаване на инвестициите в човешкия капитал. Особено актуално е за младите хора. По такъв начин се създават условия и перспективи за постигане на устойчив и дългосрочен растеж; за съчетаване на професионалната мобилност с гъвкавост и сигурността на заетостта сред младите хора; за улесняване на прехода от обучение към работа. Това е необходимо, за да се компенсира липсана на опит и квалификация у младите хора, проади което те по-трудно стартират на пазара на труда. А в условия на криза работодателите предпочитат да запазват по-възрастния и по-опитен кадър, поради което младите хора първи губят работата си. Проблемът с безработните младежи идва и от факта, че много често търсенето на кадри с определена квалификация и образование не отговаря на предлаганите от младите хора. Следваш проблем са и младите хора, които нито работят, нито учат, а голяма част от младежите до 25 г. остават продължително безработни (повече от 20 месеца). В България младежката безработица е една от най-високите в ЕС, като всеки шести безработен никога не е започвал работа, а почти половината от вишистите (завършили за периода 2009-2012г.) работят на позиция, изискваща по ниска степен на образование. Отчитайки ситуацията с младежката

безработица и негативните ефекти от нея **провеждането на адекватни политики и предприемането на мерки и гаранции за заетост на млади хора е от изключително значение за бъдещето на икономическото развитие.** Но много от политиките за насърчаване на заетостта се оказват недостатъчни или неефективни и водят до забавяне разрешаването на проблема с младежката заетост. Това изисква извършването на непрекъсната оценка на тяхната ефективност и ефикасност.

14. От анализа произтичат и следните констатации, оценки и изводи:

- ✓ **Кризата у нас засегна реалния сектор на икономиката.** Макар и възникнала като финансова, тя подмина финансовият ни сектор. Нещо повече в първите години на кризата, българските банкови дружества даваха своя принос в поддържането на ликвидността на техните чуждестранни централи. Една от причините за тази „специфика“ на кризата е неразвитостта на финансовите пазари, слабата популярност на иновативните финансови инструменти, както и консервативността на банковия сектор в България;
- ✓ **Кризата обаче „катастрофира“ пазарът на труда.** На пазара на труда през този период доминират рецесивните процеси, като процесите на свиване заглъхват, но все още тенденцията не е обърната. Конюнктурата на пазара на труда е функция на рецесивните и депресивни процеси, в които е попаднала националната икономика. Промените заетост – безработица са реципрочни: свиването на заетостта рефлектира върху нарастването на безработицата, като през разглеждания период безработните лица с право на обезщетения заемат висок относителен дял;
- ✓ При очертаната интензивна и необратима динамика в равнището на СРЗ и на разходите за труд на работодателите, възстановяването на заетостта и динамизирането на пазара на труда ще се осъществява на по-високо ценово равнище, което неминуемо ще се отрази позитивно на вътрешното потребление, на общата икономическа динамика, а те на свой ред ще рефлектират и върху догонващото европейските характеристики за развитие на пазара на труда;
- ✓ В краткосрочен план, кризата не генерира сериозни процеси на реструктуриране, които да закодират един нов облик на икономиката и на заетостта. Националната ни икономика не се реструктурира, а се възстановява в почти същите секторни измерения и съотношения. Постигнатото по-ефективно използване на производствения фактор труд е в резултат на стратегии на свиване, отколкото на реструктуриране;
- ✓ Конюнктурата на пазара на труда се характеризира и със сериозни регионални различия, които се задълбочават и придобиват траен характер, независимо от европейските политики за икономическо и социално сближаване на регионите и инвестираните в съответствие с тях финансови ресурси. **Необходима е и сериозна оценка на ефектите от инвестираните ресурси в регионалните политики.**
- ✓ През разглеждания кризисен период на пазара на труда се открояват, както конюнктурни структурни проблеми, така и трайни структурните несъответствия. Сред функциониращ в зараждаща се нова епоха – на високо технологичния капитализъм. *конюнктурните* структурни проблеми се очертават такива явления като: висока безработицата сред индустриалните работници, като сериозно засегнати са и специалистите с висше образование, т.е. групи заети, които имат висока пазарна реализация при нормален тренд на икономическо развитие. Сред по-значимите *трайни структурни проблеми* се открояват несъответствията между изискванията на работните места от една страна и професионалната пригодност на работната сила.
- ✓ Сред основните, „емблематични“ проблеми на трудовите пазари безспорно е безработицата, която се превръща в траен икономически и социален проблем за всички икономики. Безработицата е не само икономически и социален проблем, но и най-тежкия провал на пазарния механизъм, функциониращ в зараждащата се нова епоха на високо технологичния капитализъм. Към това заключение следва да се прибави и още едно – безработицата е и най-тежкия провал на публичните политики – европейски и национални. Затова и вечната дилема в икономическия избор: доколко пазар – доколко държавна намеса в съвременния

глобален и високо-технологичен свят се нуждае от нова интерпретация и принципно осмисляне, от нов компромис и консенсус. В България проблемът с безработицата има и други обяснения - нейните мащаби не произтичат от „свръх развития технологичен капитализъм“, а от невъзможността да се осигури функциониране на икономиката на равнището на трудовия потенциал.

- √ Актуалността на политиките за стимулиране на пазара на труда провокира необходимостта от открояване на две групи проблеми: първо фокусиране на политиките и второ оценка на политиките с критериите на тяхната ефективност и ефикасност.

15. ПРЕДЛОЖЕНИЯ ЗА ПОЛИТИКИ И МЕРКИ

При очертавания бизнес климат, тласъкът на икономическото оживление изисква институционални регулации, фискални стимули, публични инвестиции. Една по-активна държавна намеса задвижва двигателите на дългосрочния растеж, които да генерират такова реструктуриране на икономическата активност, в резултат на което да се придаде по-голяма динамика и да се постигне по-висока тежест на секторите с висока добавена стойност.

Два ключови проблема стоят пред икономическия растеж: **пазарната реализация и производствената капитализация**. За тяхното стимулиране съществен принос следва да имат държавните институции със своите регулативни и посреднически инструменти.

1. По отношение на пазарната реализация. Динамичен икономически растеж не може да се постигне на основата на свито и ограничено по мащаби вътрешното потребление. Националната икономика е отворена и основен двигател на икономическата активност е износа. Затова е необходимо да се трасират и разработят нови дестинации на износ, което е постижимо, ако държавата изведе в приоритет разширяването и интензифицирането на дейността на външнотърговските представителства.

2. За преодоляване на социално-икономическите различия в развитието на регионите. Проблем над проблемите пред всички региони извън столицата е заетостта и безработицата. Затова и в критериите за стимулиране и оценка на предприемаческата и инвестиционна активност следва да бъде изведен създаването на работни места. Наред с публични инвестиции в инфраструктури – пъти, транспортни, комуникационни търговски, регионалното развитие може да се стимулира и чрез фискални стимули /данъчни облекчения/ предприемачи, инвестирани в създаването на предприятия и работни места в икономически депресивните региони.

3. За реструктуриране на икономическата активност чрез стимулиране на секторите, формиращи висока добавена стойност и качествена заетост. Необходими са много условия: бизнес климат, предприемаческа активност, образован и мотивиран трудов потенциал, но сред тях решаващо значение имат инвестициите, предприемаческите проекти и пазарни експозиции на международните пазари. За тяхното стимулиране е нужно:

- Данъчни облекчения за инвеститори във високо технологични производства, създаващи конкурентоспособни продукти и услуги на външните пазари. Като критерии за фискалните стимули следва да бъдат изведени не само секторния профил на инвестициите, но създаването на работни места и инвестициите в човешки капитал.
- Чрез обогатяване на предмета на дейност на Агенцията за чуждестранни инвестиции или чрез създаването на друга специализирана структура /по подобие на опита на Япония от следвоенните години/ държавата да стимулира дейности, свързани с развитие на иновативно предприемачество, като изработване на бизнес проекти - от пазарната реализация през производствено-технологичното до инвестиционното проектиране.

4. За ускоряване трансфера на научни постижения – продукти, технологии, иновации. Колкото и компроментиран да е механизма на публично-частното партньорство у нас, трудно би могло без държавна подкрепа да се реализират пробиви във реализирането на иновативни продукти и технологии, осигуряващи конкурентоспособни позиции на техните предприемачи на международните пазари.

5. Необходимо е да се подкрепят и стимулират новите явления и процеси в първичния сектор – селско, горско и рибно стопанства за да се превърнат в трайни тенденции, тъй като в тази област съществуват благоприятни перспективи. От една страна се формира траен пазарен интерес към био-производството, за което страната има дадености, практики и потенциал. А от друга страна глобалните заплахи и рискове за изхранване на населението извеждат сектора в приоритетни позиции.

6. Необходими са политики и мерки за преодоляване на структурните несъответствия между професионалния профил и професионалната структура на работните места и на притежаваната професионална квалификация на икономически активното население. От особено значение за националната икономика е трудовия пазар на специалистите с висше образование като:

- С по-високи стипендии и по-ниски студентски такси да се стимулира интереса на младите хора да се насочват към придобиване на професионална квалификация, базирана на степените на висшето образование в областта на природните науки, техниката и технологиите – важно условие за възпроизводство на научния и технологичния потенциал и поддържане на факторите на дългосрочния растеж.
- Въвеждане на механизми и процедури за напасване на професионалните квалификации и професионалните компетентности и то на национално равнище. Решаването на този проблем е един от ключовите въпроси на междуведомствената координация между МТСП и МОН.
- Повишаване равнището на практическата пригодност или придобиване на практически опит за ускорен преход от висше образование към заетост, чрез въвеждане на такива механизми като:
  - Включване на практическото обучение като задължителен модул в учебните планове особено на бакалавърската степен, като се фиксира тяхното времетраене в един и то в последния семестър. Осигуряване на финансов ресурс за практическия модул.
  - Въвеждане на механизми, чрез които да се стопира формалното отношение към практическото обучение и от страна на студентите, и от страна на бизнеса.
  - В рамките на съществуващия образователен модел да се развият различни организационни варианти и методи на практическо обучение, в които да се симулира реална професионална дейност; провеждане на стажове в предприятията – класическа форма, чиято реализация при съвременните пазарни условия изисква сериозни организационни ангажименти и финансови инвестиции.
  - Изграждане на инфраструктура на производствен и териториален признак с цел реализиране на стратегията за учене през целия живот, до която да имат достъп и да се възползват всички заинтересовани и желаещи от средите и на заетите и на безработните. Сега поддържането, разширяването, обогатяването и актуализирането на професионалната квалификация, с различна интензивност, е въпрос на производствена необходимост, а усвояването на нови знания и учения е част и от съдържанието на трудовата дейност. Затова са необходими и адекватни организационно-структурни решения.

Проектът „Студентски практики“, реализиран по ОП „Развитие на човешките ресурси“, регистрира изключително висок интерес и прием сред студентите и работодателите. Въпрос е тази програма да може да разширява своя обхват и да придобие устойчив характер.

В заключение, от ключово значение на този етап е идеите и предложенията за преодяване на проблемите и динамизиране на пазара на труда да се вписват в рамките на една национална индустриална политика. Необходимо е за нейното разработване да се постигне широк политически и социален консенсус (сред политически и правителствени, работодателски, синдикални, дори граждански среди), който да гарантира последователност и приемственост в нейното изпълнение.

Списък на таблиците и фигурите

Фиг. 1	Осигурени лица на 15-64 годишна възраст по т.с.п. общо за страната (2008 -2012 г.), бр.	47
Фиг. 2	Осигурени лица на 15-64 годишна възраст през 2008-2012 г. по категории персонал, бр.....	49
Фиг. 3	Развитие на заетостта в категорията „Ръководни служители“ на 15-64 годишна възраст, осигурени по т.с.п. в страната (2008-2012 г.), бр.	49
Фиг. 4	Развитие на заетостта в категорията „Аналитични специалисти“ на 15-64 годишна възраст, осигурени по т.с.п. в страната (2008-2012 г.), бр.....	50
Фиг. 5	Развитие на заетостта в категорията „Техници и други приложни специалисти“ на 15-64 годишна възраст, осигурени по т.с.п. в страната (2008-2012 г.), бр.	51
Фиг. 6	Развитие на заетостта в категорията „Административен персонал“ на 15-64 годишна възраст, осигурени по т.с.п. в страната (2008-2012 г.), бр.....	52
Фиг. 7	Развитие на заетостта в категорията „Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия“ на 15-64 годишна възраст, осигурени по т.с.п. в страната (2008-2012 г.), бр.	53
Фиг. 8	Развитие на заетостта в категорията „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ на 15-64 годишна възраст, осигурени по т.с.п. в страната (2008-2012 г.), бр. .	54
Фиг. 9	Развитие на заетостта в категорията „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии“ на 15-64 годишна възраст, осигурени по т.с.п. в страната (2008-2012 г.), бр.	55
Фиг. 10	Развитие на заетостта в категорията „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия“ на 15-64 годишна възраст, осигурени по т.с.п. в страната (2008-2012 г.), бр.....	56
Фиг. 11	Развитие на заетостта в категорията „Професии, неизискващи специална квалификация“ на 15-64 годишна възраст, осигурени по т.с.п. в страната (2008-2012 г.), бр.	57
Фиг. 12	СОД на заетите лица на 15-64 годишна възраст, осигурени по трудови и служебни правоотношения общо за страната (2008 – 2012 г.), бр.....	58
Фиг. 13	Самоосигурени лица на 15-64 годишна възраст (в хил.бр., 2008 -2012 г.)	62
Фиг. 14	Самоосигурени лица на 15-64 годишна възраст по пол и възрастови групи през 2012 г., брой.....	62
Фиг. 15	Среден осигурителен доход на самоосигуряващите се лица по пол и възрастови групи през 2012 г., лева.....	63
Фиг. 16	Развитие на заетостта на лицата в трудоспособна възраст, осигурени по т.с.п., по икономически дейности (2008-2012 г.), брой	66
Фиг. 17	Осигурени по трудови и служебни правоотношения лица на 15 – 64-годишна възраст по региони (2008 – 2012 г.), хил.бр.	122
Фиг. 18	СОД на лицата на 15 – 64-годишна възраст, осигурени по трудови и служебни правоотношения, по региони (2008 – 2012г.), лева	125
Фиг. 19	Коефициент на заетост сред населението 15-24 годишна възраст в България и ЕС-27 и ЕС-28.....	128
Фиг. 20	Коефициент на заетост сред населението 15-24 годишна възраст по пол в България, ЕС-27 и ЕС-28.....	129
Фиг. 21	Коефициент на безработица сред 15-24 годишните по пол в България, ЕС-27 и ЕС-28, (2008-2013 г.)....	131
Фиг. 22	Общо безработни лица на 15-24 годишна възраст и общ коефициент на безработица (2008-2013 г.) ...	131
Фиг. 23	Осигурени лица на 15-24 годишна възраст по категории персонал (2008-2012 г.)	136
Фиг. 24	„Ръководни служители“ на 15-24 годишна възраст (2008-2012 г.), брой.....	137
Фиг. 25	„Аналитични специалисти“ на 15-24 годишна възраст (2008-2012 г.), брой.....	137
Фиг. 26	„Техници и други приложни специалисти“ на 15-24 годишна възраст (2008-2012 г.), брой.....	137
Фиг. 27	„Административен персонал“ на 15-24 годишна възраст (2008-2012 г.), брой	138
Фиг. 28	„Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия“ на 15-24 годишна възраст (2008-2012 г.), брой .	138
Фиг. 29	„Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ на 15-24 годишна възраст (2008-2012 г.), брой	138
Фиг. 30	„Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии“ на 15-24 годишна възраст (2008-2012 г.), брой	139

Фиг. 31	„Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия” на 15-24 годишна възраст (2008-2012 г.), брой	139
Фиг. 32	„Професии, неизискващи специална квалификация” на 15-24 годишна възраст (2008-2012 г.), брой	140
Фиг. 33	Осигурени лица на 15-24 годишна възраст, наети по трудови и служебни правоотношения по пол и категории персонал (2008 – 2012 г.), брой.....	140
Фиг. 34	„Ръководни служители” на 15-24 годишна възраст по пол (2008-2012 г.), брой.....	141
Фиг. 35	„Аналитични специалисти” на 15-24 годишна възраст по пол (2008-2012 г.), брой.....	141
Фиг. 36	„Техници и други приложни специалисти” на 15-24 годишна възраст по пол (2008-2012 г.), брой..	141
Фиг. 37	„Административен персонал” на 15-24 годишна възраст по пол (2008-2012 г.), брой.....	142
Фиг. 38	„Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия” на 15-24 годишна възраст по пол (2008-2012 г.), брой.....	142
Фиг. 39	„Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство” на 15-24 годишна възраст по пол (2008-2012 г.), брой	142
Фиг. 40	„Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии” на 15-24 годишна възраст по пол (2008-2012 г.), брой	143
Фиг. 41	„Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия” на 15-24 годишна възраст по пол (2008-2012 г.), брой	143
Фиг. 42	„Професии, неизискващи специална квалификация” на 15-24 годишна възраст по пол (2008-2012 г.), брой	143
Фиг. 43	Осигурени лица на 15-24 г., наети по т.с.п. - по пол и населено място (2008-2012 г.) в хил.....	144
Фиг. 44	Среден осигурителен доход на наетите по т.с.п. лица на 15-24 г. общо за страната и по пол (2008-2012 г.), лева	144
Фиг. 45	Среден осигурителен доход на наетите по т.с.п. лица на 15-24 г. по пол и населено място (2008-2012 г.), лева	145
Фиг. 46	Среден осигурителен доход на наетите по т.с.п. лица на 15-24 годишна възраст по пол и по категории персонал за 2012 г., лева	145
фиг. 47:	Изменение на средния осигурителен доход на наетите по т.с.п. лица на 15-24 години по пол и категории персонал в лв., при база 2008 г. = 100	146
Фиг. 48	Осигурени лица на 15-24-годишна възраст по области (2008-2012 г.), броя	147
Фиг. 49	Осигурени лица на 15-24-годишна възраст по области общо и квалификационни групи професии (2008-2012 г.), брой	148
Фиг. 50	Осигурени лица на 15-24-годишна възраст в категорията „Ръководни служители” по области (2008-2012 г.), брой.....	148
Фиг. 51	Осигурени лица на 15-24-годишна възраст в категорията „Аналитични специалисти” по области (2008-2012 г.), брой	149
Фиг. 52	Осигурени лица на 15-24-годишна възраст в категорията „Техници и други приложни специалисти” по области (2008-2012 г.), брой.....	149
Фиг. 53	Осигурени лица на 15-24-годишна възраст в категорията „Административен персонал” по области (2008-2012 г.), брой	150
Фиг. 54	Осигурени лица на 15-24-годишна възраст в категорията персонал „Персонал зает с услуги за населението, охрана и търговия” по области (2008-2012 г.), брой.....	150
Фиг. 55	Осигурени лица на 15-24-годишна възраст в категорията персонал „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство” по области (2008-2012 г.), брой	151
Фиг. 56	Осигурени лица на 15-24-годишна възраст в категорията персонал „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии” по области (2008-2012 г.), брой.....	152
Фиг. 57	Осигурени лица на 15-24-годишна възраст в категорията персонал „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия” по области (2008-2012 г.), брой	152
Фиг. 58	Осигурени лица на 15-24-годишна възраст в категорията персонал „Професии, неизискващи специална квалификация” по области (2008-2012 г.), брой	153
таблица 59	СОД на заетите по трудови и служебни правоотношения лица на 15-24 годишна възраст по региони (2008-2012 г.), лева	154

Фиг. 60	СОД на заетите лица на 15-24 годишна възраст в област Плевен по категории персонал (2008-2012 г.), лева	155
Фиг. 61	СОД на заетите лица на 15-24 годишна възраст в област Русе по категории персонал (2008-2012г.), лева	156
Фиг. 62	СОД на заетите лица на 15-24 годишна възраст в област Варна по категории персонал (2008-2012 г.), лева	156
Фиг. 63	СОД на заетите лица на 15-24 годишна възраст в област Шумен по категории персонал (2008-2012 г.), лева	157
Фиг. 64	СОД на заетите лица на 15-24 годишна възраст в област Бургас по категории персонал (2008-2012 г.), лева	157
Фиг. 65	СОД на заетите лица на 15-24 годишна възраст в област Стара Загора по категории персонал (2008-2012 г.), лева	158
таблица 66	СОД на заетите лица на 15-24 годишна възраст в област Перник по категории персонал (2008-2012 г.), лева	158
Фиг. 67	СОД на заетите лица на 15-24 годишна възраст в област София-град по категории персонал (2008-2012 г.), лева	159
Фиг. 68	СОД на заетите лица на 15-24 годишна възраст в област Кърджали по категории персонал (2008-2012 г.), лева	159
Фиг. 69	СОД на заетите лица на 15-24 годишна възраст в област Пловдив по категории персонал (2008-2012 г.), лева	160
Фиг. 70	Осигурени лица на 15-24 годишна възраст по икономически дейности (2008-2012 г.), брой	161
Фиг. 71	Осигурени лица на 15-24 годишна възраст в „Производство и преработка на месо; Производство на месни продукти, без готови ястия (10.1)” по категории персонал (2008-2012 г.), брой	162
Фиг. 72	Осигурени лица на 15-24 годишна възраст в „Преработка и консервиране на плодове и зеленчуци (10.3)” по категории персонал (2008-2012 г.), брой	163
Фиг. 73	Осигурени лица на 15-24 годишна възраст в „Производство на мляко и млечни продукти (10.5)” по категории персонал (2008-2012 г.), брой	164
Фиг. 74	Осигурени лица на 15-24 годишна възраст в „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води (11)” по категории персонал (2008-2012 г.), брой.....	165
Фиг. 75	Осигурени лица на 15-24 годишна възраст в „Производство на химични продукти (20)” по категории персонал (2008-2012 г.), брой	166
Фиг. 76	Осигурени лица на 15-24 годишна възраст в „Производство на други машини с общо предназначение, неклассифицирани другаде (28.29); Компютърно програмиране, Мехатронни системи и автоматизация (62.01)” по категории персонал (2008-2012 г.), брой	167
Фиг. 77	Осигурени лица на 15-24 годишна възраст в „Производство на основни метали (24)” по категории персонал (2008-2012 г.), брой	168
Фиг. 78	Осигурени лица на 15-24 годишна възраст в „Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти (26)” по категории персонал (2008-2012 г. брой	169
Фиг. 79	Осигурени лица на 15-24 годишна възраст в „Производство на електрически съоръжения (27)” по категории персонал (2008-2012 г.), брой	170
Фиг. 80	Осигурени лица на 15-24 годишна възраст в „Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение (28)” по категории персонал (2008-2012 г.), брой	171
Фиг. 81	Осигурени лица на 15-24 годишна възраст в „Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета (29)” по категории персонал (2008-2012 г.), брой.....	172
Фиг. 82	Осигурени лица на 15-24 годишна възраст в „Производство на мебели (31)” по категории персонал (2008-2012 г.), брой	173
Фиг. 83	Осигурени лица на 15-24 годишна възраст в „Специализирани строителни дейности (43)” по категории персонал (2008-2012 г.), лева	174
Фиг. 84	Осигурени лица на 15-24 годишна възраст в „Търговия на едро, без търговия с автомобили и мотоциклети (46)” по категории персонал (2008-2012 г.), лева	175
Фиг. 85	Осигурени лица на 15-24 годишна възраст в „Търговия на дребно, без търговия с автомобили и мотоциклети, Централен кооперативен съюз (47)” по категории персонал (2008-2012 г.), брой ..	176

Фиг. 86	Осигурени лица на 15-24 годишна възраст в „Складиране на товари и други спомагателни дейности в транспорта (52)” по категории персонал (2008-2012 г.), брой.....	177
Фиг. 87	Осигурени лица на 15-24 годишна възраст в „Хотелиерство и ресторантьорство (Сектор I)” по категории персонал (2008-2012 г.), лева	178
Фиг. 88	Осигурени лица на 15-24 годишна възраст в „Дейности в областта на информационните технологии (62)” по категории персонал (2008-2012 г.), брой	179
Фиг. 89	Среден осигурителен доход на лица на 15-24 годишна възраст по икономически дейности (2008-2012г.), лева	180
Фиг. 90	Среден осигурителен доход на наетите по т.с.п. лица на 15-24 годишна възраст по сектори и категории персонал за 2008 г. и 2012 г., лева	184
таблица 1	Работна сила на 15-64 години (2008 г. – 2013 г.)	18
таблица 2	Заети лица на 15-64 години. (2008 г. – 2013 г.)	19
таблица 3	Заети лица на 15 и повече години и по статус на заетост (2008 г. – 2013 г.)	20
таблица 4	Заети лица на 15 и повече години по класове професии (2008 г. – 2013 г.)	21
таблица 5	Наети лица (2008 г. – 2013 г.)	24
таблица 6	Заети по икономически сектори (2008 – 2013 г.), хил.души.....	25
таблица 7	Наети лица по икономически сектори (2008 – 2013 г.), хил. души	25
таблица 8	Самостоятелно наети лица по икономически сектори (2008 – 2013 г.), хил.души	25
таблица 9	Безработни лица на 15-64 години /равнища, динамика, структура/ (2007 г. – 2013 г.).....	27
таблица 10	Работни места: заети-свободни (2008 г. – 2012 г.), бр.	28
таблица 11	Средна работна заплата /СРЗ/, структурни и регионални измерения (2008 г. – 2013 г.), лева	29
таблица 12	Разходи за труд и структура на разходите за труд (2008 г. – 2012 г.)	30
таблица 13	Сравнителни характеристики пазар на труда: България - ЕС (2008 г. – 2013 г.).....	31
таблица 14	Безработица: Актуални сравнения България - ЕС (януари-март 2014 г.).....	32
таблица 15	Актуална ситуация в работната сила, първо тримесечие 2014 г.	33
таблица 16	Актуална ситуация заети лица, първо тримесечие 2014 г.	33
таблица 17	Наети по трудово и служебно правоотношение – общо и по региони (2008 – 2013 г.).....	35
таблица 18	Индикатори на икономическа активност – общо и по сектори в абсолютни величини (2008 – 2013 г.), млн.лв.	37
таблица 19	Индекси на изменение на БВП, на БДС, и на БДС по сектори – физически обем на база предходна година (2008 – 2013 г.)	37
таблица 20	Възрастова структура на общо осигурените по т.с.п. лица в трудоспособна възраст (2008 – 2012 г.)	48
таблица 21	Възрастова структура на осигурените по т.с.п. лица в трудоспособна възраст в категорията „Ръководни служители” – Клас 1; (2008 – 2012 г.).....	50
таблица 22	Възрастова структура на осигурените по т.с.п. лица в трудоспособна възраст в категорията „Аналитични специалисти”- Клас 2; (2008 – 2012 г.)	51
таблица 23	Възрастова структура на осигурените по т.с.п. лица в трудоспособна възраст в категорията „Техници и други приложни специалисти” – Клас 3; (2008 – 2012 г.).....	52
таблица 24	Възрастова структура на осигурените по т.с.п. лица в трудоспособна възраст в категорията „Административен персонал”- Клас 4; (2008 – 2012 г.).....	52
таблица 25	Възрастова структура на осигурените по т.с.п. лица в трудоспособна възраст в категорията „Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия” – Клас 5; (2008 – 2012 г.).....	53
таблица 26	Възрастова структура на осигурените по т.с.п. лица в трудоспособна възраст в категорията „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство” – Клас 6; (2008 – 2012 г.)	54
таблица 27	Възрастова структура на осигурените по т.с.п. лица в трудоспособна възраст в категорията „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии”- Клас 7; (2008 – 2012 г.)55	55
таблица 28	Възрастова структура на осигурените по т.с.п. лица в трудоспособна възраст в категорията „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия”- Клас 8; (2008 – 2012 г.)56	56
таблица 29	Възрастова структура на осигурените по т.с.п. лица в трудоспособна възраст в категорията „Професии, неизискващи специална квалификация”- Клас 9; (2008 – 2012 г.)	57

таблица 30 СОД на заетите лица на 15-64 годишна възраст, осигурени по трудови и служебни правоотношения общо за страната по възрастови групи (2008 – 2012 г.), лева	58
таблица 31 СОД в категорията „Ръководни служители“ на заетите лица на 15-64 годишна възраст, осигурени по трудови и служебни правоотношения общо за страната по възрастови групи (2008 – 2012 г.), лева	59
таблица 32 СОД в категорията „Аналитични специалисти“ на заетите лица на 15-64 годишна възраст, осигурени по трудови и служебни правоотношения общо за страната по възрастови групи (2008 – 2012 г.), лева	59
таблица 33 СОД в категорията „Техници и други приложни специалисти“ на заетите лица на 15-64 годишна възраст, осигурени по трудови и служебни правоотношения общо за страната по възрастови групи (2008 – 2012 г.), лева	59
таблица 34 СОД в категорията „Административен персонал“ на заетите лица на 15-64 годишна възраст, осигурени по трудови и служебни правоотношения общо за страната по възрастови групи (2008 – 2012 г.), лева	59
таблица 35 СОД в категорията „Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия“ на заетите лица на 15-64 годишна възраст, осигурени по трудови и служебни правоотношения общо за страната по възрастови групи (2008 – 2012 г.), лева	60
таблица 36 СОД в категорията „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ на заетите лица на 15-64 годишна възраст, осигурени по трудови и служебни правоотношения общо за страната по възрастови групи (2008 – 2012 г.), лева	60
таблица 37 СОД в категорията „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии“ на заетите лица на 15-64 годишна възраст, осигурени по трудови и служебни правоотношения общо за страната по възрастови групи (2008 – 2012 г.), лева	60
таблица 38 СОД в категорията „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия“ на заетите лица на 15-64 годишна възраст, осигурени по трудови и служебни правоотношения общо за страната по възрастови групи (2008 – 2012 г.), лева	61
таблица 39 СОД в категорията „Професии, неизискващи специална квалификация“ на заетите лица на 15-64 годишна възраст, осигурени по трудови и служебни правоотношения общо за страната по възрастови групи (2008 – 2012 г.), лева	61
таблица 40 СОД на самоосигурените лица по пол и населено място (2008 – 2012 г.), лева	63
таблица 41 Развитие на заетостта в категорията „Ръководни служители“ на 15-64-годишна възраст, осигурени по т.с.п. по икономически дейности (2008-2012 г.)	69
таблица 42 Възрастова структура на осигурените по т.с.п. лица в трудоспособна възраст в категорията „Ръководни служители“ в страната – Клас 1; (2008 – 2012 г.)	70
таблица 43 Развитие на заетостта в категорията „Аналитични специалисти“ на 15-64-годишна възраст, осигурени по т.с.п. по икономически дейности (2008-2012 г.)	74
таблица 44 Възрастова структура на осигурените по т.с.п. лица в трудоспособна възраст в категорията „Аналитични специалисти“ – Клас 2 в страната (2008 - 2012 г.)	74
таблица 45 Развитие на заетостта в категорията „Техници и други приложни специалисти“ на 15-64-годишна възраст, осигурени по т.с.п. по икономически дейности (2008-2012 г.)	78
таблица 46 Възрастова структура на осигурените по т.с.п. лица в трудоспособна възраст в категорията „Техници и други приложни специалисти“ – Клас 2 общо; (2008 - 2012 г.)	79
таблица 47 Развитие на заетостта в категорията „Административен персонал“ на 15-64-годишна възраст, осигурени по т.с.п. по икономически дейности (2008-2012 г.)	83
таблица 48 Възрастова структура на осигурените по т.с.п. лица в трудоспособна възраст в категорията „Административен персонал“ – Клас 4 общо за страната; (2018 - 2012 г.)	84
таблица 49 Развитие на заетостта в категорията „Персонал зает с услуги за населението, охрана и търговия“ на 15-64-годишна възраст, осигурени по т.с.п. по икономически дейности (2008-2012 г.)	88
таблица 50 Възрастова структура на осигурените по т.с.п. лица в трудоспособна възраст в категорията „Персонал зает с услуги за населението, охрана и търговия“ – Клас 5 за страната; (2008-2012 г.)	89
таблица 51 Развитие на заетостта в категорията „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство“ на 15-64-годишна възраст, осигурени по т.с.п. по икономически дейности (2008-2012 г.)	93

таблица 52 Възрастова структура на осигурените по т.с.п. лица в трудоспособна възраст в категорията „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство” за страната – Клас 6; (2008–2012 г.)	94
таблица 53 Развитие на заетостта в категорията „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии” на 15-64-годишна възраст, осигурени по т.с.п. по икономически дейности (2008-2012 г.)	97
таблица 54 Възрастова структура на осигурените по т.с.п. лица в трудоспособна възраст в категорията „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии” – Клас 7 в страната; (2008–2012 г.)	98
таблица 55 Развитие на заетостта в категорията „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия” на 15-64-годишна възраст, осигурени по т.с.п. по икономически дейности (2008-2012г.)	102
таблица 56 Възрастова структура на осигурените по т.с.п. лица в трудоспособна възраст в категорията „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия” – Клас 8 в страната (2008-2012 г.)	103
таблица 57 Развитие на заетостта в категорията „Професии, неизискващи специална квалификация” на 15-64-годишна възраст, осигурени по т.с.п. по икономически дейности (2008-2012 г.)	107
таблица 58 Възрастова структура на осигурените по т.с.п. лица в трудоспособна възраст в категорията „Професии, неизискващи специална квалификация” – Клас 9 в страната (2008-2012 г.)	108
таблица 59 СОД в икономическа дейност „Производство и преработка на месо; Производство на месни продукти, без готови ястия” по квалификационни групи професии (2008-2012 г.), лева	111
таблица 60 СОД в икономическа дейност „Преработка и консервиране на плодове и зеленчуци” по квалификационни групи професии (2008-2012 г.), лева	111
таблица 61 СОД в икономическа дейност „Производство на мляко и млечни продукти” по квалификационни групи професии (2008-2012 г.), лева	112
таблица 62 СОД в икономическа дейност „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води” по квалификационни групи професии (2008-2012 г.), лева	112
таблица 63 СОД в икономическа дейност „Производство на химични продукти” по квалификационни групи професии (2008-2012 г.), лева	113
таблица 64 СОД в икономическа дейност „Производство на други машини с общо предназначение, неклассифицирани другаде; Компютърно програмиране, Мехатронни системи и автоматизация” по квалификационни групи професии (2008-2012 г.), лева	114
таблица 65 СОД в икономическа дейност „Производство на основни метали” по квалификационни групи професии (2008-2012 г.), лева	114
таблица 66 СОД в икономическа дейност „Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти” по квалификационни групи професии (2008-2012 г.), лева	115
таблица 67 СОД в икономическа дейност „Производство на електрически съоръжения” по квалификационни групи професии (2008-2012 г.), лева	115
таблица 68 СОД в икономическа дейност „Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение” по квалификационни групи професии (2008-2012 г.), лева	116
таблица 69 СОД в икономическа дейност „Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета” по квалификационни групи професии (2008-2012 г.), лева	117
таблица 70 СОД в икономическа дейност „Производство на мебели” по квалификационни групи професии (2008-2012 г.), лева	117
таблица 71 СОД в икономическа дейност „Специализирани строителни дейности” по квалификационни групи професии (2008-2012 г.), лева	118
таблица 72 СОД в икономическа дейност „Търговия на едро, без търговия с автомобили и мотоциклети” по квалификационни групи професии (2008-2012 г.), лева	118
таблица 73 СОД в икономическа дейност „Търговия на дребно, без търговия с автомобили и мотоциклети, Централен кооперативен съюз” по квалификационни групи професии (2008-2012 г.), лева	119
таблица 74 СОД в икономическа дейност „Складиране на товари и други спомагателни дейности в транспорта” по квалификационни групи професии (2008-2012 г.), лева	120

таблица 75 СОД в икономическа дейност „Хотелиерство и ресторантьорство” по квалификационни групи професии (2008-2012 г.), лева	120
таблица 76 СОД в икономическа дейност „Дейности в областта на информационните технологии” по квалификационни групи професии (2008-2012 г.), лева	121
таблица 77 Общо заети лица 15-24 годишна възраст и коефициент на заетост по пол в България, ЕС-27 и ЕС-28, (в хил.бр. и %)	129
таблица 78 Безработни лица 15-24 годишна възраст и коефициент на безработица по пол (2008 – 2013 г.) (в хил.бр. и %)	130
таблица 79 Незаети лица на 15-24 годишна възраст (2008-2013 г.), %	132

Раздел 8. ЛИТЕРАТУРНИ ИЗТОЧНИЦИ

1. МТСП Националната стратегия за демографско развитие за периода 2005 – 2015г.
2. МТСП Отчет за изпълнение на Националната стратегия за демографско развитие на Република България - 2006 – 2020 г. Отчетен период 2009 г.
3. Националната стратегия за регионално развитие за периода 2005 – 2015;
4. Българска стопанска камара, (2011), „Пазар на труда – състояние и тенденции”, С. 2011.
5. Л. Дулевски. Пазарът на труда. изд.Тракия.,С.2009
6. 6.Европейски институт „Проучване на нуждите на българския пазар на труда от висококвалифицирана работна ръка” С. 2011
7. ИСС. Антикризисни мерки на пазара на труда - опитът на страни членки на ЕС 2010г.
8. ИСС. Пазарът на труда в условията на финансова и икономическа криза – предизвикателства и възможни решения.
9. Пенсионното осигуряване в Република България – проблеми и необходими решения.С.2011
10. Възможности за възстановяване,икономически растеж, заетост и догонващо развитие на Република България. С. 2011
11. ИСС Предизвикателства пред трудовите пазари в контекста на Стратегия “Европа 2020”, 2011.
12. ИСС. Предизвикателствата пред демографската политика на България в контекста на Стратегия “Европа 2020”” 2011.
13. <http://www.competencemap.bg>
14. ЦИА и ИОО. ЕС 2020 и приоритетите за България. Доклади.2010г.
15. НАЦИОНАЛЕН ПЛАН за действие по заетостта.
16. Кръгла маса на тема :”Икономическата криза – законодателството в подкрепа на бизнеса”. НЦИОМ и БСК. Изследване на тема : Състоянието на бизнеса в условията на икономическа криза. С., юни 2010.
17. Агенция по заетостта. Информация за държавите с най-много издадени разрешения за работа за чужденци у нас през 2009 г. С.,2010.
18. Проучване: Производство, заетост, разходи и ефективност на труда в българската промишленост през периода 1997 - 2009 г. БСК със съдействието на Фондация „Фридрих Еберт”. 2009г.
19. НСИ. Наблюдение на работната сила. Навлизане на младите хора на пазара на труда.
20. Интернет сайт на НСИ - www.nsi.bg
21. Статистически годишник 2012, НСИ
22. Статистически справочник 2013, НСИ
23. Препоръка на Съвета от 22.04.2013 г. за създаване на гаранция за младежта, Официален вестник на Европейския съюз, 26.04.2013 г., с120/1;
24. Преход към заетост на младите хора, Съобщение на Европейската комисия до Европейския парламент, Съвета, Европейския икономически и социален комитет и Комитета на регионите, Брюксел, 05.12.2012 г., COM (2012) 727 финал
25. Младежта в движение, Инициатива за разгръщане на потенциала на младите хора с цел постигане на интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж в Европейския съюз, Съобщение на Европейската комисия до Европейския парламент, Съвета, Европейския икономически и социален комитет и Комитета на регионите, Брюксел, 15.09.2010 г., COM (2010) 477 финал
26. Да обединим усилията си в подкрепа на младите хора в Европа. Призив за действия срещу младежката безработица, Съобщение на Европейската комисия до Европейския парламент,

- Съвета, Европейският съвет, Европейския икономически и социален комитет и Комитета на регионите, Брюксел, 19.06.2013 г., COM (2013) 447 финал
27. Инициатива „Възможности за младежта“, Съобщение на Европейската комисия до Европейския парламент, Съвета, Европейския икономически и социален комитет и Комитета на регионите, Брюксел, 20.12.2011 г., COM (2011) 933 финал
28. Инициатива за младежка заетост, Съобщение на Европейската комисия до Европейския парламент, Съвета, Европейския икономически и социален комитет и Комитета на регионите, Страсбург, 12.03.2013 г., COM (2013) 144 финал
29. Интегрирана програма за насърчаване на младите хора „България на бъдещето“, КНСБ
30. Информация относно някои макроикономически показатели, Доклад на правителството на Марин Нейков, април 2013 г.
31. Закон за насърчаване на заетостта
32. Доклад на Световната банка, юни 2013 г.
33. FRAMEWORK OF ACTIONS ON YOUTH EMPLOYMENT, European Social Partners (ETUC, BUSINESSEUROPE, UEAPME and CEEP), 11 юни 2013 г.
34. Second quarter of 2013, Annual growth in labour costs slowed to 0.9% in both euro area and EU27, Евростат, статистическата служба на Европейския съюз.
35. Интернет сайт на Евростат - [www. http://ec.europa.eu/eurostat](http://ec.europa.eu/eurostat)
36. Агенция по заетостта, годишници и текуща справочна информация от страницата - www.az.government.bg/
37. Национален план за изпълнение на Европейската гаранция за младежта 2014-2020 г. – www.strategy.bg/StrategicDocuments/List.aspx?lang=bg-BG&categoryId=24&typeConsultation=1&typeCategory=24&docType=1
38. ДЪРЖАВНОТО ОБЩЕСТВЕНО ОСИГУРЯВАНЕ ПРЕЗ 2012 г., публикация на НОИ, София, 2013 г.
39. Стиглиц, Д. Цената на неравенството. Как днешното разделено общество застрашава бъдещето ни, С. Издателство „Изток- Запад, 2014.
40. Аджемоглу Д. Д. Робинсън, Защо нациите се провалят, Къде са корените на силата, просперитета и бедността, С. Издателство „Изток- Запад, 2013 г.
41. Икономическата активност в България и нейните социални измерения, /Първо десетилетие на новия век/, Обзорно- аналитичен доклад, С. КНСБ/INE GSEE, 2009 г.
42. 42 Джиарини, О., П. Лидке, Бъдещето на труда. Дилема на заетостта, Доклад на Римския клуб, С. Издателство „Нов век, 2000 г.
43. 43. Ралева, С. Инфлация и икономически растеж, Теория, методология, емпирика, С., Издателски комплекс – УНСС, 2013 г.
44. 44. Примова, В. Растеж, цикличност, конюнктура, С. Университетско издателство „Стопанство“, 2001 г.